

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

KENAR MAHALLEDEGÜNDELİK HAYAT

TUBA DUMAN
DOKTORA TEZİ

Danışman
PROF. DR. KÖKSAL ALVER

KONYA- 2014

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin

Adı Soyadı: Tuba Duman

Numarası 114105001008

Ana Bilim / Bilim Dalı: Sosyoloji

Programı Tezli Yüksek Lisans Doktora

Tezin Adı KENAR MAHALLEDE GÜNDELİK HAYAT

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

TUBA DUMAN

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Doktora Tezi Kabul Formu

Öğrencinin

Adı Soyadı: Tuba
Duman

Numarası:
114105001008

Ana Bilim / Bilim Dalı:
Sosyoloji

Programı Tezli Yüksek Lisans Doktora

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Köksal Alver

Tezin Adı
KENAR
MAHALLEDE
GÜNDELİK HAYAT

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan KENAR MAHALLEDE GÜNDELİK HAYAT başlıklı bu çalışma 10/09/2014 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Prof. Dr.	Köksal Alver	
Prof. Dr.	Mustafa Aydın	
Prof. Dr.	Mahmut Atay	
Yrd. Doç. Dr.	M. Ali Aydemir	
Yrd. Doç. Dr.	Erhan Tecim	

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı
Tuba DUMAN

Numarası
114105001008

Ana Bilim / Bilim Dalı: Sosyoloji

Programı Tezli Yüksek Lisans Doktora

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Köksal Alver

Tezin Adı:
KENAR
MAHALLEDE
GÜNDELİK HAYAT

ÖZET

Tezin amacı ülkemizde, kenar mahallenin kavramsal ve teorik tanımını yapmak, kenar mahalleyi kavramsallaştırmak ve kenar mahalledeki gündelik hayatın dinamiklerini ve özelliklerini anlamaktır. Bunun için öncelikle şehir ve mahallenin tanımı yapılacak, tartışılacak ve bunun içinde kenar mahallenin yeri anlaşılmaya çalışılacaktır. Ayrıca kenar ve merkez terimlerinin ne anlama geldiği ve merkez ile kenarın şehir hayatında birbiriyle ilişkisi de temel konulardan olmaktadır. Tartışılan teorik çerçeve, Şanlıurfa'nın Eyyubiye ilçesindeki kenar mahallelerin özellikleri ve yaşam tarzı incelenerek, tartışılarak tanımlanacak ve tamamlanacaktır.

ANAHTAR KELİMELER

Kenar, çevre, merkez, gündelik hayat, şehir, mahalle, Eyyubiye, Şanlıurfa, kenar mahalle.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı: Tuba
Duman

Numarası:
114105001008

Ana Bilim / Bilim Dalı:
Sosyoloji

Programı

Tezli Yüksek Lisans

Doktora

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Köksal Alver

Tezin İngilizce Adı

EVERYDAY LIFE IN THE SQUATTERS

SUMMARY

The study aims to define the “kenar mahalle” (squatter) theoretically and conceptually, to conceptualize squatter and understand the characteristics and dynamics of daily life in the squatters. To achieve this aim; firstly, city and the neighborhood will be defined and argued and the position of the squatter in the city and the neighborhood will be investigated. Additionally, the meaning of the terms “periphery” and “center” and the relationship of center and periphery in the city life.

KEYWORDS

Periphery, center, daily life, city, neighborhood, Eyyubiye, Şanlıurfa, squatter

TEŞEKKÜR

Öncelikle tez alıŐma sürecinde bana yol gösteren, akademik bilgisini benimle cömertçe paylaŐan, bilgi ve deneyimleriyle yolumu aan değerli tez danıŐmanım Prof. Dr. Köksal ALVER'e,

Benden yardımlarını ve bilgilerini esirgemeyen değerli hocalarım, Prof. Dr. Mahmut ATAY, Prof. Dr. İsmail COŐKUN'a,

Her zaman bana inanan ve tez çalıŐmam boyunca da beni destekleyen çok sevgili aileme, anne ve babam Emine COŐANDAL ve Mehmet Ali COŐANDAL'a,

Saha alıŐması boyunca benimle konuşan, hayatlarını anlamam için bana yardımcı olan bütün Eyyubiyelilere,

ÇalıŐmam boyunca yanımda olan kıymetli eşim Kamil DUMAN'a,

teŐekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER DİZİNİ	i
ÖZET	ii
SUMMARY.....	ii
TEŞEKKÜR.....	ii
GİRİŞ.....	1
1. BİRİNCİ BÖLÜM: ŞEHİR VE MAHALLE.....	7
1.1. Şehir Nedir? Şehir İmgesi, Şehrin İnsanları ve Mekanları Nasıldır?.....	7
1.2. Mahalle Nedir Mahalle İmgesi Nasıldır?.....	23
1.2.1.Mahallenin Tarihçesi.....	29
1.2.2.Dönüşen Mahalle.....	36
1.2.3.Özlenen Mahalle: Mahalle Nostaljisi.....	41
1.2.4.Mahalledekiler: Mahallede İnsan ve Mekan İlişkileri.....	42
1.2.5.Ev, Sokak, Bina, Muhit	46
1.2.6.Mahallenin İnsanları.....	49
2. İKİNCİ BÖLÜM: KENAR-MERKEZ-ÇEVRE İLİŞKİSİ VE KENAR MAHALLE..	54
2.1. Kenar ve Merkez Nedir?.....	54
2.2. Kenar ve Merkez İlişkiseliliği.....	55
2.2.1.Mekansal Ayrışma/Mekansal Damgalama ve Yoksulluk İlişkisi.....	61
2.3. Kenar Mahalle.....	68
2.3.1.Marjinal ve Dezavantajlı Bölgelere Genel Bir Bakış: Kenar Mahalle, Varoş, Slum, Teneke Mahallesi ve Gecekondu.....	76
2.3.2.Kenar Mahallede Gündelik Hayat:Günümüzde, Geçmişte, Kenar Mahalle.	82
3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ARAŞTIRMA.....	87
3.1. Araştırmamın Metodolojisi.....	87
3.2. Araştırmamın Evreni ve Örneklemi.....	89
3.3. Araştırmamın Özellikleri.....	90
4. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: BİR KENAR MAHALLE OLARAK EYYÜBİYE:	92
4.1. Genel Özellikler, Mahallenin Tarihçesi, Yeri Ve Konumu, Sınırlar.....	92

4.2. Bir Kenar Mahalle Bakışı: Eyyubiye’de Yaşam	98
4.2.1.Mahallenin Yapıları ve Mekanları	99
4.2.1.1. Ev.....	102
4.2.1.2. Sokak.....	104
4.2.1.3. Kapı Önü.....	108
4.2.1.4. Park ve Piknik.....	109
4.2.1.5. Çarşı	110
4.2.2.Mahalle İlişkileri ve Mahallenin İnsanları	114
4.2.2.1. Nüfus.....	119
4.2.2.2. Kadınlar ve Erkekler.....	121
4.2.2.3. Eğitim Durumu.....	124
4.2.3.Mahalleye Aidiyet: “Oturmuşum, Susmuşum Valla”	130
4.2.4.Kenar Mahalle Algısı ve İmgesi: Bir Kenar Mahalle Olarak Eyyubiye	141
4.2.5.Şehirle İletişim: Gezme, Ulaşım	156
4.2.6.Kenar Mahallede Gündelik Hayat ve Dünya Algısı:	166
SONUÇ	171
KAYNAKÇA	178
EKLER:	190
EK.1. Görüşmeciler	190
EK.2. Görüşme Soruları	195
EK 3. Özgeçmiş	198

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Türkiye Haritasında Şanlıurfa'nın Konumu.....	93
Şekil 2. Güneydoğu Anadolu Bölgesi.....	94
Şekil 3. Şanlıurfa İlçeleri.....	94
Şekil 4. Harita Üzerinde Eyyubiye İlçesi.....	95
Şekil 5.Hz Eyüp Peygamber'in Makamı (Eyyubiye).....	96
Şekil 6.Hz. Eyüp Peygamber Makamının Mahalleden Görünüşü.....	99
Şekil 7.Eyyubiye Buğday Pazarı.....	102
Şekil 8.Eyyubiye'deki Evlere Bir Örnek.....	104
Şekil 9.Eyyubiye'nin Sokakları.....	106
Şekil 10.Eyyubiye'de bir Sepetli Motor.....	107
Şekil 11.Eyyubiye'de PTT'nin Önü.....	107
Şekil 12.Eyyubiye'de Bir Market.....	113
Şekil 13.Eyyubiye'de Çocuklar.....	119
Şekil 14.Eyyubiye'de Bebeğini Sırtında Taşıyan Bir Anne ve Sokaktaki İnsanlar.....	124
Şekil 15.Eyyubiye Sokakları.....	140
Şekil 16.Eyyubiye Sokaklarında Dolaşan Mahallelekiler.....	156

GİRİŞ:

Mahalle şehir hayatının önemli bir parçasıdır. Bireyin şehir hayatına ve yönetimine katılımının ilk basamağıdır. Mahallenin özelliği en küçük yönetim birimi olmasının yanında “küçük” bir birim olması dolayısıyla insani ilişkilerin ve kimlik oluşumunun yoğun ve canlı bir şekilde yaşayabilme imkanı sunmasıdır. Dolayısıyla, mahalle ortamı, ailevi ve kişisel ilişkilerden etkilenen bir yapıya sahiptir. Bu birimde bireylerin birbirini tanınması ve birbirini etkileyip yönlendirmesi mümkün görülmektedir. Günümüzde mahalle ilişkilerinin değiştiği görülmekte, mahallenin artık var olmadığı öne sürülmektedir. Buna göre insanlar mahallelerini tanımamakta, benimsememekte ve mahallelerin belirli bir kimliği bulunmamaktadır.

Ancak ülkemizde kimi yerlerde mahalle kimliği zayıflasa da mahalle hayatının değişerek ve dönüşerek büyük şehir ve küçük şehirlerde devam ettiği gözlenebilmektedir. Ayrıca mahalleler de farklı özellikler gösterebilmekte ve kenar mahalle denen özel bir mahalle bulunmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı mahallenin bir çeşidi olarak “kenar mahalle” kavramına yoğunlaşmak, bu tanımı anlamak ve bu mahallenin kimliğini ve yaşam biçimini tanıtmaktır.

Çalışmanın amacı kenar mahallenin tanımını yapmak ve onu gecekodu, varoş gibi benzer diğer terimlerden ayırtmaktır. Kenar mahalle kavramı üzerine yapılan akademik bir çalışma bulunmamaktadır. Gecekodu ve varoş çalışmalarının kenar mahalle ile ilgili olduğu görülse de bu kavramı diğer benzer kavramlardan ayırt edici veriler bulunmamaktadır. Buna karşın kenar mahalle günlük hayatta karşımıza çıkan bir kavramdır. Ayrıca edebiyatta, sinemada, televizyon dizilerinde ve gazete yazılarında da ilgi çekici bir konu olarak işlenmektedir. Bu verilerin çokluğu ve kenar mahalle tanımının net bir şekilde ortaya konmaması nedeniyle bu terimin anlaşılmasının ve ayırt edilmesinin gerekli olduğu görülmüştür. Kenarın kendine has özellikleri, duruşu ve kültürü vardır. Kenar, merkeze göre ikincil konumdadır ancak merkezle irtibatı sürmektedir ve merkezi etkilemektedir çünkü merkez de kenarla kıyaslanarak merkezi olmuştur. Kenarda olmak bir bakımdan dışarda olmak demektir. Bu durumun dışlanma

ve ayrımcılığa dönüşme tehlikesi vardır. Kenarda duran, kenar mahallelerde yaşayan insanlar dezavantajlı ya da marjinal bir konumda olabilirler. Durumlarından şikâyetçi olabilir, suçluluk duyabilirler. Ancak durumlarını kabullenmeyi ve yaşadığı hayatın farklı ve iyi özelliklerini öne çıkarmayı da seçebilirler. Böylece kimliklerine ve mahallelerine bağlılıkları gelişir. Kenar mahallelerin kendine has bir yapısı vardır ve bu durumda kenar mahallede olmak, kenarda olmak, kenar mahalleli olmak belirli bir aidiyeti ve kimliği de beraberinde getirebilmektedir. Kenar mahallelerde yaşayanlar buldukları alanın merkezi olduğunu savunabilir. Ayrıca bu kişiler merkezi yerlerde yaşamayı kötüleyip, yaşadıkları kenar mahallenin özel kendine has bir sıcaklığı ve güveni olduğunu, burada oturan insanların daha iyi ve samimi olduğunu iddia edebilir. Bu durumda merkezi itibarsızlaştırıp kenarı ön plana çıkarmayı hedeflemektedirler. Bu tavır da bir hayat anlayışı ve dünya algısıdır.

Çalışmada kenar mahallenin yapısı, oradaki yaşam biçimi, kenar mahallenin kendine özgü kural, yapı ve ilişkileri açığa çıkmış, buradan yola çıkarak kenar mahalle tanımlanmaktadır. Bunu yapmak için kenarın, merkezin yapısı ve niteliği tartışılmakta, kenar mahalle teriminin anlamı vurgulanmaktadır. Ayrıca kenar mahallenin şehirle ilişkisinin niteliği, kenar mahallenin şehrin ne kadar yakınında olduğunu anlamak da hedeflenmektedir. Bu şekilde kenar mahallelinin de şehirle ilişkisinin yoğunluğu anlaşılacak istenmektedir. Bunun sonucunda kenar mahallenin şehrin nasıl bir parçası olduğu, şehirle aktif bir iletişiminin olup olmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

Çalışmada kenar mahallenin bir mahalle olarak nasıl bir yer olduğu üzerinde durulmaktadır. Oradaki hayat algısını kavramak için çalışılan konulardan biri de mahallenin bizatihi önemi ve anlamıdır. Mahallenin anlamı ise şehirle ilişkisiyle açığa çıkacağı için şehir hayatı, şehrin yapısı üzerinde durulan bir diğer konudur. Bu nedenle mahalle tanımı yapılmakta ve mahallenin şehirle ilişkisi tartışılmaktadır. Bunun yanında şehrin önemi ve şehir hayatının özellikleri anlaşılmaya çalışılmaktadır.

Ayrıca kenar ve merkezin anlamı, şehir için ve şehir hayatında ne ifade ettiklerini tartışmak da, kenar mahallenin şehir içindeki yerini ve konumunu anlamamıza yardımcı

olacaktır. Bunun için kenar ve merkez terimlerinin tanımı ve şehir hayatında yer ve konumları ve bunlardan yola çıkarak kenar mahallenin şehir içindeki yeri tartışılmaktadır.

Kenar mahallenin kimliğini, belirtilen kavramsal çalışmaların yanı sıra pratik hayat üzerinde anlamak için belirli bir saha üzerinde çalışılmıştır. Çalışmanın saha çalışması ise Şanlıurfa'nın Eyyubiye ilçesindeki mahallelerde yapılmıştır. Şanlıurfa Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bulunan, ekonomisi tarıma dayanan, geleneksel yaşam biçiminin ağır bastığı, yoksulluğun önemli bir sorun olarak görüldüğü ve 2012'de büyükşehir olan bir ilimizdir. Eyyubiye ise aynı tarihte ilçe olmuş, öncesinde ise Şanlıurfa'nın bir semti olan eski bir yerleşim birimidir. Eyyubiye eski ve köklü olmasının yanı sıra fakir ve kenar bir muhit olarak tanınır ve buradaki mahalleler kenar mahalle olarak tanımlanabilir. Bu mahallenin şehir hayatından ve kültüründen daha farklı, kırsal hayata daha çok benzeyen bir yaşam tarzı vardır. Ayrıca burada yaşayanların bu ortama has bir kültür içinde yaşadıkları gözlemlenmektedir. Bu özelliklerinden dolayı saha çalışmasında seçilmiştir. Buradaki görüşmecilerle yapılan görüşmeler, mahallenin yapısı ve tarihçesine dair yapılan gözlem ve araştırmalar sonucu çalışmanın "mahalle", "şehir" ve "kenar mahalle" ile ilgili kavramsal arka planı da göz önüne alınarak yorumlanmıştır. Bunun sonucu olarak, çalışılan bölgeye dair belirli bir kenar mahalle tanımı, yaşam biçimi ve algısına ulaşılmaya çalışılmaktadır.

Bu tez, ilgili terimlerle ilişkisini ayırt edip, gündelik hayat, edebiyat ve sinemadaki diğer verileri toplayıp, belirli bir saha üzerinde sınımayı amaçlamaktadır. Böylece bir kavramsallaştırma olarak mahalleden, varoş ve gecekondu olarak farklı olarak kenar mahalle ve onun özellikleri açığa çıkmaktadır. Bu da şehir hayatını, mahalleyi ve kenar mahallede yaşama şart ve imkânlarını anlamamıza yaramaktadır.

Bu çalışma günümüzde şehir hayatının niteliğini tanımlamayı, mahallenin bu yapı içinde yerini ve konumunu açıklamayı hedeflemektedir. Buradan yola çıkarak bir mahalle türü olarak kenar mahalleyi vurgulamayı ve anlamayı hedeflemektedir. Bunun için mahalle hayatını tanıtmakta, kenar mahallenin özelliklerini vurgulamaktadır. Kenar

mahalle şehirle iletişimi uzak sorunlu ve zayıf olan, kendine has kültürü olan, dezavantajlı bölgeler olarak tanımlanabilir. Buraların kendine has bir yaşam biçimi ve kimliği bulunmaktadır. Bu yapıyı muhitin fiziksel koşullarının yanı sıra orada yaşayan insanların yaşam biçim ve algıları da belirlemektedir. İnsanlar buldukları yere dair bir aidiyet geliştirmektedir. Kenarda kaldıklarını farketse de bu durumdan hoşnut olmamakta ve kendi yaşamlarını savunmakta ve yaşam alanlarını “merkezi” olarak tanımlamaktadır. Orada yaşadıkları için bu yaşam biçimine alışmakta ve bu hayat tarzını sürdürüp kabullenmektedirler. Ayrıca kenar ve merkezi yerler dönüşmekte değişmektedir. Kenar mahalle de kendi kenarını, daha kenarını üretebilmekte, ya da zamanla merkezileşmektedir. Aynı şekilde merkezi bölge zamanla bu özelliğini kaybedebilmektedir. Kenar mahalledeki bu hayat tarzının, gündelik hayatın özelliklerine bakarak bu mahallelerin yaşam biçimleri ve yaşam algılarını anlamak mümkün olacaktır.

Belirtilen amaçlarla yapılan çalışmamız aşağıdaki yol haritasıyla ilerleyecektir.

Tezin birinci bölümünde şehir ve mahalle tanıtılmaktadır. Bu amaçla şehrin nasıl bir yer olduğu tartışılmakta, şehrin tarihçesi, yaşam biçimi ve koşulları üzerinde durulmakta, şehirdeki mekanlar ve insanlar tartışılmaktadır. Böylece şehrin yapısı, dokusu, iklimi, yeri, büyüklüğü ve karakteri gibi özelliklerinin şehirdeki insanların hayatını nasıl etkilediği anlaşmaya ve yorumlanmaya çalışılmaktadır. Şehir hayatını anlamak, şehrin bir parçası olan mahalleyi de anlamamıza yardımcı olacaktır. Bunu anlamak için bu bölümde ayrıca mahallenin nasıl bir yer olduğu, mahalle imgesinin niteliği tartışılmaktadır. Bu amaçla mahallenin yapısı ve tarihçesi incelenmektedir. Günümüzde mahalle yapısı değişmekte ve dönüşmektedir. Dönüşen ve değişen mahalle ve eski mahalle hayatına duyulan özlem tartışılmaktadır. Yaşadığımız dönemdeki mahalle yapısı, hayatı ve birlikteliğinin günümüzdeki durumu da üzerinde durulan konulardan olmaktadır. Mahallenin yapıları, fiziki çevresi ve özelliklerinin yanısıra insanları da çalışmamızda üzerinde durulan konulardandır. İnsanların yaşadıkları çevreyi kullanma ve algılama biçimleri mahalle hayatını, mahallede gündelik hayatı anlamamıza yardımcı olmaktadır.

İkinci bölümde tartışılan konu ise kenar merkez ilişkisi ve kenar mahallenin niteliğidir. Bunun için öncelikle kenar, merkez ve çevrenin anlamları ve nitelikleri tartışılmaktadır. Bu tanımlamalar yapılırken bu terimlerin birbiriyle ilişkisi incelenmektedir. Ayrıca kenarda ya da merkezde olmanın mekansal çağrışım ve karşılıkları çalışmamızda üzerinde durulan konulardandır. Şehir ve mahalle hayatında merkeziliğin ve kenarda olmanın anlamı ve değişkenliği de göz önüne alınarak dezavantajlı bölgeler incelenmiştir. Dezavantajlı bölgelerden gecekondu, varoş, teneke mahallesi, slum ve kenar mahallenin anlamı ve özellikleri incelenmektedir. Ayrıca bu bölgelerin şehirden dışlanması ve mekansal ayrımcılık da çalışılan konulardandır. Bunlar göz önüne alınarak kenar mahallenin anlamı ve kenar mahalledeki gündelik hayat açıklanmaya ve anlaşılmaya çalışılmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde araştırmanın yöntemi tanıtılmaktadır. Bu kısımda çalışma için seçilen yöntemler tanıtılmakta, bunların seçilme nedenleri ve kullanılma biçimleri açıklanmaktadır. Bu bölümde araştırmanın metodolojisi, evreni, örnekleme ve özellikleri tanıtılmaktadır. Ayrıca çalışılan sahanın neden seçildiği tartışılmaktadır. Bunun yanı sıra araştırma için seçilen sahada yapılan görüşmelerde görüşmecilerin seçimi ve görüşmelerin özellikleri açıklanmaktadır. Ayrıca araştırmada kullanılan derinlemesine görüşme yöntemi ve etnometodoloji teorisi tanıtılmış ve bu araştırmada neden kullanıldıkları açıklanmaktadır.

Dördüncü bölüm Şanlıurfa'nın Eyyubiye ilçesindeki kenar mahallelerde yapılan saha çalışmasının teoriyle birlikte değerlendirildiği bölümdür. Bu bölümde öncelikle seçilen mahallenin fiziki yapısı, bulunduğu şehir olan Şanlıurfa'daki yeri ve Şanlıurfa'nın Türkiye'deki yeri ve konumu tartışılmaktadır. Bu mahallenin bir kenar mahalle olarak özelliklerinin öne çıkarılmakta, mahallenin yapısı, konumu, evleri, sokakları, fiziki çevresi, mekanları ve insanları anlaşılmaya çalışılmaktadır. Mahalleyi anlamada ve tanımlamada mahallede yapılan görüşmelerin yanı sıra mahalleyle ilgili gözlemlere ve görsel materyallere de yer verilmektedir. Mahallenin yapısı, kendine ait kimliği, dokusu ve yapısı anlaşılmaya çalışılmıştır. Kavramsal çerçeve göz önünde

bulundurularak, Şehir, mahalle, kenar ve merkez tanımları da göz önüne alınarak, sahamızdaki görüşmeler ve sahanın özellikleri değerlendirilmektedir. Bütün bu faktörlerin eşliğinde, sahamızın örneğinde “kenar mahalle” kavramı ve kenar mahalledeki gündelik hayat açıklanmaya ve anlaşılmaya çalışılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM: ŞEHİR VE MAHALLE

1.1. Şehir Nedir? Şehir İmgesi, Şehrin İnsanları ve Mekanları Nasıldır?

Şehrin tanımı ve sınırlarının ne olduğu üzerine çeşitli tanım ve yorumlar yapmak mümkündür. Türk Dil Kurumu'nun, Genel Türkçe Sözlüğü'nde şehir şöyle tanımlanır: “Nüfusunun çoğu ticaret, sanayi, hizmet veya yönetimle ilgili işlerle uğraşan, genellikle tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı, kent, site”¹ Kent ve şehir birbirleri yerine kullanılabilen ifadelerdir.

Ayrıca şehir şöyle tarif edilebilir:

“İnsanın hayatını düzenlemek üzere meydana getirdiği en önemli, en büyük fiziki ürün ve insan hayatını çerçeveleyen bir yapı. Bu yapıya şekil veren tercihler, toplumların ve onları meydana getiren fertlerin kendi inanç sistemlerinden, dinlerinden kaynaklanır. Şehir, insanlar arasındaki ilişkilere, yani toplum hayatına biçim verir. Bu yoğun ilişkiler sistemi içinde şehrin temel yapı taşı evdir; barınma zaruriyetinin sonucu olan ev, ailenin yaşadığı çevre, tek tek insanlar ve aileler arasındaki ilişkilerin oluşması yolundaki gelişmenin ilk aşamasıdır. Ama elbette şehri şehir yapan sadece evler değildir; beşeri faaliyetler içinde yürütüldüğü yapılar, yapı grupları, bunları birbirine bağlayan ulaşım, altyapı, sosyal donanım sistemleri ve bunları işleten kuruluşların bütünüdür.” (Ayvazoğlu, 2012: 92)

Buna göre şehirde fiziki ve sosyal özelliklerin bir arada bulunduğunu görmekteyiz. Şehir bir yaşam biçimi ve ilişki türünü içinde barındırır.

Weber ise şehir tanımını yaparken doğu şehri batı şehri ayrımı yapar ve öncelikle Batı'nın gelişimini onun biricik özelliklerine bağlayarak açıklamayı hedefler. Weber'e göre batı iktidar ve uygarlığı, akılcılığı (rationalisation) metod olarak kullanmıştır. Yönetimi rasyonelleştiren batıda ataerkil bağlar ve büyü gibi inanışlar terkedilmiş, toplum hayatı da buna uygun olarak gelişmiştir. (Tuna, 1987:32-33)

¹http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.535382d82a5798.77752857

Valbelle, kentin tanımının sadece fiziksel özelliklerle yapılamayacağını, kenti anlamak için sosyolojik bir bakış gerektiğini belirtir. Surlar, yüksek nüfus, surlarla çevrili olmak ya da yüz ölçümü kenti tek başına kesin biçimde oluşturan özellikler değildir. Valbelle'ye göre:

“Kent insanların birbirleriyle buluştukları, malların değiş tokuş edildiği ve fikirlerin yayıldığı bir ilişkiler ve kararlar merkezidir. Kentte farklı faaliyet türleri bir araya gelmekte, her bir unsurunun birbirine sıkı sıkıya bağlı olduğu dışa açık bir sistem vücut bulmaktadır. Bu bakımdan kent, kendine özgü özellikleri bulunan ve bir mekanda yoğunlaşmış bir yerleşim sistemi olup, karmaşık toplum yapısının birey veya aile düzeyinde çözülemeyecek sorunların üstesinden gelmesine olanak sağlamaktadır. Yerine getirdiği işlevlerin sayısı ve karışıklığı kenti köyden farklı kılmaktadır. (Valbelle, 2000: 14)

Böylece kentteki ilişkilerin karmaşık ve ayrıntılı yapısının da şehri tanımada önemli bir özellik olarak karşımıza çıktığını görmekteyiz. Şehir farklılığın ve çeşitliliğin mekanıdır.

Toynbee, ‘mekanize şehirler’ olarak adlandırdığı sanayi dönemi şehirlerini, teknolojiyi temel alarak açıklar. Ona göre, yeni bir şehir çeşidinin ortaya çıkması iki yüzyıllık bir zaman almıştır ve bu yeni şehir öncekilerden farklıdır. Artık ‘mekanize şehirler korkunç derecede gürültülü, pis ve ruhsuzdur. Bir zamanların şehirlisi ile şehir arasındaki ilişkiler tehlikeli bir biçimde değişmiştir. (Tuna, 1987: 51) Bahsedilen sanayi şehirlerinin günümüzde de görüldüğü bilinmektedir. Ancak erken sanayileşen bölgelerde daha ileri teknoloji, yaşam şartlarında iyileşmeyi de beraberinde getirmiş, yeşil alanların muhafazasına ve çevre temizliğine önem verilebilirken, özellikle gelişmekte olan ülkelerin henüz sanayileşmekte olan şehirlerinde bahsedilen sorunlar ciddi şekilde yaşanmaya devam etmektedir.

Bunun yanı sıra şehir hayatında sosyal dönüşümün yüksek bir tempoda gerçekleşmesi, gerek ekonomik, gerekse bunun dışındaki mesleki iş bölümünde uzmanlaşma, değer ve dünya görüşü konularında çoğulculuk ve bir yandan sosyal

tabakaların skalasında iniş-çıkış şeklinde, diğer yandan da ilişki gruplarının yatay değişiminde görülen bir yüksek sosyal hareketlilik sağlamaktadır. Çağdaş topluma olduğu kadar kente de ait olan bu özelliklerin ortak etkileşimleri içinde bireyler sürekli bir yerleşikliliğe sahip olsalar bile esnek bir sosyal strüktüre karşılık gelecek o sosyal dinamiği sağlamalıdır: Şehir hareketlidir ve bu göz önüne alınarak insancillaştırılmalıdır. Yani, bu sosyal hareketliliğe uygun bir esnek düzen oluşturulmalıdır. (Helle, 1996, 72-73) Dolayısıyla şehirde sosyal dönüşüm hızlı bir şekilde gerçekleşir, ekonomik, sosyal ve siyasi yapının dönüşümü de toplumsal sınıf ve yapıların özelliklerini değiştirir, dönüştürür.

Chicago Okulunun önde gelen isimlerinden olan Ezra Park, şehrin kimliğini ve yaşam tarzını belirleyen sadece fiziki donanım (yollar, aydınlatmalar, tramvay, telefon) ya da idari aygıt ve müesseseler (mahkemeler, hastahaneler, okullar, polis karakolları ve her türdeki memur kadroları) olmadığını belirtir. “Şehir daha çok bir düşünce hali, gelenek ve göreneklerin ve bunlardan aktarılan veya bunlara bağlı örgütlü tutum ve duyguların bir birliğidir”. (Tuna, 1987: 59) Böylece Park, şehrin ekolojik yapısına dikkat çeker. Sadece maddi değil, insani ve doğal ilişkilere de dikkat çeker.

Park, şehir hayatının temel ilişkilerinden olan komşuluk ilişkilerinin her mahalleye kendisine özgü bir karakter verdiğini ve mahallede açığa çıkan çıkarları, duyguları ve güçleri tanımamız konusunda bize yardımcı olacağını belirtir. Bu süreçte bazı mahalleler ilerlerken bazıları içine kapanır ve geriler. Gerileyen mahalleler fakirleşir, bu mahallelerin şehirle ilişkisi zayıflar ve zorlaşır. Buralara daha çok dezavantajlı kesimler yerleşir. Zamanla buradaki mülklerin sahipleri belirsizleşebilir, bu durumda evler daha bakımsız ve tehlikeli hale gelir.

Şehirlerin kuruluş ve yerleşme nedenleri üzerinde duran Charles H. Cooley, modern şehrin kuruluşunda ulaştırma kolaylıklarının ön planda olduğunu iddia eder. Ayrıca Adna F. Webber, 19 yüzyılda, 5 kıtadaki şehir istatistiklerinden yola çıkarak iktisadi, siyasi ve sosyal faktörler üzerinde çalışmıştır. (Tuna, 1987: 54- 59) Şehir hayatında farklılıkların bir araya gelmesi, kısa ve etkin zamanda, elverişli koşullarda

olmalıdır ki, şehirde canlılık sürdürülebilsin. Ulaşım ve güvenli erişim şehir için oldukça önemlidir.

Kısaca, şehir işbölümünün arttığı, yaşamın tarıma değil, teknoloji ve ticarete dayalı olduğu, işbölümünün yoğun olduğu mekanlardır. Ayrıca şehirde birincil ilişkiler yerine ikincil, profesyonel, duygusal açıdan mesafeli ilişkiler yoğundur. Şehrin bu özellikleri şehrin insanının karakterinin de belirli bir biçimde şekillenmesine neden olmuştur. Yaşam şartlarının özellikleri insanların davranış ve düşüncelerine, dolayısıyla gündelik hayatı yaşama biçimlerine sirayet eder. Şehir içinde kişiler arasındaki yaşam ve karakter farklılıkları artar. Bu yüzden şehir farklı olanların bir arada yaşayabildiği mekanlardır.

Şehri tanımlarken bir kaç kriter kullanılabilir. Şahin (2011: 3-6) bu kriterleri aşağıdaki gibi açıklar:

İktisadi kriteri göz önüne alırsak kentin temel geçim kaynağı tarım dışı faaliyetler olması gerektiğini görürüz. Ticaret, sanayi, hizmet ve bunlara bağlı sektörler şehirlerin oluşmasında ve varlığını sürdürmesinde temel faaliyet alanlarıdır. Siyasi kriterlere göre; şehir, hükümetin “şehir” olarak tanımladığı yere denir. Bu durum 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 4. Maddesine dayanılarak mümkün olur. İlgili kanuna göre, “Nüfusu 5.000 ve üzerinde olan yerleşim birimlerinde belediye kurulabilir. İl ve ilçe merkezlerinde belediye kurulması zorunludur.”² Demografik kriterlere bakınca belli bir sayıda nüfusu olan yerler şehir olarak adlandırdığımızı görürüz.

Sosyologlar ise sosyolojik kriterlere göre kenti “kentleşme/kentsellik” kavramları üzerinden tanımlar. Kent ve kentleşme öncelikle kırsal hayatından ve faaliyetlerden kopuşa işaret eder. Kentlilik “ oldukça uzmanlaşmış bir iş bölümünü, toplumsal ilişkilerde araççılığın gelişmesini, akraba ilişkilerinin zayıflamasını, gönüllü birliklerin çoğalmasını, normatif çoğulculuğu, sekülerleşmeyi, toplumsal çatışmaların artmasını ve kitle iletişim araçlarının gün geçtikçe daha önemli bir rol oynamasını kapsamaktadır.”

²http://www.spo.org.tr/mevzuat/mevzuat_detay.php?kod=182

(Marshall, 2005: 400) Buradan da kentin Tönnies'in kavramlarıyla, "cemaatten", "cemiyete" geçiş olduğu, birincil ilişkilerin yerini, ikincil ilişkilere bıraktığı mekanlar olarak tanımlandığı görülür.

Bu tanımlardan yola çıkararak şehrin farklı boyutları olduğu sonucuna varabiliriz. şehrin bütün bu özelliklerinin tek bir şekilde tanımlanması ve kesin sınırları belirli bir kent tanımı yapılması mümkün değildir. Bölgeler farklı ülke sınırları içerisinde belirli özellikleri ve ait oldukları ülkedeki yasa ve uygulamaların neticesinde "şehir" olarak adlandırılmaktadır.

Genellikle insanların kentleri inşa ettikleri düşünülür. Ancak kent de insanı biçimlendirir, kurar. (Dellaloğlu, 2001: 73) Kent yapaydır ve insan eliyle kurulur. Bulunduğu coğrafyayı şekillendirir, o bölgenin imkanlarından yararlanır, oranın sınırlarıyla kısıtlanır. Bunun yanı sıra kentler de insanları inşa eder.

"Sosyal bilimciler için kent, kentlilerin karşılıklı etkileşimlerinden oluşan ve canlılığını sürdüren bir ilişkiler yumağıdır." (Helle, 1996: 71) Dolayısıyla kentin görevi insanların ekonomik, dinsel ve politik ihtiyaç ve isteklerine cevap verebilmesidir. Kentin kuruluşu ve işleyişini bu ihtiyaçlar biçimlendirir. Bunun sonucunda kentli yine kenti isteklerine göre kullanmayı ve gerektiğinde dönüştürmeyi hedefler. Süs olarak yapılan küçük bir park ya da refüjlere yapılan yeşil alanlar şehir sakinleri tarafından piknik alanı olarak kullanılabilir. Bu durumda şehirliler alanları farklı ve önemli bir ihtiyaçları için dönüştürmeye karar vermiştir. Dolayısıyla planlamacılar tarafından tasarlanan ve oluşturulan belirli bir projede tek söz hakkı plancının değildir, bu parkı ya da yeşil alanı piknik alanına çeviren kentlinin kendisidir. Böylece kentin belirli bir yapısı, görünüşü ve kuralları vardır. Bu yapı tarih içinde, ihtiyaçlar dahilinde, belirli plan ve projeler sonucu oluşmuş ve oluşmaya devam etmektedir. şehirliler de kimi oluşumların gerçekleşme sürecinde aktif rol alır. Ayrıca kentli bireyler tamamlanmış yapıları kullanıp onlara hayat ve işlev katar.

Bumin de bu konu üzerinde durur. “Kent, sosyolojiden ekonomiye, ‘savaş sanatı’ndan mimariye birçok disiplinin ortak konusudur. Fakat kent bütün bu disiplinlerden önce orada yaşayanların, kentlilerin asıl konusudur.

Kenti kurmak, düzenlemek, yenilemek, değişik alanların uzmanlarından önce onları işidir. Anatole Kopp’un ifadesiyle ‘Yaşamı değiştirmek, kenti değiştirmek’ olduğu gibi, kenti değiştirmek de yaşamı değiştirmektir. (Bumin, 2010: 1) Kent belirli bir yaşam biçimi kurar ve bu yaşamı yöneir. Şehirdeki önceliklerin ve yapının değişmesi, şehrin de kimliğinin değişip dönüşmesi anlamına gelir.

Şehir bir bütün olarak “coğrafi bir ağ, ekonomik bir organizasyon, kurumsal bir süreç, sosyal hareketin sahnesi ve toplu birlikteliğin estetik sembolüdür.” (Mumford, 2000: 94) Mumford şehrin sosyal bir sahne olduğu fikri üzerinde önemle durur. Sanat, politika, eğitim, ticaret ve diğer herşeyin görevi bu sosyal oyunu zengin önemseyerek, iyi tasarlanmış bir şekilde, oyuncuların rollerinin ve oyunun hareketlerinin altını çizerek ve kurmak ve tamamlamaktır. (Mumford, 2000: 94) Bu sahnenin öğeleri şehir ve o şehirde yaşayanlar tarafından oluşturulur benimsenir ya da değiştirilir.

Neo markistlerin kent üzerine görüşleri de önem arz etmektedir. Manuel Castells’e göre kentler işçilerin yeniden üretilmesi için ihtiyaç duyulan mal ve hizmetlerin üretildiği yerler, toplu tüketimin mekanlarıdır. Burada işçilerin gücü kırılır ve sınıf çatışmasının keskinleşmesi önlenir. (Şahin, 2011: 111-112 ve Aslanoğlu, 2000: 63-64) Dolayısıyla şehirleşme sınıf bilincini köreltmektedir.

Henri Lefebvre de kentleri kapitalist sistem içinde ele alır. Ona göre başlangıçta kapitalizm malları mekansal yerleşmede kullanırken şimdi değişmiş, mekanı kıt bir kaynak üreten bir sisteme dönüşmüştür. Kapitalizm gündelik hayatta sürekli kendini üretmektedir. Alışveriş merkezleri buna örnek olarak gösterilebilir. (Aslanoğlu, 2000: 64-65) Şehir, bahsedildiği gibi, sınıf bilincinin kaybına neden olduğu gibi kapitalist hayat tarzını da desteklemektedir.

David Harvey ise sermaye birikiminin mantığına ve sorunlarına dikkat çekmiştir. Ona göre kentin toplumsal ve mekansal yapısındaki değişiklikler ancak sermayenin içsel mekanizmaları incelenerek anlaşılabilir. Bu yüzden şehrin değişimi ve oluşumunda aktörlerin ancak sınırlı ölçüde yeri vardır. Harvey'e göre sınıf içi ve sınıflararası ilişkiler dışındaki tüm ilişkiler önemsizdir ve aktörün rolü abartılmamalıdır. (Şahin, 2011: 113) Harvey şehirdeki hayat koşullarının oluşmasında şehirlilerin rolünün az olduğunu düşünmektedir.

Bu görüşlerin yanısıra Wirth ve Mumford, şehirleşmede gelişen teknolojinin ve ulaşım imkanlarının önemine dikkat çekmiştir. Wirth'e göre ise insanlık tarihinde bir dönüm noktası olan ulaşım ve iletişimdeki teknolojik gelişmeler, uygarlığımızın en önemli öğelerinden olan kentin rolünü artırmış ve kentsel yaşam biçimini kentin kendi sınırlarına taşımıştır.(Wirth, 2002: 81) Bunun sonucu olarak şehrin ulaşım, iletişim, sanat, din, iş hayatı ve bilim gibi bir çok konuda baskınlığı arttı. Ayrıca teknolojinin gelişmesi artık bu konulardaki öncü olma tekeli de büyük kentlerin metropolün elinden almıştır Mumford'a göre. Gelişen teknolojik ağlar bütün bu etkinlikleri, büyük küçük bütün kentlere götürebilmektedir. Bu ağlar iyi kullanıldığı zaman metropolün tekeli kırılmış olur. (Mumford, 1996: Cogito) Böylece küçük ve çevre şehirlerde yaşayanlar da büyük şehirlerdeki gibi önemli olay ve etkinlikleri izleme ve onlara dahil olma şansına erişirler. Bu yeni ve modern kentin yapısı, özellikleri ve kentlilerin yaşama biçimleri ve özelliklerini tartışmak şehri anlamamıza yardımcı olacaktır.

Şehrin bir yapısı, biçimi ve bu yapıların bir dokusu ve ritmi vardır. Bina yoğunluğu, yolların şekli, yeşil alanların yeri, biçimi, sıklığı, yapıların yüksekliği gibi öğelerin her biri şehrin biçiminin bir elemanı ve şehrin genel ruhu ve atmosferinin bir öğesidir. Durağanlık, tekdüzelik sıkıcı ve tehlikelidir. Bunun için şehirde farklı yapılar karışık halde bulunmalı ve her birinin kendine özgü özellikleri bulunmalıdır. Ritmi sağlayan da bu değişiklik, dalgalanma ve çeşitliliktir. Bu yapıların birbirine bağlanma biçimi, şehirdeki sembollerin anlamları ve bu sembollerin birbiriyle ilişkisi de şehri oluşturan öğelerdir. Şehir bir anlam ve semboller bütünüdür ve fiziki yapısı da bu ruhu

yansıtan elemanlardır. (Kepes, 1996: 177-190) Şehir fiziki yapısının yanında bir semboller bütünüdür.

Kent, mimari eser gibi uzamdaki bir yapıdır. Farkı ise ölçeğinin daha büyük olması ve zaman içinde algılanmasıdır. Bu yüzden görünüşü sıradan olsa bile kentlere bakmak insana özel bir zevk verebilir. Kent her ışık ve havada görülebilmektedir.

Ayrıca kent, yapısını kendilerince sebeplere göre değiştiren ve geliştiren bir çok yaratıcının ürünü olan, genel özellikleriyle bir süreliğine sabit kalsa bile ayrıntıları sürekli değişen bir yapısıdır. Ayrıca kent, bir çok çeşit özelliğe sahip olan, milyonlarca insan tarafından algılanabilen ve zevk alınan bir nesnedir. (Lynch, 2010: 1- 2) Şehir, sembolleri, ayrıntılarıyla birlikte var olur. Şehir, orada yaşayanların hayatına yaptığı katkıyla varlığını sürdürür.

Şehrin ışığı da şehirdeki şeyleri görme ve yaşama biçimimizi etkiler. Şehirdeki yapay ışıklandırma şehirde gece sokağa çıkmamızı sağlar. (Kepes, 1996: 186)Şehirde akşam ve gece de sokakta ve dışarda bir etkinlik yapmak mümkün olur ve şehrin güneş battıktan sonra da bir mesaisi olur. Bu şehirliliğin insanın yaşam tarzına da yansıyan bir durum olmaktadır.

Kent bir mekan sistemi olarak tanımlanabilir. Geometrik bir terim olan mekan burada toplumsal, ekonomik ve kültürel ilişkilerden doğmuş yarı-mistik bir kategori haline gelir. (Bookchin, 1999: 17) Fiziki mekan aynı zamanda bir ilişki alanıdır.

Kent yapısını kendilerince sebeplere göre değiştiren ve geliştiren bir çok yaratıcının ürünü olan, genel özellikleriyle bir süreliğine sabit kalsa bile ayrıntıları sürekli değişen bir yapıdır. Ayrıca kent, bir çok çeşit özelliğe sahip olan, milyonlarca insan tarafından algılanabilen ve zevk alınan bir nesnedir. (Lynch, 2010: 2) Kent böylece insanların kullandığı, yararlandığı bir alandır.

Kent mekanının biçimi ve buradaki insanların mekan kullanım biçimi şehrin yapısını ve karakterini belirler. Şehrin sokaklarında çocuklar oynadığında sokağın

insanlarına çocuklar da bu etkinlikleriyle katılmış olur. Bir sokakta yürüyen yayaların ya da geçen araçların ağırlıkta olması o sokağın yapısını, ortamını ve sesini belirler.

Şehirde insanların nerde durduğu, biriktiği, buluştuğu o şehrin adetlerine olduğu kadar yapısına da özgü bir şekilde belirlenen bir durumdur. Bir şehirde önünde buluşmanın adet olduğu, yeri kolay bulmayı sağlayan bir anıt olabilir. İnsanların buluştuğu meydanlar bulunabilir. Trafığe kapalı sokaklar, çarşılar yapılabilir.

Şehrin iklimi, sıcaklığı, soğukluğu, engebesi, düzlüğü, yağmuru, karı da etkiler şehirdeki hayatı. İnsanlar iklimin özelliğine bağlı olarak belirli mevsimlerde hep evlerde ya da hep dışarıda olabilirler. Şehir hayatı onu yaşayanların hayatıdır. Şehrin tarihi yerleri ya da özellikleri bulunduğu bu şehrin adetlerine olduğu gibi yapılarına da yansır. Şehrin konumlandığı merkez, geliştiği aks oranının altyapısına ve diğer bölgelerle iletişimine bağlı olarak gelişmektedir.

Şehrin özel günlerde kalabalık olması, o yörenin özel gününün ne olduğu ve bu günlerin nasıl yaşandığıyla ilgilidir. Ülkemiz genelinde Ramazan ve Kurban bayramlarında aile ziyareti yaygın bir şekilde yapılır. Bu yüzden büyükşehirlerde yaşayan nüfusun önemli bir kısmı memleketleri olan şehirlere gitmekte ve bu şehirler boşalmaktadır. Taşra kentlerinin sokakları ise ailece gezmeye, ziyarete çıkmış insanlarla dolmaktadır. Böylece bayramda hangi şehirde olduğunuzun nasıl bir bayram yaşayacağınız konusunda önemi büyüktür.

Belirli şehirler gelir kaynakları açısından daha zengin olabilir. Ticari yollar üzerinde kurulmuş olabilir, deniz ticaretine elverişli olabilir, turistik bir alan olarak ilgi çekicidir, zengin enerji kaynaklarına sahiptir, sanayisi gelişmiştir, iyi bir üniversiteye sahiptir. Bütün bunlar şehir için avantajlı durumlar olmakta, orada yaşayanların yaşam kalitesini artırmaktadır.

Bir şehirde kültür ve sanat hayatı verimli olabilir. O yöreye özgü sanat eserleri icra edilebilir ya da bu şehir ulusal ve uluslararası sanat eserleri ve sanatçılar için üretim ve buluşma noktası olabilir. Burada önemli bilimsel çalışmalar yapılabilir.

Şehirde bir üniversite bulunması şehrin yapısını etkileyen bir başka önemli etmendir. Bu şehre büyük bir genç nüfusun girmesini sağlar, şehirdeki ekonomiyi canlandırır, şehirdeki bilimsel, kültürel ve sosyal hayatın gelişmesini sağlar.

Bir şehrin ünlü sanatçı, politikacı veya din adamları olabilir. Bu kimseler şehre iyi bir ün sağlarken bir şehirde gerçekleşen yüz kızartıcı bir suç o şehre mal edilebilmektedir. Bazı şehrin insanları belirli özelliklerle tanınabilir: inatçı, kıskanç, misafirperver gibi.

Belirli bir şehirde doğum oranı fazla ya da az olabilir bu da o bölgedeki nüfusun yapısını belirler. Göç veren şehirlerde yaşlı nüfus oranı fazladır.

Şehirde belirli bir fiziki ve duygusal yapı vardır. Şehrin bir yapısı, karakteri, özelliği bulunur. Bir şehirde olduğumuzu anlamamıza yarayan fiziksel öğelerin bir bölümü şehirdeki belirli anıtsal, simgesel yapılar iken, şehrin tamamındaki yapıların dizilişi, durumu gibi öğeler de şehre karakteristiğini verir. Şehirdeki yapıların bir bütün olarak bir defada görülmesi zordur ve şehrin bütünsel bir yapı olarak düşünülmesi ve anlaşılması vakit alır. Şehrin mahallelerinin yapıları, çeşitliliği, şehirdeki sokak sesleri de şehrin ortamını ve kimliğini oluşturan öğelerdir. Sokak satıcıları, fabrika gürültüsü, deniz dalgası, vapur sesi, martı sesi, nehir sesi, ağaçların hışırtısı, sokak hayvanları, sokakta bağırın, koşuşan çocuklar ve insanlar, arabalar, taşıtlar, balkonda, sokakta birbirine seslenen, konuşan insanlar, sokak şarkıcıları, dükkanlardan, kafelerden, eğlence mekanlarından, evlerden yükselen müzikler, bunların hepsi birer birer ve bir bütün olarak o şehrin sesidir. Bu kişiler, mekanlar, seslerden bazıları olmayabilir, sokaklarda çocuk ya da kediler olmayabilir. O zaman o şehrin kimliği, yapısı daha farklı olur, oradan daha farklı sesler çıkar.

Kente dair bir diğer önemli olgu ise kentliliğidir. Kentte yaşayanlara kentli, kentli olma durumuna ise kentlilik denir. Kentte yaşayan bireyin kentle ilişkisi, kentli olma halini anlamak açısından önemli bir terimdir. Şehrin farklı yapısı toplumsal hayatı ve bireylerin karakter ve yaşayışını da şekillendirmektedir. Şehirde belirli bir fiziki ve

duygusal yapı vardır. Şehrin bir yapısı, karakteri, özelliği bulunur. Kentteki yaşam, kentin bize sundukları ve bizim onları nasıl kullandığımızla alakalıdır. Kentlilik, kent hayatı, kentte gündelik hayat ve kentte nasıl yaşadığımızla ilgilidir. Kentlilik, kent ve insan ilişkisini anlamamıza yarayacak önemli bir terimdir.

Marshall kentliliği (urbanism) kent topluluklarının tipik toplumsal yaşam kalıplarını anlatan bir terim olarak açıklar. Buna göre, kentli yaşam tarzı, oldukça uzmanlaşmış bir işbölümünü, toplumsal ilişkilerde araççılığın gelişmesini (bkz. öznel çalışma deneyimi), akrabalık ilişkilerinin zayıflamasını, gönüllü birliklerin çoğalmasını, normatif çoğulculuğu, sekülerleşmeyi, toplumsal çatışmaların artışı ve kitle iletişim araçlarının gün geçtikçe daha önemli bir rol oynamasını kapsamaktadır. Louis Wirth 1938'te yayınladığı kilit önemdeki bir makalesinde ("Urbanism as a Way of Life"), kentli yaşam kalıplarını şehirlerin üç genel özelliği üzerine oturtmaya çalışmıştı. Bu özellikler nüfusun büyüklüğü, yerleşim yerlerinin yoğunluğu ve yerleşim yerlerinde oturanların ve grup yaşamının farklılığı yani toplumsal heterojenliktir. (Wirth, 2002: 88)

Bu üç özelliğin kentlilik düzeyini (urban effect) artırdığının henüz doğrulanmış bir teori olmadığı, daha sonra yapılan araştırmaların da, toplumsal ve kültürel özellikleri determinist bir bakış açısıyla fiziksel mekânlarla ilişkilendirme çabasının yanlış bir yorumlama olduğunu gösterdiği akılda tutulmalıdır. (Gottdiener ve Budd, 2005: 7) Bu özellikler çerçevesinde şehrin büyüklük ve çeşitlilik barındıran bir mekan ve yaşam biçimi olduğu akılda tutulmalıdır. Bir şehirde büyük miktarda insan arasında yakın ve aktif ilişkilerin olması gerekmektedir.

Şehirleşme insan hayatında bir dönüm noktası olmuştur. Daha derin bir ifadeyle, "İki devrim, tarım ve kentleşme, uygarlığımızın dayandığı temelleri oluşturmuştur." (Valbelle: 2000; 12) Şehirler ortaya çıktıkları günden beri medeniyetin üreticisi ve taşıyıcısı olmuşlardır. Bu durumu kısaca, 'şehirler medeniyetin motorudurlar' şeklinde ifade etmek yaygın bir kullanım haline gelmiştir. (Alptekin, 2012: 217) Şehir medeniyettir, uygarlıktır. Mumford'a göre de şehir hayattır, asosyallik değil. (Gottdiener ve Budd, 2005: 8-9) Dolayısıyla şehirler kişiler arası bağımlılığı, gelişmiş iş bölümünü

gerektirir ve bu ilişki ve insan biçimleri oldukça çeşitlidir. Şehirde işleyişin bu büyüklük ve farklılıklarla birlikte belirli bir züen içinde işlemesi gerekmektedir.

Şehir hayatının, özellikle büyük olan şehirlerin kendine özgü modern, mekanik, saatlere bağlı bir düzeni ve ritmi vardır. Şehirde ikincil ilişkiler, profesyonel yakınlıklar, birincil ilişkilerden daha önemlidir. Şehir hayatı büyük ve detaylı bir iş bölümüne, ilişkilere ve yapılara dayalı olarak gelişir. Bu durum şehir insanının yaşam tarzını ve karakterini de belirler.

Chicago Okulun önde gelen isimlerinden Ezra Park, Simmel ve Wirth'ün kent teorileri özellikle modern şehrin insanlar üzerindeki etkilerine odaklanır. Ayrıca Simmel ve Wirth 'sosyal psikolojik teoriyle' şehir konusuna özgün bir yaklaşım sunar.

Bir toplumsal örgütlenme biçimi olarak kentleşme Wirth'ün odak noktasıdır. Wirth sanayileşmiş çağdaş kent ve uygarlıkta kentin işlevini ve rolünü inceler. Wirth'e göre kent insanlara sadece maddi imkanlar ve kalıplar değil aynı zamanda belirli bir yaşam biçimi sunar. Kent, taşradan beslenir, buraya yerleşen farklı insanları, kente ait belirli bir kimlikle kuşatır. Bunun neticesinde kente ırkları eritme potası denebilir.

Wirth şehirde uzmanlaşma ve karşılıklı bağımlılığın arttığını, ancak bu bağımlılığın gönül bağı gibi duygusal ihtiyaçlardan yoksun olduğunu, bunun da birey üzerinde olumsuz etkisi olduğunu belirtir. Kentte birincil ilişkilerden çok ikincil ilişkilerin olması, aidiyet duygusunun olmayıp sadece özgürlüğün olması Wirth'e göre kentli insanı yalıtılmış bir ruh haline sokar, bu da onu şizoid hale getirir. Kentte bireysel ilişkiler daima karmaşık, daha kırılmalıdır. Çünkü muhatap olunan insanlar seçilmiş, yabancı, ailevi bir bağın olmadığı insanlardır. Bu ilişkileri birey kendi kurup kendi yıkma gücüne hassasiyetine sahiptir. Kent insanı, simgelerin ve basmakalıp sözlerin etkisi altında yaşar, yapay akrabalıklar edinir. Ayrıca aralarında duygu ve duyarlılık bağları olmayan bireylerin birbirlerine çok yakın bir biçimde yaşayıp beraber çalışması, rekabetin, ilerleme güdüsünün ve karşılıklı sömürünün artmasına yol açar. (Wirth,

2002:87-104) Bunlar bu yoğun ve karmaşık ilişkili yapıda, insanların ilişkilerinin aile bağlarından uzaklaşıp profesyonel ilişkilerle şekillenmesinin tehlikeleridir.

Modernleşme ve devamında gelen postmoderniteyle kentler parçalanmaların ve farklılaşmaların mekanı haline gelmiştir. (Kaygalak, 2009: 44) Dolayısıyla kent geleneksel, aile ve cemaat üzerinden gelişen ilişkilerin dağılıp, ikincil ve profesyonel ilişkilerin kurulduğu, yabancılaşma ve bireyselleşmenin arttığı bir mekandır. Ancak bu özgürlük ve tekillik belirli imkanları ve yeni ilişkileri doğurur.

Kentte çeşitlilik imkanı vardır. Burada çok çeşitli ve farklı insanlar bulunur. (Simmel, 1996) Bunun nedeni şehrin bir yandan farklılıkları bir arada tutan bir birim olmasıdır. Diğer yandan ise insanları sınıflayan, farklı olanları gruplara ayıran bir yapısı vardır. Her gün çok fazla insanla karşılaşma zorunluluğunun normal hale gelmesi, bu insanlar arasında adete hiper tanışıklık denen bir durum meydana getirir. Fiziki ilişkilerin yoğunluğuna istinaden bu ifadeye hiper sosyallik diye bir kavram da ilave etmek mümkündür. Dolayısıyla şehir toplumu, nüfusun nicel özelliklerinden dolayı sadece fiziki ilişkilerin yakın ama sosyal ilişkilerin mesafeli olduğu bir toplumsal örgütlenme değildir. Aynı zamanda bu nüfusun nitel özelliklerinden dolayı ve bir geçiş aşamasından sonra, sosyal ilişkilerin ısınıp, mesafenin yakınlaştığı ve kapalı kır toplumunun aksine, topluma katılmanın kolay olduğu açık bir sosyal yapıdır. (Alptekin, 2012: 91) Wirth şehirdeki ilişkilerin sayısının arttığını ve bununla beraber daha karmaşık, kırılğan ve geçici bir hal aldıklarını belirtir. (Wirth, 2002: 103) Şehirli birey daha çok ve çeşitli ilişkiyi yürütmek ve hayatını bu şekilde sürdürmek zorundadır.

Weber, şehrin iktisadi ve siyasi özelliklerinin yanında ona gerçek niteliğini veren 'topluluk olma niteliği' (community) üzerinde durur. Bu niteliğin batı şehrine şehir olma niteliği ve gerçek şehir olma özelliği kazandırdığını belirtir. Bu niteliğin, belirli istisnalar dışında doğu şehrinde olmadığını, batı şehrine özgü olduğunu iddia eder Weber. (Tuna, 1987: 36) Topluluk olma özelliğinden kastedilen birincil değil, ikincil ilişkilerin önemli olmasıdır.

Günümüz şehri otomatik, teknik bir sisteme bağlıdır. Şehirde iş bölümü üst düzeydir, ilişkiler akrabalık değil, iş ve profesyonellik üzerinden yürür. Hayat belli bir rutinde devam eder, kontrollüdür. Şehirleşmenin, modern şehrin prototipi ve gelişmiş şekli olarak görülen metropol para ekonomisinin yuvasıdır. Metropolde eşyalar ve insanlar artar. Bunların birbirlerine kişisel ilişkilerle bağlanma imkanı kalmaz. Para herşeyi belirli bir rakama indirger. Para ekonomisi bu teknik ve otomatik sistemin varlığını ve devamını sağlar. Saatler ve dakiklik modern hayatı düzenlemiştir ve saatler olmadan modern dünyanın bütün düzeni bozulur. Simmel şehirlileri, işleri ve ilişkileri karışık ve değişken insanlar olarak niteler. Çok karmaşık bir örgütlenme içindedirler çünkü çok sayıda ve çıkarları çok değişik insanın birbiri ile ilişki ve işbirliği içindedir. Bu yüzden metropol insanı soğuktur, ihtiyatlıdır. Birey özgür ve yalnız kalmıştır. Küçük yerlerde ise sınırlar artar, çember daralır, insan sıkılır. Metropol bu özgürlükle beraber, kalabalık içinde yalnız kalabilmeyi de mümkün kılar. Yalnızlık, bağımsızlığın bedelidir. Bu özgürlük, sınırsızlık ve otomatiklik kişiyi usanmış hale getirir Metropol, zevkin peşine sınırsızca düşülen bir hayat sunar. Bu durum uzun süre sınırları tahrik eder ve sınırlar tepki veremez olur. Büyük şehirliler çevrelerindeki aşırı uyaranla baş etmek, bu uyaranlardan kendileri için uygun ve faydalı olanları seçip almak, ihtiyaç duymadıkları ya da kendilerini sakındıklarını ise görmezden gelmek zorundadırlar. Simmel bu seçici görmezden gelme tavrını ise “ilgisizlik, farksızlık, antipati, blaze attitude” (blaze attitude) olarak adlandırmaktadır. (Simmel, 1996: 85- 97) Birey bunun sonucunda manevi açıdan yozlaşır. Metropolde her birey kendi başınadır, kalabalık içinde bile yalnızdır, bir arada iş yapılırken bile herkes kendi eyleminden sorumludur, her birey bir “adadır” (Dellaloğlu, 2001: 74). Şehirli bireyin farklı ilişki ve sorumlulukları taşıması için kendini koruması gerekmektedir ve bu ıssızlaşmanın nedeni de bu savunma mekanizmasıdır.

Mumford ise günümüz metropolünün daha çok olumsuz etkilerine dikkat çeker. Metropollerin yabancılaşmış ve korkutucu bir hal aldığını iddia eder. Burada insani ilişkiler zayıflamış, insanın kendine duyduğu güven ve saygı zedelenmiş, insanın

mutluluğu çalınmıştır. Ayrıca şehrin amacı kalmamış, ruhu ve kimliği kaybolmuştur. Mumford bu durumu şöyle açıklar:

“ Gelişiminin son evresinde metropol, bu irrasyonel sistemin çalışması için, gerçekte kurbanı olan insanlarda güçlü, zengin ve mutlu oldukları, insanlığın başarısının doruğunda yer aldıkları yanılsamasını yaşatmak için kolektif bir entrika halini alır. Oysa gerçekte bu insanlar sürekli tehlike altındadır, zenginlikleri yavan ve kısa ömürlüdür, boş zamanları son derece monotondur ve o acınası mutluluklarını bozacak bir şiddet ve ani ölümü haklı gerekçelerle bekler dururlar. Kendilerini her geçen gün daha fazla, kendilerinin yaratmadığı bir dünyada, doğrudan insani yönlendirmeye daha az karşılık veren, insani anlamdan daha yoksun bir dünyada ‘yabancı ve korkmuş’ olarak bulurlar.” (Mumford, 2007: 659)

Bookchin modern kenti eleştirmektedir. Kendini bir toplumsal-ekolojist olarak tanıtan Bookchin’e göre kent bir eko-topluluktur ve kentleşmenin ekolojik sisteme bir çok faydası olmuştur. Ancak günümüzdeki kentleşme biçimi doğayı tahrip ederken aslında kenti de yıkmaktadır. (Bookchin, 1999) Dolayısıyla sorun kentleşme biçimidir, kentleşme doğru biçimde yapılırsa doğaya faydalı olur ve aslında kent-doğa ikiliği yoktur.

Bookchin’e göre, bugün kent ve kır, insanlığın doğal çevredeki yerini tehdit eden bir kuşatma altındadır. Kentleşme her ikisini de yok etmektedir; sahip oldukları geleneklerden ve çeşitlilikten oluşan zenginlikleri ve kimlikleri, kentleşmenin tehdidi altındadır. Kentleşme yalnızca kırsal kesimi değil kenti de silip süpürmektedir. Yalnızca kasaba ve köy yaşamının tarımsal ilişkilerle beslenen değer, kültür ve kuramlarını değil, kent yaşamının yurttaşlık ilişkileriyle beslenen değer, kültür ve kurumlarını da yutmaktadır. İsimsizlik, homojenlik ve kurumsal devasalık gibi boğucu özelliklere sahip olan kentleşme, insanlar arasındaki yakınlığı, benzersiz nitelikteki mahalleleri ve insani ölçekli bir politikayı içinde barındıran kentsel alanı yuttuğu gibi, doğaya yakınlığı, kutsal bir yardımlaşma anlayışını ve sıkı aile ilişkilerini barındıran kırsal alanı da

ortadan kaldırmaktadır. (Bookchin, 1999: 31) Dolayısıyla kentleşmenin günümüzdeki biçimi değiştirilmeli ve kente de kıra da zarar veren bu süreç durdurulmalıdır.

Kentin insanı tehdit eden bir birim değil, insanların yaşam kalitesini artıran bir kurum olması gerektiğini savunan Mumford da aynı görüştedir ve tarih boyunca şehrin insan varlığına katkılarını anlatır:

“Bu şekilde(şehirleşme) kurulan düzen aracılığıyla büyük insan kitleleri tarihte ilk kez etkili bir işbirliği içinde çalışır oldu. Disiplinli çalışma grupları örgütleyen, merkezi komuta tarafından yönlendirilen Mezopotamya, Mısır ve İndus Vadisi'nin ilk kent halkları, sel taşkınlarını denetim altına aldı, fırtınanın zararlarını onardı, su depoladı, araziye yeniden şekillendirdi, iletişim ve ulaşım için büyük bir su şebekesi inşa etti ve kent rezervlerini diğer kolektif girişimler için insan enerjisiyle doldurdu. Zamanla kent hükümdarları, bilinçli bir çabayla, kentlerin karışık halklarına, bir parça köyün ahlaki değışmezliğini ve karşılıklı yardımlaşmasını veren içsel bir düzen ve adalet duygusu yarattılar.” (Mumford, 2007: 684)

Böylece şehrin, ona hizmet edecek, insan hayatını zenginleştirecek bir şekilde kentleşmesi gerektiği görülmektedir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi kent insanı, insan da kenti kurar. Bu yüzden kentin değışip dönüşmesi sonucu, kentlinin, kente kurduğu ilişki, iletişimde de geçmişten günümüze farklılıklar görülebilir. Geçmişteki çoğu kenti günümüzdeki kentlerden ayıran özelliklerin arasında, yaşanan kente duyulan sevgi, kentin refahına yönelik derin ve sonsuz inanç ve bu duyguları-gerek tanrısal gerekse düşünsel nitelikteki- ahlaki ve ekolojik bir bağlama oturtma çabası yer alır. Bookchin'e göre geçmiş zaman yurtdaşının sahip olduğu duygulara günümüz kentlerinde bir eşdeğer bulmak mümkün değildir; Yakın Doğu'daki kentsel tinsellik duygusu, antik Yunan uygarlığındaki politikaya yakınlık duygusu, ortaçağdaki yurttaş kardeşliği ve Rönesans döneminde görkemli kentlere duyulan düşkünlük, diğer yönlerden birbirine benzemeyen bu insanların içine işlemiştir. (Bookchin, 1999: 35)

Ancak modern kentte, küçük şehirlerde ya da metropollerde geleneksel ilişkilerin, birimlerin tamamen başkalaştığı ya da kaybolduğu söylenemez. Modern hayat içinde de aile, mahalle ilişkileri gibi birincil ilişkiler değişerek de olsa bulunmaya devam etmektedir. Mahalle hayatı, komşuluk ilişkileri, hemşeri birlikleri gibi ilişki biçimleri, bir her şehirde ve her koşulda görülmemekle birlikte karşımıza çıkan önemli olgulardır ve geleneksel, ailevi ve birincil ilişki özelliği gösterdikleri görülmektedir. Ayrıca şehirdeki insan özgürlüğünü ve insan çeşitliliğini kullanarak kendine farklı çevreler kurabilmektedir. Bunun yanı sıra ulaşım ve seyahat konusundaki gelişmeler insanların daha çok yerle ve insanla ilişki kurmasını sağlamaktadır.

Şehrin mahalle üzerindeki etkisini ve şehir mahalle ilişkisini incelememiz araştırmamız için gerekli bir diğer adım olacaktır.

1.2. Mahalle Nedir? Mahalle İmgesi Nasıldır?

Mahalle kültürün olduğu ve aktarıldığı birimdir. Mahalle çözülürse toplumsal kimliğin oluşması ve şehre katılım ve aidiyet zorlaşır. Mahallenin varlığının şehir için önemi budur. Kenar mahalle ise mahallenin bir çeşidi olarak önemlidir. Modernleşme sonucu kentlerde mahalle kültürü ve yapısı zayıflamakta, yok olmaktadır. Ancak mahalleli olma, mahalleye ait olmanın devam ettiği yerlerden biridir kenar mahalleler. Bireyselleşen kent yaşamında, tek başına ayakta duracak maddi güce sahip olmayanlar bu değişime ayak uydurmayanlar birbirleriyle iletişim ve yardımlaşma içinde olurlar. Bu durum yaşayanlarının çoğunun yetersiz maddi gelire sahip olduğu ve sakinlerinin şehircilik ihtiyaçlarını karşılayamayan muhitlerde daha çok söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla gecekondular, kenar mahalle ya da varoş gibi bölgelerde yaşayanlar mahalle hayatını tanır, bilir. Eskiye dair mahalle anlatılarında var olan öğeleri günümüz kenar mahallelerinden de işitiriz.

Mahalle bir yönetim birimi ve yaşam alanıdır. Mahalle tanımını daha geniş şekilde yapmaya, TDK Güncel Türkçe sözlüğündeki tanımı inceleyerek başlayabiliriz.

“Mahalle: 1. Bir şehrin bir kasabanın, büyükçe bir köyün bölündüğü parçalardan her biri. 2. Bu parçalarda oturan insanların tamamı.”³

Kentbilim terimleri sözlüğünde ise mahalle “(İng. quarter, war) Bir kentin, bir kasabanın, büyükçe bir köyün, yönetim bakımından bölündüğü, yapı bölgeciklerinden ve insan topluluklarından oluşan en küçük parçalardan her biri. (BSTS / Kentbilim Terimleri Sözlüğü 1980)” olarak tanımlanır.

Mahalle için daha hukuki bir tanımlama yapabiliriz. Buna göre mahalle belediyelerin sınırları içinde meskun alanlarda yer alan ve bu belirli sınırları içinde yaşayan hemşehrilerle ilgili bazı hizmetleri gören küçük idari birimlerdir (Koçberber, 2005: 56) Dolayısıyla mahallenin belirli sınırları olan idari ve sosyal bir birim olduğu anlaşılmaktadır..

Mahalle aidiyettir, sevgidir. Ergülen, “mahalle” yerine “semt” terimini kullanır yaşanan muhitin tabiatını anlatmak için. “Bir semti sevmek, şehri sevmektir; bir şehri sevmeye bir semtinden başlanır. Cihangir sevgisi de böyle bir şey benim için.” (Ergülen, 2010: 15) Geçmişin, taşranın mahallesinin, birlikteliğinin heyecanını günümüzde de arayan Ergülen, Cihangir’de bu tadı bulduğunu anlatıyor. Hayatımızın bir zenginliği olarak birlikte yaşayacağımız semtleri arzular ve arar.

Mahalle bir kente eklemleme biçimidir. Kentlilik bilincinin ilk oluşum şekli mahalledir Ancak, mahalle kendi özneliği ve kimliğini koruma amacıyla içine kapanma tehlikesi de içerir. Bu durumda mahalle amacından saptığı, kentten uzaklaştığı, koptuğu için kendi varlığını tehlikeye sokar. (Alver, 2013: 26) Gettolaşma tehlikesi sığlaşmadır, mahalle için hep vardır ve getto mahalle değildir.

Mahalle bağlanma zemindir temelde. Eyyubiye’deki mahalle sakinlerinin çoğunun ellerinde başka fırsat olsa da aynı mahallede yaşamayı tercih edecekleri görülmüştür, yani kendilerini bu mahalleye bağlı ve ait görmektedirler. Bu mahallede

³http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.53c63b86d51671.55999468, 16 Temmuz 2014

olmak başkaları tarafından tanınma imkanı da sağlar. Kimlik ve aidiyet sunar mahalle. (Alver, 2010: 131-132) Daralma, ‘kapalı bir birim’ olma, dahası gettolaşma tehlikesiyle sürekli sınanan mahalle, nasıl bir yola düşeceğini, nasıl bir hayatı inşa etmek istediğini düşünmek zorundadır. Apartman ise bu bağlanmayı sağlamayan bir yapı ve getto olarak görülebilir. (Bergen, 2010: 144) Bergen mahallenin yanyana gelmiş apartmanlardan oluşmadığını düşünmese de bunun her zaman geçerli bir kural olmadığı bilinmektedir.

Mekan ile hayat iç içedir. Mekan kurmak, gündelik hayat sosyolojisidir. Hayat biçimi ve söylem inşasıdır. Mahalle fiziki ve kültürel sınırlar içinde kurulmalıdır. Mahalleli, bir aidiyeti, yeri-yurdu, zemini, konumu olan demektir. Mahalle şehrin temel birimidir. Şekil değişirse de bu böyle devam edecektir. Mahalle sadece fiziksel bir birim değildir. Aslında bir birlikteliktir. Bu birliktelik belli bir düzen ve kurala ait olma, belli bir kimlikle donanma üzerine kurulur. Sorumluluk, adabı muâşeret ve aidiyet içerir. Ayrıca mahalle kentli olmanın ilk nüvesidir, mahalle kentle entegre olma, var olma biçimidir. Mahremiyet, güvenlik ve mesafe birer sınır kavramıdır esasen ve bunlar mahalledeki hayatı belirleyen kavramlardır.

Şehir ile kendisi arasında dengeli, sahici, sürekli bir bağ kuran mahalle, hem kendisinden hem de şehirden kaynaklanan sorunları daha rahat bir tarzda göğüsleyebilir, böylesi bir tutumla kendisini ve şehri daha sağlam temellerle inşa edebilir.” (Alver, 2010: 116-136) Dolayısıyla mahalle yapısının şehrin yapısını kuran temel bileşenlerden olduğu anlaşılmaktadır.

Mahallede yaşamak orayı ve oradaki insanları tanımayı, gözlemeyi, önemsemeyi gerektirir. Kuzguncuk’ta eskiden bayram günlerinde herkesin birbiriyle bayramlaştığını anlatır Cengiz. Eyyubiye’de de böyle bir bayramlaşma geleneğinden bahsedilmiştir. Mahallenin özelliği olarak anlatılır bu durum. Mahalleli sokağa çıkınca herkesi tanır, herkesle selamlaşır. Özel günlerde herkes bir araya gelir, kimse davet edilmeyi beklemez.) Yazarın görüştüğü Aydan Sayın da bayramda herkesin onların evine uğrayıp bayramlaştığını anlatır. (Cengiz, 2009: 183-184) Bu birliktelikler mahalle hayatında kişilerin birbirleriyle iletişimin önemini gösterir.

İnsanlar kentle kurdukları ilişki ile kentin bir parçası olurlar. Kişinin mahallesiyle kurduğu ilişki de böyledir. Dolayısıyla mahalleyle kurulan ilişki, kişinin mahallesiyle ve yaşadığı yerle kurduğu aidiyet ve kimlik ilişkisini belirler. Belirli bir mahallede oturmak ve oradaki gündelik hayat biçimini belirleyip sürdürmek demektir. Bu da oturlan mahallenin, kişinin kimliğini, aidiyetini ve hayat biçimini belirleyen önemli bir öge olması demektir. Eski bir mahalledeki tek göz beton ya da kerpiç odanın karşılığında, “güzel iki oda+WC+banyosu olan on katlı apartmandan bir daire” önerilen yaşlı kadın direnmektedir; çünkü yaşlı kadın, odasıyla birlikte komşularını, mahallesini, ‘tarihini’ terk etmek zorunda kalacaktır. Yan yana dizilmiş beton küp evler onun için işlevsel olmamalarının yanısıra belki getirdikleri geometrik düzenle bin yıldır içinde yaşanan kültüre ve doğaya ters düşmektedir. (Karadeniz, 2012: 539) Yaşlı kadın bu şekilde mahallesini, kendi küçük ama özgün, biricik dünyasını kaybedecektir.

Şehir ile kendisi arasında dengeli, sahici, sürekli bir bağ kuran mahalle, hem kendisinden hem de şehirden kaynaklanan sorunları daha rahat bir tarzda göğüsleyebilir, böylesi bir tutumla kendisini ve şehri daha sağlam temellerle inşa edebilir. (Alver, 2012: 235) Mahalle buluşma, görüşme mekanıdır. Goffman’ın kavramı olan “sahnedir”, orada hayat sergilenir. İnsan hep bir etkileşim ve karşılaşma içindedir. Şehir konusunda da değindiğimiz gibi Mumford’un da şehri bir sahneye benzettiği görülmektedir.

Güçlü bir semboller ağıdır mahalle. Mahalle gerçektir, gerçekçidir, ütopya değildir. Gücünü gerçekliğinden alır. Güvenlikli siteler ütopya oldukları için mahalle değildirler. Mahallenin sınırları vardır.

Günümüzde de mahallenin var olup olmadığı, eğer varsa mahalle ortamının bu özelliklere sahip olup olmadığı tartışılır. Ancak değişen, dönüşen bir mahallenin izine gerek kaynak kitaplarda, gerekse saha çalışmasında rastlanmıştır.

Mahalle hukuki bir zemine oturan bir birlikteliktir. Yakınlık, beraberlik, sorumluluk, saygı vs mahalle hukukunu oluşturur. Toplum değerlerini mahallede bulur, mahallede sağlamlaştırır. Mahalle yardımlaşma ve dayanışma fonksiyonunu yerine

getirir. (Alver, 2013: 20-29) Bu şekilde şehirdeki yoğun, profesyonel, karmaşık, birincil ve ikincil ilişkilere, ileri düzeyde iş bölümüne dayanan yaşam tarzına alışılır.

Geçmişte devlete karşı mahalleden sorumlu olan lider “imam” (Osmanlı) ya da “iğdiş”(Selçuklular) iken 1829 yılında muhtar seçimleri başlamış ve imamların mahalleyi devlet adına temsil etme görevi zamanla sona ermiştir. Günümüzde mahallenin yöneticisi muhtardır ve muhtar belediyeye karşı sorumludur. (Kıvrım, 2009: 235) Muhtarın mahalleliyle yakın ilişki kurabilme imkanı vardır ve mahalleli genel olarak uzaktan da olsa tanıdığı, saydığı, güvendiği insanları muhtar olarak seçer.

Mahalle sadece teknik bir terim ya da birim değildir. Hiç durmayan bir hareket vardır orada, devletin bir birimidir ama kapıları kapanan bir devlet dairesi değildir. Mahalle bir yaşam birimidir. En küçük idari birimdir, şehri oluşturan yapıdır. Toplumun en küçük ve temel yapı taşı olan aileler önce mahalle içinde var olurlar. Evler, sokaklar, çarşı, mabet, dükkanlar, okullar, parklar, belirli mahalleler içindedir ve o mahalleyi bir yapı olarak kurar, var ederler. Mahallenin belirli bir havası, yapısı, hissiyatı, ortamı, atmosferi, yaşam tarzı vardır. Mahallenin belirli bir ortamı, havası, karakteri vardır. Bu karakter karşılıklı sorumluluk ve dayanışmayla oluşur. Mahalle insanın olduğu yerdir, insanın olduğu her yerde sorun da vardır, çözüm de. Mahallenin düzeni, işleyişi kendine özgüdür. Mahallenin sınırları vardır.

Mahalle, kendine özgü kuralları, nüfusu olan, bulunanların birbirini tanıdığı, kolladığı, kontrol ettiği muhit, toplumun en temel hücresi olmuştur ve günümüzde de şehrin en küçük idari birimi olarak kabul edilmektedir.

Mahallede mahalleliyle ilişkiler yoğundur, bu da mahalle ortamında sıkı komşuluk ilişkileri olduğu anlamına gelir. Komşu aileden sonra gelendir. Komşuların birbirleri üzerinde dinen hakları bulunmaktadır. Fiziksel olarak kişinin en yakınında oturanlardır komşuları ve istenirse bu manevi bir yakınlığa da dönüşebilmektedir. Bu yüzden kültürümüzde iyi olursa nimet olarak tanımlanmış, kötü komşu ise evden taşınma nedeni olarak kabul edilmiştir (Alver, 2010, 133) Komşuluk dayanışması mahalledeki ortamın

özüdür. Mahalle bir mekteptir. İnsanlara belirli bir hayat tarzı sunar, şehirde yaşamayı öğretir. Mahalleli birbirini eğitir, korur. Mahalledeki dini ve entellektüel hayatın merkezi ise camidir. Mahalle sokağı, camisi, büyükleri, küçükleriyle organik bir bütündür. (Ayvazoğlu, 1995: 61-62)

Mahallede tanınırlık esastır. Mahalleye dışardan giren yabancı farkedilir. Herkes mahallede kimlerin oturduğunu bilir. Çeşitli derecelerde de olsa herkes herkesi tanır. Bu tanıma “aşinalık”tan, “yabancı değil”den, “can dosta”, “kardeşten öteye” kadar gider. Seni, çocuğunu her gün gören, nasıl olduğunu, nasıl yaşadığını, huyunun, karakterinin, yaşadıklarının dökümünü her gün tutar mahalleli. Senin hayatınla senkronize gider mahallelinin hayatı. Çocuğun doğarken evlenmiştir biri. Bir diğeri taşındığında annen koltukları değiştirmiş, biri ameliyat olduğunda bir başkası yeni araba almış, bir diğeri kiradan kendi mülküne taşınmış, bir başkası halı mağazası açmıştır. Hayatın, tarihselliğin bir kesitidir mahalle.

Görüldüğü gibi mahalle kurmak şehir kurmaktır, hayatı ikame etmektir. Mahalle kuran insan bir anlamda kendini kurmakta, kendini şehre bağlamaktadır. (Alver, 2013: 21- 22) Buradan insanın şehirle irtibatının mahallesi, muhiti üzerinden gerçekleştiğini anlıyoruz. Bireyin yaşadığı yerde mahalle hayatı, ortamı yoksa, ya da birey kenar mahallede yaşam sürüyorsa, şehirle irtibatının kurulması ve niteliği sorunlu olacaktır. Mahalle, şehir ve insanın iç içe geçen gelişimi ve iletişii sağlıklı bir toplumsal hayatı mümkün kılacaktır.

Mahalle yapısı çözümler, yok olursa bu şehir hayatında da hissedilir sorunlara neden olacaktır. Toplumsal yapı ve kültür mahalle yoluyla aktarılır, öğretilir, içselleştirilir ve pratik edilir. Yine bireysel ve toplumsal kimliğin oluştuğu yerdir mahalle. Mahallenin yokluğunda kimliğin ve kültürün oluşması, devamı ve aktarılması sorun olacaktır. Bu kültürel kesinti ve işlevsizlik neticesinde şehre aidiyet oluşması ve katılımın sağlanması güçleşecektir. Mahallenin ortaya çıkışının şehir hayatına etkisini anlamak için mahallenin tarihçesine bakmak faydalı olacaktır.

1.2.1. Mahallenin Tarihçesi

Mahalleler ilk kentlerin kurulmasından beri var olan yapılardır. Şehir mahalleler halinde, mahalle birimlerinin bir bütünü olarak meydana gelmiştir. (Faruqi, 1994: 369) Mahalle kentin en eski yapı taşlarından ve tarihi eski Mezopotamya'ya uzanır. (Mumford, 2007: 610) Böylece kentin mahalle denen birimlere bölünmesinin uzun bir tarihi olduğu görülmektedir. (Raymond, 1995: 89) Mezopotamya' bulunana Babil ve Larsa antik kentlerinin kent planlarında mahalle birimi belirgin bir şekilde görülmektedir. Ayrıca kentin belli başlı mahallelere ayrılır, her mahallenin kendine özgü işlevine göre isimlendirilir. (Huot, 2000: 281, 344) İlk Sümer şehirlerinde de mahallenin şehrin temel mekansal birimlerinden olduğu görülür. Bunlardan biri olan Ur şehrinin yapısı bizi bu konuda aydınlatmaktadır. Şehir merkezinde tapınak ve kutsal bölge, bunun yanında ise ikinci derecede tapınak bölgeleri bulunmaktadır. İkamet bölgeleri bunların etrafında yer alır ve yönetici sınıf dışındakiler bu mahallelerde yaşar. Her esnaf grubuna göre mahalle adı oluşur (Tuna, 1987: 91- 93) Aynı şekilde tarihi şehirlerden Tel Asmar (Huot, 2000: 88-91) ve Uruk'ta da (Huot, 2000: 50-51) belirgin bir mahalle birimi görülmektedir.

Bulduğumuz bölgede mahalle biriminin seyrini anlamak için Selçuklular'daki mahalle yapısını da incelememiz gerekmektedir. Anadolu'da Bizans mirası şehirleşmiş, hazır bir yapıyı devralmış, bu ortamda merkezden çevreye şehri kendi doku, algı, plan ve yapısıyla donatmıştır. Bu dokuyu oluşturmak için öncelikle cami, mescit, medrese, zaviye, türbe, han, hamam ve kervansaraylar yapmışlardır. (Alada, 2008: 56) Selçuklu devletinde şehrin temel birimi mahalle olmuştur. (Baykara, 2000: 107) Devrin büyük şehirlerinde Ulu Cami, hükümet daireleri ve mahalleleri de içine alan kale, kaleyi içine alan şehristan, şehristanı çerçeveleyen dış şehir ve bunu çevreleyen bağlar, bahçeler bulunurdu. Şehrin alt kademesini oluşturan mahalleleri "iğdiş" adını taşıyan mahallebaşları şehir yönetiminde temsil ederdi. Mahallenin sosyal yaşamında en etkili kişi ise imamdı. İmamlar cami ya da mescitte çalışmak üzere atanan dini liderler olup beledi bir görevle de yükümlüdürler. Buna göre imam cemaatin huzuru için mahalle ileri

gelenleri ile güvene dayalı uyumlu ilişkilerde bulunmalıdır. (Alada, 2008: 57-60) Böylece mahalle yönetiminde dini liderlerin rolünün öncelikli olduğu anlaşılmaktadır.

İslam mahalle yapısı da ülkemizdeki mahalle düzenini anlamak için kaynak niteliği taşımaktadır. İlk islam şehirlerinden “Kufe, kuruluşundan itibaren ilk otuz yıl boyunca, şehir tarzında tanzim edilmiş mahallelere pek benzemeyen, yedi ayrı mahalleden müteşekkildir. Şehrin her mahallesinde belirli bir kabilenin mensupları ikamet etmektedir.” (Can, 1995: 64) Bu yapıyla daha homojen mahalleler oluşturmaktadır.

Hicretin ardından kurulan ilk İslam devletinde de şehrin mahalle düzeniyle kurulduğu görülmektedir.”Hicretten sonra, Yesrib, otorite ve adaletin beşiği olarak, Ümmet’in merkezi olmasına atfen *el-Medine*, yani *şehir* olarak adlandırılmıştı. Arap yayılmasının ardından askeri ve idari merkezler olarak yeni şehirler kuruldu ve bunlara *dur-hicre* denildi. Durü’l- hicre’de yerleşim, kabilelerin durub’larda (mahallelerde) bir araya gelmesiyle oluşuyordu”. (Duri: 1992; 67) Dolayısıyla kurulan bu mahalleler kabilelerden oluşan birimlerdi.

Görüldüğü gibi mahalle geçmişten günümüze şehirlerin temel taşları olagelmiştir. İslam mahallesinin yapısı ise cami ve çarşının merkezi konumuyla şekillenmiştir.

E. Wirth ve S. Abdulac’a göre İslam şehirlerinin yegane karakteristik özelliği çarşıdır. Çarşının ise camiye tabi olduğu görülmekte, fetihle ele geçirilen şehirlerde, İslam sonrası dönemde çarşıların, yavaş yavaş eski konumlarını terkederek şehir merkezinde kurulan camiler etrafında kurulmaya başladığı gözlenmektedir. Bu şehirlerde ticari faaliyetin büyük bir kısmı, şehir merkezinde bulunan büyük caminin etrafında toplanmıştır. Çarşı ve caminin bir aradalığı ve merkeziliği bu şekilde şekillenmiştir.

Mahallelerde de cami ya da ibadethane merkezi bir mevkide bulunur, çarşı ve mahalle onun etrafında oluşur.

“Mabet gibi çarşı ve pazarların da şehirlerin çekirdek kısmında konumlanması, son derece mantıki ve tabii bir durumdur. Zira, bir şehirde oturan insanların rahat ve kolayca ihtiyaçlarını temin edebilecekleri ve satıcıların da mallarını satabilecekleri en müsait yer, o şehrin kenarı değil, çekirdek kısmıdır.” (Yılmaz, 1995: 125-126)

Tarihsel süreçte mahallenin kuruluşunda temel öğeler olan cami ve çarşının belirleyiciliği günümüzde de devam etmektedir. Araştırma sahamız olan Eyyubiyeyi kuran olgu da, Hz Eyüp Peygamberin makamıyla bir arada bulunan büyük camidir. Muhit büyüyüp çeşitli mahallelere bölündüğünde ise her mahalleyi temsil eden ve etkileyen merkezi bir caminin olmadığı görülmektedir. Yine bütün semti (ve şimdi ilçeyi) Eyüp Peygamber makamı ve Cami temsil etmekte, merkezi nokta orası olmaya devam etmektedir. Yine caminin etrafında bölgenin çarşısı bulunmaktadır.

Mahallelerde kimlerin yaşadıkları yerine ve tarihine göre değişikliklik göstermektedir. Günümüzde mahalle ortamından anlaşılan, her kesimden insanın bir arada bulunduğu, iletişim halinde olduğu, Osmanlı mahallesi geleneğidir. Osmanlı mahallesi farklı kesimleri bir arada tutarken, İslam şehirleri bütün şehirlerde olduğu gibi mahallelere bölünmüştü ve bu bölünme fizikseldi. Mahalleler birbirinden boş arsalar, duvarlar ve mahalle kapılarıyla ayrılırdı. Müslümanlar fetih topraklarında inşa ettikleri ilk mahallelere, her kabile ayrı bir mahalleyi oluşturacak şekilde yerleşmiş, kabilecilik geleneğinin izlerini sürdürmüşlerdir. Daha önceleri kabile kabile, grup grup çadırlarda hayat sürdüren göçebe Araplar, garnizon şehirlere de kabileleriyle ayrı mahallelerde oturarak yerleşmişlerdir.

Ortaçağ İslami şehirlerinin ise, duvarlarla dini gruplara göre alt bölümlere (harat) ayrılan mahallelere, yani her biri gerçek bir birim olan yan yana sıralanmış bölümlere bölündüğü görülmektedir. Örnek olarak Şam’da, şehrin kuzeydoğu kesiminde Hristiyan mahallesi ve güney doğuda Bab Kaysan yakınında Yahudi mahallesinin bulunması; Müslümanların ise da şehrin batı yakasında oturması gösterilebilir. (Elisséeff, 1992: 137) Bu şekilde farklı dini kesimlerin birbirinden ayrı yerleşimlerde olduğu görülür.

Şehrin genelinde ise bölünme ve ayrışma söz konusu değildir:

“İkamet bölgelerinde mahalleler arasında görülen bu belirgin ayrıma karşılık, şehirlerin çekirdek bölgelerinde kabile, din veya millet farklılığına dayanan bir bölünme söz konusu değildir. Merkezi bölge fonksiyonu gereği ayrılıkçılığın etkili olamadığı tarafsız bir sahadır.” (Can, 1995: 134-136)

Böylece merkezle çevre arasındaki farka da dikkat çekilmiştir. Bu bakış açısı şehir merkeziyle kenar bölgeler arasındaki farkı anlamak için de önemli bir veridir. Merkez farklı kültürleri içerir, eritir, bütünleştirir. Kenarda ise bu farklı kültürler ayrı ayrı yaşayıp gelişebilmektedir. Kenarda durmak özgün olmaktır ancak merkezle etkileşimi olmayan kenar tanınmaz, görünmez olur, itibar ve etkisini kaybeder.

Ülkemizdeki mahalle hayatının temellerini ararken başvurmamız gereken bir diğer kaynak ise Osmanlı mahalleleridir. Osmanlı’da temel birim mahalleydi ve mahalle dini kurumların ve çarşının (bedestenin) çevresinde oluşurdu. Mahalle önemli bir sosyal birimdi ve hayat burada organize olurdu. Mahallelerin her birinin kendine özgü bir töresi, yaşam biçimi vardı. Mahalle kent yaşamının hem fiziksel bir yanıydı hem de lonca, tarikat, millet ya da dini bir birimdi. Mahalleli kendi düzenini sağlamakla, mahallenin düzenini organize etmekle devlete ve içinde yaşadığı toplumkarşı sorumluydu. Mahalle kendi güvenliğini sağlar, kendi polisini örgütler, bekçisini görevlendirirdi. Mahallenin kendisinin yangın söndürme ekibi olurdu.

Mahalleye dışardan giren yabancı farkedilirdi. Mahallede saygın, lider kişiler vardır ve muhitteki insanları kontrol ederler. Osmanlı mahallelerinde olduğu gibi Yine Arap mahallelerinde yani harelerde bu kişiler mahalleden sorumlu olur, mahalledeki iç karışıklıklardan tüm mahalle sorumlu tutulur ve bunların kontrol altında tutulması beklenirdi. (Raymond,2005:213-214) Dolayısıyla mahallede imam ya da yöneticinin yanında da saygı duyulan, kefil olabilen, liderlik yapan karakterler bulunurdu. Ancak yaptığımız saha çalışmasında mahallede lider konumunda kimsenin olmadığı görülmüştür.

Osmanlı’da, mahallelerde bir mahallelinin kefil olmadığı kimse o mahallede yaşayamazdı. (Shaw, 1982: 228) Herkes bir birinden sorumluydu. Ayrıca kefalet

sistemine göre bir mahallede işlenen suçtan bütün mahalle sorumlu tutulurdu. Bunun için suç işlenmesinin önlenmesi mahallelinin görevidi. (Alada, 2008; 136). Buna “zincirleme kefillik” denirdi. Zincirleme kefillik sadece yönetsel değil aynı zamanda toplumsal bir ihtiyaçtı ve şehrin, huzurunun sağlanması amaçlanıyordu. Sadece aynı mahalle içinde değil, mahalleler arası da kefillik mümkündü ve farklı mahalle sakinleri bir başka mahallede kötü bir insan olmadığına dair o mahalleye kefil olabiliyordu. Aynı şekilde verilen zarardan bütün mahalle sorumlu tutuluyor ve “kesame” ve “diyet cezası” bütün mahalleye kesiliyordu. Bir mahallede öldüreni bilinmeyen ve öldürüldüğü düşünülen bir kimsenin bulunduğu mahalle halkından elli kişiye yemin verdirilmesine “kesame” denir. Kesame icra edilene kadar o mahallenin üzerine diyet hükmü verilirdi. (Alada, 2008: 151-3 ve Bulaç, Mahalle, 05.03.2008⁴)

Osmanlı mahallesinin yöneticisi imamdı ve imam doğrudan padişaha karşı sorumluydu. İmanın asli görevi din adamlığıydı. Camiden ya da mescidden sorumlu olan ve namazları kırdıran kişiydi imam. Nikah akdi, cenaze defni gibi işlerin yanı sıra mahalleyle ilgili nüfus, mahalle sakinlerinin ahlakı gibi konular da imamın görevleriydi. Mahallede fuhuş ve hırsızlık gibi suçların önlenmesi için bu suçları işleyenlerin sürülmesi de imamın görevidi. Ayrıca mahallenin imamı, yani dini lideri devletin o birimdeki resmi temsilcisiydi. Mahallenin asayişinden o sorumluydu.

Mahallenin tek temsilcisi imam değildi. Ayrıca mahalle avarız vakfi mütevellileri ve mahallelinin seçtiği kişiler de mahalleyi temsil etmekteydi. Mahalle halkı imamı kontrol eder, imamla ilgili şikayeti varsa kadiya bildirirdi. İmamını şikayet edip görevinden alınmasını sağlayan mahalleler de olmuştur. (Kıvrım, 2009: 233-235). Bu şekilde mahalle kolektif bir uzlaşma çerçevesinde, belirli bir yönetim birimiyle yönetilirdi.

Zamanla ortak ya da benzer din ya da ekonomik uğraşlara sahip komşu mahalleler, özellikle gayri müslimler, birleşiyordu. Bu durum devlet tarafından teşvik ediliyordu, çünkü farklı grupları denetleyen devletin yükü hafifliyordu. Mahallenin

⁴ Bulaç, Ali, Mahalle, 05.08.2008, <http://www.haksozhaber.net/mahalle-4827yy.htm>, 16.07.2014

bakımından mahalle sakinleri mesuldu. Cami, çeşme gibi kamusal alanları bir ya da birden çok hayır sahibi yapıyor, bakımının tamamını ya da bir kısmını mahalleli ödüyordu.

Bunun için belediye memurları mahalle ya da bölge liderleriyle birlikte çalışıp ortak hizmetleri örgütlüyordu. Ana caddelerin yapımını imparatorluk karşılıyor, ama ara sokakların temizliği, bedeli bunlardan yararlanan ev ve dükkanlar tarafından yapılıyor ya da temizleniyordu. Mahallenin sokaklarını aydınlatmak da mahallelinin görevidi. (Shaw, 1982: 228-229) Böylece mahalledeki ortak yaşam bilincinin gelişmiş olduğu görülür.

Osmanlı döneminde bir çok mahalle, mahalleye yerleşip bu temel yapıları yapan şahısların adıyla anılırdı. (Tuncer, 1997: 84) Bunlardan paşa ve vezirlerin kurduğu mahallelere örnek olarak, Gedik Ahmet Paşa, Murad Paşa, Davud Paşa verilebilir. (Alver, 2013: 126) Bu kimseler bu şekilde mahallenin kimliğine ve fiziksel dokusuna da etki etmiştir.

Ayrıca Osmanlı'da kimi bölgelerde şehrin dolması neticesi şehrin dışına kurulan uzak mahalleler bulunmaktadır ve bunlara şehreküstü mahalleleri denmektedir. (Baykara, 1997: 85) Bu mahalleler kenar mahalle ya da gecekondur değildir, daha çok ülkemizdeki TOKİ projeleri gibi düzenli ve devlet yönlendirmesiyle oluşmuş muhitlerdir.

Mahallede kimlerin yaşadığı, insanların hangi özelliklerine göre belirli mahallelerde toplandıkları ise çeşitlilik göstermiştir ve kesin bir yasaya tabi değildir. Kentlerin mahallelere bölünmesi eski bir örgütlenme biçimi olarak karşımıza çıkar. Birçok durumda ve Arap kentlerinde, bir çok durumda mahalller farklı etnik grupları barındırmak için doğmuştu. Bu şehirlerde mahalle sayısı şehrin büyüklüğüne göre değişirdi. Mahallenin nüfusu ise değişmekle birlikte, topluluk üyeleri arasında yakın ilişkiler kurmanın ve bireysel denetlemenin mümkün olduğu bir sayıyla sınırlı olmuştur. (Raymond, 1995: 89)

Arap mahallelerinde Yahudi, Hristiyan mahallesi gibi ayrımlar görülmüştür. Ayrıca farklı ayrımlar da bulunmaktadır: Alevi mahallesi, Endülüs mahallesi gibi. Osmanlı Devletinde ise mahalle nüfusunun dini etnik ayrılıklara göre ayrılıp bölündüğü görülse de bu kesin bir kural değildir. Kayıtlara göre birçok mahallede farklı din ve etnisiteye sahip insanların bir arada yaşadığı görülmektedir. (Kıvrım, 2009: 232) Osmanlı mahallesinde homojenlik tartışılır ama katı bir sistem yoktur. (Faruqi, 2009: 50,76). Osmanlı döneminde ise mahallelerin büyük ölçüde heterojenleştiği görülmektedir. (Raymond, 2005: 211) Bu yüzden bu mahallelerde farklı kesimlerin birlikte yaşaması belirli bir ortak yaşama kültürü oluşturmuştur.

Osmanlı'da da mahalleler küçük bir nüfusa sahipti. 16 yüzyıl tahrir defterlerine göre Osmanlı şehrinde müslüman mahallelerinin % 90'ında 10-50 hane bulunmakta, sadece % 10'unda 50'den fazla hane bulunmaktadır. Her hanede 5 kişi olduğu düşünülürse, 50- 250 kişi gibi küçük bir nüfusa sahip bölgelerde yardımlaşma ve kontrolün nasıl sağlandığı daha iyi anlaşılacaktır. (Alada, 2008: 143-144) Mahallelerin az sayıda insandan oluşması, mahallelinin birbiryle daha yakın ilişkiler kurmasını sağlamıştır.

Mahallenin tarihini anlamak, yapısı, içeriği, hukuki ve sosyal hayatta kapladığı yeri görmek açısından önemli olmakla birlikte, mahallenin atmosferini, duygusunu, yaşamsallığını anlamak için yeterli olamaz. Bunun için gündelik hayat pratik ve anlatılarından yararlanmak gereklidir.

1.2.2. Dönüşen Mahalle

Mahalleyi oluşturan gündelik hayat unsurlarını anlamak, mahallenin modern zamanlarda yaşadığı dönüşümü anlamak için önemlidir. Mahalle hayatı Osmanlı Dönemiyle sona ermiş değildir. Cumhuriyetten sonra da çok önemli bir mahalle yapısı

ve anlatısına şahit olmaktayız. Ayrıca günümüzde mahalleye özlem duyulup, mahallenin yok olduğu iddia edilse de mahallenin dönüştüğünü, değiştiğini, kimi aidiyet ve bağların bazı yerlerde azaldığını ancak tümüyle mahalle hayatının ortadan kalkmadığını görmekteyiz. Yine geçmişteki gibi birbirinden haberdar ve birbirine bağlı mahallelilerin yaşadığı mahalleler günümüzde de bulunmaktadır. Bu mahalle birlikteliği ve aidiyeti kenar mahalle ve gecekondu mahallesi gibi dezavantajlı mahallelerde göze çarpmakla birlikte üst ve orta sınıfın da mahalle hayatını sürdürdüğü mahalleler bulunmaktadır. İstanbul'daki kimi tarihi mahalleler, sadece zenginlere mahsus olmayan bir ortamda mahalle hayatını sürdürmektedir. Yine üst ve üst-orta sınıfların ayrıcalıklı ve yeni inşa edilmiş, kapalı ve güvenli sitelerde mahalle ortamı ya da aidiyeti yaşamaya çalıştıkları görülse de bu topluluklar yapay olarak oluşturulduğu, dış dünyaya, farklı sosyo-ekonomik sınıflara karşı kendini fiziki ve manevi yollarla korumayı öncelendiği için mahalle tanımının içine girmemektedir. Yine dezavantajlı mahalleler şehirle iletişimlerini koparıp farklılaştıkça gettolaşma tehlikesine düşmekte, şehir hayatından ve kimliğinden kopmakta ve mahalle olma özelliğini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya gelmektedir.

Zira getto “yabancı, içine kapalı, marjinal ve homojen bir yapı arz eden topluluklara denir. Bu bölgede yaşayanlar hem kendi içine kapalı bir hayat kurmayı tercih eder, şehirden yararlanmayı ya da şehrin bir parçası olmayı reddederler. Böyle yaptıkça daha fazla içlerine kapanır, şehir tarafından da dışlanırlar. Getto genelde dezavantajlı mahalle ve gruplar için kullanılsa da zengin mahallelerin kendilerini ayırttığı durumlara da getto denmesi uygundur.

“Mahalle günümüzde şehrin yeni biçimleriyle mücadele etmektedir.”(Alver, 2012: 61) Şehir büyümekte, modernleşmekte, birimler, mekanlar çoğalmakta ve insanlar ve mekanlar birbirlerinden birbirinden fiziksel olarak da manen de uzaklaşmaktadır. Yeni şehir yapısının bireysel, tüketim ve üretime dayalı bir hayat biçimi sunduğu görülmektedir. Bu yeni şehir AVM, rezidans, gökdelen gibi yeni öğelerle hayat bulmaktadır. Şehirdeki yerleşim alanlarının yeri ve biçimi de bu süreçte değişmektedir.

İnsanlar daha homojen mekanlarda yaşayıp, farklı kesimlere ve dış dünyaya karşı daha mesafeli bir hayat sürerken, içine kapandıkları toplulukla da iletişimlerini kısıtlı tutmaktadırlar. Bu yeni durumun mahallenin doğasına aykırı olduğu söylenebilir. Eski mahalle kalmamıştır. Artık değişen bir mahalle vardır. “Modern zamanlarda mahalle baskısı denilerek itiraz edilen şey aslında mahalle kültüründen koparak modernleşen kesimlerin mahalleyi dönüştürme talepleridir.” (Bergen, 2010: 166) Ancak herkes ve her yer bu kadar net sınırlarla bölünmüş değil. Yine ihtiyaçlar, tavırlar, tutumlar ve karşılaşmalar kaçınılmaz şekilde farklılaşmaktadır. Böylece yeni topluluklar, yeni ilişki biçimleri kurulmaktadır.

Şehrin zenginleşen ve modernleşip devasa binalarla dolan kısmının yanında fakirleşen, şehirden uzaklaşan ve kötü şartlarda yaşayan fakir mekanlar da oluşmaktadır. Zenginlik-fakirlik arasında artan bu uçurum iki kesimi fiziksel olarak da birbirinden koparmakta, aradaki uçurumu derinleştirmektedir. Şehirden uzakta ya da şehirden keskin sınırlarla ayrıkşı yaşayan üst sınıf şehrin ahalisiyle ilgisini kesmiş olsa da şehir hayatıyla ilgili söz sahibidir, şehrin fırsatlarını faaliyetlerini şekillendirir ve değerlendirir. Oysa alt sınıfın yaşadığı ve şehirden uzak ya da kopuk mekanlarda yaşayanların maddi imkanları şehri görmeye, oradaki faaliyetleri takip etmeye kimi zaman şehire fiziksel olarak ulaşmaya bile yetmez. Kenarda kalan bu kesimler kimi zaman şehrin içindeki değer kaybetmiş, bakımsız ve tehlikeli hale gelmiş, köhneleşip “çöküntü mahalleleri” adını almış yerlerde oturmakta, kimi zaman ise şehirden uzak, şehre ulaşımı zaman ve maddi külfet alan bölgelerde yaşamaktadır. Bu yerler şehrin içinde ya da şehire yakın bile olsa ulaşım ağı ve yolları yetersizdir ve bu bölgeye yakın yol yine uzak olur. Varoşlar, gecekondu ya da kenar mahalleler bu tür yerlerdir. Daha önce de değindiğimiz bu dönüşüm sonucunda, şehirdeki bu çöküntü mahalleleri yatırımcıların, şehirlilerin ya da devletin eliyle temizlenip, tamir edilip “soylulaştırılmakta” bunun sonucunda ise bu konutların maddi değerleri yükseldiğinden burada yaşayan alt sınıf yerinden olmaktadır. Yani şehre “kazandırılan”, şehre yaklaştırılan bu yerlerden uzaklaşıp, yine şehirden dışlanmış olmaktadır.

Göç edilen yerde, bu büyük şehirde, köyden farklı ve modern bir ortamda tutunmak için birincil ilişki ve bağlardan yararlanır göçmenler. Bu da büyükşehir ortamında mahalle yaşamının benimsenmesi anlamına gelir.

Mahalleye alternatif, ya da günümüzde mahalle ortamını sağlamayı hedefleyen, üst ve orta-üst kesime hitap eden bölgelere 1980'lerde İstanbul'da inşa edilmeye başlanan Kemberburgaz örnek olarak verilebilir. Sitenin tanıtım broşüründe mahalle ve aidiyet ilişkisinin vurgulanması dikkat çekicidir. "Kemer Country mahalle kavramının temel alındığı ve hepimizin kendi mahallemize ait olduğu eski bir yaşam tarzını yeniden canlandırmak için tasarlanmış bir yerleşimdir. İstanbul'un bugün en büyük problemi ne gürültü, ne kirlilik, ne de hayat pahalılığıdır. Bütün bunlarla şu ya da bu şekilde başa çıkmaktayız. Asıl sorun yitirmiş olduğumuz aidiyet hissimizdir ki onsuz varolmak olanaksızdır. Andres Duany ve Elisabeth Plater-Zyberk sadece konut tasarlayan sıradan mimarlar değildir. Onların işi, caddeler, kasabalar ve yitirilmiş aidiyet hissini geri getirecek mahalleler tasarlamaktır. Kemer Country'de yapmak istediğimiz bu yeni kasaba yurttaşlığı sivil toplum modelini yaratmaktır." (Bartu, 2001: 145) Görüldüğü gibi amaç aidiyet hissi veren, mahalle havası sağlayan bir ortam oluşturmaktır. Ancak bu bölgelerin bahsettiğimiz gibi hayattan kopuk ve dışlayıcı tavırlarını sürdürerek böyle bir ortam sağlamasının mümkünlüğü tartışılır.

Mahallenin insani yanı, sıcaklığı tanıdıklığı özlenir. Mahalle yaşamında kişinin en yakınları ailesiyle sınırlı değildir. Komşuları, mahalle komşularını da kapsayan daha geniş bir sevgi ve sorumluluk çemberi içinde yaşar insan. Mesele de bu çemberin kendisidir zaten. İnsanlar bağımsız, özgür, yenilik ve fırsatlara açık bir kent yaşantısı arzusuyla mahalle hayatından kurtulmak isteyebilirler. Kimseye hesap vermeden, kimseye bağımlı ve sorumlu kalmadan dünyanın nimetini tatmak isteyebilirler. Yine doğdukları ya da bir süredir yaşadıkları yere manevi olarak bağlanmadan, zaruri olmayan nedenlerle, kolaylıkla taşınabilirler. Evleri bir oda daha fazla olsun diye şehrin öteki ucuna taşınmak bu kimseler için ciddi bir duygusal kopuş değildir. Kendileri bağlansa bile komşuları sürekli daha iyi evlere taşınma ihtiyacıyla rahatlıkla evini,

mahallesini terkedeceğinden birey yine yalnız kalacaktır. Bu durumda “imkanı olmayanlar” yani fakirler mahallelerinde, evlerinde bir ömür yaşayıp oraya bağlı kalır. Çoğu kenar mahalle sakini için bu durum bağımlılık değil, bağıllık olarak adlandırılır ve içselleştirilir. Buralarda mahalle aidiyeti, duygusu, bağı bu şekilde oluşur, güçlenir.

Mumford’un da dikkat çektiği gibi, geçmiş yüzyıldan bu yana büyük metropollerde aile ve komşuluk ilişkileri büyük oranda zayıflamıştır. Hızlı ve aşırı nüfus artışı, sürekli yabancı akını, sık sık ev değiştirilmesi, toplanmak için sınırları belli veya ortak merkezlerin olmayışı gibi sebepler mahalle hayatının istikrarlı işleyişini bozmuştur. (Mumford, 2007: 607) İnsanlar daha ayrıntılı ve hızlı şekilde hayatları hakkında bireysel planlar yapıp uygulamaktadırlar. İl değişikliği, kariyer planları, farklı bir yaşam arzusu taşınmaları kolaylaştıran ve artıran unsurlardır.

Erman da bir çok yerde mahallenin insanların hayatındaki etkisinin azaldığı, ancak fakir mahallelerde mahalle birlikteliği ve destek ağlarının önemini koruduğu konusunda aynı fikirdedir:

“Günümüzün hızla ayrışan, kendi kabuğuna çekilen toplumunda mahalle, ayrıca, geçmişten kalan ve özlenen bir yaşam alanıdır ve nostaljik olarak bakkal amcası, sokakta oynayan çocukları, birbirleriyle gidip gelen komşu kadınları, elinde ekmeği ve kimi zaman da çocukları için aldığı ufak tefek hediyeleri olan erkekleri ile orta sınıf mahalleler şeklinde kurgulanmaktadır. Geçmişte kalan bu hayal ürünü mahallenin ne kadar gerçeği yansıttığı soru işaretidir. Öte yandan, mahallenin kentin yoksul kesimi olan gecekondu halkının yaşamındaki önemi araştırmalarda ortaya konmuştur.” (Erman, 2010: 172, 173)

Mahalleyle ilgili güncel öneri ve katkılardan birini, Mumford, Clarence Perry’nin önerdiği mahalle birimi hakkındaki değerlendirmelerle paylaşır. Bu fikirleriyle ve teorisiyle Clarence Perry, kentin en eski unsurlarından biri olan ve kökeni erken dönem Mezopotamya’ya kadar uzanan mahalleyi modern fikir ve yapılarla ve özellikle de özbilinçli bir şekilde yeniden eski konumuna kavuşturmuştur.

Perry'e göre "mahalle örgütlenmesinin temel prensibi, ev ve okulun her gün ihtiyaç duyduğu tüm tesisleri yürüyüş mesafesi kadar yakına getirmek ve mahallede işi olmayan insan ve eşyaları taşıyan yoğun trafik arterlerini bu yaya bölgesinden uzak tutmaktır." (Mumford, 2007: 607- 609) Bu şekilde, mahalle, orada yaşayanlara ayrılmış bir alana dönüşmektedir.

Mahalle her zaman özlenen, istenen bir alan değildir. Mahallenin dönüşmesi, mahallelinin birbiriyle olan bağlarının zayıflaması istenen bir durum da olabilmektedir. Günümüzde bireysel ve modern şehir hayatı içinde insanlar bağımsız yaşamak isteyip mahalleden kurtulmak da istemektedirler. Mahallenin baskıcı olduğunu da dile getirmektedirler. Ayrıca kimi mahalleler tehlikeli ve sorunlu muhitlerdir ve insanlar daha iyi bir hayata kavuşmak için mahallelerini terketmek istemeyebilmektedir. Ağır Roman kitabı (Kaçan, 2012) buna iyi bir örnektir.⁵Tehlikeli ve fakir bir kenar mahalle olan Kolera mahallesindeki gençler onları bu çaresizlik, şiddet ve suç döngüsünden kurtaracak tek şeyin mahalleden kaçıp kurtulmak olduğunu bilirler. İki kardeşten biri mahalleyi terkederken diğer kardeş (Reco) mahallede önemli biri olarak dünyadaki varlığını anlamlandırmayı hedefler ve orada kalır. Mahalleden utanç ve kaçış da mahallenin dönüşen ve değişen biçim ve algısına önemli bir örnektir.

Şerif Mardin de bir röportajında ülkemizde muhafazakarların diğer kesimleri baskı altına alabileceğini dile getirmiş ve bunu mahalle baskısına benzetmiştir.⁶ Esas vurgusu başka olmakla beraber, mahalle ortamının baskıcı yönüne dikkat çeken bu ifade dikkat çekici olmuştur.

Mahallenin dönüşmesi sonucu anılarda kalan ve özlenen, arzulanan bir mahalle imajı da oluşmaktadır. Böylece mahalle nostaljisinin anlam ve içeriğine dikkat çekmek gerekmektedir.

1.2.3. Özlenen Mahalle: Mahalle Nostaljisi

⁵Filmi de çekilmiştir

⁶ http://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eerif_Mardin

Mahalle imgesinin idealleştirilmesi sıkça karşılaşılan bir durumdur. Bunun nedeni değişen şehir ve toplum yapısıyla birlikte kaybolan değer ve imgelere duyulan özlemdir. “Anılar bizi buraya bağlayandır... Kişiseldir, kimseyi ilgilendirmez ama aslında bir mahallenin ruhunu oluştururlar.” (De Certeau, 2008: 207) Çünkü yaşam kutsaldır, yaşanan anlar, mekanlar bizatihi değerlidir.

Anılardaki nostaljik mahalle imgesine edebiyatta çeşitli örnekler bulunmaktadır. Huzur Sokağı’nda (Şenler, 2010) bütün mahalleli çok iyi kalpli, dindar insanlardan oluşmaktadır. Herkes birbirinin her ihtiyacını, sorununu hemen çözer, maddi, manevi karşılık beklemez. Bütün sokak sabah ezanında uyanır. Mahallede herkes birbirini tanır, belirli özellikleriyle bilir. Kedi seven, çocuk seven amcalar bulunur. Bir de mahallenin iftihar, bütün genç kızların rüyası Bilal isimli bir genç yaşamaktadır burada. Herşey “çok”, “mükemmel”, harika”, “kusursuz” gibi sıfatlarla anlatılmaktadır. Bütün sorunlar, yangın gibi felaketler, sağlık sorunları kişisel sorunlar daha kimse üzülmeyen mahalleli tarafından para toplanarak çözülür, telafi edilir. Sanki bütün mahallenin ortak bir para hesabı varmış gibi yaşanmaktadır. Bu abartılı öğelerin, özlenen ve beklenen bir mahalle imajına gönderme yaptığı görülmektedir.

Mahalle anlatılarında geçmişe ağırlık verirken yaşanmışlıklara yer veren bir örnek ise Akın’ın anlatısıdır. Akın mahalleyi, mahalle ortamını, fiziksel şartlarını bir çocuğun oyun alanı olarak anlatır. Toprak yollar, boş araziler, televizyonsuz, elektriksiz hayat hep oyun oynamak için ayrılan zaman ve mekanlara işaret eder. “Benim çocukluk ve ergenlik sürecimde sokak ve ev vardı. Evden sokağa geçmek ya da sokaktan eve dönmek hiç vakit almazdı. Kağıthanenin, Çeliktepe, Gültepe ve Sanayi muhitlerinde sokağın daimi bir festival havası yansıttığını söylemek abartı olmaz. Sokaklar yaratıcı çocuk oyunlarının sahnesidir adeta.” (Akın, 2010: 39-40) Sokaklar mahalle hayatının kendisidir.

Kuzguncuk’taki çocukluğunu anlatan Cengiz de “Çocukluğun düş bahçesi” olarak niteler mahallesini (Cengiz, 2009: 94) Hem çocukluktaki hayal ve fikir dünyasıdır bu bahçe hem de yaşanan mahallenin bahçesidir burası.

Akın 1970'li yıllarda Sanayi Mahallesi'nin özgün medyası olan destancılara da değinmektedir. İstanbul'da meydana gelen trajik olayları, fotoğraflarıyla birlikte tek sayfalık gazette formatında, teypten halkın duyacağı şekilde sesli biçimde yayınlayan destancılar, sokak sokak dolaşmış. Sokağın başka bir eğlencesi olarak ayı oynatıcılarından bahseder yazar. Çeşitli numaralar yapan ayılar sokak sokak gezdirilir, ilgiyle izlenirmiş. Okul önü satıcıları ise sokakların başka bir rengi olarak anlatılır. Niyetçiden belli bir para karşılığı sürpriz hediye çekilir, ya da niyet karşılıksız çıkarmış. Kapının önündeki seyyar tatlıcı da yazarın özlemle anlattığı başka bir figürdür. (Akın, 2010: 45-46) Mahalle hayatının renkli figür ve adaetleriyle anılarda ve edebiyatta özlenen, değerli ve duygusal bağlarla bağlanan bir mekan olduğu görülmektedir.

1. 2. 4. Mahalledekiler: Mahallede İnsan ve Mekan İlişkileri

Geçmişte mahalleler bir mescit ve çarşı etrafında kurulmuştur. Günümüzde de mahalleyi, mahalleliyi bu temel yapılardan hareketle, onlarla kurdukları ilişkiyi dikkate alarak inceleyebiliriz.

Cami, mescit, imam, bakkal, manav, kasap, fırın, kahve, lokanta, muhtar, taksici. Ağaçlar, sokaklar, cadde, ışıklar, kavşaklar, büfe. Şehrin ve mahallenin remizleri, işaretleri, tarif noktalarıdır mahalledeki yapılar.

Mahalle dizileri çoğunlukla, bir dükkan ya da esnaf odağında devam eder.⁷ Mahallenin kalbi çarşıda atar. İhtiyaçları oradan karşılanır. Buluşma noktasıdır dükkanlar. İşinden, okulundan dönenler çarşıya uğrar. Haberleri buradan alır, gelişmeleri burada paylaşır. Yardım, destek, dua, akıl alınır eve dönenlerden. Göz atılır çevreye, ihtiyacı olana göz kulak olunur. Mahalleye giren çıkandan haberdar olunur. Mahallede geçimsiz, sorunlu kimseler de vardır. Bu zararlı insanlarla ilgili de bilgi alınır, onlardan mahalleyi, mahalleliyi koruma yolları tartışılır. Bu kişilerle konuşulur, iyi ve doğru davranmaları konusunda nasihat verilir. Bu işe yaramazsa eğer kiracılar çıkarılması

⁷ Ekmek Teknesi dizisinde fırın, Süper Baba dizisinde kahve, İkinci Bahar Dizisinde lokanta, MahalleninMuhtarları dizisinde muhtarlık, Çiçek Taksi ve Akasya durağı dizilerinde ise taksi durağı dizilerin ve mahalle hayatının odağında yer alır.

için ev sahibiyle konuşulur. Ev sahibiyseleler bile bu kişiden ya da aileden kurtulmanın yolları aranır.

Mahallenin evleri, sokağı, bakkalı, çeşmesi, kahvesi, camisi, çarşısı, kasabı, manavı, okulu, eczanesi vardır. Varsa işaretleri, remizleri, köprüsü, kavşağı, parkıyla anılır, tanınır. Mahallenin velisi, türbesi olabilir. Ağacı, hayvanları, kedisi, köpeği olur. Kedileri besleyen bir teyze ya da amca bulunur.

Mahalle muhtardan sorulur. Genelde muhtarlığın yakınında bir iş yeri de olur muhtarın. Nerde bulacağını bilirsin. Mahalleli seçer muhtarını, mahallenin sorunlarını ona taşır, devletle, belediyeyle aradaki bağıdır muhtar. Mahalleli tarafından tanınmayan, mahalleyi tanımayan kişi muhtar seçilemez. Mahallenin yasal işlerini de bilir sosyal hayatını da takip eder. Doğan, taşınan, işe giren ona gelir, belge alır, akıl danışır.

İmam da mahallenin önemli bir figürüdür. Muhtarlık sisteminden önce mahallenin resmi ve idari lideri de imamdı ve devlete karşı mahalleden sorumluydu. Günümüzde ise imam mahallenin sadece dini lideri değildir. Akıl danışılan, fikri, rızası alınan akıl kişisidir aynı zamanda.

Mahallenin eczacısı biraz da doktor gibidir. Fenalaşana ilk müdahaleyi yapar, tansiyonunu ölçer. Çocukların boylarını, kilolarını ölçer. Kimi zaman reçeteyele yetinmez, şifalı otlar da sunar mahalleliye, onları tanıdığı için, bunca yıldır bildiği için.

Kasap tanınır mahallede, güven duyulan bir esnaftır, eti temizdir, sağlıklıdır, tazedir. Mahalleliye istediği parçayı ayırır, istediğin gibi keser, doğrar, hazırlar, verir. Manav da sebzenin, meyvenin yeni çıkanını, tazesini haber verir mahalledekilere. Fırında sıcak ekmeğin saati bilinir. Hergün gider, selamlaşılır esnafla.

Kahve toplanma mekanıdır. Erkeklerle özgüdür. Günün stresi atılır, arkadaşlar görülür. Oyun oynanır. İlla ki bir iş yapılmaz, oturup beklenen bir yerdir burası. Muhabbet beklenir, dost beklenir. İş arayanlar burada bekler. Eşe dosta haber verir, göz önünde bulunur. Özellikle cep telefonu yokken insanlara buradan ulaşılabileceği

bilinirdi. Gazete okunur, haber izlenir, bol bol çay içilir, yorum yapılır. Hobi, boş zaman mekanı burasıdır. Kafeden, kulüplerden farklıdır. Sadedir çünkü oldukça ucuzdur. Herkese açıktır. Uğrayıp geçen de vardır, uzun uzun oturan da. Buraya yerleşmek ya da burada işin bitince hemen kalmak zorunda değildir kimse. Gündelik politikalar ve gelişmelerle ilgili yapılan, derinlikli olmayan yorumları ifade eden “Kahvehane yorumu” diye küçümseyici bir tanım bile vardır. Hayırsız kocalar, sigaraya, kötü huya başlayan erkek çocukları da buraya gelir ve aileleri tarafından buradan toplanırlar.

Dolmuşu, otobüsü olur mahallenin. Saati, şoförü tanınır, bilinir. Özellikle o bölgede çalışan hat belediye otobüsü değil, içinde çalışan mesai saatine, görevlendirmeye göre kimi zaman değişebilen bir memur değil de, dolmuşsa o zaman bu vasıtayla ilişki de daha farklı olur. Şoför mahallenin oğludur, ya da hat sahibi tanındır. Sabah işe gidenler kimin seferine denk geleceğini tahmin edebilir. Çiçek Abbas filmi de mahallelinin dolmuş ve dolmuşcularla ilişkisine dikkat çeken bir filmidir. Filmde fakir bir mahallede fakir bir muavin olan Abbas’ın çalışıp, çabalayıp kendi dolmuşuna şoför olması anlatılır. Abbas bu şekilde mahallede işi, adı, sanı olan, kahvede herkese çay ısmarlayabilen, sevdiği kızla evlenebilen birine dönüşmüştür.⁸

Mahallede diş hekimi ya da doktor muayehanesi de olabilir. Bu durumlarda hastalanınca herkesin aklına ilk gelen yerlerdir buralar. Özellikle diş hekimi işiyle, emeğiyle, malzemesiyle tanınır. O da esnaf ve doktor arası biridir. Buna kişisel tecrübemizden de bir örnek verebiliriz. 2009 yılında, İstanbul Gazi Mahallesiindeki diş hekimimizin muayehanesini sorduğumuzda otobüsteki herkesin cevap verip lafa karışmasına, bütün mahallelinin onu bizzat tanıdığına hayretle şahit olmuştuk.

Mahallenden alışveriş yapabildiğin sektörlerde hizmet aldığın da verdiğin de komşundur. Öğretmenin bitişik binanda oturur. Bakkalın evi zaten hemen üstüdür. Kasap babanın çok yakın bir arkadaşıdır. Akşamüstü fırınına işten çıkan herkes uğrar. Müstakil evlerde oturmanın yaygın olduğu zamanlarda mahallelin zaten komşundur.

⁸Çetin, Sinan, 1982, Çiçek Abbas, Kök Film

Apartmanda oturulduğunda ise mahalle komşusu ev komşusundan farklı olabilir. İslama göre 40 kapı ileri geri ve yan tarafta oturanlar komşudur.

Mahalledeki okul hemen herkesin gittiği yerdir. Öğretmen değişikliği fazla olmamışsa aynı öğretmen kardeşlerini, anneni babanı, dayını da okutmuş olabilir. Hatta kendi öğretmenle mesai arkadaşı bile olabilirsin. Okulun kültürü, havası bütün mahalleyi kuşatır. Öğrenciler, öğretmenler ve diğer çalışanları bir eğitim kurumunun içinde olmanın farkını isseder. Okul hayatı öğreten, devletin bir kurumudur. Bir hayat tarzı, düşünce, anlayış iddiasındadır ve bütün mahalleye bu fikir ve eğitim mahallenin okulundan yayılır. Böylece mahallenin emekçileri arasında mahallenin öğretmeni de sayılabilir. Öğretmen mahalledeki evine gidince yemek yapan bir komşu teyze de olsa, haliyle, tavrıyla, çocukların ve yetişkinlerin gözünde anlatan, öğreten vasfını kaybetmez. Okul müdürü de bu bakımdan örnek bir karakterdir ve ne yaptığı, nasıl yaşadığı takip edilir, örnek alınır.

Herkes çocukların büyüyüp birer yetişkin olmasına şahit olmuştur bu mahallede. Birbirinin huyunu, suyunu bilir, dilinden anlar insanlar burada. Mahallenin delisi de meşhurdur. Mahallenin o yöreye ya da mahalleye has belki tüm şehirde, belki de sadece mahallesinde meşhur dükkanları olabilir. Başka yerde şubesi olmayan lokantalar, pastaneler, fırınlar mesela. Mahallede görünür bir yerdeki bank da özeldir, sahipleri bellidir, hatta oturdukları saat bile. Mahallenin bekçisi olur. Bankası olabilir. O mahalleye özgü iş yerleri olabilir. Eyyubiye’de buğday toptancısı, koyun postu satıcıları bulunur örneğin.

Mahalleli yanındaki, yakınındaki, elinin altındaki bu mekanları tüketir. Tüketmekle kalmaz onlardan biridir, onlarla yaşar, onları tanır, onlarla belirli bir hukuku olur. Kişi, yeri gelir, ailesini mahalleye emanet eder, çocuklarını mahallenin gözetiminde büyütür, yetiştirir.

1.2.5. Ev, Sokak, Bina, Muhit

Mahallenin temel yapı taşı evdir. Kent kurmak, mahalle kurmaya işaret eder. Mahalle medeniyettir, orada farklı, çeşitli insanlar bulunur. (Alver, 2012: 221)Ev konutun özel halidir. “Ev ümittir” (Alver, 2010: 120). Sahip olduğu bütün kolaylıklara rağmen bir otel odasından farklı olarak ev, kişilik ve kimliğin sembolüdür. Zira evde birey görünür, mekan ise hissedilir durumdadır. Ev kimliğin gerçekleşmesinin bir aracı olarak, kimliği, geçmişle şimdi arasındaki devamlılığı sağlamak üzere fizksel varoluşa bağlar. Buna karşılık evsizlik ise, zaman-mekan sürekliliğinin yokluğudur. (Yıldız, 2012: 396) Ev hayatta bulunduğumuz yere bizi bağlayan öğelerdendir.

Mahallelerdeki evlerin biçimi ve dönüşümünü anlamak için İslam şehrindeki evin yapısına bakılabilir. İslam şehirlerinde avlulu ve avlusuz olmak üzere yaygın iki ev çeşidi bulunurken bunlardan avlulu olan yaygındır ve başka kültürlerde de olmasına rağmen bu ev türü adeta İslam şehriyle özdeşleşmiştir. Bu ev türünde evin odalarıyla çevrili bir avlu bulunmakta, bu alan sokak gibi bir açık alan sağlamaktadır. Ayrıca odaların birbirinden bağımsız olmasını, böylece farklı odalarda farklı (akraba olan)ailelerin mahremiyetlerini muhafaza ederek yaşamasını, dışardan gelen erkek misafirlerin kadınları görmeden ağırlanabilmelerini sağlamaktadır. İslam kültüründe yabancı kadın ve erkeklerin gerekmedikçe birbirlerini görmeleri, aynı ortamda bulunmaları hoş görülmemiş, bu ev türleri de bu ayrımı kolaylaştırmıştır. (Can, 1995: 137) Bu tür avlulu evlere ülkemizde yine rastlanmaktadır. Saha çalışmamızı yaptığımız bölgede de avlulu evler büyük orandaydı.

Evler zaman ve mekan içerisinde değişiklik göstermektedir. Zenginliğin ve refahın artmasıyla konutların yapıları değişmiş, yüz ölçümleri artmıştır. M. X yüzyıldan itibaren şehir merkezinde, yüksek binaların, çok katlı evlerin kurulduğu görülmektedir. Zenginlerin oturduğu evlerin şehir merkezi ağırlıklı olarak şehrin muhtelif yerlerinde bulunduğu görülürken, fakir halkın oturduğu evlerin, merkezi bölgenin dışında, kenar mahallelerde toplandığı anlaşılmaktadır. (Can, 1995: 141-142) Merkeze yakın olmak hayata yakın olmak demektir. merkezi yerde bulunmak bir imtiyazdır. Bilgiden, yeniliklerden haberdar olmak ve faydalanmak demektir. Kenarda olan merkezi kültürden

uzak kalır ve bu kültür ve devinimden uzaklaştıkça daha da farklılaşır, kendi karakterine daha sıkı, daha muhafazakar bir şekilde sarılır. Böyle farklılaştıkça da merkezden daha çok kopar, merkeze yabancılaşır, oradan uzak durur, oraya ihtiyacı olmadığını düşünür. Sorunlarıyla başbaşadır, imkanlardan uzaklaşıp sorunlarını tek başına göğüsledikçe sorunlar daha zorlaşır, çözümler daha güçleşir, belirli sıkıntılar çözümsüz kalmaya, karakter haline gelmeye başlar. Bu ayrık durma hali orali olan kişinin bulunduğu mahalleden çıkmasını da zorlaştırır ve engeller. Çünkü gündelik hayatın bilgi, birikim ve kültüründen uzak durmuş güçsüzleşmiştir kenardaki birey. Ayrıcalıklı bilgi, eğitim, iş ve tanıdık ağlarından da mahrumdur. Mahalleye özgü “damgalanma ve dışlanma” tehlikesiyle de karşı karşıyadır.

Mumford ise Ortaçağ evinin ve ailesinin günümüz modern, çekirdek aileden çok farklı olduğunu belirtir:

“Ortaçağ hayatının birçok cephesine kapalı tüzel birlik hakimdi. Fakat modern hayatla karşılaştırıldığında ortaçağ kentli ailesi çok açık bir birimdi; çünkü olağan ev halkı sadece birbrileriyle kan bağı olan akrabaları değil, aynı zamanda aile üyeleriyle aralarında ikincil dereceden ilişki olan hizmetçileri ve sanayi işçilerini de içerirdi. Bu durum bütün sınıflar için geçeliydi, zira üst sınıftan genç erkekler, dünyayla ilgili bilgilerini soylu bir ailede eşlikçi olarak hizmet ederek alırdı.” (Mumford: 2007; 347)

Anlatılan tablonun geçmişte ülkemizde de yaygın olan geniş aileye benzediği görülmektedir.

Ekonomik açıdan daha yoksul sınıflara bakıldığında düzenlemedeki farklılaşma azalmakta, mekan ise daralmaktadır. Pek çok ülkede yoksullar hala yaygın olan, çok katlı apartmanlarda bütün bir aile için tek odalı dairelerin kökeni muhtemelen, ortaçağ sonlarının sanayileşmiş kentlerine kadar uzanır. Arazi sıkıntısının olmadığı kırsal kesimde bile Coulton, üç kişilik bir aile için 8 metreye 3,5 metre boyularında bir evin varlığından söz eder. Gerek kentte, gerekse taşrada yer darlığı katıksız yoksulluktan kaynaklanmaktaydı. (Mumford: 2007; 351) Görüldüğü gibi yoksulluk, sadece yemek,

içecek, giyim gibi maddelerin eksikliği değil, fiziksel ve sosyal mekandan mahrum olmak anlamına da gelir.

Ev bulunduğu Şehre, mahalleye, muhite, sokağa, içinde yaşayanlara göre Őekillenmekle birlikte aslanan içinde yaŐayanlardır. Eve nefesini, emeğini, dokusunu veren evdekilerdir. Evin bulunduğu sokak da mahallenin dikkat çekici bir parçasıdır.

Evin, evlerin içinde bulunduğu sokak mahalleyi satır satır yazan yollardan, bina dizinlerinden oluşur. Bazen mahalle içinde mahalle gibi davranabilir. “Bizim sokak” diye sahiplenilir, diğer sokaklardan ayrılır. Ergülen kitabında Cihangir’in, mahallenin tarihi binaları, mekanları, eskiden beri iŐletilen dükkanları, buraların esnafı, parklarını, martılarını (deniz manzaralı bir muhittir Cihangir) ateŐ böcekleri anlatır. Meşhur Asmalı kahveden bahseder yazar. Semtın merkezi bir bölgesinde, sokaklara taŐan tabureleriyle, semtin yaŐayıŐının en görünür ve canlı yerindedir bu kahve. Sadece kahvehaneleri değil kaf ve barları da anlatılır semtin. Evet, burası farklı bir mahalledir. Zenginlerin ve ünlülerin çoğunlukla yaşadığı, ilk modern, yüksek binaların yapıldığı, ev fiyatlarının yüksek olduğu, eğlence mekanlarının çok olduğu bir muhittir. Yine mahallenin tanınan, ne çıkan simaları vardır. Kedi severliğiyle ünlü bir ablası, sokakta yaşayan, mahallenin yardımıyla geçinen, kitaplara konu olan “kilimci osmanı” bunlardan. Bir de sokaktan kağıt toplayarak yaşamını sürdürürken, bu kitapları saklayıp sahaf dükkanı aan bir gencin hikayesini okuyoruz kitapta.

Mahalle hem fiziksel, hem iliŐkisel yakınlıktır. Mahalle topya değildir. Gerçek bir yaşam alanıdır, sadece iyi ya da kötülerin olduğu bir zıtlık alanı, masal mekanı değildir. (Alver, 2012: 232- 234) Yazarın anlatisında da bu gerçekçilik karşımıza çıkmaktadır.

Akın ise çocukluğunun geçtiği Kağıthane’yi yoksul ve orta halli insanların yoğunluklu olarak yaşadığı bir kenar mahalle olarak tanımlar. Mahalle eğlenceleri yoksul kesimin vazgeçilmez yaşam faaliyetlerinden olarak tanımlanır burada. Bunlardan biri meydanda, mahalle çeŐmesinin yanında deve güreŐleri adıyla düzenlenen

etkinliklerdir. Yine kahvehaneler, eğlenceye yönelik en önemli mekanlardan biri olarak anlatılır. Fakir fukaranın evle ilgili çatışmalardan kaçıp sığınabildiği, kavgaların yatışması, insanların rahatlaması için gereken ara alandır kahvehaneler. Stres atma yeri ve sığınak olarak tanımlanırlar. Sinema, yazlık sinema olarak hayatlara girmiştir bu mahallede. Burada gecenin yaşanan ortamı örtüp gizlediği, ekrandaki hayal aleminin izlenip yaşandığı bir deneyim yaşanır. Yazarın tabiriyle, “Gerçekler sahnenin dışında kalır.” Film afişleri, sokaklarda yapılan film anonsları bu ortamı hazırlayan ve süsleyen öğelerdir. Anadolu geleneklerinin görüldüğü eğlencelerden, sokaklarda gerçekleşen mahalle düğünleri davullu, zurnalı, mahalle eğlencelerindedir. Kimi zaman, mevlitli, kimi zaman da içkili olan evlenme ve sünnet düğünleri, bütün mahallenin davetli olduğu ve her kesimden insanın katıldığı etkinliklerdir. Akın, Sanayi Mahallesi'nin okuma yazma oranının yüksek olduğundan ve belli bir edebi kültür ve faaliyete sahip oluşundan da bahseder, bu mahallenin çıkardığı edebiyat dergilerini tanıtır. Bunlar Özüлке, Endülüs, Kırkayak, Hedef-2000'dir. (Akın: 2010; 52- 57) Yazarın da bu dergileri çıkaran ekiplerde olduğu bu dergiler yine mahalledeki arkadaş ve dostlarla, heyecan ve aşkla çıkarılan, kimi uzun soluklu olan, sanatsal ve edebi faaliyetler olarak tanıtılır. Yazarın, profesyonel futbolcular yetiştiren bir okul olarak tanıttığı, burada yetişip, büyük takımlara transfer olan arkadaşlarından bahsettiği, mahalle takımları mahalle hayatının başka bir önemli öğesidir.

1.2.6. Mahallenin İnsanları

Mahallenin ortamını anlamak için mahalledeki insanları anlatan mahalle anlatılarına bakmak faydalı olacaktır. Cengiz, mahallesini değişik zamanlarıyla anlatmaktadır. Kuzguncuktaki çocukluğunu ve mahalle ortamını anlatır kitabın ilk bölümünde. İkinci bölümde ise Kuzguncuk'a yeniden taşınma fırsatını verdiği heyecan ve mutlulukla birlikte orada bulduğu yine sıcak ve samimi mahalle ortamını paylaşır bizimle. “Kuzguncuk'ta kızım Aslı'yla birlikte yaşamaya başladığım o yaz birer birer tanıdım yeni komşularımı, semtimin esnaflarını, emekçilerini... Beni fazla tanımadan, bir sözümle senetsiz sepetsiz elektrikli eşyaları aldığım her daim gülyüzlü dükkan

sahipleri, ne zaman markete uğrasam taze yufkaların geldiğini ilan eden Hafız bakkal; acil çorap, çamaşır gereksinimimizi karşılayan, elinden dikiş gelen hoş sohbet Cemo; Kuzguncuk eczanesindeki Ali Bey bunlardan yalnızca birkaçı. Kuzguncuklulara nefis ev yemekleri ve mantısı sunan Asude'nin, nefis köfteler yapan Köfteci Kadir'in dükkanında; Kuzguncuk, Deniz, Nur eczanelerinde; terzi, bakkal, kasap ve öteki işyerlerinde bizim gereksinimlerimizi karşılayan pek çok işyeri sahibi ve emekçi çalışıyor.” (Cengiz: 2009; 155-6) Esnafa duyulan muhabbet ve hürmet, esnafın mahalleliye yardım etmesi, mahalle yaşamının özelliklerindedir.

Dar gelirli insanların oturduğu bu muhit olan Sanayi Mahallesi Akın tarafından alışık olduğumuz mahalle güzellemeleriyle tanıtılır. Kanaatkarlık, vefakarlık, fedakarlık sembolü olarak sunulur 1970'lerin Sanayi mahallesi “Megası ve hiperiyle henüz marketlerin ortaya çıkmadığı, karpuz sergilerinde lüküslerin yandığı; bakkal dükkanlarının hem birer mutemet gibi çalışıp hem de itimat telkin ettiği yıllardı bu yıllar.” Bakkallar çocukluğun saadet karesini tamamlayan karelere benzetilir. (Akın: 2010; 46-47) Leyla ile Mecnun (Ünlü Onur, 2011-2013, Leyla İle Mecnun, Eflatun Film) dizisinde de mahallenin merkezi karakterlerindedir bakkal. Bir gün süpermarkete giden arkadaşına kızan bakkal “Siz süpermarkete gidersiniz ama cenazenize bakkal gelir” diyerek sitemini iletmiş, insani ilişki ve tanıdıklıkla çevrelenen bir alışverişin ve yaşamın daha insani olduğuna vurgu yapmıştır.

İmamlar da mahallenin önemli simalarıdır. Geleneksel yapıda mahalleler camiler etrafında kurulmuştur. Ayrıca Osmanlı'da ve İslam şehirlerinde imamlar mahalleden sorumlu görevlilerdir. İmamların mahalle içinde itibarlı konumu günümüzde de devam etmektedir. Mahallede namazları kıldırır imam. Cuma ve bayram namazı gibi özel günlerdeki namazları imam kıldırır. Mahallelinin cenazesini imam kaldırır, onları usulunce öteki dünyaya yolculuklarına hazırlar. Mahalleliye vaaz ve nasihatte bulunurlar. Ayrıca mahallenin çocuklarına ve büyüklerine Kuran'ı ve dini bilgileri imam öğretir. Dolayısıyla imam da mahallenin hayatındaki özel şahsiyetlerdendir ve

mahallelinin ortak yaptığı ve mahalleli olma bilincini sağlayan bu önemli faaliyetleri yönetir.

Yine mahallede selamlaşmanın ne kadar önemli olduğunu anlatır Cengiz:

“Kuzguncuk’a geldiğim günden beri tanıdığım Mehmet Şahin, küçük yaşta gelip yerleşmiş Kuzguncuk’a, ama hiç yabancılık çekmemiş. Herkes birbirini tanıdığı ve selam verdiği için.” (Cengiz: 2009; 157-8)

Kuzguncuk’ta büyüyen Sarandi ise mahallesini şöyle anlatıyor yazara:

“O dönemde ilgili anımsadığım en önemli şey, evlerin kapıları hep açıktı, kapanmazdı. Sokakta oyun oynarken hangi kapıyı çalsanız su içebilirsiniz. Anne ekmeğ arasına bir şey hazırladığında arkadaşlarınıza da verilir. Bizim sokak o civarın top sahasıydı. Sokakta oyun oynanırdı... Futbol olunca oğlanlar oğlanlarla oynardı. Dokuztaş, kurtarmaç, saklambaç, yakantop kızlarla karışık oynanırdı. Seksek, yılan bile oynardık.” (Cengiz, 2009: 191)

Sokaklar çocukların oyun sahasıdır ve çocuklar mahallenin çocuklarıyla bir aile gibi bir arada büyümektedir. Sarandi eklemektedir:

“ Yazın kapının önüne masalar, iskemleler, çaylar çıkar; çay içilir, gelip geçenlerle sohbet edilirdi. Komşular bir arada, sokağın ortasında, rahat rahat oturulurdu araba geçmiyordu.” (Cengiz, 2009: 191)

Sarandi, sokakta oturmayı da yine güzel bir anı olarak anlatır. Oysa kenar mahallede kapının önünde oturmak iki anlamlıdır. Hem insanların nefes ve hava almaları için bir imkandır kapı önü. Para harcamadan, izin almadan sokağı yaşamaktır. Öte yandan kapı önünde oturanlar diğerlerini gözler ve insanlar kendilerini gözetim ve baskı altında hisseder. Gecekondu çalışmalarında da aynı alışkanlık hem severek yapılan bir etkinlik hem de bir şikayet unsuru olarak anlatılır.

Eyyubiye’de de çocukların sokakta oynadığı anlatılıyor ancak kimi görüşmeciler bunu tehlikeli buluyordu. Belki de kenar mahallelerde sokakların tehlikeli olabilmesi mahalleye kenar mahalleyi birbirinden ayıran özelliklerden olarak kabul edilebilir.

Kuzguncuk’ta çocukluğunun özel ve güzel geçtiğini belirten yazar ‘bugün de mutlu çocuklar Kuzguncuk’ta’ diye ekliyor. Kuzguncuk’ta yaşaşan bir çocuğun, Zeynep’in yazdığı “Bostan Sokak’ın Öyküsü”nü alıntılıyor yazar bunun bir ispatı olarak. Şöyle anlatıyor Zeynep yaşadığı sokağı:

‘Ben Akdere’nin girişi, çocukların neşesiyim. Köpekler dolu, kahkahaların kaynağıyım. İçimde eski, tarihi evler var. Benim içimde outran insanlar cana yakın, iyilikseverdir. Kuzguncuğun en oksijenli sokağıyım. Kirpiller, kediler, köpekler dolu içim. Çocukları neşelendiririm. Çünkü bir top sahasına sahibim. Bende ne isterseniz var. Taşlık alan bile. Hemen ucunda yokuş var. Kar yağdı mı çocukların incise, gönüllerin birincisi olurum. İnsanların camdan cama bağırmaları; mısırının, simitçinin geçiş sesleri insanları hoplatır. Daha bende neler neler var. Gel de gör bakalım. Çarşambaları sestem ses beğen. ‘Gel abla gel!’, ‘Çanakkale domati’” (Cengiz, 2009: 220)⁹

Bu satırlar, bu mahallenin nasıl bir sevgi ile gözlemlenip, yaşanıp, benimsendiğini göstermektedir.

Korunan ve sevilen mahallelere bir örnek de Kuzguncuk’tur “Kuzguncuk set değil semttir” sloganıyla 1997 yılında Kuzguncuklular derneği kurulmuş, bu şekilde bölgenin çekim alanı olarak kullanılmasının mahalle yaşamını olumsuz etkilediği fikri duyurulmuştur. (Cengiz, 2009: 181) Mahallesine sahip çıkan başka bir platform da Cihangir için toplanmıştır. Cihangir’i güzelleştirme Derneği’nin semti koruma ve kent hayatını canlı tutma çabalarından bahseden yazar derneğin kültürel faaliyetlerinin komşuluk ortamının yeşermesine yardımcı olduğunu anlatır. (Ergülen, 2010: 28) Mahalle birliği, dernek birliğiyle pekiştirilmiştir.

⁹Çarşamba günleri bu sokakta Pazar kurulur

Yine mahalleyi benimsemenin önemi aşağıdaki sözlerle daha iyi anlaşılmaktadır. “Kuzguncuk’ta doğup büyüyen ya da Kuzguncuk’la bağ kuranların büyük çoğunluğu buradan ayrıldıklarında da semtle bağlarını koparmıyorlar” (Cengiz, 2009: 173) diyen yazar örnek olarak Gündüz Kaptanoğlu’nu veriyor. Kaptanoğlu semtten taşınmış olmasına rağmen 10-15 günde bir ziyarete geliyor, semtte düzenlenen etkinliklere yardım ve katkıda bulunmaya devam ediyor. Bu durum da semtin dünden bugüne mahalle havasını ve ortamını sürdürdüğünün bir başka delili.

Sonuç olarak bu bölümde mahallenin tanımı, tarihçesi, işlevi, yapıları, insanları, ortamı, gündelik hayatı tanıtılmıştır. Değişen ve dönüşen mahallenin yapısına yer verilip günümüzdeki mahalle yaşamı anlaşılmalı tartışılmıştır. Mahalle hayatının bitmediği, ancak ciddi dönüşümler gösterdiği görülmüştür. Böylece mahallenin şehir için yeri ve kenar mahallenin bir mahalle olarak nasıl konumlanacağı üzerine bir analiz ortamı hazırlanmaya çalışılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM: KENAR-MERKEZ-ÇEVRE İLİŞKİSİ VE KENAR MAHALLE

2.1. Kenar ve Merkez Nedir?

Kenar'ın ne olduğu üzerine çeşitli tanımlar mevcuttur. Kenar, TDK sözlüğünde, “Bir şeyin, bir yerin bitiş kısmı veya yakını, kıyı, yaka, bir şeyi çevreleyen çizgi anlamlarının yanı sıra ”Merkezden uzak olan, kuytu, ıssız, sapa, تنها yer” anlamına gelir.

Kenar, matematikte ise “Bir biçimi sınırlayan çizgilerden her birine” denir. Yanda duran, çevrede kalandır. Bu durum onu yapıdan dışlamaz. Bilakis yapıyı tamamlar kenar. Hacmin, alanın mümkün olması için, kenarın, sınırların olması şarttır. Sennett de kenarın aktif bir kesit olduğunu söyler. Şehrin bir ögesidir kenar. Kentten kopuk değildir, şehirle iç içedir. Bunun için kentsel dönüşüm projelerine dahil edilir. Oradaki suç şehri etkiler.

Sennett'e göre kenar, duvar, çevre merkezden bağımsız değildir ve merkezin önemli bir parçasıdır. Bir şey üzerine yapılan çalışmanın bazen, kuyumculukta olduğu gibi, kenardan başlanması gerekir. Kenar incelen noktadır. Duvar bir tarafı diğerinden ayıran kısıtlayan noktadır. Aynı zamanda diğer tarafa işaret eder, oraya gidecek yolu, noktayı, anı temsil eder. Ayrıca kenarlar, şehrin kenar kesimleri farklılaşmaların, renkliliğin yoğunlaşp gelişmesi için merkezden daha uygun alanlardır. Kenardaki mahalle, olumsuz bir yer, kültürsüz ya da tehlikeli bir yaşam alanı olmak zorunda değildir. Daha özgün ve özel olabilmektedir. Belirli bir yerden göç edenlerin oluşturdukları, şehirle bağlarını kurarken kendi kültürel öğelerini de yaşadıkları mahalleler kenardaki, renkli ya da yaratıcı yaşamlara örnek olabilir.(Sennett, 2013: 298) Böylece kenar, kendine özgü bir kültür kurarken şehirle iletişim içindedir.

Kenarın bu aktif özelliği göz önüne alındığında şehirdeki koşulların hem kenarı hem merkezi farklı biçim ve derecelerde etkilemeye devam ettiği anlaşılır. Hayat merkezden çevreye, çevreden merkeze taşınmaya devam eder. Kenar merkezi olmayan, ikincil öneme sahip olan, başat unsur olmayandır. Marjinal ve güçsüzdür, ümitsizlik ve

korkuyla çevrilidir.(Ünal, 2000: 350) Bütün bu olumsuzluklar kenarı bizatihi olumsuz ve etkisiz yapmaz. Kenardaki aksaklık ya da sorunun da merkezde ve genel bütün içinde bir yeri ve etkisi elbette vardır.

Kenar, merkezden uzak olandır. Çevrede (periferide) olandır. İtibar, cazibe, kullanışlılık, merkez baz alınarak belirlenir. Kenar, 'istenenden' uzakta durandır. Güçlü olanın durduğu, imkanları biriktirdiği noktadır merkez. Yaşamak için gerekli maddi ve manevi şeylerin yanyana biriktirildiği yerdir. Merkezden uzaklaştıkça maddi ve manevi imkanlar ve birikimlerden uzağa gidilir.

Merkez ise odak noktadır. Mesafenin kendisine göre ölçüldüğü nokta, mekan ya da birimdir. Merkezin sözlükte "Bir bölgenin veya kuruluşun yönetim yeri, bir işin öğretildiği yer, bir işin yoğun olarak yapıldığı yer." anlamına gelmektedir. Merkez ayrıca "belirli bir yerin ortası örneğin 'şehir merkezi'" anlamına gelir. Matematikte ise "bir kapalı eğrinin veya bazı çokgenlerde köşegenlerin kesişme noktası" ve "bir dairenin veya bir küre yüzeyinin her noktasından aynı uzaklıkta bulunan iç nokta, özek" anlamlarına gelir.

Merkez ve çevre her zaman kesin çizgilerle ayrılmaz. Merkez değişir, kenarlar merkez olur, merkezler kenar, kenar ve merkezin gücü ve etkisi dalgalanmalar yaşar, büyür, küçülür, değişir. Merkezle kenar sürekli iletişim ve etkileşim içindedir. Bu etkileşimde merkez daha etkili ve belirleyici olabilmektedir ancak bu kenarın etkisinin göz ardı edilebileceği anlamına gelmez.

2.2. Kenar ve Merkez İlişkiseliliği:

Kenarı ve kenar merkez arasındaki ilişkiyi anlamak için bize yardımcı olacak olan "Merkez-çevre teorileri" öncelikle ülkeler arası ve bir ülke içerisinde yöneten ve yönetilenler arasındaki ilişkiyi anlamak için ortaya atılmıştır. Merkez-çevre ilişkisi bir ülkeyi yönetenlerle yönetilenler arasındaki ilişkiyi anlamak için kullanılır. Bu kavramın öncülerinden Edward Shils ise merkezin ve çevrenin anlam, tanım ve işlevleri üzerinde önemle durmuştur. Toplumun bir merkezi vardır ve toplum yapısının da bir merkezi

bölgesi bulunmaktadır. Topluma eklenme, toplum yapısının bir parçası olma ise merkezle kurulan bağ ve ilişkiyle mümkün olur. Toplumdaki merkezi alan coğrafi ya da geometrik bir bölge değildir. “Merkez, ya da merkezi alan, bir değerler ve inanışlar bütünüdür. Merkez, toplumu yöneten sembol, değer ve inanışların merkezidir.” (Shils, 1975: 3) Merkezin ve merkeziliğin seküler toplumlarda bile dini bir karşılığı olduğunu ekleyen Shils’e göre, merkezi, resmi bir din toplumun yapısını belirleyen yapılardandır. Ayrıca bu merkezi sistemi yöneten ayrıcalıklı, elit bir kesimin, yöneyici bir grubun da varlığı söz konusudur. Her zaman merkeze daha yakın ve daha uzak olan kesimler bulunacaktır.

Merkez otoriterdir. Toplumda kabul gören değer sistemi ve sosyal yapı merkezi otoritenin, merkeziliğin kabulü ile mümkün olmaktadır. Gücü elinde tutar. Bu gücü kullanımı ve icrası çevreden bağımsız değildir. Merkezilik, toplumun bütün kesimleri arasında bir “uzlaşma” ile varlığını sürdürebilir ancak bu anlaşma ve uzlaşma hiçbir zaman mükemmel değildir. Toplumsal bağlar ne kadar güçlüyse, yani toplum ne kadar çok kendine yeten bir sisteme sahipse, merkezin otoritesi de o kadar sağlamlaşır. Bireysel özgürlük ve bireyler için imkanlar arttıkça, iletişim imkanları büyüdükçe, eşitsizlik azalmaktadır. Böylece merkezin zirvesi fazla yüksek olmaz ve kenar da daha az uzak olur. (Shils, 1975: 3-16) Bu da kenarın merkeze yetişmesini ve onu etkilemesini kolaylaştırır.

Kenar merkez ilişkilerini, ülkemizdeki yöneten ve yönetilen ilişkilerini anlamak için kullanan Şerif Mardin olmuştur. Bu amaçla Şerif Mardin merkez-çevre ikiliğini Osmanlı toplum ve devlet yapısı üzerinden okur ve bu tarihsel gerçekliğin günümüzdeki siyasi ve toplumsal hayata yansımalarını görmemize yardımcı olur. Mardin’e göre Osmanlı devletinde yönetici sınıf halktan uzak ve halka mesafeli bir yapı teşkil ediyordu. Köylü ise kendi kültürü ve çevresiyle yaşamak üzere, devletin uzaktan kontrol ettiği bir gruptu. Aradaki sınıflar olan şehirli ve esnafın durumu da köylüden çok farklı değildi. Yönetici kesime katılmak için halkla olan ilişki ve akrabalığın kesilmesi gerekiyordu. Bu durum Osmanlı’da yönetici ve yönetilen kesim arasında kültürel ve

fiziksel bir ayırım ve mesafe olmasına neden oldu. Ayrıca özel mülkiyetin olmayışı, devlet adamlarının devşirme usulü seçilip yetiştirilmesi gibi uygulamalar da yönetici kesimle halk arasındaki ayırımı belirginleştirmektedir. (Mardin, 2006: 35-79 .)Bu ise kenar ve merkez arasındaki ayırımın artması anlamına gelir.

İlhan Tekeli bağımlılık teorisi üzerinden Türkiye’de kentleşmeyi açıkladığı çalışmasında, bağımlılık teorisini, gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelere teknolojik, ekonomik, siyasi ve bir çok yönden bağımlı olarak hayatlarını sürdürmeleri olarak açıklar. Böylece Türkiye’de de şehirlerin ve kentlerin gelişimi dışa bağımlı bir ekonomi ekseninde sürmüştür ve sürmektedir. Bu bağımlılık kırdaki ve şehirde marjinal sektör çalışanları ve burjuva olmak üzere karşılıklı olarak çatışan ve birbiriyle çalışan iki sınıf oluşturmuştur. (Tekeli, 1977: 93) Bunun sonucunda Türkiye’nin gelişmiş ülkelere göre “kenarda” olma durumu pekişirken, ülkedeki insanlar arasında da sınıf farkı oluşmaktadır.

Ancak, kenar ve çevre mücadelesi ve ilişkisi politik boyutta gerçekleşse bile bu değişim dönüşüm ve mücadelenin sosyal ve kültürel sonuçları olur. “Anadolu’da merkez-kenar farklılaşması çerçevesinde somutlaşan bir dinamizm, kendi varlığını yeniden gözden geçirmeyi önceleyen, geçmişle şimdi arasındaki kopuklukları gidermeye imkan veren yeni güzergahların çoğalmasına imkan vermiştir.” (Subaşı, Yayımlanmamış makale, Bir Şehri Kitaplaştırmak: 5) Bunun sonucu olarak toplumların, şehirlerin güçleri, ihtiyaçları, etki alanları değişmiş ve şehirlerin yapısı, öncelikleri, merkezilik tanımları da değişmiştir.

Amerika’daki çevre kentlerin merkezi kültürü ve kentleri nasıl etkilediğine dair çalışmalar da yapılmakta buna göre, çevre kentlerin, merkezi şehirlerin geleceğini şekillendireceği sonucuna varılmaktadır. Los Angeles Okulu da Chicago okulundan farklı olarak çevrenin çoğulluğu ve etkisi üzerinde durur ve Chicago okulunu, çevreyi pasif gösterdiği için eleştirir. (Dear, 2005: 59) Çevreye aktif rol veren bu anlayış dikkat çekicidir.

Şehirlerin merkezi ve kenarda kalan bölge ve ögelerinin ilişkisi de şehirdeki toplumsal ve fiziksel yapının dinamiği içinde değişmekte ve dönüşmektedir. Kent, merkezden çevreye doğru yayılan doğal alanlar biçiminde şekillenmektedir. Kent, çevrebiliminde belirli bir hakimiyet merkezi etrafında yer alan doğal alanlara göre biçimlenen kentin kararsız denge durumundaki değişimler ve kentin gelişmesi bazı süreçler ile açıklanmaktadır. (Yörük, 1968: 71-72) Ayrıca bu süreçlerin doğal alanların oluşmasında ve bunların kültürel alanlar haline gelmesinde rol oynadığı ileri sürülmektedir. Bu süreçler yoğunlaşma (concentration), merkezileşme (centralisation), merkezden uzaklaşma (decentralisation), istila (invasion), ardıllık (succession,) ayrılma (segregation) olarak tanımlanmaktadır. Mekansal ayrışma da bu süreçlere eklenebilir, mekansal ayrışma belirli topluluk ve gelir gruplarının bir arada toplanmasına denir.

Yoğunlaşma, aynı işleve sahip birimlerin aynı doğal alanda toplanma eğilimini açıklamaktadır. Merkezileşme ise, kentsel işlevlerdeki farklılaşma sonucu yönetim ve denetimin merkezde toplanma eğilimini açıklamaktadır. Merkezileşme özellikle de perakende ticaret merkezlerinin oluşumunda etken bir rol oynamaktadır.

Merkezden uzaklaşma süreci ise, kentin aşırı büyümesi sonucu bazı işyerlerinin ve ailelerin merkezden çevreye yönelişlerini açıklamaktadır. (Ertürk ve Sam, 2011: 86- 87) Böylece “merkez”, gücü ve aygıtlarıyla birlikte “çevre”ye taşınmaktadır.

Chicago okuluna mensup sosyologlardan Harris ve Ullman şehirleri merkeziliği temel alarak, merkez ve kenar bölgelerin şehirdeki yeri, biçimi ve işlevine dayanan üç farklı kuramla açıklamıştır. Bunlar “Ernest W. Burgess’ın Ortak merkezli bölgeler kuramı, Homer Hoyt’un dilimler kuramı ve Harris ve Ullman’a ait olan birden çok merkezli büyüme kuramları”dır. Bu ayırım ve sınıflandırmalar Türkiye için tamamen doğru değildir. Ancak merkez ve çevre ilişkisi üzerine düşünme pratiği açısından faydalı ve tartışmaya açık kuramlardır.

Ernest W. Burgess, ortak merkezli bölgeler kuramında kent iç içe geçmiş halkalar olarak büyümektedir. Her halka farklı bir iktisadi işleve tekabül eder. Merkezdeki halka

merkezi iş ve ticaret bölgesidir. İkinci halka geçiş bölgesidir. Kiraya verilen iş yerlerinin, tamamlayıcı nitelikte üretim merkezlerinin bulunduğu bölgedir. Hayat şartlarının zor olduğu, ancak merkeze yakın olduğu için insanların yasal ya da yasal olmayan yollarla tutunmaya ve hayatlarını kazanmaya çalıştıkları bir bölgedir burası ve suç örgütleri tarafından tercih edilir. Üçüncü halka işçilerin oturduğu bölgedir. İş yerlerinden uzak yaşamının ulaşım masrafını karşılayamayan, uzun saatler çalışan ve geçiş bölgesinden kaçan işçiler burada oturur. Bu halkadan sonra yüksek standartlı oturma alanlarının bulunduğu alan, son halkada ise daha yüksek standartlı oturma alanı olan banliyöler bulunur.

Dilimler Kuramına göre kent, ana taşımacılık yolları üzerinde ya da yıldız biçiminde kendi etrafına doğru dağılan yollar boyunca gelişir. Homer Hoyt'un geliştirdiği kurama göre merkezde "merkezi ticaret ve iş bölgesi" yer alır. Diğer alan kullanımları çemberin merkezinden başlayıp art alana doğru uzamaktadır. Bu dilimler, "alt sınıf konutları", "orta sınıf konutları", "yüksek sınıf konutları", toptancılık ve hafif imalat sanayi" dilimleridir.

Birden çok merkezli büyüme kuramı, birden çok merkez etrafında büyüyen şehirler için geçerlidir. Şehrin bir bölgesi orta sınıfların çarşısıyken, üst sınıfların ve alt sınıfların çarşıları başka bir bölgedir. Yine şehrin kültür ve sanat merkezi farklı, finans merkezi başka bir bölge olabilir.

Çok merkezli kent kuramı (multiple nuclei theory) ise Harris ve Ullman'ın kentlerin doğal gelişim sürecini inceleyen çalışmaları sonucunda ortaya çıkmıştır. Kurama göre kentler herbiri belirli alan kullanım bölgesini etkisi altına alan birden çok toplanma noktasından (focal point) oluşmaktadır. (Harris ve Ullman, 1951: 237-247) Dolayısıyla şehirde çeşitli kümelenmeler, yığılmalar olur ve yoğunluğun olduğu mekanlar itibarlı ve merkezi konumdadır.

Fiziksel yapıyı açıklayan bu kuramlar dışında merkez ve çevrenin değişimi ve ilişkiselliği denilince akla ilk gelen dönüşüm geleneğinin dönüşmesi ve modern olanla

ilişkisidir. Bu noktada modern olanın yeni çıkan olduğunu ve eskinin merkezisini, geleneği ikinci plana, kenara ittiğini görürüz. Bunun yanında modern tek başına ve yokluktan ortaya çıkmaz ve geleneği dönüştürerek, kullanarak kendi gerçekliğini de kurar. Bu süreçte geleneğin başatlığı da dönüşmeye devam eder. (Genç, 2012: 312) Bu, merkez ve çevrenin birbirini kabul edip dışlayarak oluşumlarına ve varoluşlarına devam ettikleri döngüsel bir süreçtir.

Bu dinanizme imkan sağlayan ise geleneksel ve modern ve yeni yapıların birbirlerini direkt dışlamayıp, karma yapılar oluşturmalarıdır. Geleneksel ve modern biçimler daima çatışmalı ve birbirini karşılıklı olarak dışlayan sistemler değildirler. Bu karma yapılarda modernist biçimlerin kabulü ve özümsemesi söz konusu olabileceği gibi, yadsınması ya da geleneksel olanla birleşmesi de içerilebilir. Zira birbirini bütünleyen, ancak çelişkili iki tarzın eklemelenmesinden yola çıkarak (articulation) geleneksel-modern, kırsal-kentsel, pre-kapitalist-kapitalist vb adlandırmalarla dile getirilen zıtlıkların birbirleriyle eklemelenerek süreklilik kazandıkları görülmektedir. (Ergenç, 1997: 310) Giddens da modern ve geleneksel olanın ilişkiselliğini açıklarken, modernliğin, zamanı ve mekanı birbirinden kopararak ve bu ikisinin içeriklerini boşaltarak yeni bir biçim yarattığını ileri sürmektedir. (Giddens, 1992: 12) Bu süreçte kimlikler merkeze taşınmayı modernlik ve kentlilik eksenine oturmaya hedeflemektedir. Merkezin belirleyici ve otoriter gücü açıktır. Bunun yanında merkezin kimliğini orada oturanlar da belirlemektedir. Bir şehre, merkeze köylüler gelince kentsel köylünün geleneksel değerleri, şehrin yapısı ve ritmi, hatta köylünün ilişkisini sürdürmekte olduğu köyün yapısı da değişir. (Genç, 2012: 315) Merkez ve çevre arasındaki bu değişim ve dönüşüm şehrin yapısını oluşturan önemli bir dinamiktir.

Türkiye’de bu değişim ve dönüşümün kültürel, sosyal ve kültürel hayattaki etkisini kırdan kente göçün sonuçlarını inceleyerek görebiliriz. Bu konuda yapılan çalışmalar göstermiştir ki şehire gelen köylüler geleneklerini tamamen kaybetmeden, şehirle belirli bir uyum sağlamaya çalışmaktadırlar. Bunun sonucu köy etkileri taşıyan yeni bir yaşama biçimine sahip olan göçmenler, köyleriyle ilişkilerini sürdürüp bu köyü de şehirdeki

yeniliklerden haberdar etmekte ve orayı da değiştirmektedir. Kenar mahallelerde kırım etkisini görmek mümkündür, çünkü köyden göçen sakinleri olabilir, şehrin kıyısında oldukları için kırsal faaliyetlerle uğraşabilirler. Eyyubiye’de ise şehirde yaşayan ama hayatını köyden ya da civardaki ahırlarda hayvancılık yaparak sağlayan insanların bulunması bu ilişkiselliğe kanıttır.

2.2.1. Mekansal Ayrışma/Mekansal Damgalama ve Yoksulluk İlişkisi

Şehirde merkez ve kenar bölgelerin oluşmasının bu bölgelerde yaşayanların hayatlarını nasıl etkilediği önemli bir konudur. Kenar mahalleler dezavantajlı bölgeler olduklarından burada yaşayanların hayat kalitelerinin düşük olması ve yoksulluklarının, mekanın ve yoksulların belirli bir bölgede yoğunlaşması neticesinde artacağı düşünülmektedir. Çevre ve kenarın ilişkisinde çevrenin dezavantajlı konumundan dolayı dışlanması söz konusu olabilmektedir. Mekana dayalı ayrışma ve buna bağlı dışlanma da bu ilişkinin temel sorunlarındanıdır. Farklı gelir gruplarının fiziki mekanlarının ayrışması sonucu, fakir bir muhitte yaşamak, burada yaşayan fakir bireylerin aile hayatında, insani gelişimlerinde ve hayat şartlarında olumsuz etkiye sahiptir. (Swanstrom, Todd, Peter Dreier ve John Mollenkopf, 2005: 284) Bu şekilde yoksul kesim varlıklı kesimden ve “varlık” tan uzaklaşır, ayrılır. Şehrin ve hayatın imkanlarına ulaşım fiziksel olarak da zorlaşır.

Kentler üretim, tüketim ve ticaretin gerçekleştiği mekanlardır. Dolayısıyla kentler belirtilen mekanlardaki çelişkilerden kaynaklanan sorunların da merkezi konumundadır. Benzer nitelikte yazılı ayrışmaya neden olan kentsel sorunların kaynağı, konut, eğitim, sağlık, kültür, ticaret, ulaşım gibi ortak tüketim araçlarının örgütlenmesi ile ilişkilendirilmektedir. (Tümtaş, 2012: 67) Bu araçlardan mahrumiyet yoksulu daha çareiz bırakır.

Kentler sosyal ve fiziksel değişimler arasındaki etkileşimlere bağlı olarak gelişmektedir. Buna sosyo-mekansal diyalektik adı verilir. Temel savı, ayrışmanın sadece sosyal eşitsizliğin bir sonucu olmadığı aynı zamanda hem sosyal hem de

mekansal farklılaşmanın bir üretimi olduğuna dayanmaktadır. (Tümtaş, 2012: 56) Dolayısıyla mekansal ayrışma sosyal ayrışmayı pekiştirir, kuvvetlendirir. Bu durum da yoksulu daha güçsüz hale getirir.

Mekansal ayrışma, fırsat eşitsizliği, kamusal hizmetlerde eşitsizlik, kötü muamele, mekansal damgalama, kronik yoksulluk, insan hakları ihlalleri gibi sorunlara neden olur. Kişilerin yaşadıkları bölgeye bakarak haklarında önyargı beslenmesi ve dışlanması olarak ifade edilecek mekansal damgalama (territorial stigmatization) ve semt ayrımcılığı (residential discrimination), toplumsal ayrışmanın bir diğer tehlikeli sonucudur.

Yaşanan mekanın, evlerin ve sokakların yanı sıra buradaki imkanların da farklılık gösterdiği bilinmektedir. Eğitim kalitesinde görülen eksiklikler, ailelerin yaşadığı olumsuz şartlara sahip mekanlar, cinsiyete bağlı ayrımcılık, bilgiye dayalı ayrımcılık fakir muhitlerde görülen temel sorunlardır. (Daphne, 2005: 46-50) Bu sorunlar yoksulların daha iyi bir iş yapma imkanlarını azaltır, daha sağlıklı ve kaliteli bir hayat yaşamalarını engeller. Buna örnek olarak İstanbul'da Gazi mahallesinin devlet otobüsleri verilebilir. Mahallede meydana gelen otobüs yakma eylemleri sebebiyle bu "sorunlu" mahalleye en eski, körüklü otobüsler verilmektedir.

Fiziksel ayrışma, coğrafik olarak en rahat kentsel mekanlardaki getto, banliyö, alt kentleşme, yöre kentleşme olarak adlandırılan yapılardan izlenebilmektedir. (Tümtaş, 2012: 87-88) Bu yapılar şehirle iletişimin azaldığı mekanlardır.

Mekansal yarıma kentsel ayrımlaşmanın (urban segregation) işaret ettiği anlamıyla toplumsal katmanlaşma, zengin-fakir kutuplaşması gibi yapısal süreçlerin de dahil olduğu, sınıfsal temelli bir içeriğe sahiptir. Dolayısıyla, mekansal yarıma, toplumdaki eşitsizlik ve katmanlaşma dinamiklerinin mekanda aldığı biçimdir. Fiziksel mekandaki yarıma, toplumsal kutuplaşma dışlanma-çatışma eksenlerinde gerçekleşmedir. Ancak, hemen sonrasında toplumsal kutuplaşma, dışlanma, çatışma, mekanda yeniden üretilmekte, bu yüzden, yarıma, fiziksel boyutları aşmakta; kimlik,

bilinç, eylem gibi boyutları da etkisi altına almaktadır. (Atılğan, 2014; 75) Böylece artan yoksulluk yoğunlaşmakta, yoksullukla mücadele zorlaşmaktadır.

Günümüz Türkiye kentlerinin durumunu en iyi tanımlayan olgulardan biri, yoksulluğun derinleşmesi, yaygınlaşması ve mekansal yoğunlaşmasıdır. (Kaygalak, 2009: 199-200) Kenar mahallelerde oturan herkesin yoksul olmadığı, ya da kendini öyle tanımlamadığı görülse de kenar mahalle yoksulluk, yokluk ve yoksullukla iç içedir. Yoksulluk kültürü mekanda üretilip paylaşılıyor, bu yüzden kenar mahalle konusuyla ilgili ve önemli. Bu nedenle yoksulluğun mekanla ilişkisi üzerine yoğunlaşmak önemseneyecektir.

Yoksulluk şu şekilde anlaşılabilir: “Yoksulluk genel olarak yeterli kaynak ve gelir sahibi olmama konumuyken, insan yaşantısının onurlu bir şekilde sürdürülebilmesi için gerekli olan gıda, su, giyecek, barınacak ev, sağlık hizmetlerinden yararlanma ve güvenlik gibi temel insane gereksinimlerden yoksun olmak olarak tanımlanabilir.” (Oktik, 2008:25) Kenarda olan, yoksul olan istenmeyendir. Araştırmada da maddi sıkıntısı olmayan kimi mahallelinin, ilçelerindeki, mahallelerindeki yoksulluğu inkar etmeye çalışmakta ve yine kendi ilçelerinde olan yakın ya da uzak mahalleleri “yoksullukla” itham ettiği görülmektedir. Klasik modernleşme kuramında gelenekselden moderne geçişin belirlediği ikilik ve marjinalliktir yoksulluk. Yoksul ve gecekondulu olan ideal olmayan, tipik olmayandır. (Ergenç, 1997: 309-310) Yoksul sürgün ve marjinaldir. Orta sınıf dışlayıcı bir dil kullanır ve gecekonduyu, varoşu, marjinal olarak nitelendirir. (Geniş, 2007: 80) Yoksul istenmeyen, kabul edilmeyendir.

En alttakiler kavramı, literatürde yeni kentli yoksulluk olgusunun adresi olarak da işaret edilir. Yeni kentli yoksulluk, “Hakim kapitalist üretim ve tüketim ilişkilerinin ve sınıf ilişkilerinin dışında, süreksiz, güvencesiz ve marjinal işlerle geçinmekte olan, kötü ve çökmüş kentsel mekanlarda yaşayan ve dışlanan cinsel, ırksal, etnik ve dinsel kimliklerle örtüşen yoksulluğu tanımlamak için kullanılmaktadır.” (Atılğan, 2014; 80) Bu tanımda, kentteki yoksulluğun mekanla ilişkisi daha net görülmektedir.

Dezavantajlı muhitlerde daha fakir, çaresiz ve kontrolsüz alanlar ve gruplar oluşur ve bunlar mekan için fiziksel, psikolojik ve ekonomik şiddet içeren tehlikeli eylemlere neden olur. Bu bölgelerde çöplerin toplanması, sokakların asfaltlanması, iyi okulların açılması, toplu ulaşımın sağlanması gibi kamu hizmetlerinde eksiklik ve sorunlar görünür. Ayrıca bu muhitte iş bulmak zordur, burada yaşayanların başka yerlerde de iş bulma oranı düşüktür. (Swanstrom, Todd, Peter Dreier ve John Mollenkopf, 2005, 286-290) Yine bu muhitte yaşayanların genel olarak eğitim seviyeleri düşük olduğundan iyi maaş getiren profesyonel işlerde çalışma şansları da düşmektedir.

Şehrin avantajlı ya da dezavantajlı, merkezi ya da kenar bölgesinde bulunmanın önemine dikkat çeker, bu bölgelerde yaşamın oranının sakinlerinin hayatını değiştirdiğini belirtir Harvey. “Eğer kentin mekansal biçimini (konutları, taşıma ve ulaşım güzergahlarını, iş olanaklarını, kirlilik kaynaklarını yeniden yerleştirerek) değiştirirsek, herhangi bir aile için erişilebilirliğin fiyatını ve yakınlığın maliyetini de değiştireceğimiz açıktır. Aynı şekilde bu fiyat ve maliyetlerin, psikolojik etkenlerin de bir rol oynadığını kabul edersek, yaygın toplumsal davranışların bir fonksiyonu olduğunu görebiliriz.” (Harvey, 2003: 58) Merkezde ya da çevrede olmanın gündelik hayatın sürdürülmesinde hayati bir önemi olduğunu bu şekilde anlayabiliriz.

Kaygalak’a göre günümüzde mekansal farklılaşmalar artmaktadır:

“Kentlerin sınıfsal ayrışmalara göre farklılaşmış popüler dilde varoş diye tabir edilen parçalarının kendini önceki dönemlerden daha şiddetli biçimde açığa vurduğu bu süreçte, söz konusu mekansal farklılaşmalar, kent içindeki toplumsal grupları hızla birbirinden koparmaktadır. Böylece sadece ekonomik ve toplumsal konumları itibariyle değil, yaşam tarzları, tüketim normları ve davranışları açısından da birbirinden çok uzak kentli gruplar oluşmaktadır. Özellikle büyük kentlerde, farklı sınıf ve gruplar için, farklı oturma, çalışma ve tüketim mekanlarının ortaya çıkmasıyla birlikte, gündelik yaşamın her aşaması, birbirine dokunmayan ağlar içinde örgütlenmektedir.” (Kaygalak, 2009: 103)

Bu ağlar, dışlayıcı ve rekabetçi bir dile ve yapıya sahiptir. İnsanlar bulunduğu çevre ve ağ içinde de sürekli denetlenir ve maddi konumlarını en iyi hale getirmeye ve

maddi güçlerini en iyi şekilde sunmaya zorlanırlar. Aksi halde ağın içindekiler de ağın dışında kalanlar gibi her an dışlanabilir.

“Yoksullaşma mı insanları belirli bir mekanda mekanda yaşaya mecbur bırakır yoksa yoksullar için bu mekanlar destekleyici bir rol mü oynar?” sorusu mekansal ayrışmayı anlamak için çözülmesi gereken temel sorunlardandır.

Görüldüğü gibi mekansal ayrışma yoksulluğun hem nedeni, hem de sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Şehrin merkez ve çevre bölgelerinin farklı fiyatlandırılmaya tabi olması, bu bölgelerde yaşayan kişileri gelirlerine göre ayırıp yoğunlaştırmaktadır. Bu ayrışan mekanların kendilerine özgü karakteristikleri ortaya çıkmakta ve bunlar pekişmektedir. Ayrıca bir bireyin yaşadığı semte, mahalleye bağlı olarak dışlanması, ön yargıyla karşılanmasına, yani semt ayrımcılığına bir diğer deyişle mekansal dışlanmaya dikkat çekmek yerinde olacaktır. (Atılğan, 2014: 62) Zira, insanların yaşadıkları yerlere göre sınıflandırılması ve değerlendirilmeleri söz konusudur.

Yeni kentsel yoksulluğun önemli bir özelliği, mekansal yoğunlaşmadır. Kentlerdeki toplumsal tabakalaşmayla ilgili olarak ortaya çıkan mekansal farklılaşmalar, bu yoksulluk ve dışlanma olgusunu besleyen bir etkiye sahiptir. Kimi yazarlar yeni yoksulluğu mekansal farklılaşmanın bir sonucu olarak değerlendirir. Bu görüşe göre yeni yoksulluk, bireysel gelirle ilgili bir konu olmaktan çok, kentlerin mekansal ve fiziksel örgütlenmesinin bir parçasıdır. Gerçekten de kent içinde yoksulların yaşadıkları yerler kamusal hizmetlerin yetersiz olduğu, yani konut açığının yaşandığı, yolların asfaltlanmadığı, içme suyu ve kanalizasyon hizmetinin sağlanmadığı, sağlık ve eğitim olanaklarının eksik olarak karşılandığı mekanlardır. Özellikle günümüz kentlerinde farklılaşmış ve kendi içinde homojenleşmiş mekanların toplumsal süreçler içindeki etkisinin, eskisine oranla daha güçlü olduğunu söylemek mümkündür. Bir yandan temel alt yapı hizmetlerinden bile yoksun durumdaki, kentin çeperlerine ya da kent içindeki çöküntü alanlarına yerleşmiş işçiler, eksik istihdam edilen ya da işsiz olan gruplar; diğer yanda ise yüzme havuzlu, kültür ve alışveriş merkezli kent dışı sitelere yerleşen üst gelir grupları ve yüksek alım gücüne sahip orta sınıfların oluşturduğu kentsel manzara, sosyal

bilimciler arasında, mekanın, toplumsal olgular ve süreçler içinde farklılaştırıcı etkisine aşırı bir vurguda bulunan kimi kültürelci/postmodern eğilimleri güçlendirmektedir.

Mingione, metropoliten alanların toplumsal dokusunun artan oranda sosyal sınıflar arası hiyerarşik farklılıkları yansıttığını ve kentsel yaşam koşullarında ortaya çıkan bu yeni durumun özellikle orta ve üst sınıflar arasındaki uzlaşmayı tehlikeye düşürdüğünü belirtir. Mingione'ye göre kentteki farklı toplumsal grupların yaşamlarını sürdürdükleri farklı yaşam alanlarının değişen niteliği, kentsel toplumsal hareketleri doğuran sosyo-mekansal eşitsizliklerin de kaynağıdır. (Kaygalak, 2009: 67-68) Bu mekansal ayrışmanın artması ve mekanların sınırlarının keskinleşmesi toplumsal huzur ve birlikteliği de tehlikeye atmaktadır.

Yoksulluğun belirli bir mekan ve gruba mı ait olduğu sorununa bir cevap da yoksulluk kültürü teziyle verilmeye çalışılmıştır. Yoksulluk kültürü tezi, yani yoksulların kendine özgü bir yaşam kültürüne sahip oldukları tezi yoksulluğun sadece maddi yetersizliklerin çözülmesiyle giderilemeyeceğini savunur. Bu tez yoksulları etiketlemekte ve dışlamaktadır. (Gül, 2008: 87) Ancak Eyyubiye'deki insanlar yaşadıkları mahalle ya da fakirlikleri nedeniyle etiketlendiklerini ya da dışlandıklarını düşünmemektedir. Fakirliğin onlar için bir set ve sınır olduğunun farkında olmakla beraber, bununla ilgili kimseyi suçlamamakta, fakirliği kendilerine verilen hayatın bir özelliği olarak kabullenmektedirler. Daha zengin olma, başka bir yerde ya da başka türlü yaşama gibi bir planları yok, ancak ellerine fırsat geçerse, yani maddi durumları iyileşirse başka bir yerde yaşamak istemektedirler.

Yoksulluğun belirli bir mekanda toplanması yoksulların sosyal yardım ağlarından ve şehirdeki eğitim, iş gibi imkanlardan uzak olmaları nedeniyle yoksulluklarının pekişmesine neden olduğu gibi, ulaşım ve iletişim imkanlarından da sağlıklı bir şekilde yararlanamamaları yoksulların toplumsal hayattan dışlanmış, uzak tutulmuş bir yaşam sürmelerine neden olmaktadır. Bu ayrışma beraberinde mekansal damgalanmayı ve dışlanmanın artmasını getirmektedir. Dışlanan ve daha dezavantajlı duruma gelen yoksul kesim ise toplumsal hayattan çekilmez, toplumla ilişkisini bitirmez. Bu yapılmaya

çalışıldığında ilişkileri kötüleşmektedir. Artık bu ilişki sağlıklı ve tehlikeli bir hal alır. Yaşam standardı kötüleşen yoksul muhitlerdeki insanların fakirlikleri, yoksunlukları, suça, aile içi ve sokakta şiddete neden olabilmekte, bu muhitlerdeki insanların uyuşturucu kullanımı ve satışı gibi bir çok suça bulaşma ve bunu bütün şehire taşıması olası görülmektedir. Eyyubiye'deki tinerci çocukların bütün şehir için tehlike arz etmesi bu konuya örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca bu bölgeye de memurlar hizmet vermekte, Farklı bölgelerde oturan insanlar bu sokak ya da caddelerden geçebilmektedir. Eyyubiye örneğinde bu kenar mahallenin şehrin önemli yapılarını da barındırdığını ve şehrin her yerinden insanın buraya gelmeye ihtiyaç duyabileceği görülür. Ayrıca bu mahalleler çok uzakta ve sapa yerler olsa bile, oranın sakinleri şehire gelmekte ve şehirde hayatlarını kazanmaktadır. Dolayısıyla şehirdeki bir kesimi şehrin diğer parçalarından ayırmak, koparmak mümkün değildir.

Sonuç olarak mekansal farklılaşma şehirdeki merkez ve kenar bölgelerin ayrışmasına bağlı olarak gelişir. Şehirdeki bu bölgeler arasındaki fırsat ve gelir eşitsizliği bölgeleri birbirinden daha çok uzaklaştırır. Ayrıca kenar mahallelerde yaşayanların yaşam kalitesinin düşmesi ve suça itilmesi, mekanın sunduğu imkanların yetersizliğinden de kaynaklanabilir. Ayrıca kenar mahallelerde yaşayanların ayrımcılığa, mekansal damgalamaya tabi tutulması bu bölgeleri daha yoksul ve marjinal hale getirir. Mekana yönelik ön yargıların olması, bu bölgelerde iyi bir eğitim ve güvenlik imkanının olmaması bu bölgelerin şehirle etkileşiminin sağlanmaması kenar mahallelerdeki yaşamı kötüleştirir ve bu da bütün şehirdeki yaşam kalitesini, huzuru ve güveni tehlikeye düşürür. Eyyubiye'de mekanın kesin bir yoksulluk doğurmadığı ve bölgenin ve bölge halkının "suçlulukla" damgalanmadığı görülmektedir. Bu yüzden bölgenin tehlikeli bir ayrışma döngüsünde olmadığı düşünülmektedir. Bununla beraber bölgede ciddi bir yoksulluk sorunu görülmekte ve tinercilerin mahalle ve şehir için tehlikeli olduğu görülmektedir. Bölgenin bir kenar mahalle olduğu ve buradaki yaşam şartlarının zorluğu yaşam standardının düşüklüğü gözden kaçırılmamalıdır.

2.3. Kenar Mahalle

Kenar mahalle üzerine kavramsal bir çalışma bulunmamaktadır. Bu alana yakın, dezavantajlı bölgeleri inceleyen çalışmalar gecekondu üzerine yoğunlaşmış iken, son zamanlarda çöküntü mahalleleri üzerinde de araştırmalar yapılmaktadır. Şatıroğlu'nun Tomtom Mahallesi üzerine yaptığı çalışma çöküntü mahallesi çalışmalarına örnek olarak verilebilir.(Şatıroğlu, 2012)

Şehir merkezi önemlidir, şehrin kalbidir. Bu yüzden şehrin merkezinde neyin olduğu, neyin varlığının o mekanı şehrin merkezi yaptığı önemlidir. Merkezilik kriteri o kültürün, toplumun öncelendiği şeyleri belirler. Arap kent merkezlerinde şehrin merkezinin işlevini, özelliklerini, bileşenlerini anlatan Raymond da bu görüşe katılmaktadır. Bu şehirlerde şehrin merkezinde büyük bir cami ve çarşı olduğu görülmekte, bu öğelerin günümüzde de önemli belirleyen olduğu görülmekte, bu da mahallenin kalbinde neyin olduğu sorusunu akla getirmektedir. Günümüzde de cami mahallenin merkezi bir öğesidir. Vakit namazları, Cuma ve bayram namazları, cenaze namazları, kandil ibadet programları, yazın mahalle çocuklarının gittiği Kuran kurslarıyla cami mahalleye hayat katar. Mahalle bakkalı yani mahallenin “çarşısı” da mahalledeki bir diğer önemli mekandır. Raymond (2005: 124-128) ise Arap şehirlerinde bulunan tek bir bakkaldan değil, çoğunlukla yiyecek grubu ürünlerin satıldığı küçük dükkan gruplarından bahseder. Kimi büyük şehirlerimizde merkeziliği belirleyen in ise ibadet makamı yerine finans ve iş merkezleri olduğu görülmektedir. Bu ise şehrin bütününe para ekonomisinin ezici gücü altında yaşadığına ve mahalleyle şehir arasındaki farklılaşmaya örnektir. Ancak bir çok Anadolu kentinde ise şehrin, çarşının belirli merkez bir cami etrafında örgütlendiği, hayatın bu yönde aktığı görülür. Bunlar merkeziliğin konum, işleyiş ve etkisinin örnekleridir.

Şehirlerde artık bir çok merkezin ve çevrenin olabildiğini görmekteyiz. Bu çevre ve merkezlerin çeşitlerini de artırmaktadır. İstanbul bu çeşitliliğe iyi bir örnektir. Acarkent, Uydukent, Kemerburgaz, Sultanbeyli, bunların hangileri merkez, hangileri çevre, hangileri periferi, hepsinin merkezi hangisi olduğu tartışmalı bir durumdur.

(Güler, 2001: 81) Kenar mahalleler ise şehrin merkezinden uzak olan mekanlardır. Şehrin merkezinden ve merkezinin avantajlıklarından uzaklıklarıyla değerlendirilebilirler.

Şehir sosyolojisi özellikle günümüzün Batı-dışı şehirleşmesi söz konusu olduğunda kuram ve kavramlarıyla büyük ölçüde yetersiz kalmaktadır. Bunun nedenlerinin başında, doğunun şehrinin batılı ortaçağ şehrinin özelliklerine sahip olmaması gelmektedir. İkinci olarak batı dışı şehirler sanayileşmeyle ortaya çıkmamıştır. Üçüncüsü batı dışı şehirleşmenin ürettiği sorunlar Batıninkinden daha farklı olmuştur. (Alpekin, 2012: 104) Merkez- çevre çalışmaları genel olarak sömürü sonrası ülkelere yöneliktir. 3. Dünya ülkeleri ise yoksulluk ve gecekondu (slum) ilişkisi üzerinden çalışılmaktadır. Kenar mahallenin kent içindeki varlığı, varoluşu, bu varlığın tanımı ve yeri ise yeterince incelenmemiştir. Bu yüzden yaptığımız kenar mahalle çalışması yerel ve özgün bir konu olarak Türkiye’de şehirleşmeyi anlamamıza yardımcı olabilecek niteliktedir.

Kenarda, kıyıda, fakir, bakımsız olmaktadır kenar mahalleler. Dezavantajlı mahallelerdir. Gecekondu kaçak yapılardan oluşmaktayken kenar mahallelerin hepsi yasadışı yapılmış değildir. Şehrin uzağında olabileceği gibi şehrin içinde, çöküntü mahalleleri ya da ıssız mahalleler (ör: tren yolu yanı) olabilmektedir. İstanbul’da Balat, Fener, Samatya, Çarşamba, Karagümrük (Fatih) gibi yerler, şehrin içinde, merkezinde bulunan, tarihi ve eski mahalleler olan kenar mahallelere örnektir. (Yıldırım, 2012: 38) Balat, Fener gibi şehir merkezindeki kenar mahallelerin bir kısmı zamanla çöküntü mahallelerine dönüşmüş iken, Kuştepe, Karagümrük gibi bir kısmında fakirlik her zaman sorun olmuştur. Bu da fakirliğin bazı mahallelerde geçici bir durum olmadığını gösterir. (Ocak, 2009: 109) Bu durumda fakirlik kronik bir hal almaktadır.

Kenar mahalle, merkezden uzak ve ayrı durandır. Uzaklık da izafi bir kavramdır, kültürel bir algıdır. (Tekeli, 2010: 25) Bu uzaklık sadece yüzölçümüyle ifade edilemez. Uzaklık tanımları dört şekilde yapılabilir. Bunlardan ilki fizikseldir, kentin yerleşik alanından uzak olmaktır. Diğerleri zamanla kentin gelişme alanı içerisinde kalan, ama

uğrak alan olmayan, çevresinden dolanılan, üstünden geçilen yerdir. Bunlara otoyolun şehre uzak tarafında kalan, demiryolu ya da havaalanı gürültüsüne direkt maruz kalan bölgeleri örnek verebiliriz. Üçüncüsü çöküntü alanlarıdır ve bu bölgeler sosyal ve kültürel hayattan da uzakta kalmıştır. Kenar mahalleler bu tanımın içine girer. Son olarak ise şehrin merkezi yerinde yaşasa bile kötü şartlarda, o bölgenin standardının çok altında yaşayanlar, apartmanların kömürlük gibi ortak alan mekanlarıdır. (Ocak, 2011: 141) Bunların ilk üçü kenar mahalleye örnek olabilir. Belirli bir maddi eksikliğe de sahip olmaları gerekir. Kenar mahalle uzaklık, ulaşım zorluğu ve yoksullukla ilgilidir. Eski ya da yeni, yasal ya da illegal olabilir. Ulaşım zorluğu da uzaklık demektir. Ulaşım zorluğu da sadece uzak mesafeyle ya da toplu taşımanın yetersizliğiyle ölçülmez. Özel arabayla ya da toplu taşıma vasıtasıyla ulaşım için gereken masrafı karşılayamama durumu da ulaşım zorluğu demektir. Şehre ulaşacak kullanışlı, kestirme yolların bulunmaması da yolu uzatır. Mahalleleri ayıran birleşik, ara sokaksız bloklar, geniş caddeler, demiryolu, akarsu gibi engeller uzaklığa neden olur. Ayrıca insanların merkeze ulaşacak parası, aracı da olmayabilir. Yine kişilerin sosyal sınıf ve niteliklerinden dolayı yakınlarında olan mahallede vakit geçiremedikleri, uzak durdukları, uzak tutuldukları, dışlandıkları görünür. Yan yana bile olsalar zengin mahalle kendi okuluna, parkına gider, fakir-kenar mahalle kendininkine. Gözde bir muhit olan Cihangir ile onun yanı başında duran Tepebaşı ve civarının birbirinden çok belirgin çizgilerle ayrılmış olması bu duruma örnektir.

Kenar mahalledeki insanlar, maddi güçleri yetersizse daha çok evleri odağında bir özel alan kurarlar. Şehri kullanmak içinse sürekli bir para ödemek zorundadırlar. Daha yakın yerde oturmak daha pahalıdır. Ulaşım için para ödenir. Şehirdeki iyi okullara, tesislere ulaşmak için de para ödenmelidir. Kenar mahalle fertleri için ise hem daha elverişsizdir, fakirdir, kötü şartlardadır evler hem de eve daha mahkumlardır. Kendi mahallelerinde de yaşam standardı düşüktür. Başka muhitlere ekstra masraflar ödeyerek, geçici olarak ulaşabilirler ve zaten böyle bir imkanları yoktur. Yani şehrin buldukları mekanı yaşamaya daha elverişsizdir ve şehrin merkezi mekanlarındaki imkanlara ulaşmak için gereken maddi yükü ödeyemezler.

Kenar mahalledeki ev, ya kentin çeperinde ve görülmeyecek kadar uzakta, ya kentin yerleşime uygun olmayan alanlarında ya da çöküntü alanlarının mistifiye edilmiş cephesinin ardındadır. (Erdoğan, 2011a: 17) Böylece kenar mahalle ve burada yaşayan insanlar şehirden dışlanmaktadır.

Mumford, Kenar mahallelerin sanayideki gelişmelerle birlikte sanayi kentlerinin kurulmasıyla ortaya çıkan örneklerine dikkat çeker. Bu mahallelerdeki evler ve hayatlar insanlara sağlık ve mutluluk vaatetmiyordu ve ışık, yiyecek ve su, gıda gibi temel ihtiyaçların karşılanmaması insanların gelişimlerini sağlıklı ve yerinde bir şekilde tamamlamalarını engellemiştir.

“Kenar mahalle, yarı-kenar mahalle ve süper-kenar mahalle, gelip buna dayanmıştır kentlerin evrimi’ Evet Patrick Geddes’in iğneleyici sözleri bu yeni ortama tam anlamıyla uyuyordu.” (Mumford, 2007: 568)

Aynı zamanda araştırmacı gazeteciler de ABD’de şehir üzerine çeşitli çalışmalar yapmış, şehir hayatının çıkardığı problemlerin önlenmesi ve sosyal şartlarının düzeltilmesi üzerine çalışmıştır. Bu çalışmalar gazetelerde yayınlanıp geniş yankı uyandırmıştır. (Tuna, 1987: 56) Sanayi kentlerinin en sorunlarının yoğunlaşmış düğümlendiği alanlar olan ‘sefalet mahallelerine’ de bu araştırmalarda dikkat çekildiği görülmektedir.

Görüldüğü gibi, tarih boyunca kenar mahallede yaşamla ilgili dezavantajlar birbirine benzemiştir. Yoksulluk, şehrin belirli bölgelerinde daha yoğun görülür ve bu mekanlar farklı bir sosyal yapı arz ederler.

Bunun yanında bu farklılaşmanın ve ayrışmanın üzerinde duracak olursak, bu farklılaşmayı merkezi olan- olmayan dikotomisinde görebiliriz. Kenar mahallede yaşayanların şehirle ilişkisi sorunludur, mesafelidir. Kenarın ayrı ve uzak kalmasından kaynaklanan farklı bir kültürü vardır. Bu da kenar mahallenin kendi içine kapanarak ya da kendi içinde kısıp kalarak, özgün kimlik ve kültürünü oluşturmasına neden

olabilmektedir. Bu kısıtlanma ve soyutlanma şehirlinin bu kenar mahalleleri ve kenar mahalleleri dışlaması tehlikesini de doğurabilmektedir.

Kenarlar için Alver'in anlatımı dikkat çekicidir: "Kenarlar. Sessizlik, sakinlik, yoksulluk. Uzaklık... Başka bir iklim, başka bir yaşantı. Kendi halinde mi, merkezle içli dışlı mı? Merkeze hevesli kenarlar, merkeze öfkeli kenarlar. Yahut bir merkez olma yönünde adım atanlar. Bosna ve Real gibi." (Alver, 2013: 489) Böylece kenarlar merkezden uzak ve yalıtılmış da olsalar, kimliklerini oluştururken merkezle kıyas onlar için önemli ve belirleyici bir kıstastır.

Merkezde olmak hep bir imtiyazdır. Fakir tanımsızdır, bilinmez, arada kalmış bir alanda yaşar. Kent civarında köyleşmiş kentler ve kentleşmiş köyler bulunmaktadır. (Davis, 2010: 64) Kentle kırsal arasında kalmış bir mekandır kenar. kenar mahalle şehir içinde olsa bile fırsatı varsa toprağı eker, kırsal alışkanlıkları yaşar. kırsal faaliyetler kentin eksikliğini telafi etmek için gereklidir. Eyyubiye'deki kenar mahallelilerin bir kısmı köydeki gibi gün içinde kapı önlerinde oturmaya devam etmektedirler. Çocuklar köy gibi serbestçe sokaktadır. Buranın sakinlerinin büyük kısmı ise şehirde yaşamalarına rağmen köylerde buldukları işlerle geçinirler. Bu paradoksal bir durumdur ve şehirli olmalarını engellemektedir. Köylü de olamazlar. Mekansal arada kalmışlıkları, mesleki bir arada kalmışlığa da tekabül etmektedir. Eyyubiye'deki mevsimlik tarım işçilerinin şehirde yaşayan, burada yaşamayı köyde yaşamaya tercih ettiğini söyleyen ama çiftçilikle uğraşan insanlar olduğu görülmektedir.

Tarih boyunca belirli etkinlikler, şehre yakınlığı rahatsızlık verebilecekleri, ekonomik açıdan ikincil önemde oldukları ya da bağlı oldukları etkinlikler doğrudan kırsal bağlantılı olduğu için şehrin dışına itilmiştir. (Raymond, 2005: 131) Sanayi mahallesinde, çöplüklerin yanında, gürültülü, fabrikaların çok olduğu, kirli bölgelerde, ulaşımın zor olduğu bölgelerde fakirler, seçme şansı olmayanlar, ordan geçimini sağlayanlar, mecburlarsa oturmaktadır. Eyyubiye'de bulunan buğday ambarı da bu duruma örnektir. Mahalle için rahatsız edici bir mekan olan ambar hem toz, toprak, hem de gürültü kaynağıdır. Ayrıca gelip geçen, park eden büyük araçlar da mahalleliyi

rahatsız etmektedir. Ayrıca muhitte bulunan ahırlar da kokuya neden olmaktadır. Görüşmecilerin bu iki mekandan da rahatsız oldukları görülmüştür. Yine Eyyubiye’de bulunan cezaevi de bir yerleşim alanında istenmeyen yapılardandır. Sanayi mahallelerinin de aynı sebeplerden dolayı şehrin dışında olması gerekmektedir. İstanbul’daki Sanayi Mahallesi de bu şekilde ve şehrin dışında kurulmuş bir mahalleydi. Şehir merkezi değer kazandıkça, şehir dışı merkezileşmiş ve şehrin dışında olması gereken etkinliklerin yeniden daha uzağa, şehrin yeni dışına taşınması gerekmiştir.

Şehir merkezlerinin ABD’de yapılan araştırmalar sonucunda ortaya çıkan avantajları dört tanedir ve şöyle sıralanabilir: Stratejik konum (en pahalı, değerli yerlere, iş merkezlerine en yakın kesim buralarda bulunur), yerel market talebi (bu bölgelerin kendisi sürekli hizmet ve ürün talep etmektedir), bölgesel kümelerle entegrasyon (finansal iş merkezi kümelerinin birbiriyle irtibat halinde olması), insan kaynağı (çalışmak isteyen, çalışma yaşında, iyi ve çeşitli konumlarda eğitilmiş insan bulma avantajı). (Porter, 2000:281-282) Bu özellikler öncelikle iş dünyasıyla ilgilidir ve merkezlerde yaşayanların iş kurma, iş bulma, iş ağına dahil olma avantajlarını artırır.

Geçmiş yüzyıllarda da kenar mahallelerle ilgili kayıtlarda kentin çevresinde yapılmış “saman kaplı kerpiç ev”, “haraba halindeki ev” gibi tanımlarla nitelenen evlerin varlığı hakkında bilgiler bulunmaktadır ancak bu bilgiler yetersizdir. (Raymond, 2005: 229) Bu “viran evler”in “barakalar” ın yoksunluğu ve yoksulluğu onları bir “tarih” ve “tarihçe”den de mahrum bırakmıştır.

Kenar mahallelerin şehirden uzaklığı ve kendine has özelliklerini anlamak için kenarda kalan yerlerin ve merkezi alanlarla ilişkileri gibi bu ilişkilerin tarihteki durumunu, edebiyat ve sinemaya yansımalarını da incelemek faydalı olacaktır.

Kenar mahallenin tarihi serüvenine edebiyat ve sinema da ışık tutmaktadır. Edebiyatımızda mahalle güzellemelerinin yanında, kenar mahalle tasvirleri de bulunur. Özellikle cumhuriyet dönemi edebiyatında, Kurtuluş Savaşı sonrası ülkenin içinde

bulunduğu zor durumun, fakirliğin insanların hayatına, sokaklarına ve gündelik faaliyetlerine nasıl yansıdığı görülebilir.

Ahmet Hamdi Tanpınar “Yaşadığım Gibi” kitabında geniş bir mahalle tasvirine yer vermiştir. Tanpınar İstanbul’da yürüdüğü bu fakir mahalleleri “Kenar Semtler” olarak tanımlamış, buraların, kentin tarihini içinde sakladığını belirtmiştir. Ona göre buralar “Türk İstanbul’un değişmeyen mahallesidir”. Buralarda çocuklar neredeyse iki yüz evvelki oyunları oynar. (Tanpınar, 2005: 214) Evin genç kızı “ tıpkı yüz yıl evvelki büyük annesi gibi ürpererek perdenin arkasına saklanır.” (Tanpınar, 2005: 212) Dolayısıyla Tanpınar’ın kenar mahalle tasvirinde nostalji imgesi dikkat çeker ve bu muhitler geçmişteki hayat tarzının devam ettiği saklı, esrarlı yerler olarak anlatılır.

Edebiyatımız görece yeni eserlerinde de “kenar mahalle” tabiri yer bulmaktadır. Buna örnek olarak Orhan Pamuk’un Kara Kitap’ı verilebilir. Kitap, ana kahraman olan Galip’in İstanbul’da kaybolan eşini aramasını anlatmaktadır. Bu vesile ile İstanbul’un sokakları, farklı bölgeleri, şehir hakkındaki tarihi hikaye ve efsanelere yer verilir. Kenar mahalle tanımı de tasviri olmasa da de bu anlatının içinde yer yer karşımıza çıkan bir öğedir. (Pamuk, 1994) Kitapta kenar mahalle mekan olarak bulunmaz. Daha çok kitapta yer verilen ya da sözü edilen metinlerde bahsedilir. Yani edebi metin içinde de edebi bir referanstır, bir karakter değildir.

Bu eserde kimi zaman fakirlik ve zorluktur kenar mahalle: “Sen bunlardan söz ederken, kenar mahallelerde, çeşme başlarında su bekleyen kadınların hüznünden ve eski tramvayların koltuk arkalarındaki ahşaba kazınmış, acıklı aşk çığlıklarından söz ederken yazdıklarına inanan genç subaylar vardı.” (Pamuk, 1994: 266) Burada kenar mahallenin hüznü yaşama dikkat çekilir. Bu sokaklarda yürümek bile üzüntü verici olabilmektedir.“Kenar mahallelerde, mezarlıklarla iç içe geçmiş döküntü, ahşap evlerin arasında yürürken içini saran sıkıntının, geceyarısı odana döndüğünde neden gözyaşlarına dönüştüğünü yazarken seni anladım.” (Pamuk, 1994: 345) Kenar mahalle “kaldırımsızdır”. (Pamuk, 1994: 368) Kenar mahalle “yokluktur”, “eksiklidir”.

Bir başka bölümde fakir, iyi, çalışkan ve sevgilisinden uzak düşmüş bir ev kızı tasvir edilir kenar mahallede, kenar mahallelerde: “İstanbul’un bir kenar mahallesindeki halı dokuyan iyi ev kızının yıllardır arayıp da bulamadığı gizli sevgilisi” (Pamuk, 1994: 377) Bu da kenar mahalleliye atfedilen “namuslu, fakir ama dürüst insan” imajını pekiştiren bir anlatıdır.

Kitabın bir başka yerinde, kendini ünlü bir köşe yazarı olarak tanıtan Galip, bahsedilen yazarın “Kenar mahallelerdeki sefalet yuvalarında gezindiği” söylentisinden bahseder. (Pamuk, 1994: 391)

Bir diğer örnekte ise kenar mahalle, Galip’in okuduğu hikayelerde şehrin hikayeleri ve sırlarının gizlendiği bir yer olarak karşımıza çıkar: “Dehlizciler kadar talihli olmayan bazılarının, Yeniçeri isyanına katıldıkları için yakalınıp asıldıkları ağaçlarda, boyunlarındaki yağlı ilmeğin kravat gibi sıkıştırmasıyla büzülen yüzlerinde harflerin biçimsizleştiğini ve gece yarısı kenar mahallelerdeki tekkelere ellerinde sazları Hurufî sırlarını fısıldamaya giden aşıkların tam bir anlayışsızlık duvarı ile karşılaştıklarını da okudu.” (Pamuk, 1994, 290) Tarihi bir mekandır kenar mahalle, gizli, ıssız ama ulaşılabilir olandır. Görüldüğü gibi Pamuk’un kenar mahallesinde hüznün, çaresizlik, melankoli, fakirlik ve ıssızlık öne çıkan özelliklerdir.

Türk Sinemasında da kenar mahalle dikkat çekici bir öge olmuştur. Bu konudaki bir çok örnekten biri “Sultan” filmi bir aşk hikayesinin paralelinde bir gecekondu mahallesinin öyküsünü anlatmaktadır. Filmde kenar mahalle hayatı, aile içi ilişkiler, komuşuların, bakkalın, sinemanın mahalle için önemi, mahallenin farklı karakterleri, mahallenin çocukları canlı bir şekilde tasvir edilmekte, aynı zamanda bu mahallenin, yasadışı olduğu için yıkılması için yapılan plan ve mücadele anlatılmaktadır. (Tibet, 1978) Filmde mahalle dayanışmasının da gücünün ve öneminin de altı çizilmektedir.

Yönetmenliğini Osman Seden’in yaptığı, başrollerinde Türkan Şoray’ın oynadığı Kenarın Dilberi filmi ise kenar mahallede yaşayan güzel bir kızın aşk öyküsünü

anlatmaktadır. (Seden, 1966) Bu film de mutlu sonla biten, kenardakilere, hayatlarının değişebileceğine dair umut veren bir öyküdür.

2.3.1. Marjinal Ve Dezavantajlı Bölgelere Genel Bir Bakış: Kenar Mahalle, Varoş, Teneke Mahallesi ve Gecekond

Kenar mahalleyle birlikte anılan terimler dilimizde gecekondu, varoş, teneke mahallesi, çöküntü mahallesidir. Yabancı kaynaklarda kullanılan slum (çöküntü mahallesi, sefalet mahallesi) ve shanty towm (teneke mahallesi), ghetto (getto) ise bizdeki mahalle yapılarını tam olarak karşılamamaktadır. Farklı kültür ve dillerde bu mahalle türleri için farklı kelimeler kullanılmaktadır. Bu kelimelerin birbirine çevrilememesi bu yapıların her kültürde farklı olduğunu, kendi özgün yapı ve kuralını kendisi çıkaran, planlanmadan, ihtiyaçtan çıkan yapılar olduklarını göstermektedir. Kenar mahalle ise bunların hepsini kapsayan bir tanımdır.

Kenar mahalle terimiyle ilgili terimlere değinildi. Bunlardan şehirleşmeyi anlamak açısından önemli bir yer tutan gecekondu, varoş, teneke mahallesi ve getto terimlerini açıklamak, bu terimlerin anlamı, işlevi ve aralarındaki ilişkiyi anlamak, kenar mahalleyi daha iyi anlamamızı sağlayacaktır.

Gecekond tanımları şu şekildedir: “Gecekond ‘bayındırlık ve yapı kurallarına aykırı olarak gerçek ya da tüzel, kamusal ve özel kişilerin toprakları üzerine, toprak iyesinin sahibinin) istenç ve bilgisi dışında, onamsız olarak yapılan, barınma gereksinimleri devletçe ve kent yönetimince karşılanamayan yoksul ya da dar gelirli ailelerin yaşadığı barınak türü olarak tanımlanmaktadır.” (Ertürk ve Sam, 2011: 214) Görüldüğü gibi gecekonduyun en önemli özelliği “yasadışı” olmasıdır.

20 Temmuz 1966 tarihli 775 sayılı gecekondu kanunu gecekonduyu, “imar ve yapı işlerini düzenleyen mevzuata ve genel hükümlere bağlı kalınmaksızın, kendisine ait

olmayan arazi veya arsalar üzerinde sahibinin rızası alınmadan yapılar izinsiz yapılar olarak tanımlanmaktadır. (www.toki.gov.tr)¹⁰

Gecekondu tanımı genelde yasallık üzerinden yapılmakta ve kendine ait olmayan, kamuya ait ya da özel mülkiyet olan araziye sahibinin rızası dışında ruhsatsız yapılmış yasa dışı yapılar olarak tanımlanmaktadır. Tipik bir gecekondu yerleşimi kentin çeperinde oluşmakta; yasal statüsü bulunmamakta; su, elektrik, kanalizasyon, yol, okul, sağlık ocağı gibi kentsel alt yapı hizmetlerinden yoksun olmakta ve hem mülkiyet, hem de yapı kurallarına uygunluk açısından sorunlu görülmektedir. Gecekondular bakış açısına göre farklı kavramlarla anlatılmaktadır.; kimisinde yasa dışılık vurgulanırken, kiminde ise kullanıcının kendi olanakları ile yapıma durumunun altı çizilmektedir. Bu adlandırmalardan başlıcaları: ‘kendiliğinden oluşan’(spontaneous), ‘kullanıcının kendisi tarafından inşa edilen’ (self help), ‘düzensiz’ (irregular), ‘ruhsatsız/kural dışı’ (unauthorized), ‘plansız’ (unplanned), ‘düzenlenme yapılmamış’ (unregulated), ‘kulube/baraka mahalleler’(shanty towns), geçiciliği ima eden ‘çömelen’ (squat) ve ‘izinsiz kurulan yerleşimler (squatter settlements) ve son olarak da ‘gayri resmi/enformel konutlar (informal housing)dir. (Erman, 2010: 227) Bu tanımlar gecekondulaşmanın seyrini ve durumunu da anlatan anahtar kelimeler olarak görülebilir.

Görüldüğü gibi gecekonduyunun yasadışı ve “gizlice” yapıma özellikleri öne çıkmaktadır. Gecekondu mahalleleri kendine özel bir kimlik ve yaşam biçiminin ifadesi olmuştur. Mekansal gecekondu gerçekliğini çoktan aşmıştır ve gündelik yaşamın çok derinliklerine inmekte, bu durum kültürel bir gecekonduculuğa işaret etmektedir. (Ergenç, 1997: 314) Bu kimlik köy kültürüyle yeni karşılaşılan şehir kimliğinin bir karışımı olmaktadır.

Gecekondu, kırsal kesimden kente gelen ve genellikle de kente özgü işlerde istihdam edilemeyen yoksul kesimlerin barındığı konut türüdür. Bu nedenle gecekonducularda yaşayan kesimlerin kente uyum süreci sorunu bulunmaktadır. Bu bağlamda gecekondu olgusu, düşük gelir gruplarının barınma gereksinmesinin

¹⁰ www.toki.gov.tr

karşılanmasının ötesinde, bu kesimin kente uyum sürecini kapsayan bir toplumsal grup boyutu kazanmaktadır.(Ertürk ve Sam, 2011:214) Bu uyum sürecinin başarılı olduğu, gecekonduların şehirlere yasal, fiziki ve sosyal anlamda eklemlendikleri görüldüğü gibi kimi mahallelerin tehlikeli mekanlara dönüşüğü ve “varoş” olarak adlandırıldıkları da bilinmektedir.

Gecekondu türü yerleşimlerin ülkemizde kentsel mekanda hangi süreçte oluştuğuna dair farklı görüşler ortaya atılmıştır. Gecekondulaşmanın kırdan kente göçen kitlelerin temel konut edinme biçimi olarak 1930’lu yıllarda ortaya çıkmış ancak tıpkı Türkiye kentleşme hareketinde olduğu gibi 1950’li yıllarda hız kazanmış ve süreç içerisinde konut sorunu açısından yapısal bir çözüm haline gelmiştir.(Tümtaş, 2012: 97) Düşük gelir grupları gecekonduyu bir tercih nedeniyle değil bir zorunluluk nedeniyle yapmaktadırlar. Bu durum gecekondu olgusuna sınıfsal bir boyut kazandırmaktadır. (Ertürk ve Sam, 2011: 213) Bu yüzden gecekondu mahallelerinde yoksulluk da önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gecekondu, yani ‘enformel konutlar’, Türkiye’ye has bir olgu değildir; Latin Amerika, Asya ve Afrika ülkelerinde de yaygın bir biçimde bulunmaktadır. Örneğin, 2003 yılında Hindistan’da kentli nüfusun % 55,5’i, Filipinler’de % 44,1’i, Güney Kore’de % 37,7’si, Brezilya’da %36,6’sı ve Arjantin’de % 33,1’i bu tip konutlarda yaşamaktadır. Bu konutlar buldukları ülkeye özgü isimlerle adlandırılmaktadır: Brezilya’da favela (Portekizce), diğer Latin ülkelerinde genellikle barrio (İspanyolca) ve özelde Venezuela’da rancho, Şili’de callampa, Peru’da barriada, Arjantin’de villas misarias, Meksika’da colonias letarias ve ayrıca Hindistan’da busti, Güneydoğu Asya’da kampong, Kuzey Afrika’da ‘teneke evler’ anlamına gelen bidonville ve Türkiye’de gecekondu olarak adlandırılırlar. (Erman, 2010: 227) Türkiyedeki bu özgün gecekondu gecekondu yerleşimi, Sefalet yuvaları olarak nitelenen slum’lardan farklı bir yerleşimi oluşturmaktadır. (Bayhan, 1996: 182) Buranın kendine özgü bir mahalle ortamı ve şehirle bütünleşmeyi sağlayan bir rolü bulunmaktadır.

Bu bölgelerin 6 olumlu işlevi sayılabilir. Bunlardan ilki bedava ya da ucuz konutta yaşama şansıdır. Bir diğeri, göçmenler için yerleşime uygun yerler olmalarıdır. Üçüncü işlevi aile işinde ya da küçük ev işi sanayi işlerinde çalışma imkanıdır. Burada yaşayanların şehirdeki işlerine rahat ve hızlı ulaşabilmeyi sağlar. Ayrıca burada yaşayanların zor zamanlarında cemaat ruhu ve toplumsal desteğe sahip olmalarını sağlar. Son olarak küçük ölçekli yatırımcılara bu bölgedeki yapılaşmaya yatırım yapma imkanı sağlar. (Gottdiener ve Budd, 2005, 138) Ancak gecekondunun dünya çapında yaygın görülen bir problemi olduğu ve kalıcı bir çözümün bulunamadığı da unutulmamalıdır. (Juppenlatz, 1970: 37) Ayrıca bu işlevler bu bölgelerde yaşayanların güvensiz ve yetersiz şartlar altında, yıkılması her an muhtemel evlerde yaşayıp bir çok hizmetten mahrum olmaları gerçeğini değiştirmemektedir.

Varoş gecekondudan farklı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. “Varoş”unsözlük anlamı “Kent veya kasabada kenar mahalle”dir.¹¹ Varoş kenar mahalleden çok sonra ortaya çıkan ve daha çok tehlikeli bölgelere dönüşen gecekondular için kullanılmaya başlanan bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu terim gecekonduların zamanla kentle eklemlenmeyeceğini ve olumsuz ve sorunlu yerlere dönüşeceğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla varoş şehirle bütünleşemeyen gecekonduların mahalleleri ya da şehirle ilişkisi sorunlu olan, tehlikeli kenar mahalleler için kullanılmaktadır.

Önceleri gecekondular ve toplumsal düzensizlik, özellikle gecekondular ve yaygın suç arasında bağlantı hiç kurulmazken, kent çevrelerinin hızla değişerek varoşlaşması toplumsal düzensizliği çağrıştırmakta, imarlı kesimlerde yaşayanlar gelişmeleri kaygı hatta biraz korku ile izlemektedir. Böylece varoş, kentlileşemeyen göçmen nüfus, kent yağması ve kentsel çatışma ve şiddet üçgeni çerçevesinde ağırlıklı olarak olumsuz içerikli yeni bir kavram olarak tanımlanmaktadır. (Şatıroğlu, 2012: 209) Dolayısıyla gecekondular ve kenar mahallenin aksine varoş, özellikle olumsuz anlamda kullanılmaktadır.

¹¹http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.537ae889259709.53809284

Gecekondu bölgelerini seksenlerden itibaren yoğun şekilde apartmanlaşma ve ticarileşme süreciyle ciddi bir dönüşüm içine girmiş, o zamana kadar, gecekondu endüstrileşmede gerekli olan emek gücünü barındıran alanlar olarak daha çok işlev görmekteydi. Ancak, kentsel rantın dinamiklerinin değişmesi sonucu gecekondu arazilerinin yasadışı yollarla ele geçirilmiş olduğu fikrinin yaygınlaşmasını söz konusu olmuştur. Bu yüzden gecekondu artık sadece kente ayak uyduramayan köylüler değil, kenti işgal eden, yasadışı yollarla mülk edinen kesimler olarak düşünülmeye başlanmıştır. Bu süreçte, özellikle medyada, gecekondu sözcüğünün yerini “varoş”ın alması, artık bu alanlarda tehlikeli sınıfların var olduğu ve bu sınıfların şehrin gerçeksahiplerini tehdit ettiği fikrinin kamuoyunda yaygın bir şekilde yerleşmesine neden olduğu görülmüştür. (Özensel, 2012, 377) Bu alanlar istenmeyen ve dışlanan mekanlar olarak görülmüştür.

Şatıroğlu da bu “korku” ve “dışlama”ya dikkat çekmektedir. Varoş şehrin hayatı ve düzeni için tehlike arz eden bir bölgedir ve şehirdeki varoşlaşmanın artışı şehrin sakinleri tarafından kaygıyla izlenmektedir:

“Kent çevrelerinin hızla ‘varoşlaşması’ toplumsal düzensizliği çağrıştırmakta, imarlı kesimlerde yaşayanlar gelişmeleri kaygı, hatta biraz da korku içinde izlemektedir. Varoş, kentlileşemeyen göçmen nüfus, kent yağması ve kentsel çatışma üçgeni çerçevesinde tanımlanan ve ağırlıklı olarak olumsuz içerikli yeni bir kavramdır.” (Şatıroğlu, 2012: 210)

Şehrin marjinalleşmiş bölgelerinin tehlikeli bölgeler olarak görülmesi ülkemize has bir durum değildir. Brezilya’da ‘favella’lar tehlikeli ve fakir bölgelerdendir. (Jaguaribe, 2007: 103) Türkiye’de gecekonduların ve özellikle varoş ve kenar mahallelerin tehlikeli muhitler olarak tanındığı bilinmektedir. Gottdiener ve Budd tarafından da kenar mahalle olarak ifade edilebilecek olan ‘slum’ ve teneke mahalleleri yerleşme için uygun olmayan yerlerde, fakir ve toplumsal işlevlerden yoksun sakinlerin, yoğun ve kalabalık bir şekilde yerleştiği bölgeler olarak tanımlanmaktadır. Bu bölgelerde kamusal hizmetler yetersizdir, tıbbi hizmetlerin ve eğitimin kalitesi düşüktür ve toplumun büyük kesimi buranın sakinlerini ve onların sorunlarını görmezden gelme

eğilimindedir. Burada yaşayanlar etnik, ırksal ve ekonomik olarak mahrumiyet yaşamaktadır. Bir çoğu yarı zamanlı ya da informel işlerde çalışmaktadır. Bazı teneke mahalleleri küçük çapta atölye ve fabrikalar için iş gücü sağlayan bölgeler olmaktadır. (Gottdiener ve Budd, 2005, 135-136) Buna örnek olarak İstanbul Esenler'deki konfeksiyon atölyeleri verilebilir. (Yaman, 2013) Bu atölyeler bölgede yaşayanlar için iş imkanı sunmakta ve buradan ucuz iş gücü elde etmektedir. Ancak bu sektör mahallelilerin hayat standartlarını düzelterek güvenli işler sunmaktan uzaktır.

“Teneke mahallesi”nin sözlük anlamı “Damlarının çoğu teneke kaplı, derme çatma evlerden oluşan mahalle” Yalgün’ün yaptığı araştırma, şu anda orta sınıfın yaşamakta olduğu, İstanbul, Şişli’deki Teneke Mahallesi’nin de geçmişte isminin özelliklerini taşıdığını göstermekte. Buna göre 1940-50’li yıllarda Teneke mahallesinde evlerin tenekeden yapıldığı, musluk suyu tesisatının olmadığı, yollardan açık bir kanalizasyon deresinin aktığı ve insanların oldukça yoksul bir hayat sürdüğü görülmektedir.

Günümüzdeki teneke mahallelerine örnek olarak Ankara’da Çiçin Mahallesi, İsmet Paşa mahallesi, İstanbul Fatih’te Edirnekapı ve Hacı Hüsrev mahallesi (İstiklal mahallesi) gösterilebilir. (Yalgün, 2012: 141-146) Kenar mahalleler büyükşehirliere has bir olgu değildir ve ülkemizde bir çok şehirde görülmektedir.

Getto “dezavantajlı konumdaki grupların bir bölgede toplanmasıyla nitelenen kent içi alanları” tanımlar. Getto terimi genellikle etnik gruplarla ilişkili bir şekilde kullanılmaktadır ve ilk kez Avrupa’daki kentleşmiş Yahudi topluluklarını anlatmak için başvurulan bir terim olmuştur. Louis Wirth’ün 1928 tarihli, ‘The Ghetto’ çalışması bu alandaki klasik çalışmadır. Bu çalışma gettonun hem sosyal psikolojik bir fenomen, hem de ekolojik bir fenomen olarak anlaşılabilceğini ileri sürer, çünkü ‘gettonun fiziksel bir olgu olarak rolünün, bir zihin durumu olma özelliğinin çok gerisinde kaldığını’ vurgulamaktadır. (Marshall, 2009: 268) Türkiye’deki Alevi mahallerini dini yönü ağır basan bir gettolaşma biçimi olarak görmek mümkündür.

Lac Wacquant ise eski getto yerine, günümüzde, hiper gettonun bulunduğunu öne sürmektedir. Buna göre eski gettodaki dışlanmış gruplar içindeki içine kapanma ve güçlü özdeşleşme hiper gettoda söz konusu değildir. Hiper getto ise adresin gizlendiği, sakinlerinin bile kötülediği, çekirdek topluluğa aidiyetin reddedildiği, bir alandır. Burada karşılıklı mesafe koyma üst düzeydedir ve bu muhitler suç mekanları olarak bilinir. (Wacquant, 2011) Türkiye’de ise hiper getto tanımına en yakın yerlerin suç mahallesi olarak bilinen mahalleler olduğu, ancak bu mahallelerin bu tanıma uymadığı görülmektedir. Çinçin mahallesi örneğinde olduğu gibi kötü ünü olan mahallelerde yaşayanların bile oraya belirli bir aidiyet duyduğu ve haksız yere dışlandıklarını ve mahallelerinin sınırının onları polis ve halkın önyargısından koruduğunu düşünmektedirler. (Atılğan, 2014) Bu mahalle ve Türkiye’deki tehlikeli mahalleler “hiper getto” değildir ve daha çok “getto” ve “kenar mahalle” özelliği göstermektedir.

Sonuç olarak kenar mahalle, gecekondu, varoş, teneke mahallesi, slum, getto gibi bu bölgeler, şehir içinde bir çok sorun barındıran yerleşimler olarak bilinmektedir. Ancak yine de gecekondu bölgelerinin geleceği parlaktır. Dünya kentleşmekte, köy bitmektedir.” (Davis, 2010: 184) Önemli olanın, gündelik hayatta, kentte, kentle ilişkili bir şekilde ayakta durmak olduğu görülmektedir.

2.3.2. Kenar Mahallede Gündelik Hayat:Günümüzde, Geçmişte, Kenar Mahalle

Kenar mahallelerde gündelik hayatın nasıl yeniden üretildiği çalışma boyunca dikkati çeken bir konu olmuştur. Mahallenin özellikleri sadece fiziki yapısıyla değil aynı zamanda orada sürdürülen hayat biçimiyle de şekillenir. Gündelik yaşam her gün yeniden üretilir, eğer bu mümkün olmuyorsa o toplum krizde demektir. (Tekeli, 2010: 18) Gündelik yaşam her gün hayatı yeniden, yeni imkanlarla kurma çabasıdır.

Gündelik hayat, gerçekte, sosyal, ekonomik, kültürel ve sembolik ilişkiler yumağından oluşur. Gündelik hayat içinde tekrar eden kimi pratikler, sadece kentsel hayatı biçimlendirmekle kalmaz, aynı zamanda kentliyi, kenti değiştirme sürecine

katarak politik bir alan oluşturur. Bu çerçevede kentsel mekanlar, uygunlaştırma ve direnişin zeminine dönüştürler (Alver, 2012: 515) Yaşam stilleri bireye toplumda statü taleplerini ortaya koyma, müzakere etme olanağı verir. (Tekeli, 2010: 23) Bu yüzden gündelik yaşamda değişme olanaklarının olması önem arz etmektedir.

Gündelik hayatı kuramsal bir temelde inceleyen Lefebvre de, onun pek çok iç içe geçmiş ilişkileri ve yaşamsal pratikleri bünyesinde barındırdığını ileri sürer. Ona göre, gündelik hayat birbirine zıt iki özelliğe sahiptir. Birincisi gündelik hayatın döngüsel ve sıkıcı bir özelliğe sahip olması, ikincisi de devamlılığın kaynaklanan gücüdür. (Alver, 2012a: 515) Bu döngü ve devamlılık belirli bir güven ve tahmin edilebilirlik sağlar. İnsanların mahallelerini sevip benimsemesinde bu güven duygusunun yeri önemlidir. Yaşam koşulları zor ve tehlikeli de olsa, gündelik hayatın devam ettiği, eğitim ve iş imkanlarının sorunlu olarak da olsa devam ettiği muhitlerde gündelik hayat devam ediyorsa, buranın sakinleri yaşamlarını ve yaşadıkları yerleri sevebilmektedir.

Mekanın politik ve ideolojik özelliği ise örtüktür, göze hemen görünmez; bundan dolayı da mekansal pratiklerin deşifre edilmesi bunlara karşı çıkılması güçtür. Ancak ne kadar örtülü olsa da mekansal pratikler özelliğinin oluşumunu derinden etkiler.(Alver, 2012a: 515- 516) Mekanın bu örtük özelliklerini açığa çıkarmanın bir yolu da gündelik hayat rutinlerini incelemektir. Gündelik hayat bahsettiğimiz gibi rutinlikten, döngülerden oluşur, yaşanmışlıktır. (Subaşı, Yayınlanmamış Makale, Bir Şehri Kitaplaştırmak: 17) Bu rutinler her gün gerçekleşen günlük işler olacağı gibi özel zamanlarda yapılan kutlama, yas gibi etkinlikleri de içerir. (Tekeli, 2010: 30) Gündelik hayat, toplumsalın güçlü ve derin akıntılarıdır. Gündelik hayat pratiklerinden hareket edildiğinde verili toplumun anlam dünyası, zihniyet yapıları, yaşama deseni ve yönelim objeleri açığa çıkar. (Subaşı, Yayınlanmamış Makale, Bir Şehri Kitaplaştırmak: 17) Benimsenen ve tekrar eden etkinlikler, bu pratikleri sürdüren kesimin yaşam biçimi, dünya algısı, dini inancı gibi bir çok özelliğini gösterir.

Araştırma yaptığımız sahaya ve literatürdeki saha çalışmalarına dayanarak kenar mahallede yaşayanların mahalleleriyle ile iletişimin kuvvetli olduğu sonucuna

varabiliriz. İnsanların komşularıyla görüşmeyi önemseydiği ve daha çok mahalle ve ev odaklı yaşadıkları da dikkat çeken başka bir konudur. Ocak, yoksulların evlerini kullanım biçimleri üzerine yaptığı araştırmada evin, balkonun, sokağın onlar için hem ev hayatında, hem de sosyal hayatta önemli bir yeri olduğunu tespit etmiştir. Evlerinde, balkonlarında misafirlerini ağırlamakta, balkondan bakarak sosyal hayatı, mahalledeki yaşamı takip etmekteler çünkü. (Ocak, 2011: 166) Cantek vd'nin yaptığı araştırma da "balkon" ve "kapı" öne gibi evle sokak arasında kalan alanların, özellikle ev odaklı bir hayat yaşayan kadınlar için önemine dikkat çekmektedir. (Cantek vd, 2014) Yılmaz'ın araştırması maddi durumu kötü olan ve/veya kenar mahallelerde yaşayanların mahalle içinde kendilerini koruyan ve tanımlayan bir hayat ve kimlik kurduklarını, bu yüzden mahalleye bağlılık, aidiyet, hatta bağımlılık hissettiklerini göstermektedir. Söz konusu araştırmada görüşmecilerden biri "mahalleden çıkınca sudan çıkmış balığa dönüyoruz" diye bu durum ifade etmiştir. (Yılmaz, 2000, 193) Bu araştırmada görüşmecilerin mahallenin dışına pek çıkmadıkları ve böylece toplumdan dışlandıkları görülmüştür. (Yılmaz ve Bulut, 2009: 140) Ayrıca kenar mahallelerde insanların mahalleliyle ve esnafla da daha iç içe ve samimi bir hayatları farklı çalışmalarda da görülmüştür. İstanbul Yenibosna'daki bir market sahibiyle yapılan görüşmede görüşmeci, buradaki insanların daha samimi olduğunu, esnafla sohbet ettiklerini belirtiyor. Görüşmeci bu yüzden İstanbul, Bağlarbaşıdaki marketi yerine burada durmayı tercih ettiğini belirtmektedir. (Armağan, 2003: 120) Görüldüğü gibi, bu sıcaklık ve samimiyetin gündelik hayatı ve yapılan işi güzelleştirdiği görülmektedir.

Mahalle, kenar mahalle, bir arada yaşama kültürü, bir arada yaşama mecburiyeti kendi aralarında yardımlaşmayı artırdığı görülse de (Çiğdem, 2011: 247) araştırmalara bunun aksi sonuçlar da yansımıştır. Ocak, yoksullar arasındaki yardımlaşma pratiği azaldığını, çünkü insanların gittikçe daha güçsüzleşip içine kapandığını gözlemlemektedir." (Ocak, 2011: 247) Yine Davis, dünyadaki sefalet mahalleleri üzerine yaptığı araştırmada görüşmecilerden birinin insanların artık karşılıksız bir şey yapmadıklarından yakındığına tanık olmuştur. Görüşmeci, komşuların birbirine para karşılığı bir fincan kahve sunduklarını söylemektedir.

Ayrıca Yılmaz yoksulların kiminin risk durumlarında akrabalarının mahallelerinde olmasını istediğini tespit ederken, bir kısmı da akrabalarından ve onların kontrol ve baskılarından uzak yaşamayı tercih ettiklerini görmüştür. Yine görüşmecilerin bir kısmı da akrabalarının ilgisizliğinden şikayet etmektedir. (Yılmaz, 2000, 172-179) Görüldüğü gibi kenar mahallelerde yaşayanların akraba ve mahalleliyle kurduğu ilişkinin yakınlığı, yoğunluğu ve şekli değişmektedir.

Kenar mahallelerde, özellikle kırdan gelen göçün etkisiyle, gelenek ve şehir hayatı birlikte yaşanmaktadır ve kırsal süreklilik ile kentsel değişim arasındaki çelişki uzlaştırılabilmektedir. Bu çelişkiyi oluşturan olgulardan ilki Batı kentinin bazı sanayi ve teknolojik özellikleri yanında, kırsal yörenin kültür ve cemaat ruhunu bünyesinde barındıran yeni bir kent türünün ortaya çıkmasıdır. Bir diğeri ise hem yeni kentin ruhunu hem de kırsal yörenin halk kültürünü temsil eden yeni bir siyasal kültürün ortaya çıkışıdır. Bu çerçevede, üçüncü dünya ülkelerinin rejimlerini şekillendiren çok derin çağdaş kültürel, toplumsal, siyasal akımları ve popülist ideolojileri de yansıtmaktadır. (Karpat, 2003: 79) Dolayısıyla köyle kent kültürünün uzlaşması süreci özellikle bu karşılaşmanın yaşandığı, göç alan kenar mahallelerde yaşanmaktadır.

Sonuç olarak kenar mahallede mahalle hayatı, dayanışma ve hayatta kalma yöntemleri, aidiyet ve kimlik gibi konular çalışmamız boyunca karşımıza çıkan ve kenar mahalle tanımlaması yapmamızı sağlayan unsurlar olmuştur. Kenar, merkez ve bunun ilişkiselliği Kenar mahallede olmanın ne ifade ettiği konusunda bize yardımcı olacak tartışmalar olmuştur. Bunun yanında Kenar mahallelerin yoksulluk ve mekansal dışlanma gibi sorunlarla nasıl mücadele ettiği önemli bir konu olarak karşımıza çıkmıştır. Kenar mahallelerin ve buna benzer terimlerin anlamlarının açıklanması da şehirdeki kenar mahalle yaşamını konusunda daha detaylı bir bakış açısıyla incelememizi sağlamıştır. Kenar mahallede gündelik hayatı anlamamıza yardımcı olan bu tanımlamalar ve tartışmalar sonrasında kenar mahallelerin şehir içinde, şehirle ilişki halinde ayakta kalabilen ve kendine özgü bir yaşam ritmi olan bölgeler olduğu anlaşılmaktadır. Çalışmanın son bölümünde ise Eyyubiye'deki kenar mahalleler örneği

üzerinden kenar mahallenin tanımı ve buradaki yaşam biçimi konusu üzerinde durulacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ARAŞTIRMA

3.1.Araştırmanın Metodolojisi

Sosyal bilimlerin dayandığı iki metodolojik teknik bulunmaktadır. Bunlar nitel ve nicel araştırma teknikleridir ve alışmamız nitel araştırma tekniğiyle hazırlanmıştır. Nitel araştırma birey davranışlarının öznel doğasını, bireylerin algı dünyalarını, gündelik hayat ilişkilerini, bunlar hakkındaki kanaatlerini, duygularını, hayat karşı anlayış, kavrayış, hissediş ve deneyimlerini anlamayı, açıklamayı hedefleyen bir yaklaşım içerir bu yüzden elde edilen veriler sayılabilir bir özellik göstermez. (Kümbetoğlu, 2012 :44)

Nitel görüşlerin ortak noktaları beş başlık altında sıralanabilir. Bunlar: “Araştırmanın güçlü bir şekilde özneye ilişkinlik ilkesine oturtulması; araştırma öznesinin betimlenmesi ve yorumlanmasına verilen önem; öznenin kendi doğal günlük ortamında (laboratuvarda değil) araştırılması ve son olarak da sonuç çıkarılmasından bir genelleştirme sürecinin anlaşılmasıdır” (Mayring, 2011: 25)

Bryman, Nitel araştırmanın özelliklerini şöyle sıralamaktadır:

1. Öznenin ‘gözleriyle görme’ ya da perspektifini tanıma.
2. Günlük yaşamın sıradan/ olağan detaylarını betimleme.
3. Aksiyonları ve anlamları, sosyal bağlamları içinde anlama.
4. Zaman ve süreci vurgulama.
5. Açık ve görel olarak yapılaşmamış araştırma desenlerini destekleme.
6. İlk aşamada kavramlar ve teorilerden kaçınma.” (Kuş, 2012: 86)

Belli başlı nitel araştırma teknikleri beş başlık altında toplanabilir. Bunlar: Anlatı Araştırması, Fenomenoloji, Kuram Oluşturma, Durum Çalışması ve Etnografi’dir. (Creswell, 2013) Araştırma verilerinin toplanması ve analizi nitel araştırma tekniklerinden olan ve pozitivistin katı bilimsel, deneysel ve neden sonuç ilişkilerine bağlı tutumuna bir tepki olarak çıkan fenomenolojik yaklaşımın kuramsal zeminine

dayanılarak yapılmıştır. Kenar Mahalle'nin kendine has özellikleri, tanımı, imgesi ve anlam haritasını çıkarmak, buradaki gündelik hayatın niteliklerini anlamak için en uygun yöntem fenomenolojik yaklaşımın sunmuş olduğu teorik çerçeve olacaktır. Kenar mahalleyi diğer mahallelerden ve benzer dezavantajlı bölgelerden ayıran yapısını ve oradaki hayat tarzını anlamak için mahalleyi tanımak, gözlemlemek gerekmektedir. Ayrıca mahallede yaşayanların mahalleyi nasıl tanıyıp algıladıklarını, hayatlarını nasıl kurduklarını ve yaşamları içinde mahallelerinin yerini ve önemini anlamak gerekmektedir. Fenomenolojik yaklaşım bize mahalleyi, mahallelinin gözünden ve anlatımından tanıma konusunda yardımcı olacaktır. Fenomenolojik yaklaşımın kurucusu olan Husserl, dünyayı öznel deneyimlemenin, onun içeriğinin ve formunun sorgulanmadan kabulünden süzülmesini belirtir. (Kuş, 2012: 70) Fenomenolojik çalışma birden fazla kişinin birfenomen veya kavramla ilgili yaşanmış deneyimlerinin ortak anlamını tanımlar. Fenomenoloji temel olarak bir fenomenle ilgili bireysel deneyimleri evrensel nitelikteki bir açıklamaya indirgemeyi hedefler. (Creswell, 2013: 77) Stewart ve Mickunas, fenomenolojide dört felsefi perspektifi vurgulamaktadır. Bunlardan ilki, felsefenin Antik Yunan anlayışına, yani bilgelik arayışına geri dönme hedefidir. Ayrıca fenomenoloji, ön kabulleri olmayan bir, ön yargılardan sıyrılmış bir felsefeyi kabul eder. Üçüncü perspektif bilincin yönelmişliğidir. Husserl'e göre gerçeklik, özneler ve nesnelere şeklinde parçalara bölünemez, özneler ve nesnelere ikili, kartezyen bir yapıdadır. Son olarak da fenomenoloji özne-nesne ikiliğini reddeder. (Creswell, 2013: 78) Sonuç olarak araştırmacı açıkladığı nesneden kopamaz, onu hem etkiler hem de ondan etkilenir. Bu yüzden bilimsel bir çalışma yürüten kişi kendi yargılarını ve dünya görüşünü de nesneye taşıdığı farkında olmalı, değerlendirmelerinin tamamen objektif olamayacağını bilmeli ve ona göre dikkatli olmalı ve araştırma süresince kendi fikir ve anlayışını 'paranteze almalı', yani kendi görüşlerine, kişisel deneyimlerine mesafeli olmaya çalışmalıdır.

Araştırmada saha çalışması yapılmış, seçilen sahada nitel bir araştırma metodu olan "derinlemesine mülakat" temel araştırma tekniği olarak kullanılmıştır. Bunun yanı sıra ilgili metinlerden belge toplama, verileri sınıflandırma, kavramsal ve mantıksal

çözümlemeler yapma, karşılaştırma, anlama, açıklama, yorumlama ve değerlendirme de çalışmanın yürütülmesinde kullanılan tekniklerdir. Çalışmada görüşme ve konuyla ilgili literatürün yanı sıra, mahallenin sosyal, ekonomik yapısı, mahalledeki yapısal, gündelik değişime dair sayısal verilerin toplanması konusunda istatistiksel ve nicel verilerden de yararlanılmıştır.

Derinlemesine görüşmelerin esas noktası, insanların gündelik yaşam dünyalarını inşa ettikleri anlamlarını ve canlı deneyimlerini anlayabilmek amacıyla onların sosyal dünyaya ilişkin kişisel bakış açılarını ortaya çıkarmaktır. Ayrıca derinlemesine görüşmelerde tam yerine yarı-yapılandırılmış bir görüşme çizelgesi kullanmak, araştırmacının incelediği şeylere önceki varsayımlarını dayatmasını engellediği gibi, araştırmacının konudan, hedef ve amacından sapmadan çalışmasına yardımcı olur. (Layder, 2013: 97)

Bu yüzden görüşmelerde yarı- yapılandırılmış bir görüşme formu kullanılmış ve bu form ekte sunulmuştur.

Görüşmelerin anlamlı ve verimli olması için görüşmecilere zaman sınırlaması konulmamıştır. Bütün görüşmeler tarafımdan bizzat yapıp çözümlenmiştir. Görüşmecilerin ayrıntılı bir biçimde o konu üzerinde konuşmalarına izin verilmiştir.

Görüşmelerin tamamına ve mahalle ziyaretlerinin hepsine birden fazla kişiyle gidilmiş ancak çoğu görüşme özel bir odada, görüşmeciyle bire bir gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin bire bir gerçekleşmesi ya da bir topluluğun içinde olmasına ortamın durumuna göre karar verilmiş ve güveni, samimiyeti ve doğallığı sağlamak hedeflenmiştir.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Tez Eyyubiye'deki kenar mahalleleri incelemektedir. İlçe, Şanlıurfa'nın eski bir yerleşim birimi olmakla beraber kendine has, köy kültürüne yakın, etnik unsurların (Kürt ve Arap ağırlıklı) ağır bastığı yaşam tarzı, kültürü ve nüfusuyla dikat çekmektedir.

Ayrıca bölge Şanlıurfa'nın merkezi bölgesinden ayrı bir tarafta konumlanmıştır. Bu fiziki uzaklık da mahallelinin kendine özgü bir ortam ve yaşamının olmasına olanak sağlamıştır. İlçedeki bütün mahalleler birbirine benzelik göstermekte ve “kenar mahalle” özelliği taşımaktadır. Bu yüzden çalışma için Eyyubiye'deki mahalleler örnek olarak seçilmiştir.

Araştırmanın evreni “Eyyubiye semti” olarak bilinen, 12.11.2012 tarihinde Şanlıurfa'nın büyükşehir olmasıyla ilçe olan mekandır. İlçenin bu tarihten itibaren kaymakamı olmakla birlikte bir belediye teşkilatı ve belediye başkanlığı olmadığından büyük ölçüde semt özelliği göstermeye devam etmektedir. 30 Mart 2014 yerel seçimlerinden sonra belediye başkanı seçilmiştir. Görüşmeler bu tarihten önce gerçekleşmiştir.

Araştırmanın örneklemini ise Şanlıurfa ilinin Eyyubiye ilçesinin Muradiye Mahallesi, Kurtuluş Mahallesi, Onikiler Mahallesi, Eyüp Nebi Mahalleleridir.

Görüşmeler 15 erkek, 42 kadınla yapılmıştır. Mahallede yaşayanların çoğunlukta olduğu örneklemede, ayrıca hem mahallede oturup hem de mahallede çalışan, mahallede oturmayıp burada çalışanların yanı sıra (doktor, eczacı, öğretmen, fırıncı), bir süre önce mahalleden taşınmış (1 kişi) de bulunmaktadır. Görüşmeciler seçilirken farklı meslek gruplarından, mahallelerden ve yaşlardan olmalarına dikkat edilmiştir. Bu şekilde çalışmanın güvenilirliğinin ve temsiliyetinin sağlanması hedeflenmiştir. Görüşmecilerin güvenini sağlamak için görüşmecilere referans yoluyla ulaşılmıştır. Ayrıca kurslardaki ve dükkanlardaki görüşmecilerin bir kısmına herhangi bir referans olmadan ulaşmak ve görüşmek mümkün olmuştur. Yine kurslardaki görüşmelerde kurs müdürlerinin yardımı ve görüşmecileri konuşmaları için yönlendirmesi görüşmelerin sağlıklı yürütülmesi açısından faydalı olmuştur.

3.3. Araştırmanın Özellikleri

Görüşmeler 2013 yılının Mart ve Ağustos aylarında ve 2014 yılının Subat ayında olmak üzere farklı zamanlarda gerçekleşmiştir. Bu şekilde mahallinin farklı

mevsimlerdeki özelliklerini gözlemlene fırsatı olmuştur. Özellikle bir çok insanın mevsimlik işçi olarak çalıştığı bu bölgenin yapısı ve nüfusunun yaz ve kış sezonlarında önemli farklılıklar gösterdiği görülmektedir.

İki grupla görüşme yapılmıştır. Bunların ilki mahallede çalışan, mahalleyle ilgili bilgisi olan kesim olaneczacı, doktor, fırıncı, bakkal ve okul müdürüdür. Bu kesim mahalleye hem içerden hem de dışardan bakabilmektedir. Esnaflar içerisinde bakkalın yerinin farklı olduğu gözlenmiş, bakkal dükkanının mahallelinin sık uğradığı bir dükkan türü olduğu görülmüştür. Mahalleye hizmet sunan bu kesim mahallede yaşamakta, bulunduğu çevreyi iyi bilip mahalle kimliğinin önemli bir ögesi olmaktadır. İkinci grup ise mahallede ikamet edenlerden oluşmaktadır.

Görüşmelerin 2'si hariç hepsi Eyyubiye'de yapılmıştır. Bu görüşmeler kadınların toplandıkları ev toplantılarında, aileleri ziyaret ettiğimiz evlerde, SODES kurslarında, iş yerlerinde ve sokakta gerçekleşmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: BİR KENAR MAHALLE OLARAK EYYÜBİYE

4.1. Genel Özellikler, Mahallenin Tarihçesi, Yeri ve Konumu, Sınırlar

Şanlıurfa Türkiye'nin güneydoğusunda bulunan, temel geçimini tarımdan sağlayan, kırsal kültürün etkili olduğu, 2012 yılında büyükşehir olarak kabul edilen bir ilimizdir. Şanlıurfa kültürel özellikleri, mutfağı, tarihi mekanları ve müziğiyle öne çıkmaktadır. Ayrıca “peygamberler şehri” olarak bilinen ilde bir çok peygambere ait olduğu iddia edilen makamlar bulunmaktadır. 2013 adrese dayalı nüfus sayımı verilerine göre Şanlıurfa'nın nüfusu 1.801. 980'dir. (Aydemir, 2014: 55) Ülke genelinde genç yaş bağımlılık oranı %36,3 iken Şanlıurfa %74,4'lük bir oranla Türkiye'deki en yüksek ikinci ildir. Dolayısıyla şehir ülkedeki ikinci en yüksek genç nüfus oranına sahiptir. (Aydemir, 2014: 21) Ayrıca şehirdeki nüfus artış hızı %22,4 ile %13,7 olan ülke ortalamasının üstündedir. (Aydemir, 2014: 3) Bununla beraber Şanlıurfa %40'lık köy-belde nüfusuyla %30 olan Türkiye ortalamasının üzerindedir.¹²

Şanlıurfa'nın sınır komşuları Gaziantep, Adıyaman, Diyarbakır, Mardin ve Suriye'dir. Şehir yapı olarak da ülkenin sınırında, yani “kenarında” bulunmaktadır. Ayrıca başkente en uzak iller arasında sayılabilir (876 km). Bu fiziki uzaklıklar şehrin, ülkedeki merkezi yapı ve kültürle ilişkisini sınırlayabilmektedir. Ayrıca yörenin kendi özgün yaşam biçimini korumasını ve geliştirmesini de kolaylaştırmaktadır.

Eyyubiye şehrin güney yönündedir, dolayısıyla Suriye'yle sınır olan Akçakale ilçesinin tarafındadır. Bu durum ilçedeki yoğun Arap nüfusunu açıklamakta, bölgenin genel olarak Arap nüfusun yoğunlaştığı bir alan üzerinde olduğu görülmektedir. Şehir ise özellikle kuzey yönünde gelişmekte, dolayısıyla Eyyubiye'den farklı bir doğrultuda büyümekte ve gelişmektedir. İlçenin nüfusu 360.000'dir ve bu sayıyla Şanlıurfa'nın en kalabalık merkez ilçesidir. Diğer merkez ilçelerin nüfusları şöyledir: Haliliye: 347.682, Karaköprü 103.495. (Aydemir, 2014: 55)

¹²www.tuik.gov.tr%2FPrelstatistikTablo.do%3Fistab_id%3D943&ei=bvwbVK7AHabmywOH1oKQBg&usg=AFQjCNGkAuoy7raZiec49TdMU9i-6GG3PQ&sig2=oglTUA8IRAExtRorYF4_gg&bvm=bv.75774317,d.bGQ

2013 yılında,6 yaş üzeri nüfus göz önüne alınarak yapılan araştırmaya göreŞanlıurfa %90,1'lık okuma yazma bilen nüfus oranıyla ülkemizde okuryazarlık oranı en düşük 3. ilimizdir.(Aydemir, 2014: 80) Şehrin yüksek nüfusu göz önüne alındığında, şehirde, herhangi bir formal eğitim görmeyen kişi sayısının yüksekliği dikkat çekici olmaktadır. Şehirde 115.129 kadın ve 22.548 erkek olmak üzere toplam 137.677 kişi okur yazar değildir. (Aydemir, 2014: 86) Eyyubiye'de ise okur yazarlık oranı % 89'dur ve bu oran ülke ve il ortalamasının altındadır.¹³ Ancak bu oranın ciddi bir değişiklik göstermediği gözden kaçmamaktadır. Bu da eğitim sorunun ilin tamamı için bir sorun olduğunu göstermektedir.

Dolayısıyla Şanlıurfa, nüfusu yüksek olan, yoğun köy-belde nüfusuna sahip, genç nüfus oranı yüksek olan ve nüfus artışı yüksek olan bir karaktere sahiptir. Bu özellikler kentin kendine özgü ve güçlü bir kırsal kültürün oluşmasını kolaylaştırmaktadır. Şehrin genç nüfusu iş gücü konusunda bir avantajdır ancak, şehir, bu bağımlı nüfus için yeterli hizmetleri, özellikle de eğitim hizmetini sağlamakta zorlanmaktadır.

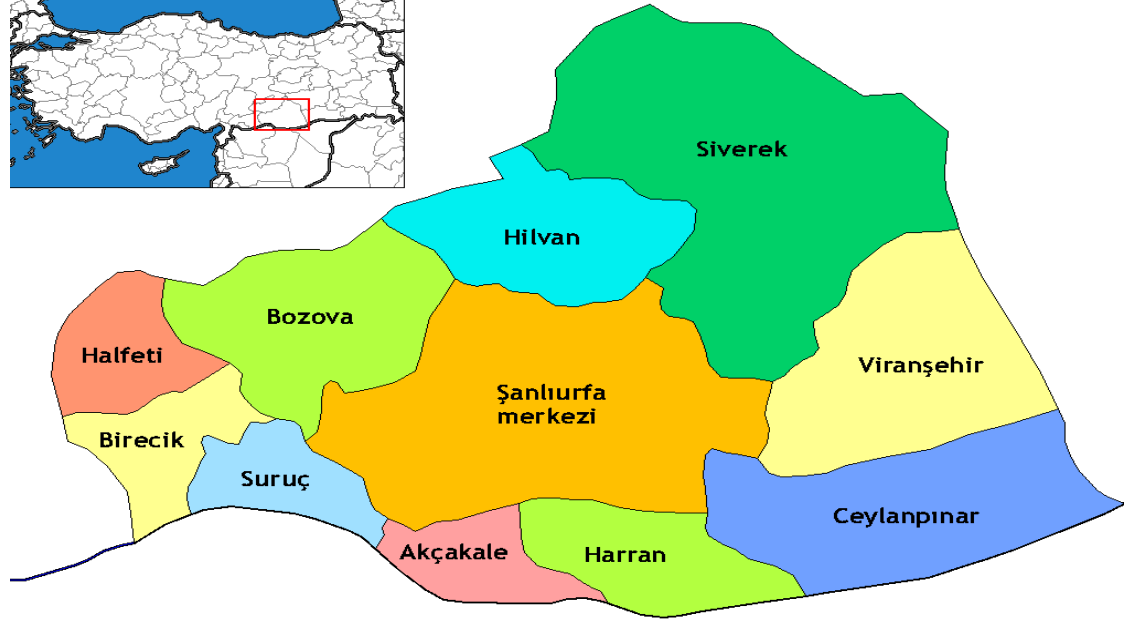
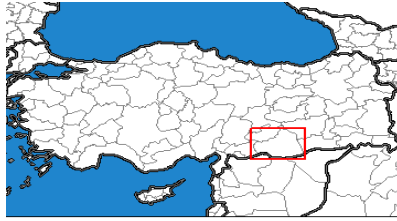

Şekil 1. Türkiye Haritasında Şanlıurfa'nın Konumu

¹³http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018

Şekil 2.Güneydoğu Anadolu Bölgesi

Şekil 3.Şanlıurfa İlçeleri

Şekil.4 Harita Uzerinde Eyyubiye İlçesi

Şekil 5.Hz Eyüp Peygamber'in Makamı (Eyyubiye)

Eyyubiye'ye adını “Eyüp Peygamber (Sabır) Makamı” vermiştir. Bu makam Eyüp Nebi mahallesinde bulunmaktadır. Burada Hz. Eyüp A.S.'ın türbesi, bu türbenin güneyinde Elyasa Peygamberin türbesi, Kuzeyinde ise; Eyüp A.S.'ın hanımı olan Hz. Rahime'nin türbesi bulunur. Ayrıca; burada Eyüp A.S.'ın sırtını dayadığı bazalttan sabır taşı da yer almaktadır. Hz Eyüp A.S.'ın hastalığı boyunca kaldığına inanılan mağara da burada bulunmaktadır ve ziyarete açıktır. Bahse konu alanın son çevre düzenlemesi Vali Ziyaettin AKBULUT zamanında yapılmıştır. ¹⁴

Eyüp Peygamber makamı şehrin en önemli tarihi mekanlarından. Hz Eyüp 'ün buradaki mağarada hastalığını çektiğine inanılır. Yine buradaki şifalı sudan içip

¹⁴http://www.sanliurfa.gov.tr/default_B0.aspx?id=126

yıkılarak iyileştiği düşünülür. Bu yüzden mekandaki su birçok musluktan akar, ücretsiz olarak içilip bidonlanabilir ve şifalı olduğuna inanılır.¹⁵

12.11. 2012 tarihine kadar Eyyubiye bir semt olarak kalmış Şanlıurfa'nın eski ve tarihi bir semti olmuş ve bir "kenar mahalle" olarak tanınmıştır. Şehre fiziksel olarak da uzak kalmış, sosyal ve kültürel özellikleri de kendine özgü olmuştur. Arapça ve Kürtçe konuşanlar çoğunluktadır. 12.11.2012 tarihli büyükşehir kanunuyla ilçe olarak kabul edilmiştir.¹⁶"On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile (Kanun No. 6360) "Büyükşehir belediyesi kurulması ve sınırlarının belirlenmesi" başlığında, Madde 1'e göre "Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Mardin, Muğla, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa ve Van illerinde, sınırları il mülki sınırları olmak üzere aynı adla büyükşehir belediyesi kurulmuş ve bu illerin il belediyeleri büyükşehir belediyesine dönüştürülmüştür."Bu tarihten itibaren sadece kaymakamlığı olan ilçeye 30 Mart 2014 yerel seçimleri sonucunda Mehmet Ekinci (AK Parti) belediye başkanı olarak seçilmiştir. Ekinci, seçim sonrası yaptığı açıklamada, öncelikle madde bağımlısı gençler için çalışma yapılacağını, 360 bin nüfuslu belediyede eşitlik için çalışacaklarını açıkladı.¹⁷ Bu açıklamalarla ilçenin yine bir "kenar mahalle" olarak öncelikli sorunlarının bulunduğunun altının çizildiğini görmekteyiz. Uyuşturucu bağımlılığı ya da eşitsizlik, kenar mahalle ya da varoş olmayan bir bölgenin kimliğini belirleyen, öncelikli sorunları olmamaktadır.

Çalışmada Eyyubiye'deki mahallelerin tamamının birbirine benzer özellikler taşıdığı ve hepsinin "kenar mahalle" sayılacağı gözleminden yola çıkılmıştır. Eyyubiye'nin Eyyubiye, Eyüp Nebi, Onikiler, Muradiye, Kurtuluş mahallelerinde yaşayan ya da çalışanlarla yapılmıştır. (Sadece bir görüşmeci şu an mahallede bulunmamakta ancak orayla ilişkisini sürdürmektedir. Necmettin, 35)Bu yüzden

¹⁵http://www.sanlıurfa.gov.tr/default_B0.aspx?id=126

¹⁶<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121206-1.htm>

¹⁷<http://www.eyyubiye.com/>

“mahalle” denildiği zaman mahalleler arasında ayırım yapılmadan her görüşmecinin yaşadığı mahalle kastedilmiştir.

Eyyubiye, onu simgeleyen unsurların isimlerini taşıyan bölgeler barındırmaktadır. Sabır caddesi(Eyüp Sabri), Eyüp Peygamber Cd, Harran Üniversitesi Cd. Hayati Harrani Mah (kabri Harran’da olan zat öldükten sonra kerameti devam eden evliyalardandır)gibi isimler mahallenin yapısı ve tarihinin mahalledeki isimlere nasıl sirayet ettiğini göstermektedir. Şih Maksut da burada bulunan önemli bir ziyaretidir. İlçeyi Akçakale yolu bir tarafından sınırlar. Kampüsün olduğu kısım bir yere kadar Harran Üniversitesi Caddesi olarak adlandırılmıştır.

4.2. Bir Kenar Mahalle Bakışı: Eyyubiye’de Yaşam

Eyyubiye’nin nüfus yapısı, buradakilerin eğitim durumu ve eğitime bakışları, sokakları, çarşıları, giyiniş ve yaşam biçimleri hakkındaki bilgilere sahip olmak bölgenin genel yapısını, atmosferini ve yaşam tarzını anlamamızı sağlayacaktır. Ayrıca bu muhitte bulunan yapılar, bu yapıların özellikleri, burada yaşayanların dünya algısı, bölgenin nüfus özellikleri de ilçedeki gündelik hayatı etkileyen faktörlerdir. Mahallelinin gündelik hayat tarzı, mahalleyle kurduğu ilişki, mahallelinin birbiriyle ilişkisi ve mahallelinin şehrin geri kalanıyla iletişimi de mahalleyi anlamamıza yardımcı olacak bilgilerdir.

Şekil6. Hz. Eyüp Peygamber Makamının Mahalleden Görünüşü

4.2.1. Mahallenin Yapıları veMekanları

Eyyubiye’de şehrin önemli ve büyük mekanları bulunmaktadır. Eyüp Peygamber makamı ve çevresi, Hipodrom, ahırlar, Stadyum, Cezaevi, Et ve Balık Kombinesi (Soğuk hava deposu şimdi), Eyyubiye Mezarlığı, Harran Üniversitesi Eyyubiye Kampüsü burada bulunan önemli mekanlar. Bu mekanların içinde hastane yok ama yeni ve iyi bir Anadolu Lisesi açıldı mahalleye TES-İŞ Anadolu Lisesi. Yine semtte yeni ve görece kaliteli,eski ya da kalabalık ve sorunlu ilkokullar da bulunmaktadır.

Yine şehrin önemli ziyaret makamlarından biri olan Eyüp Peygamber Makamı burada bulunmakta. Buraya turistler de geliyor ama mahalleye girip gezmiyorlar. Makamın camisinde, kendi otantik çarşısında geziyor, karşısındaki parkta

soluklanıyorlar. Bu civarda yemek yiyebilecekleri ya da bir şeyler içecekleri mekanlar da yok.

Mahallede şehrin en önemli ve eski iki mezarlığından biri olan Eyyubiye Mezarlığı bulunmaktadır. Yakın zamanda modern ve yeni bir mezarlık açılana kadar en büyük mezarlık da bu idi. Bütün şehir bayramlarda burada toplanır. Mezarlık bayramlıklarını giyip gelmiş, ziyaretçilerle bayramlaşan, aslında dilenen Eyyubiyeli çocuklarla dolar. Genelde şeker verilir buradaki çocuklara. Belediye başkanı Fakıbaba her bayram bayramlaşmaya buraya gelir, çiçek dağıtır halka. Kimi çocuklar da parayla mezarlıkları sular, mezarlarda Kuran okur.

Mahallenin sokaklarında çeşme yoktur. Kurak bir yer olduğu için Şanlıurfa'da tarihi ya da yeni çok az çeşme bulunmaktadır. Eyüp Peygamber Makamında ve Balıklıgöl'de (Hz İbrahim A.S.'ın makamının bulunduğu, "Halilurrahman" denen makam) şifalı su çeşmeleri bulunmaktadır.

Hipodrom da Eyyubiye'dedir ama ilçenin kıyısında, uzağındadır. Haftanın belirli gün ve zamanlarında halkın hipodroma girmesine izin verilir, şehirliler burada piknik yapar. Cezaevi ise semtin merkezi bir bölgesindedir. Belirgin bir sorun çıkmasa da bu civardan korkmanın, çekinmenin bir sebebi de burasıdır.

Harran Ünivesitesinin Eyyubiye kampüsü de buradadır. Bu alan da geniş ve korunaklı bir kampüs mekanıdır ve semtin girişine yakın, mahallelerinden uzak ve kenardadır. Bu kampüsün çevresinde de öğrencilerin uğrayabileceği bir alan, park, kafe, lokanta bulunmamakta, yolun karşısında lastikçi ve oto elektrikçisi gibi dükkanlar bulunmaktadır. Bir öğrencisiyle birlikte içine girdiğimiz kampüste sıradan bir okul gününden farklı bir şey görünmemektedir. Büyük olan kampüste kantin de geniş ve büyüktür. Bizim de girip ziyaret ettiğimiz kampüste, kantinde oturan langırt oynayan gençler, bahçede oyalananlar, derslere girip çıkanlar, birbiriyle selamlaşanlar, hocalar ve öğrencilerle bulunmaktadır, öğrenci değilse mahalle sakinlerinden kimseye rastlamak pek mümkün değildir burada, çünkü herkes içeriye kimlik kontrolüyle alınmaktadır.

Burada bulunan buğday pazarı da konutların arasında kalmıştır. Bu yüzden kamyonların giriş çıkışı, kiri, pası, gürültüsü, tehlikesi, tozu toprağı mahalleliyi rahatsız etmektedir. Ömer'in çalıştığı eczanenin sokağı Buğday pazarına çıkmaktadır ve görüşme yaparken de bir kamyonun sokağa girerken yaptığı gürültü görüşmemizi bir süre engelledi:

“Burada buğday pazarı var. Çevreyi çok kirletiyor. Aynı nedenle kamyonlar da sürekli etrafta. Hem gürültü, kalabalık, hem kirlilik nedeni. İşimizi yapmakta zorlanıyoruz.”
(Ömer U, 30)

15 yaşına kadar mahallede büyüyen, şu anda da bölgedeki akrabaları sayesinde mahalleyle irtibatını sürdüren Necmettin Ö. (35) inşaat malzemeleri satmakta. Necmettin Eyyubiye'nin çarşısında her şeyi bulabildiklerini, cezaevi, Eyüp Peygamber makamı gibi başka yerde olmayan mekanların orada olmasının orayı kentten ayrıcalıklı kıldığını söylüyor ancak cezaevinin orada bulunmasının dezavantajlı bir durum olacağını gözden geçiriyor.

İlçenin genel yapısını belirleyen mekanlar belirtildiği gibi dini bir merkez olarak Eyyubiye, hipodrom, mezarlık cezaevi ve buğday pazarıdır. Bu mekanlar bütün şehrin ihtiyaç halinde kullanacağı merkez yapılarıdır. Ancak bahsedilen yerlerden Eyüp Peygamber Makamı haricindekiler ilçeyi merkezi yapmayan, ilçenin güvenliğini sorunlu hale getiren ya da kirlilik ve gürültü gibi sorunlar oluşturan mekanlardır. Ayrıca mahallenin sokakları, kapı önleri, evleri ve çarşısı da mahalleyi tanımlayan diğer önemli özellikleridir. Mahallenin bu küçük ve özel mekanlarını, yaşam alanlarını tanımak da mahalleyi anlamak açısından faydalı olacaktır.

Şekil7. Eyyubiye Buğday Pazarı

4.2.1.1. Ev

Ev, balkonu, avlusu kapı önü gibi eve bağlı, bağlanabilen ek parçalarla birlikte evdir. Hayatı ev ekseninde yaşayan insanlar için bu daha çok böyledir. Bu mahallerdeki evler az katlı ya da müstakildir. Mahallerde geleneksel avlulu Şanlırfa evleri de iki katlı, tek katlı daireler de bulunmaktadır. Avlulu evin avlusu evdekilere daha çok alan, temiz hava alınacak mahrem mekan sağlar. Ayrıca aynı evde ailenin evli diğer fertlerinin ya da yabancıların oturması için de tampon bölge oluşturur. Ayrıca bu avlu tamamen evle çevrili bir şekilde ve sokaktan görünmeyecek şekilde yapılmıştır. Ancak bu evlerin odaları avlunun etrafına dağılmıştır ve her odaya, mutfığa, tualete geçiş için sokak kadar soğuk ya da sıcak, korunaksız avludan geçmek oldukça sıkıntılı bir mecburiyet

olabilmektedir. Yine bu evlerin doğayla iç içeliği bakımsızlıkla birleşince böcek ve fare gibi istenmeyen hayvanların çoğalmasına neden olurlar.

Eyyubiye'deki dairelerin de dışardan görünüşleri birbirine benzer. Çoğu sıvasızdır. Ancak kiminin için oldukça lüks döşenmiştir. Ev ziyareti yapan doktorun da gözlemi bu yöndedir.

“Ev olarak ambarda yaşayanlar var. Banyo, tuvalet, mutfak, her Şey bu tek göz ambarda. Ama 2 katlı, lüks evler de var. Zenginleri de var.” (Ahmet Ata B.-33)

Görüşmecilerden biri olan 13 yaşındaki Gülistan da bir ambarda annesi ve kız kardeşiyle yaşamaktadır. Kk kızın anne ve babası boşanmış, ailesi parçalanmıştır ve babasında kalan iki erkek kardeşini çok özlediği halde görememektedir.

Dolayısıyla mahallede zengin ve fakir evlerinde bir çeşitlilik görülmekte bu farklılıklar da mahallede yaşayanların hikayelerine yansımaktadır.

Şekil8. Eyyubiye'deki Evlere Bir Örnek

4.2.1.2. Sokak

Mahallelerin sokakları da belirli bir karakter gösterebilmektedir. Eyyubiye'de çok küçük yaştaki çocukların başlarında ağabey ve ablalarıyla sokakları doldurduğu görülmektedir. Evlerin dış bahçesi olmadığı için çocuklar direkt olarak taşıtların geçtiği sokakta dolaşmaktadır. Mahalle anlatılarında geçmişe yönelik bir öge olarak sevgi ve hasretle anlatılan, çocukların sokakta oynaması durumu her zaman olumlu bir şey değildir. Başlarında yetişkin olmayan çocuklar birbirlerine zarar verebilir, düşüp yaralanabilir, trafikte kaza geçirebilir. Ayrıca kötü niyetli insanlara karşı da savunmasız görünürler. Bir çok mahalleli herkesin çocuklara göz kulak olduğu konusunda emin ve hem fikir olsa da çocuklar sokakta kötü davranış ve sözler öğrenme tehlikesiyle de karşı karşıya ve mahalleli bu durumdan rahatsızdır.

Başka bir mahallede elektronik dükkanı işleten 34 yaşındaki Mustafa K, kardeşinin uyuşturucuya (tiner) bu sokaklarda başladığını, şimdi İstanbul'da tedavi gördüğünü söylüyor. Gençlerin bu mahallede başıboş ve tehlikelere açık olduklarını ekliyor. Ömer de sokaklardaki konuşma ve davranışlardan şikayetçi:

“Burası tehlikeli bir yer değil. Ama insanların konuşmaları çok kötü. Sokakta küfürlü konuşuyorlar. Ağızların çıkanı kulakları duymuyor. Demiyorlar büyük var. İnsanın dikkatli olması lazım.” (Ömer U, 30)

Eczane teknisyeni olan Ömer de bu mahalledeki çocukların sokakta kötü şeyler yapmalarından ve öğrenmelerinden şikayet etmekte:

“Burada aileler çocuklarıyla iyi ilgilenmiyor, eğitemiyor. Çocuklar etrafa zarar veriyor. Bağırıyor, araba çiziyor. Mahallede çocuk yetiştirmek zor, ortam iyi değil. Anne babanın iyi olması yetmiyor.” (Ömer U., 30)

Azize ev kızı ve belediyenin ücretsiz kurslarına devam ediyor. Azize de Çocukların sokakta olmasının olumsuz yanlarına dikkat çekiyor:

“Çocuklar açısından pek rahat bir yer değil burası. Bütün çocuklar sokakta. Her gün kötü bir laf öğreniyorlar.” (Azize K., 21)

Mahallede sürekli sokakta oynayan çocuklar mahallenin seslerinin bir parçasıdır ve rahatsız edici olabilmektedir.

“En çok çocuklardan rahatsızız. Bizim kapının yanında çok toplanıyorlar. Oynuyorlar. Çok gürültü yapıyorlar. Yine de Eyyubiye'de en rahat kesim burası (Eyüp Nebi mahallesi). Gürültü yok. Tehlikeli değil. Burada yok tehlike. Ben çıkmıyorum zaten.” (Naime K., 24)

Mahallede sürekli sokakta oynayan çocuklar mahallenin seslerinin bir parçasıdır ve rahatsız edici olabilmektedir. Görüldüğü gibi mahalleli sokağı aktif bir biçimde kullanmaktadır. Ayrıca mahallenin çocukları tehlikelerine rağmen sokakta oynayarak

büyümektedir. Mahalleli sokakta çocukların oynamasını yaşam tarzlarının, mahalledeki park eksikliğinin bir sonucu olarak görmekte ve kabullenmektedir.

Şekil9. Eyyubiye'nin Sokakları

Şekil 10. Eyyubiye’de bir SepetliMotor

Şekil11. Eyyubiye’de PTT’nin Önü

4.2.1.3. Kapı Önü

Kapının önü evin bir uzantısıdır ve mahallede kapı önünde ailece oturma adeti yaygındır. Mahalleli bu şekilde mahalleyi görmekte, açık havada bulunmakta, insanları izlemektedir. Bu ev içi bir faaliyet olmanın yanında, aynı zamanda bir sosyalleşme aracıdır. Yine mahalledeki park yokluğu bu şekilde telafi edilmektedir. Ancak bu adet kimi zaman mahallelinin kendisini rahatsız hissetmesine, izlenip gözlendiklerini düşünmelerine neden olmaktadır. Oturanlar için evin bir uzantısı olarak sokağı kullanma, şehri gözleme, şehirde gözleriyle bile olsa dolaşma imkanı veren bu davranış genç kızlar için izlenme, gözetlenme baskısı hissettiriyor, rahatsız olduklarını, kimsenin sokakları işgal edip gelip geçeni özgürce sonuna kadar, gözlerini dikip izlemeye hakkının olmadığını söylüyorlar. (Ayrıca mahallenin dedikodusundan, lafından da korkuyorlar.) Böylece bir çift gözün peşlerinde olduğu, ev gibi bir ortamda hissediyorlar kendilerini. Azize de bu rahatsızlığını dile getiriyor:

“Bir de büyükler hep sokakta oturuyorlar. Rahatsız oluyorum. Kimse evin içinde kalmıyor. Hoşuma gitmiyor, yolda yürürken o kadar insanın bana bakması. Dışarda yiyor, içiyorlar, çay içiyorlar. Evler zaten avlulu, yine dışarı çıkıyorlar.” (Azize K., 21)

Kapının önünde oturmaya her erkek ve aile de izin vermemekte. Ayrıca bunu yapmak biraz da yaşayış biçimi ve medeni cesarete bağlı olmakta. Ev hanımı olan ve biçki dikiş kursuna devam eden Semra D. ise kapının önünde oturmaya özenip yapmayanlardan: “Kapının önünde oturmaya imrenirim.” (Semra D., 31)

Kapının önü hem evdekilerin hem de mahallelinin alanıdır. Burada oturmak mahalle ortamını ve birlikteliğini pekiştirirken, mahallenin “gören” ve “gözetleyen” yanını da desteklemektedir. Bu “gözler” insanları hem koruyan hem de baskı altında tutan bakışlardır. Sokaktaki çocuğunu gözlediği gibi gelen geçenin hareketlerini de takip eder bu gözler. Yine kapı önünde durmak kapıyı dış dünyaya aralık bırakmak demektir. Mahallede olmak, sokakta olmak ama her an eve ulaşabilmenin güvenini yaşamaktır. Evin uzamını, alanını, metrekaresini büyütme demektir. Bu yüzden kapının önünü

orada oturmak suretiyle kullanmak mahallelinin gündelik hayat biçimini etkileyen hareketlerdendir.

4.2.1.4. Park ve Piknik

Mahallede park da, genel olarak park kültürü de bulunmamaktadır. Bir kaç yeşil alan bırakılsa da bunlar yol üstünde kalıyor ve sınırlarla belirlenip “park” olarak adlandırılmamış. Bunlardan biri Eyüp Nebi mahallesinde, yol ve kaldırım düzenlemesinin bir parçası olarak yapılmış, çim ekilmiş bir alan. Oturmak için bir kaç bank da var. Ama burası halk için “yolun ortası” olarak kabul ediliyor. Özellikle kadın ve kızların “yolun ortasında” oturup piknik yapması kabul edilir görülmemekte. Eyüp peygamber makamının karşısındaki park alanı da aslında bozulmuş bir çamlıktır. Yine burası da genel olarak turistler ve erkeklerle doludur ve kadınların gidebileceği bir yer olarak kabul edilmemektedir. Eyüp peygamber makamının içindeki yeşil alanda oturan ve piknik yapan kadınlar da bulunmaktadır. Burası da kalabalık ve turistik bir yer olsa da en güvenilir ve park tanımına en uygun alan olduğundan sık olmasa da kadınlar tarafından piknik amaçlı kullanılmakta. Burada yaşayan bir çok kişi zaten mevsimlik tarım işçisi, o yüzden piknik beklentilerinin pek olmadığı görülüyor. Çoğu görüşmeci tarafından özellikle sorulmadıkça öne çıkmasa da gündelik hayatın bir ihtiyacı olduğu görülüyor, park ise ihtiyaç duyulan bir mekan olarak görülüyor. Park piknikten farklı olarak gün içerisinde, kadınların, çocukların ya da erkeklerin, ailelerinden bağımsız olarak, kendi başlarına, kendi arkadaşlarıyla birlikte, bütün günlerini harcamadan yapabilecekleri bir faaliyet. Sokakta ama daha rafine olan bir alan.

Özellikle tarımla uğraşanların doğal ortam, yeşil alan gibi bir ısrar ve ihtiyaçlarının olmadığı görülmekte. Daha çok gidip oturabilecekleri, hava alacakları, arkadaşlarıyla buluşacakları bir mekan istemekteler. Ama bu konuda da ısrarcı değiller, sorulunca söylüyorlar. Çocuklar için çocuk parkının olmaması da sorun. Ama buranın sakinleri muhitteki çocukların oyuncakları hemen kıracağını düşünüyor. Bunlardan biri de mahallenin çocuklarından olan Gülistan: “Sokakta oynuyoruz. Park yok ama olsa çocuklar kırar.” (Gülistan A., 13) Bazı çocuklar bu mahalleden otobüse binip başka

semtlere oyun parkına gitmekte. Belediyenin verdiği bu ücretsiz hizmetten büyük bir mahalle yoksun kalmaktadır.

Ev hanımı olan ve okuma yazma kursuna gelen Ayşe G. de park yokluğundan şikayetçidir: “Parkı olsa güzel olurdu. Çocuk parkı yok.” (Ayşe G., 33)

Mahalleliler parkı “ehilleştirici” ve “rafine” bir mekan olarak tanımlanıp sokaktan farklı ve ayrı görmektedirler. Çocukların sokakta kötü şeyler öğrendiği, parkta oynama imkanları olsa sokağın tehlikeli ortamından ve insanlarından uzak kalacaklarını belirtiyorlar. Park da kamuya açık bir alan olsa da orada kimin bulunduğu, durduğu, duracağı belli bir kontrol altında, gözetim altında tutulabilir. Mahallede park alanının ve kültürünün olmaması mahallenin sokağının da işlevini değiştirmekte ve kapı önleri parktaki oturma alanlarının, sokaklar ise parklardaki oyuncakların yerine konmaya çalışılmaktadır. Ancak bu alanların dezavantajları ve tehlikeleri bulunmaktadır.

4.2.1.5. Çarşı

Buradaki çarşının kendine özgü, belirli ürünlerde merkezi olma özelliği bulunmakta. Sebze, meyve hali (toptancısı)var burada. Ayrıca hayvan derisi satılıyor, hayvan pazarları kuruluyor. Mevsimlik işçi olarak çalışan Mehmet çarşıdan memnun. Urfa’da bulunamayacak şeylerin bile burada olduğuna dikkat çekiyor:

“İşimiz olunca buralar yetiyor. Hodri meydan ve Eyyup Peygamberde hallediyoruz. Şehre gitmiyoruz, burası yetiyor. Çarşıda bulamadığını Eyyubiye’de bulursun.” (Mehmet K. 68)

Ayrıca, mahallelerde bakkallar sıklıkla kullanılan alışveriş mekanlarıdır. Bakkallarda geçirdiğimiz vakitte çocukların bakkaldan taneyle domates, biber, yumurta gibi ürünler aldığını gördük. Bu Urfa için hele de böyle kalabalık aileler için normal bir durum olmadığı için bunun parasızlıktan yapılan bir alışveriş türü olduğu düşünülebilir. Ayrıca toptan olmayan, acil alışverişler için bakkalın kullanıldığı da akla gelebilir. Bunun yanında kimi ailelerin hiç bir zaman toplu alışveriş yapacak maddi güce sahip olmadığı da akla gelmektedir.

Mahallelerde bulunan marketler büyük olsalar da rafları alıştığımız şekilde düzenli değil ve pek bilinmeyen markalarla dolular. Belirli bir düzen ve mantık içinde istediğiniz ürün ya da markayı bulunamamakta. Çok bilinen ürünler bile bulunmayabilmekte. Bir çok ürünün ambalajı tozlu. Bu belirli ürünlerin fazla satılmadığı anlamına geldiği gibi dükkanın çok bakımlı olmadığına da göstergesi olabilmektedir. Dükkanlarda tişört, gözlük gibi farklı ürünler ya da kırtasiye malzemeleri de olabilmekte, hangi ürünün nereye yerleştirildiğinin, hangi bakkalda bulunabileceğinin bir garantisi olmamaktadır.

İlçede hiç kafe bulunmamaktadır ancak çeşitli kahvehaneler mevcuttur. Ayrıca dışarda yemek yenecek mekanlar oldukça sınırlıdır, ocakbaşı türünden yerler bulunsa da bunların da sayısı azdır. Şanlıurfa'nın her yerinde olduğu gibi "Ekmek fırınları" (pide fırınları) yoğun bir biçimde hem ekmek yapımı hem de yemek pişirme hizmeti vermektedir.

Çoğu görüşmeci ihtiyaçlarını şehrin tarihi çarşısından (Balıklıgöl civarındaki çarşı ve dükkanlar) ve mahallenin çarşısından karşılıyordu. Şehirde iki AVM bulunsa da görüşmeler yapıldığında sadece biri açılmıştı. Görüşmecilerin çoğu bu AVM'yi görmemişti, gidenler de daha çok gezme amaçlı kullanıyordu. Bu mahallenin kırsal gelenekleri de taşıyan farklı bir giyim tarzı bulunmakta ve insanlar mahallelerinden ve tarihi çarşıdan bunlara ulaşım giymekten memnun. O yüzden mahalle çarşısı genel olarak yeterli geliyor. Daha kaliteli ve markalı olanı isteyen ve bunu karşılayabilecek olanlar da şehrin yeni kısımlarındaki mağazalardan alışveriş yapıyor. Bu giyim dükkanları zaten şehrin belirli bir bölgesinde toplanmış (özellikle Bahçelievler Sementi ve AVM'ler) ve şehrin her yerinden giyim alışverişi için buraya gelenler bulunmakta. Çarşıdan talep ve beklentilerin değiştiği görülmekte. Ayrıca çarşıya çıkmak da büyüklerin, erkeklerin iznine tabi. Yine maddi koşulların elverişli olması gerekiyor alışveriş yapmak için. Dolayısıyla mahallenin çarşısını tanımlayan bir çok tavır ve öge görüyoruz. Mahallenin çarşısının yeterince ürün ve fiyat çeşitliliği sağlayıp sağlamadığı sorusuna ise ev hanımı olan Ayşe'nin verdiği gibi buruk cevaplar alabilmekteyiz: "Çarşı yapamıyoruz ki. Eşim hasta, ne o gidebiliyor ne ben" (Ayşe G.- 50-55 yaşlarında)

“Alışveriş, çarşı için nerelere gidiyorsunuz? Burada her şey var mı?” Sorularına aldığımız cevap da yine ev hanımı olan Fatma B’nin verdiği benzer bir cevap olabiliyor:

“Fazla değil. Zaten herkes hükmüne göre alıyor. 5 milyonluk (TL’yi kastediyor)- 4 milyonluk ancak. Bu civarda hükmümüze göre mal var (alım gücümüzün yeteceği şeyler mevcut)” (Fatma B., 63)

Bu sorunun karşılığında çarşayı, hayatı takip eden, talepte bulunan genç gözlere de rastlıyoruz: “Her şeyi bulamıyoruz. Büyük çarşıya inmemiz gerekiyor bazen. Bu sene çarşı daha iyi geçen yıldan.” (Azize K., 21)

Ev hanımı olan Zeynep F., gezme ve çarşı konusunda istedikleri gibi davrandıklarını söylüyor ve buranın çarşısını yeterli görüyor. “İyidir. Gidebiliyoruz isteyince. Burdaki çarşıda her şey var.” (Zeynep F., 28)

Çarşıda herşeyin olması ise izafi bir durum. Urfalıların bir kısmı çarşıda hiçbirşey bulamayıp Gaziantep ya da İstanbul’dan yapıyor alışverişini.

Karaköprü’de yaşayıp Eyyubiye’de biçki dikiş hocası olarak çalışan Ayn Zeliha mahallenin çarşı bakımından yeterli olduğunu düşünüyor. Ona göre asıl sorun insanların geçim sıkıntısı yaşaması:

“Çarşısı çok iyi. 3-4 büyük market var. Hal pazarı, sebze hali var, her türlü kaliteli yiyecek var.” (Ayn Zeliha K., 42)

Görüldüğü gibi çarşının ihtiyaçları karşılama işlevinden başka, gezme, sosyal hayat gibi özellikleri olduğu gibi çarşıdaki ürünler belirli bir yaşam tarzına karşılık geliyor. Ayrıca çarşayı kullanmanın en önemli koşulu maddi gücün yeterli olması. Yoksulluğun önemli bir sorun olduğu mahallede çarşı alışverişinin önündeki en önemli engel maddi sıkıntılardır. Eyyubiye, sakinlerinin yaşam tarzları, ihtiyaç ve taleplerine karşılık gelen, ulaşımının zor olmadığı geniş bir çarşıya sahip. Yine de şehirde olan bütün imkanların burada bulunmadığı, daha çok insanların buradaki ürünlerden müteşekkil bir ihtiyaç ve hayat algılarının oluştuğu görülmekte. Yeni moda ve kaliteli

ürünler buraya zamanında ulaşırsa buradaki insanların bir kısmının bu tarz ürünleri tercih edebileceği ancak bu kesimin, bu ürünlerden kar edilmesini sağlayacak kadar geniş bir kesim olmayacağı görülmektedir. Zira hem buranın yaşam tarzı ve giyim kültürü farklıdır, hem de burada yaşayanların önemli bir kesiminin maddi koşulu iyi değildir. Ayrıca Eyyubiye’de bulunan büyük ve önemli yapıların mahallelilerin hayatını büyük ölçüde etkilediği, çevrenin fiziki yapısını ve kokusunu değiştirdiğini görmekteyiz. Yine mahallenin daha küçük birimleri olan, ev, sokak, kapı önleri gibi mekanları kullanma biçimlerinin yine mahallelinin birbiriyle ilişki kurma sıklığını etkilediğini görmekteyiz. Mahalleli birbrinden haberdar bir biçimde yaşamakta, sokağı gözetlemekte, oradan haberdar olmaktadır. Yine mahallelerdeki park eksikliği nedeniyle mahallelilerin sokak ve kapı önlerini daha yaygın bir şekilde sosyalleşme aracı olarak kullandığını görmekteyiz.

Şekil12. Eyyubiye’de Bir Market

4.2.2. Mahalle İlişkileri ve Mahallenin İnsanları:

Mahallelinin hayatının neredeyse tamamını mahalledeki hayatları kapsamakta. Mahallenin insanları farklı hayatlar ve hikayelerle karşımıza çıksa da, yaşadıkları mahallenin ve ortamın hepsini etkilediği görülmekte. Kadınların ve erkeklerin gündelik yaşamları, eğitim durumları, çevreyle ilişkileri mahallenin denetimi ve kontrolü altında, ve mahallelilerin ihtiyaç ve imkanları dahilinde gelişmektedir. Burada yaşayanların komşularında bir çok akrabaları bulunuyor, ya da hemen hemen bütün akrabaları mahallelerinde ve yakın mahallelerde oturuyor ve genelde ilişkiler bu akrabalar üzerinden sürmekte. Akraba dışındaki komşuları tanımayacak kadar içlerine kapalı olabilmekteler. Doktor Ahmet, aile hekimliği nedeniyle yaptıkları ev ziyaretlerinde insanların çok yakınlarındaki komşularını tanımadıklarına, ancak akrabalarını tanıdıklarına şahit olduklarını söylemekte.

Ahmet B. mahallede akrabalık ilişkileriyle bir dayanışma ve tanışma ağı olduğunu, bunun dışında bir mahalle ortamı olmadığını söylemekte.

“Burada bir mahalle ortamı yok. Akraba değilse üç dört kapı ötelerini tanımıyorlar (evler az katlı ya da müstakil genelde)Akraba dayanışması var, mahalle değil. Çoğu akraba zaten.” (Ahmet B. 33)

Ancak mahallede akraba olmasa bile birbirini tanıyan, beraber yaşayan bir çok aile de mevcut. Ev hanımı olan Halime B. belirtiyor bu durumu: “Komşulardan başka nereye gidelim. Akrabalar var. Birbirimize gidiyoruz. Böyle oturuyoruz.” (Halime B., 40)

Bu mahallede yalnız yaşayan bekarlara rastlamak mümkün değil. Herkes ailesiyle yaşıyor. Zaten buralı olmayan şehirliler burada yaşamayı tercih etmiyor. Dolayısıyla burada çalışsa bile mahalleli olmayan memurlar buradan ev tutmuyor.

Sekreterlik yapan Zeynep ilkokul mezunu, çalıştığı için komşuları, çevreyi pek tanımadığını söylüyor ancak eski komşuluk ortamının azaldığı görüşünde:

“Mahalleyi sevmiyoruz. Maddiyat yüzünden burada oturuyoruz. Eski insanlar kalmamış. Karmakarışık olmuş. Kürdü var, Suriyeliler çok.” (Zeynep S., 35)

Ev hanımı olan Emine S. (57) de yeni komşulara güvenemediğini, ancak eskilerle, 70-80 evle irtibatlarının sürdüğünü, birbirlerini tanıyıp kolladıklarını söylüyor. Emine hocanın okuma yazması yok ama bu mahallede bunun hayati bir sorun olmadığını görmekteyiz. Zira Emine, Ramazan’da mahalleye cüz okumakta, Emine hoca olarak tanınmakta ve mahallede sevilip sayılmaktadır.

Emine S. ve komşuları, mahalledeki bir kiracıyı “eve kadın-erkek sürekli giren çıkan olduğundan”, “uygunsuz bir ev” olarak kullanıldığından ev sahibiyle konuşup evden attırmışlar. “Muhtara, polise gerek kalmadı, biz hallettik tabi ki” diyor. Bu durum, yani polise veya muhtara gibi devletin resmi görevlilerine gerek kalmadan mahalledeki sorunları mahallelinin kendi arasında anlaşarak çözebilmesi, mahallenin komşuluk ilişkilerini kontrol eden informel bir düzeni olduğuna ve bu sistemin iyi işlediğine bir kanıt olmakta.

Fatma da mahallelerinde herkesin bir birini tanıdığını, yabancıların hemen farkedildiğini, ayrıca acil bir ihtiyaçları olduğunda herkesin hemen yardıma koştuğunu anlatmakta:

“ Mesela mahallemize yabancı biri girince hemen anlaşılır. Hemen derler ki ‘bu adam niye gelmiş’. Hal ve hareketlerinde bir uygunsuzluk varsa ‘niye yapıyor bunu’ derler ya da hemen bildirirler, yansıtırlar. Birbirlerini muhakkak sahiplenirler. Mesela gece yarısı dışarı çıksam ‘ hayırdır, bir şey mi oldu’ derler. Mesela gece hastalandım. Annemgil beni acile kaldırdılar. Komşuların hepsi birikti ‘nolmuş, bir şeye ihtiyacınız var mı’ diye. Hemen yardıma koştular. Hani sanki akrabaymışız gibi, komşu değilmişiz gibi. Gecenin birinde ikisinde kapılarını çalıp, ‘biz hastayız, bir şeye ihtiyacımız var’ diyebiliyoruz. (Fatma S., 28)

Yine mutlu günlerinde, düğünlerde de mahalleli davet beklemeden bir birinin yanında bulunmakta:

“Mesela düğün yaparız. Kimse ‘gel, gelme’ demez. Meydanda yaparız, herkes gelir. Yabancılık çekmeyiz. Seviyorum mahallemi de.” (Fatma S., 28)

Burada bir bakkal işleten İbrahim M. 22 yaşında. Bakkalı 15 yıldır ağabeyiyle birlikte işletmektedirler. Mahallede gezerken de bir çok bakkalda küçük çocukların iş başında olduğunu görmüştük. İbrahim kendinden emin, 4 dil bildiğini söylüyor ve sayıyor: Kürtçe, Arapça, Türkçe, Zazaca. Mahallesini çok seviyor. Buradaki ilişkilerin samimi ve sevgi dolu olduğunu, bu birlikteliğin buraya has olduğunu düşünmekte:

“Çok seviyorum burayı. Komşular bir birine gidip gelir. Anlaşırız birbirimizle. Başka muhitte yaşamak istemem.” (İbrahim M., 22)

Başka semtlerde insanların birbirini tanımadığı, komşularının evi yansa haberlerinin olmayacağını söylemekte. Ancak burası başkadır:

“Ama burada en ufak bir şeyde komşu komşuya gider gelir, dertleşir bir sorunu olsa. Bu sıcaklığı başka yerde göremiyorum. En ufak bir şeyde komşunuz yardım eder burada.” (İbrahim M., 22)

Mahallede sadece dostluk, yardımlaşma ve sıcaklığın olduğunu, baskının olmadığını söylemekte ve eklemekte:

“Herkes özgürdür. Kimsenin kimseye bir şey demeye hakkı yok. Dahası da canının sağlığı.” (İbrahim M., 22)

İbrahim’in gözleri parlayarak, dayanışmaya verdiği en canlı örnek ise bütün mahallelinin birbiriyle bayramlaştığı , gençlerin yaşlılara gittiği bayram günleri.

Emekli memur olan ve mahallesinin kurucularından olan Mithat mahallede dayanışma ilişkilerinin, iletişimin iyi olduğunu söylemekte:

“ Kendi evimizde toplanırız zaman zaman. Sorun olduğunda muhtarı çağırır, konuşuruz.” (Mithat B., 70)

Mehmet akrabalarının, yakınlarının bu ve yakındaki mahallede olduğunu ve görüştiklerini anlatmakta. (Mehmet K., 68)

Eyyubiye’de, mahalle dayanışması ve ortamı olduğu görülmekte. Yabancıların farkedilmesi mahalledekilerin de tanınıp, bilinip farkedildiğine işaret ediyor. Mahalledeki hayat, mahalle sakinlerinin birlikteliği ile mümkün olmaktadır. Birbirine gidip gelme, çocuğunu emanet etme, sokaktaki çocuğa göz kulak olma, acil bir durumda yardımına gitme, bunların hepsi hayati ihtiyaç ve eylemlerdir. Bayramlarda mahalleliyle bayramlaşmak, düğünlerde hep beraber olmak, zor, acil durumlarda yardıma koşmak, bunlar birlikteliğin önemli özellikleridir. Bir yerde uzun zamandır oturmak, aynı eve, mekana, belirli bir koordinata ve noktaya bağlanmak da o yerle ilgili sağlam kök ve ilişki kurmak için avantajlı bir durumdur. Ayrıca evlerin yüksek apartmanlardan oluşmaması da ilişkileri yoğunlaştıran bir durumdur.

Mahallenin kendine özgü bir etnik yapısı ve kültürünün olması, mahallelinin kendine özgü bir mahalle ortamı oluşturmasını destekleyen bir nedendir. Yine mahallenin şehirdeki ayrı ve ayrıksı fiziksel durumu ve konumu da mahallenin kendine özgü bir yapısı olmasına yardımcı oluyor. Yine buranın eski bir mahalle olması ve şehirdeki gelişmeleri bire bir takip etme kudretinde olmayan sakinlerinin olması (eğitim, kültür, uzaklık, fakirlik) eski adetlerle sağlam bir düzen oluşturmalarını sağlamaktadır.

Eyyubiye’de yaşayan insanlar geleneksel giysiler, köy kıyafetleri, şalvarlar, abalar giymekte, kadınların yanında erkekler de mor eşarp örtmektedir. Şehirliğin giydiği gibi pardesü eşarp ve gömlek pantolon da giyilse de, tarzları farklıdır. Giyilen alt ve üst kıyafetler son moda ya da birbiriyle beraber alınmış gibi değildir. Bir çok erkek, özellikle orta yaşlı ve yaşlı olanlar da güneşten korunmak için geleneksel bir tarzda eşarp bağlar başlarına.

Yüzler esmerdir ve çoğu güneş yanığıdır. Sarışın, kumral bir çok insan olsa da, tarlada çalışmayanlar bile güneşten kaçmaz, çocukluklarından itibaren sokaktadır ve bronzlaşır, kararır. Güneş gözlüğü takan çok kimse yoktur, süslenip çıkan delikanlılar

dışında. Yılların yükü ağır iş yapanların, çok çocuk doğuranların yüzlerinden okunur. Sesler Arapça, Kürtçe, Türkçe ve Zazacadır. Buna yakın zamanda Suriye Arapçası da katılmıştır çünkü iç savaştan kaçan bir çok Suriyeli mahalleye taşınmıştır. Sokaklar çocuklarla doludur, sürekli bağırsır ve oynarlar. Halk hayvancılıkla da uğraştığından, çevrede ahırlar olduğundan ve hayvan derileri satıldığından hayvan kokusu da vardır sokaklarda, dolmuşlarda. Çevredeki ahırlardan gelen kokulardan rahatsız olur kimi zaman yaşayanlar. Sekreter olarak çalışan, boşanmış bir kadın olan Zeynep tek çocuğuyla annesiyle birlikte yaşamaktadır. Ahır kokularından rahatsızlığını dile getirmektedir Zeynep: “Mahalle rahat da, ahırlar var etrafta, koku oluyor.” (Zeynep S., 35)

Yazları mahallelerin boşaldığı, çoğu insanın mevsimlik işe gittiği görülür. Kalanlarsa ya düzenli bir işi olanlar ya da gidemeyecek durumda hasta ya da küçük çocuklardır. Yine de bu mevsimde ziyaret ettiğimiz mahalle bize pek تنها gelmemiştir. Yaz aylarında sokaklar bir başına sokağa çıkmış minicik çocuklarla doludur. Sanki yürümeyi öğrenen sokaktadır. Eyüp Nebi Mahallesiinde bir eczanesi olan Güldeniz de aynı görüştedir ve bu duruma bir anlam vermeye çalışmaktadır:

“Çocuklar birbirine bakıyor, büyük çocuk, küçük kardeşini büyütüyor burada. 2 yaşındaki çocuk tek başına sokağa çıkıyor. Bu çok acayip bir şey. Benim 2 yaşındaki çocuğum öteki odaya gitse muhakkak peşinden gidiyoruz. Burada çocuklar bu şekilde kendine yeten, özgüveni gelişmiş bireyler oluyorlar.” (Güldeniz A. Ç.,31)

Mahalledeki insanların yaşam biçimleri, insanların birbirleriyle ve mahalleleriyle ilişkileri görüldüğü gibi, sosyal, maddi ve kültürel koşullardan etkilenmektedir. Mahallelinin genel olarak birbiriyle iletişimi hakkında verdiğimiz bilgilerin yanında mahallenin nüfusu, mahallelinin eğitim durumu ve mahalledeki kadınların, erkeklerin yaşam biçimleri hakkında daha detaylı bilgiler vermek faydalı olacaktır.

Şekil13. Eyyubiye’de Çocuklar

4.2.2.1. Nüfus

Mahallenin nüfusunda kırsal kesimden gelen göçlerin etkisi büyük olmakla beraber, etnik kökeni Arap ve Kürt olan bir çok şehirli de uzun süredir burada ikamet etmektedir. Yine mahallede Türkçe konuşan küçük bir kesim de bulunmaktadır.

Eyyubiye’de bir çok insan fakirdir. Anadilleri farklıdır, Türkçe, Kürtçe, Arapça ve Zazaca. Şanlıurfa Merkez’de Kürtlerin yoğun yaşadığı başka muhitler bulunsa da, Arap nüfusunun yoğunlaşarak yaşadığı tek muhittir burası. Bir çok insan şehre ve şehir kültürüne uzak yaşamaktadırlar. Hemen herkesin kırla bir bağlantısı bulunmaktadır. Mahalleye giren yabancı biri hemen göze çarpmaktadır. Buraya göç edenler yine il sınırlarından, topraksız, en fakir köylüler, bu sakinler yine ırgat olarak çalışmaktadırlar.

Mahallenin muhtarı olan, mahallede ikamet etmekle birlikte iki tane hayvan çiftliği bulunan ve bunlarla da bizzat ilgilenen Ahmet S. semtin (ilçenin) ve mahallenin yoğun bir göç aldığını, bu göçün de yine ilin kırsal kesiminden olduğunu belirtmekte.

“Son 10 yılda, Eyyubiye çok göç aldı civardan. Siverek ve Viranşehir’den özellikle. Kırsal kesimden. 1983’te mahallemizin (Eyüp Nebi) nüfusu 2-3 bindi. Şimdi 35-40 bin. Asıl yerlisi yok mahallenin. Onlar da burada hala ama çok azlar, arada kayboldular.” (Ahmet S., 40)

Eyyubiye hakkında bilgi veren Ahmet S., Şanlıurfa Büyükşehir olduktan sonra Eyyubiye’ye bağlı 36 mahalle, 115 köy olduğunu söylemekte.

Ayrıca Ahmet S. buradaki mahallelerin, kültür, yaşam şartı gibi konularda birbirinden büyük bir farkı olmadığını belirtse de bir kaç mahallenin tehlikeli yerler sayılabileceğini belirtmekte. (Bahsettiği mahalleler Haleplibahçe, Topdağı, Muradiye’dir. Ancak Muradiye’de oturanlar mahallelerinden memnundu ve mahallenin tehlikeli olduğunu düşünmüyorlardı.)

Muhtar, mahallede artık Suriyeli göçmenlerin de olduğunu, bunların çok zor durumda olduğunu belirtiyor. Mülteciler bu fakir mahallenin yeni fakirleri olarak bulunuyor ve buradaki hayatlarına bir çok dezavantaj ve sorunla başlıyorlar. Göçmenlere Şanlıurfa belediyesi bir kereye mahsus az bir maddi yardımda bulunmuş. Mahalleli gibi onlar da iş bulamıyor. Yazın boyaya gidiyorlar ama kışın iş bulmakta zorlanmaktalar. Kiminin akrabası Eyyubiye’de oturmakta. Zaten Urfa’da yaşayıp Suriye’de akrabaları olan bir çok insan bulunmakta.

Mahallelerin nüfusu yoğun olarak Arap kökenli Şanlıurfalılarından oluşmakta. Mahallelinin kırsal alanlarla ilişkisi sürdüğü için ilçenin kendine özgü, kırsallıktan etkilenen bir kültürü bulunmakta. Mahallenin insanlarını anlamak için erkeklerin ve kadınların hayatlarına daha detaylı bakmak faydalı olacaktır.

4.2.2.2. Kadınlar ve Erkekler

Mahallenin kadınlarının ve erkeklerinin durumları çeşitlilik arz etmektedir. Mahallenin en fakirleri diyebileceğimiz bir kesimde bulunan bazı kadınlar yaşlarını tam bilmiyor, okuma yazmaları yok. Arap olduğu halde kuranı Kerim okumayı bilmeyenler bulunmakta. Genç yaşta evlenip üst üste çocuk yapmışlar. Çok fakir olanların çocukları için bir eğitim, farklı bir gelecek gibi bir beklentileri bulunmamakta. Onları okutamayacaklarını söylüyorlar ve onlar için mesleki bir hedefleri de yok. Bu kesim, hayatını yardıma bağımlı ve muhtaç olarak geçirmekteler. Baba evleri de bu muhtaçlıktaymış, kendileri de öyle, çocukları için de farklı bir dünya tasavvur etmemekteler. Eşleri güvencesiz ve düzensiz işlerde çalışıyor, ya da yaşlılık ya da sağlık sorunları gibi nedenlerden dolayı çalışamamakta. Çoğu hamal ya da tarım işçisi ve bu işlerde genç yaşta yıpranıp hasta ve çalışamaz hale gelmelerine rağmen herhangi bir sigorta, güvence ve emeklilik hakları olmadığı için çalışmadıkları zamanlarda çaresiz kalmaktalar. (Sanayide çalışmak, inşaatta çalışmak belirli bir eğitim ve ustalık gerektiriyor ve bu işleri bile yapamıyor çoğu.) Dükkanda çalışanlar ya da dükkan sahipleri de nadir. Bazı kadınların kendileri de tarım işine gitmiş ya da gitmeye devam etmekte. Bir kısmı artık küçük çocukları olduğu ve sağlıklarını kaybettikleri için gidememekteler. Kadın ve erkek bir çok insanda bu şartlardan dolayı bel fitiği sıkıntısı bulunmakta.

Daha iyi durumda olan kadınlar da var. Bunların eşlerinin az ya da çok düzenli bir gelirleri bulunmakta. Çocuklarını okutmayı düşünebiliyorlar. Günlük rutinlerinden bahsederken şehirde ya da başka şehirlerde gezmeye gitmekten bahsediyorlar. Yaşamlarını sürdürmek için yardım beklememekteler.

Görüşmeci kadınların çoğu, fakir ya da iyi durumda olsun, mahallelerinden memnunlar. Burası “hayat” gibi mücadele ettikleri bir olgu değil, “hayata” karşı mücadele ettikleri sığınakları, kabukları, vücutlarının bir parçası.

SODES'e giden kadınlar ve kızlar bulunmakta. Burada okuma yazma, dikiş nakış ve Kuran kursuna gidenler ağırlıkta. Ayrıca Açıköğretimden Sosyoloji okuyan 2 kızla görüşme yapıldı. Eğitim ve iş imkanlarıyla oldukça ilgiliydiler. Çoğu kız SODES başka mahalleye taşınınca kursa katılamayacaklarını söylüyor, oysa yine yürüme mesafesinde olacak. Mahalleli için bir kızın dışarı çıkması istenen bir şey değil. Kızları okuldan bile bu yüzden çıkarıyorlar. Kızlar tek başlarına çıkmıyor, komşu, anne gibi birilerine emanet ediliyorlar. Yine de sokağa çıkıp gezebildiğini söyleyen kızlar varsa da bunlar nadir ve onlar da okuldan çıkmış, eğitimini Açıköğretimden tamamlayan kızlar. Liseyi örgün okuyup Açıköğretimde üniversiteyi okumakta olan kızlar da mahallenin ortamının baskıcı olduğunu, dışarı rahat çıkamadıklarını söylemektedir.

Bu kural ve ortamı kabul etmelerine rağmen çoğu insan mahallelerinin belirli bir baskısı, gözetimi olduğunu düşünmüyordu. Durumlarını hayatın rutin akışı gibi kabul etmişlerdi. Başka mahallede farklı kurallar olacağı akıllarına gelmemekteydi.

Ayrıca sokaklarda yalnız başına gezen kız ya da kız gruplarına rastlamasak da evli, orta yaşlı kadınların, çocuklarıyla ya da yalnız başlarına sokakta olabildiğini gördük. Yine genç, yaşlı erkekler sokakta gezmek ya da işlerini görmek için bulunmaktaydı.

Okula, liseye giden, başka mahallede dersaneye giden ya da arkadaşlarıyla görüşen bir kaç kız dışında mahalleden hazzetmeyen, taşınmak isteyen kız yok gibiydi.

Sonuç olarak kızların sokağa çıkmasının bir sorun olduğunu ve kural ve gözetimlere tabi olarak gerçekleştiğini, bu durumun kızların hayatlarını engellediğini görmekteyiz.

SODES'te görüştüğümüz, çalıştıkları için düzenli gelemeleler de kursa bazen uğradıklarını söyleyen 16 ve 18 yaşlarındaki iki kız kardeşin yaşamları da kızların yaşadığı sorunlara ışık tutar nitelikteydi. Evde bekar ağabeyleri, kardeşleri olduğu halde kızlar hem tarım işçiliği yapıyor, hem evin bütün işini üstleniyorlardı,. Anneleri oldukça hastaydı, erken yaşta yaşlanmıştı. Kızların duruma çok üzülüyor ama oğullarının çalışmasını sağlayamıyordu.

Mahallenin erkekleri için hayat daha farklı olmakta. Görüşmeciler mahallenin kahvesine gitmediklerini söylüyorlar. Bir kısmı mahalleyi seviyor ve mahalleyle iletişim içinde olmayı seviyor. Bir kısmı işinden dolayı mahalleyi pek görmediğini söylerken bir kısmı kendini mahalleden soyutlamış, mahalleyi sevmiyor ve bu ortamdan uzak durmaya çalışmakta.

Erkekler için de gezmek çok kolay bir şey olmayabilmekte. Uzun saatler çalıştıkları için şehri pek görmediğini söyleyenler olduğu gibi mahalleyi tehlikeli bulup pek gezmeyenler de var. Farklı yerlere gitmek araba ve masraf gerektirdiği için gezemeyen erkekler de bulunmakta. Maddi durumu iyi, iş saatleri uygun, mahalleyi ve şehri seven bir azınlık ise her yere rahatça gidebildiğini söylüyor.

Ayrıca görüşmecilere göre mahallenin kadın ya da erkek bir lideri, büyüğü bulunmamaktadır. Bu durumu aile ilişkilerine dayanarak yaşamlarına bağlayabiliriz. Ayrıca bölgedeki bir çok insan fakir ve zor durumda yaşamakta. Bu nedenle mahallede kontrol edilemeyecek kadar çok bireysel sorun bulunmakta. Liderlik sürecinin bu kadar soruna çözüm getirmesi zor görünmekte. Ayrıca mahallelinin liderlik gibi bir kaygısı bulunmamakta. Zeynep mahallede herhangi bir lider tanımadığını belirtmekte.

“Burada mahallenin ileri geleni, sözü dinlenen biri var mı bilmiyorum, fazla ilgilenmiyorum” (Zeynep F., 28)

Ayşe de burada bildiği bir liderin olmadığını söylemekte. (Ayşe G., 33)

Sonuç olarak mahallelinin kadınları ve erkekleri için farklı hayat tarzları olsa da, mahallenin genel havası ve ortamı herkesin ailesini, dolayısıyla herkesi etkilemekte. Mahallelilerin gezme alışkanlıkları, gündelik kaygıları, evli kadınlar, genç kızlar ve erkekler için çeşitlilikler ve farklı ayrıntılar göstermekte ve sokakta bulunmak erkekler için daha kolay bir seçenek olmakta. Mahalledeki insanları daha yakından tanımak için mahalleli erkek ve kadınların hayatlarını etkileyen önemli bir değişken olan eğitim durumunu incelemek faydalı olacaktır.

Şekil 14. Eyyubiye’de Bebeğini Sırtında Taşıyan Bir Anne ve Sokaktaki İnsanlar

4.2.2.3. Eğitim Durumu

Mahallelinin eğitim durumu hayat biçim ve kalitelerini belirleyen önemli etkenlerdendir. Alınan eğitim kişilerin iş ve kariyerlerini de etkilemektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi bir çok mahalleli eğitim imkanlarından yoksun olduğu için iyi ve düzenli bir işe de girememektedir. Görüşmecilerden üniversite mezunu bulunmamakta, Açıköğretimde üniversiteyi okuyan 2 görüşmeci ve lise mezunu az sayıda kişinin dışındaki yetişkinlerin çoğu ya okula hiç gitmemiş ya da ilkokulda okulu bırakmışlar. Görüşmecilerin bir kısmı ise çocukları şimdi okuyor olsa bile onları okutmaya güçlerinin yetmeyeceğini ve zamanla okuldan çıkarmak zorunda kalacaklarını söylemekte. Görüşmecilerin yarıya yakını çocuklar isterse onları okutacaklarını belirtirken kız çocuklarını okutmayacağını söyleyenler de olmuştur.

Mahallede kızları okutmamak yaygın bir davranıştır. Okuldan çıkarılan kızlar evde oturuyor, evleniyor, tarımda çalışıyor. Erkekler de okumayıp hamallıkta ya da toprakta

çalışmakta. Sanayide çalışmak, dükkanda çalışmak da sık rastlanmasa da sakinlerin icra ettiği belirli bir eğitim ve uzmanlık gerektiren, piyasada aranır eleman olma şansını arttıran daha “ayrıcalıklı” işler. Ayrıca okuldan çıkan erkeklerin bir kısmı işe girse de hiçbir şey yapmayanlar da bulunmakta.

Okula gitmek bazı mahalleliler için genelde zor bir iş olmuş:

“Bir yıl gittim. Ama annem işlerde yalnız kaldı, ben tek kızım. Okulda Türkçe konuşmayı öğrendim ama okuma-yazma öğrenemedim.” (Muazzez)

Kızların okutulmamasının nedenleri ise çeşitlilik göstermekte. Kızların nasıl olsa evlenecekleri, eğitime ihtiyaçlarının olmadığı, ayrıca sokağa çıkıp okula gitmelerinin kızların namusunu korumalarını zorlaştıracaklarını, çevre tarafından ayıplanacaklarını düşünmekte.

Eczanede çalışan Ömer istese de kızını okutamayacağını söylüyor: “Bir kızım var, okutmak isterdim ama ailem ayıplar, okutamam. Zor, namus sorunu olur.” (Ömer U., 30)

Naime “Erkekler gitti okula, hepsi, kızları göndermediler. Ben hiç gitmedim okula.” (Naime K., 24)

Ahmet S. Eyyubiye’de fakirlik, tarım işçiliği ve çok çocuklu, ilgisiz aileler dolayısıyla eğitimde başarı ve üniversiteyi kazanma oranının oldukça düşük olduğunu söylemekte. Şehrin ülke sıralamasında eğitim başarısının düşük olduğuna da dikkat çekiyor. Ayrıca eğitimin ücretsiz olması ve ders kitaplarının devlet tarafından karşılanmasının da pek bir faydası olmadığı konusunda bir çok yoksul görüşmeciyile aynı fikirde. Ahmet S. (40) ekliyor:

“Aileler çok çocuklu, 10 çocuk var her evde. Bakamıyorlar çocuklarına. İmkanları yok. Dersaneye yollayamıyorlar. Bir tarım işçisi ne kadar bakabilir. 3 ve 10. ay arası başka şehirde tarladalar zaten, çocuk da okuldan geri kalıyor. İster istemez o çocuk cahil kalıyor. Eğitim ücretsiz ama dersaneye gidenle gitmeyen arasında fark var. Şehir zaten eğitimde

76. sırada. Bunun nedenini de anlamış değilim. Bu bölgede çok azınlıkta kazanan var.”
(Ahmet S., 40)

Çocuk bakımının öneminin sadece okulla sınırlı olmadığına dikkat çekiyor Ahmet:

“Çocuklar çok olunca babanın ilgilenme şansı zayıf. Birebir ilgilenmeyince de o çocuk mümkün değil başarılı olamaz. Ticaretinde bile başarılı olamaz.” (Ahmet S., 40)

Mahallede bir ekmek fırının da ekmek Ustası olarak çalışan ve yine kenar mahalle olan Sigorta’da oturan İlyas da sorunun okullar değil aile ve mahalle ortamı olduğunu düşünmekte:

“Daha iyi eğitim için başka yere gitmen gerekir. Ama hep köyden gelenler oturuyor burada. Köylüler için iyi burası, okullar iyi kaliteli. Okul her yerde var. Ebeveynler çocuğu yollasa sorun çıkmaz. Anne babalar çocuklarının eğitimini takip etseler eğitimi iyi. Ama hep tarım işçisi” (İlyas P., 28)

Eyyubiye’de bir benzin istasyonunda pompacı olarak çalışan İsmail mahalledeki okuldan memnun olup mahallenin kendisinde eğitimle ilgili sıkıntılar yaşandığını söylüyor. “Öğrenciye düşkünler. Eve kadar gelip soruyorlar.” diyor. Ancak burada çocuk eğitmenin, yetiştirmenin zor olduğunu da ekliyor:

“Çocuklar sıkıntılı. Merkezde ve orada çocuk farklı yetişiyor. İnsanlardan mı kaynaklı, bizden mi, onu çözemiyorum. Merkezde çocuk yetiştirmek daha iyi, avantajlı oluyor. Merkezde okutmak isterim çocuğumu.” (İsmail A. 25)

Necmettin mahallede eğitim sorunu olmadığını, okumamanın eskide kaldığını, şimdi herkesin çocuğunu okuttuğunu söylüyor. Bu eğitim sorunun 20 yıl önce zaten bütün Urfa’da olduğunu, bu mahalleye has bir durum olmasığını, şimdi bütün şehirde bu sorunun büyük oranda çözüldüğünü söylüyor. Ama görünen o ki durum böyle değil. Mahallede özellikle tarım işçilerinin çocukları okuyamıyor. Yine kızların okutulmaması hala yaygın bir durum. (Necmettin Ö. 35)

Semtteki okullardan birinde müdür yardımcısı Abdurrahman K. (58) olan Daha önce görev yaptığı yerin de bir kenar mahalle olduğunu (Sırrın) ve orada da insanların çoğunlukla tarım işçisi olduğunu söylüyor. Yani iki uzak kenarın imkanları birbirine oldukça benzemekte. Merkez ve çevre okulları arasında çok fark olduğunu ve buradan çok memnun olmadığını da eklemekte.

Abdurrahman, çocuklarını okutmaları için velilerle görüştiklerini ama yine de çocukları alıp tarlaya götürdüklerini belirtiyor. Yine kız çocuğunu okutmamanın çok yaygın olduğunu ekliyor. Başarılı bir öğrenciyi kız olduğu için annesinin okuldan çıkarmaya çalıştığını, ağabeyini zor ikna ettiklerini, kızın üzüntüden psikolojisinin bozulduğunu belirtiyor Abdurrahman. Ama sonuçtan umutlu değil, kızın yine okuldan çıkacağını düşünmekte.

Görüştüğümüz başka bir müdür yardımcısı ise (Yusuf D.- 30) Anadolu Lisesi sınavını kazanan çocukları telefonla arayıp kayıt için uyardıklarını, ancak bunların büyük kısmının dönmeyip bu haklarını kaybettiklerini üzüntüyle belirtiyor.

Bunun yanı sıra kız ve erkeklerden liseyi bitiren, üniversiteye başka şehirlere giden, iyi bölümler okuyanlar da bulunmakta.

“Okuyan çok fazla çocuk var. Yeni nesil okuyor. Şehir dışında, iyi bölümde üniversite okuyan kızlar var. Lise eğitimini artık yeterli görmüyor, üniversite okumak gerektiğini düşünüyorlar” (Güldeniz, 31)

Çocuklar evde ortamları olmadığı için belediyenin okuma salonunu yoğunlukla kullanıyor. Ayrıca SODES ve ÇATOM¹⁸,a (belediyenin ve valiliğin yetişkinlere yönelik açtığı ücretsiz kursları) ilgi ve katılım yoğun. Yine SODES¹⁹,in üniversiteye hazırlık kurslarına katılan ve üniversiteyi bu şekilde kazanan öğrenciler de bulunmakta.

Ev hanımı olan ve biçki dikiş kursuna devam eden Zeliha'nın çocuklarının biri meslek, diğeri Anadolu Lisesinde okuyor. Eğitimlerine devam etmelerini destekliyor:

¹⁸ Çok Amaçlı Toplum Merkezi

¹⁹ Sosyal Destek Projesi

“Çocukların biri Eyüp Göncü Anadolu Lisesine, biri İHL ye gidiyor. Diğerleri de ilkokulda. Okumak isterlerse okurlar. Yoksa bir şey yapamam. Ben Ceylanpınar Lisesinden mezunum.” (Zeliha F., 36)

Kendisi ilkokuldan çıkan Zeynep F de çocuklarının okumasından yana: “Okuldan memnunuz, okutacağız çocukları. Elimden geldiği kadar okuturum.” (Zeynep F., 28)

Görüşmeciler bu civardaki okullardan genelde oldukça memnundur. Öğretmenlerin ev ziyaretleri yaptıklarını, kendilerine bir sorun bildirildiğinde hemen çözüldüğünü söylüyorlar. “Çalışan her yerde yapar. Burada da çalışan kazanır. Hakkını verene yeter burası” (Zeynep F., 28). Okullarla ilgili genelleme yapmak zor ve Urfa genelindeki okulların hepsinde, en merkezi yerlerde bile kalabalık sınıf, hoca yetersizliği gibi sorunlar olabiliyor.

Ayşe G. buranın okulundan memnun. Çocuklarının okuyup eşi ve kendisi gibi olmamasını istiyor. Ekliyor Ayşe: “Biz çektik çocuklar çekmesin. Ne benim, ne kocamın okuma yazması var. Bizim gibi kalmasınlar” (Ayşe G., 33)

Ancak yaşayanlar açısından okula ve mahalleye dair bir tehlike algısı olmayışı ilginç bir veri. Zira yurtdışında yapılan çöküntü mahallesi araştırmalarında okullarda çocukların ve öğretmenlerin can ve mal güvenliğinin olmadığı, hatta bu yüzden lise eğitimini tamamlayamadan okuldan çıkmak zorunda olanları görmekteyiz. Bu durum Eyyubiye’de söz konusu değil.

Ayrıca eğitimin işlevi ve gerekçeleri de ilginç. Naime okuma yazma öğrenmenin en temel faydalarını, tabela okumanın özgürleştiriciliğini anlatmakta. Okuyamama neredeyse bir “özür” gibi tanımlanıyor Naime tarafından. Bu mahallelerde farklı bir dünya algısı, hayat beklentisi bulunmakta:

“Buraya okuma yazma kursuna geliyorum. Annem de bilmiyor okumayı. Çok yaşlı. En çok hastaneye giderken gerekiyor okuma. Otobüs duraklarında gerekiyor. Bilmediğin zaman yabancı gibi geziyorsun. Görmüyor, duymuyorsun gibi. Adres sorunca kimse

ilgilenmiyor. Ben 2 aydır geliyorum, söktüm okumayı. Sağlık ocağına gidince herşeyi hallediyorum.” (Naime K., 24)

Açıköğretimden liseyi okuyan Fatma üniversite kararını tamamen ailesine bırakmış. Okula gitmeye dair algısı da okumanın doğal bir süreç olarak görülmediğinin bir kanıtı, “bir şey diyebilirler” gibi bir çekincesi var. Bu farklı bir dünya algısıdır ve bir birey için ailenin yeri ve öneminin büyüklüğünü gösterirken eğitimin hayati bir süreç olarak anlaşılmadığının göstergesidir.:

“Nasip, olabilir. Eğer ailem izin verirse düşünüyorum. Şu an liseye bir şey demiyorlar. Ama üniversite sorun olur mu, bilmiyorum. Onu hiç konuşmadım.” (Fatma S., 28)

Kendi maddi imkansızlıklardan dolayı okuyamayan şimdi kuaförlük kursuna devam eden Ayşe Ö. de okullardan şimdi memnun ama lise için başka yerdeki okulların iyi olduğunu düşünüyor ve tek başına büyüttüğü kızlarını muhakkak okutmak istiyor. (Ayşe Ö. 37)

Mahallede bir halı dükkanı işleten Hacı'nın 4 erkek, 2 kız çocuğu bulunmakta. Çocuklarını okutuyor ve eğitimden memnun: “Çocukların biri İHL, 7. sınıfta. Biri 5. sınıfta. Okullardan memnunum. Devamını okutacağım.” (Hacı C., 46)

Eğitim konusunda mahallenin ciddi sorunları olduğu görülmekte. Bunun alt yapı eksikliğinden (yani okul ve hocaların yetersizliğinden) değil, öğrencilerin ve ailelerin eğitime gereken emek ve önemi vermemesi/verememesinden kaynaklandığı görülmektedir. Yoksulluk eğitimi engelleyen en önemli etkenlerdendir. Kızların okulmaması ise kültürel bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Eyyubiye'de oturup, orada okuyup üniversiteyi kazanmak herkesin başarabildiği bir durum değildir. Yine de ailelerin, çocukların çabaları, SODES'in ücretsiz üniversiteye hazırlık kursları, özel okulların bursları, çeşitli okuma salonları sayesinde üniversiteyi kazanan çocuklar olduğu görülmektedir.

Mahallelerin yaşamında eğitim, iş ve mahallenin nüfus yapısının büyük etkisi olduğu görülmektedir. Görüldüğü gibi mahalleli birbiriyle iletişim içinde, birbirinden

haberdar bir şekilde birbirleriyle sıklıkla görüşerek yaşamaktadır. Ayrıca mahallede akrabalık ilişkileri de yoğun ve önemlidir. İlçedeki etkin köy kültürü ve Arap kökenli olmaktan kaynaklanan adetler de insanların yaşamlarını etkilemektedir. Mahallelilerin hayatlarını derinden etkileyen diğer unsurlar ise eğitim durumu ve iş imkanlarıdır. Mahallede eğitim düzeyi düşüktür ve dolayısıyla iş imkanları da kısıtlı olmakta, bulunan işler de güvencesiz ve ağır olmaktadır. Yine mevsimlik işçiliğin aygın olması da mahalledeki çocukların okula düzenli olarak gitmesini ve başarılı olmasını engellemektedir. Mahalledeki kadınların eğitimine önem verilmeme eğilimi yüksektir. Ayrıca kadınların sokağa çıkmaları namus meselesi olmaması için kısıtlanmaktadır.

4.2.3. Mahalleye aidiyet: “Oturmuşum, susmuşum valla”

Görüşmecilerin genel olarak mahallelerini sevdikleri görülmüştür. Burada mecburiyetten yaşadıklarını söyleseler bile mahalleyi sevdiklerini eklemektedirler. Eyyubiye’de farklı bir dil ve kültür ortamı bulunmaktadır ve bu insanların çoğu başka türlü bir kültür edinme araçlarından yoksundur, böyle bir istek ya da meseleleri de bulunmamaktadır. Şemse de ev hanımıdır ve görüşmelerin bir kısmında bize Arapça-Türkçe simultane çevirisi konusunda yardımcı olmuştur.

“Fakir bir mahalle burası, seviyoruz mahallemizi. Fakire göre iyidir, güzeldir mahallemiz, tam bize göre. Fakir olmasak tabi ki gitmek isteriz.” (Şemse G., 22)

Bu mahallelerde yaşamayı istemekle burada yaşamaya mecbur olmak birbirinden çok net ayrılamamaktadır. Kimi görüşmeciler bulunduğu mahallede yaşamaya mecbur olduğunu düşünüp, durumunu kabullenmiş ve yaşamından memnun görünmekte. Çünkü bu imkan ve hayat tarzlarıyla ancak burada rahat edeceklerini düşünmekte. Yine burada bir mahalle ortamı var, aileleri burada ve hayatlarını burada anlamlı bulmaktadırlar.

Görüşmecilerin çoğu uzun zamandır burada yaşıyor. Bunlar ya köyden buraya göç etmişler, ya buraya evlenmişler, ya da aileleri hep burada yaşamış insanlar. Burayı seviyor musunuz sorusuna verilen cevapta hem kabullenmişlik, sahiplenme, hem de

isyan olabilmekte. Feride ev hanımı, zorlukların, sıkıntının farkındayım ama katlanıyorum, sorun etmiyorum diyor:

“Seviyoruz da fakiriz, nereye gidelim? İnsanın parası olsa her yere gider. İstanbul’a mesela, Ankara’ya, Antep’e. Ama parası yoksa nereye gidecek? Oturmuşum, susmuşum valla.” (Feride D. 34-35)

Mahalleye maddi yetersizliklerden dolayı bağlı ve bağımlı olduğunu söyleyenler var, ama bunlar da mahallenin kültürel yapısının kendilerine yakınlığını vurguluyor. Ayrıca mahalleyi sevdiği ve istediği için burada yaşadığını söyleyenler de var. Buralı olmaktan utanmıyor, gurur duyuyor, mahallelerini savunuyorlar. Böylece hayatlarını kıymetli, mahallelerini merkezi bir yere koyuyorlar. Kendi varoluşlarını ve kendileriyle birlikte var oldukları mekanı da merkezi, önemli ve anlamlı bir yere koymuş oluyorlar. Burayı kötü, negatif bir mahalle olarak görmüyorlar. Bu insanlar buranın yaşam tarzından ya da ahlaki yapısından şikayet etmiyorlar. Yaşadıkları yer kendi karakterlerinin, kendi ahlakları ve dünyalarının bir parçası. Orayı kabullenmek ve savunmak, oradaki hayatlarını ve varoluşlarını anlamlı kılmak ve savunmak demek. Bu gerçek dışı bir algı olmak zorunda da değil. İnsanlar yaşadıkları yerin her yer gibi olumsuzlukları olacağını düşünüp orayı bu haliyle kabul etmeleri gerektiğini düşünüyorlar. Ayrıca buranın iyi yanlarına, özelliklerine yoğunlaşp, dikkat edip o yönleriyle yaşamlarına devam ediyorlar. Mahallede park yoksa parkın yokluğu ve yoksunluğuyla sıkılmak yerine, mahallelerinin güzel bir yanı olan iyi komşularına gidip geliyorlar. Bunun adına telafi demek zorunda da değiliz. Bu tercihler ve pratikler sonucunda belirli bir yaşam biçimi seçilmekte, bir dünya algısı oluşmaktadır.

Gerçekten burayı istemeyen ve gitmek isteyenler de bulunmakta, bunlardan biri dükkanını bu sebeple başka bir semte, yine bir kenar mahalleye taşımış. Kardeşinin bu mahallede uyuşturucuya alıştığından şikayet ediyor ve taşınmak istiyor. Ev hanımı olan Senem de burada yaşama mecburiyetini vurguluyor:

“Buraya mecburuz, burası güzel. Mecbur seviyoruz. Sevmediğim yanı yok buranın.” (Senem D. 28)

Burada yaşama nedeni olarak maddi imkansızlıklarını vurgulamanın yanı sıra, mahalleye bağlılığın burada bir aile sahibi olmaya dayandığını da belirtiyor bazı görüşmeciler. Eşleri, çocukları için burada yaşıyor, burayı seviyorlar. Ailesi Harran'da olan Muazzez de ev hanımı ve burada eşinin hatırı için yaşadığını söylüyor kırık türkçesiyle.

“Herkes kendi toprağını özler ama buraya eşim için katlanıyorum, eşim için geliyorum (yaşıyorum)”. (Muazzez A. G., 22-23)

Buradaki hayatın zorluklarını sorduğumuzda da aynı cevabı alıyoruz:

“Normaldir, ama mecburuz. Maddi durum için geliyoruz. Yoksa insan kolay kolay ailesini bırakamaz.” (Muazzez A. G., 22-23)

Annesi, babası ve kardeşleri köyde yaşayan Emine eşi ve çocukları burada olduğu için bu mahalleyi sevdiğini söyleyenlerden. (Emine F. 40'ı geçmiş)

20 yıl önce köyden buraya gelen Şemse'ye “Köy mü iyi burası mı” diye sorduğumuzda şu cevabı alıyoruz ev hanımı olan Şemse'den: “Ekmek neredeyse orada iyiyiz. Burası iyi, normal.” (Şemse G-40)

Çocukları da mahalleyi tercih ediyor köye, köyü seviyorlar mı sorusuna aldığımız yanıt “hayır”: “Yok. Burada büyüdüler ya. Burayı seviyor herkes.” (Şemse G-40)

Yaşadığı yere alışan, orayla bir bağ kuran, kendini orada, oranın bir parçası olarak yeniden kuranlardan biri de ev hanımı olan Semra D. Evlendikten sonra gelip 9 yıldır yaşadığı bu mahalleyi sevmesinin en önemli nedeni eşine, yani yeni alilesine duyduğu sevgi. Semra hanımın kullandığı “Huzur” ifadesi Urfa'da “aile huzuru, aile içinde sevgi ve dirlik” olarak kullanılır:

“Evet, buraları çok seviyorum. Şimdi annemgile gidince orada hiç duramam. Hemen evime gelmek isterim. Alıştım artık buraya. Önce istemiyordum ama şimdi daha iyiyim.

Arkadaşlarım var. İnsanın ‘huzuru’ da olunca bir yere gitmek istemiyor. Eşim İmama Keskin’de çalışıyor, oraya yakın.” (Semra D., 31)²⁰

İnsanlar aileleriyle, birlikte yaşadıkları insanla bulunmayı önceliyor. Mahalleyi sevseler de mekanın tek başına bir anlamı, değeri yok. Çocuğu olmayan ve eşi öldükten sonra yalnız kalan Meryem (60 yaşlarında) de bu fikirde:

“Muhiti, mahalleyi seviyorum. Ama tek başıma olunca fazla durmuyorum burada, köye gidiyorum.” (Meryem G., 60 yaşlarında)

Semra mahalleden taşınmayı da istiyor ve bunun nedeni de eşine duyduğu sevgi. Yine Eyyubiye’de eşinin dükkanına daha yakına taşınıp eşini sürekli görmek istiyor.

“Biraz dışarıya, eşimin dükkanının yanına gitmek isterdim, İmam Keskin’e. Eşime yakın ya, onu hep görmek isterdim.” (Semra D., 31)

Genç Şemse de burada yaşamaktan memnun ama bunu sadece fakirlikten dolayı yapmak zorunda olduğu bir davranış olarak görüyor:

“İmkan olsa uzak bir yerde yaşamak isterdim. Çünkü insan için önemli olan rahatının yerinde olması. Burası bizim için iyidir, fakirler için. Ama imkanım olsa taşınırım.” (Şemse, 23-24)

Mahallenin kenar mahalle olduğu ve fakirlerin zaten burada bulunacağını muhtar Ahmet S. (40) de vurgulamıştı. Böylece Şemse fakirliği bir kimlik, bir hayat tarzı olarak görüyor ve ellerinde olan imkanlara uygun hayat tarzının şu anda bu mahallede sürdürülebileceğini düşünüyor.

Ayşe için de burada yaşamak burayı kabullenmek için yeterli olmuş. Burada yaşama zorunluluğunu olduğu gibi kabul ediyor: “Burası güzel, bize güzel.” (Ayşe, 50-55 yaşlarında)

²⁰ Şanlıurfa’da ‘huzur’un bir anlamı da aile içi huzur ve mutluluktur.

Zeliha da önce Şanlıurfa'nın bir ilçesi olan Ceylanpınar'da büyüüp evlenince Eyyubiye'ye gelen, zamanla mahallesine alışıp orayı sevenlerden. Lise mezunu olan Zeliha üniversitede muhasebe bölümünü kazanmış ama eşi okumasına izin vermemiş. Hayatını olduğu gibi kabul edince iyice bağlanmış buraya ve bu kabul ediş sürecinin kendi bilincinde nasıl işlediğinin farkında:

“Seviyorum, alıştım artık. Alıştıktan sonra yapacak birşey yok artık. Bu hayat dışında artık bir şey hayal edemiyorsunuz. Başka bir yaşam tarzı görürseniz onu seversiniz, istersiniz. Ben bu muhiti gördüm, burayı seviyorum.” (Zeliha F., 36)

Uzun zaman mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan, şimdi sağlığı el vermediği için çalışmayan Zeynep S. (40) ise hayatı ve insanları sevenlerden. Kırık ayağı ağrısına da, fakirlikten kurtulmamasına da yaşamını hep güzelliklerle anlatıyor, şehirde ve tarlada tanıştığı insanlarla dostluğunu sürdürüyor:

“Bu mahalleyi çok seviyorum. İnsanlar çok iyi. Çok memnunum çevremden. Gittiğim her yerden memnun kaldım ben.” (Zeynep S, 40)

Kişilerin doğup büyüdüğü yere, memleketlerine bağlı oldukları da görülmekte. Bu mahalle de memleket tanımını bir parçası olmuş durumda ve bu nedenle sevilen, bağlanılan bir yer olmuş. Ayrıca herkes Zeynep kadar iyi tecrübeler yaşamamış başka şehirlerde. Ev kızı olan Naime “Burayı seviyoruz ama sevmediğimiz yanları da var” dese de çalışmak için gittiği diğer şehirlerle diğer kıyaslayınca yaşadığı şehri beğeniyor: “En çok burası iyi. Burası kendi memleketim. Buranın insanları daha iyi, saygılı. Orada çok kabalar.” (Naime K, 24) Mahallenin, mahallelinin birbirinin dilinden anladığı, birbirine saygı duyduğunu ekliyor Naime.(Naime K, 24)

Zeliha için buraya ve bu şehre duyduğu aidiyet ve bağlılık kısa süreli Antalya tecrübesiyle perçinlenmiş. Antalya'daki insanların çok açık olduğunu (giyim kuşam açısından) ve kendilerini dışladığını söylüyor:

“Antalya’ya gittik, eşim geçen yıl orada çalışıyordu. 2 ay kaldık. Şehir olarak buranın yenişehiri gibiydi ama yaşam tarzı bize uymadığı için sevmedim. Burası daha kapalı bir ortam. Çok açtı insanlar. Bizi çok dışladılar. Burası daha rahat.” (Zeliha F., 36)

Mahalleye aidiyetin bir başka yönü de sahiplenme ve kontrol mekanizmalarının işlemesi. Mahalledeki insanların birbirini sahiplendiğini söyleyen Zeliha, bunun baskı da içerse güzel bir durum olduğu kanısında. Burada oturanların çocukları sokakta bile olsa gözleri arkada kalmıyor:

“Burada insanlar birbirlerine sahip çıkarlar. Baskı da kurarlar. Hepsi tanıdığımız insanlar. Bir yere giderken çocuğunuzu bıraksanız, aç kalmadığını, bir yere gitmediğini bilirsiniz. Muhakkak biri sahip çıkar. Mesela ben hastaneye gideceğim, gün boyu gelmeyeceğim. Çocuklarımın dışarıda kaldığında aç kalmadıklarından emin olabilirim. Güvenebiliyorum. Çünkü yıllardır tanıdığım insanlar. Ben evlendiğimde bu mahalledeydi bu insanlar. Çoğu mülk sahibi, tanıyoruz birbirimizi.” (Zeliha F., 36)

Buradan evlerde oturanların çoğunun ev sahibi olduğu, büyük bir kısmının uzun süredir burada oturduğunu, bunun da mahalleye aidiyet duyma ve kültürel bir bağ kurma açısından avantajlı bir durum olduğu görülüyor.

Azize de belki sadece burada olmanın burayı sevmeye yettiğini düşünenlerden. “Seviyorum urfayı. Belki başka yer görmediğimiz için. Belki buraya alıştığımız için.” (Azize K., 21)

Zeliha da burayı sevenlerden, hatta her yere kıyasla “en iyi” olduğunu düşünüyor. Bu sahiplenmeyi fakirin, kenardakinin, itham edilenin bir savunma aracı olarak kendi hayatına sarılma, onu muhafaza etme ihtiyacı olarak da okuyabiliriz:

“Buradan memnunum. Burada doğdum. Burada büyüdüm. Her yerden iyidir. Baskıcı, sıkıcı değil Akralarım hep burada.” (Zeliha F., 28)

Zeynep S. de memnun burada olmaktan “Başka yere taşınma fırsatım olsa da gitmezdim. Yerimden memnunum. Farketmiyor.” (Zeynep S., 40)

Hayatından şikayetçi olsa da bu mahalleye, evine, yaşamına sığınmış, sığınmış buranın insanı, ev hanımı olan ve biçki dikiş kursuna devam eden Sabiha K. gibi:

“Hayat hiç yok. Ev yok, iş yok. Hayat zor. Rahat burası. Komşum iyidir, yerim yurdum iyi, rahattır burası. İş yok. O yüzden sıkıntı.” (Sabiha K., 47)

Sürekli çalıştığı için mahalleyi tanımasa da yaşadığı yerden memnun Kübra. Mevsimlik işçi Kübra ve kalabalık ailesinin geçimini küçük kız kardeşiyle beraber üstlenmiş. Yaşamak için başka bir yer düşünemediğini söylüyor genç kız:

“Tehlikeli bir yer değil burası. Güzel bir yer, temiz bir yer. Biz komşumuzdan, komşular bizden memnun. Bazı akrabalar düşman, bazısı dost. Halamgile bir kere gittik sadece, evden çıkmıyoruz. Onlar geliyor, biz gitmiyoruz.” (Kübra Y., 18)

Ayşe G. (50) de mahallesinden memnun. Yenişehir, Karaköprü gibi yerleri gördüğünü, oraların çok güzel olduğunu ama zengin mahallesi olduğunu düşünüyor. “Kendisi gibi olanlar” için ise buraların güzel olduğunu belirtiyor.

Fatma S. de mahalleyi eleştirenlerden. Açıköğretimden liseyi okuyan, ev kızı olan Fatma kitap okumayı çok seviyor. Bu mahalleyi pek sevmese de artık aile gibi olduklarını söylüyor: “Yani çok değil ama seviyorum. 30 yıldır burada olduğumuz için, artık aile gibiyiz.” (Fatma S., 28)

Ancak Urfa’yı çok sevdiğini, başka bir şehirde duramayacağını, Urfa’nın manevi havasının da eşsiz olduğunu düşünüyor ve ekliyor:

“Çok seviyorum. Arkadaşlarım var. Ailem iyi, çok baskıcı değil. Arkadaşlarımla görüşme imkanım oluyor. Rahatım. Ne bileyim, başka bir memlekete gittik, mesela Diyarbakır’a, Adana’ya, hiç beğenmedim. Urfa’yı çok seviyorum. Her anlamda. Manevi anlamda çok manevi. İnsana huzur veriyor. Ramazan’ı çok güzel yaşıyorum ve bu işliyor içime, çok rahatlık veriyor. Başka memlekette bunun yaşanmadığını söylüyorlar, orada kalamam ben. Adana’ya 3 günlüğüne gittik ama sanki boğazıma bir ip dolanmıştı, çok sıkıldım. İnsanların davranışları o kadar rahatsız edici ki. Eve geldim, dedim şükür. Memleketime aşık bir insanım.” (Fatma S., 28)

Muhtar Ahmet S. (40)mahalleyi seviyor ve 10 yıldır bu işi yapıyor. Babası da muhtarmış. Ayrıca köyünü de seviyor, orada da işi var ve sürekli gidip geliyor.

Mahallenin bakkalı olan Haydar da burayı sevenlerden:

“Rahat olmasa burada oturmaz insanlar. Tarzı farklı, bunu severek tercih ediyorlar. Maddiyat her zaman belirleyici değil. Bunların hepsi göz önünde olmalı.” (Haydar A., 35)

Haydar ve insanların buranın yaşam tarzına da bir bağlılık duyduğunu vurgulamakta.

Ekmekçide çalışan ve İlyas da mahallesinde mutlu: “Burada yaşamaktan gayet memnunum.” (İlyas P., 28)

İmkani olsa da mahalleden taşınmayacağını söyleyen İsmail A. 25 yaşında, bir benzinlikte pompacılık yapıyor. Evli ve anne babasının evinde yaşıyor:

“Seviyorum bu mahalleyi, güzel. Akrabalar burada diye biz de burada oturuyoruz. Komşuluk iyi. Bir sıkıntıyla karşılaşmadık.” (İsmail A. 25)

Mehmet 68 yaşında, 55 yıl köyde yaşamış, ağaya ortaklık yapmış, şimdi de her yıl mevsimlik tarım işine gitmeye devam ediyor ilerleyen yaşına rağmen. Köy hayatını sevse de buraya alıştığını, buradan memnun olduğunu söylüyor.

Mahallede bir halıcı dükkanı işleten Hacı da mahalleyi seviyor, dükkanı, evi, akrabaları hep bu civarda. Burada oturmaktan memnun, mahalleyle ilgili olumsuz bir görüşü yok. (Hacı İmam C., 46)

Mahallenin sağlık ocağında aile hekimi olarak çalışan Ahmet B. (33) mahalleye alıştığını, Kürtçe bilmesinin de işini kolaylaştırdığını ve burayı sevdiğini söylüyor.

“Ben Kürtçe biliyorum. (Araplar da Kürtçe biliyor zaten) Hastalarla iletişimde zorlanmıyorum. Alıştım. Urfada olduğum için sıkıntı çekmiyorum. 3 yıl oldu zaten. Buraya daha çok orta yaşlı bayanlar geliyor. Özel olarak bu muhitten ya da iş yerinden,

buranın halkından şikayetçi değilim. Her iş gibi buranın da sorunları var. Genelde bunlar işe mahsus.”

Mahalleyi tanımak da mahalleye ait olmanın, orayı kabullenmenin koşullarından. 17 yaşındaki Medine dışardan ilköğretimi okuyor, bir yandan da SODES'in bilgisayar kursuna katılıyor. Mahalleyi ve Urfa'yı, mahalleyi tanımayı, bilmeyi önemsiyor, seviyor: “Mahalleye ilgili okumayı önemli yerlerini bilmeyi önemserim. Tanırım mahalleyi.” (Medine A., 17)

Bu mahallenin ortamını seviyor, benimsiyor Medine:

“Önce Yenişehirdeydik. Orası semt olarak güzeldi ama buranın insanlarını seviyorum. İnsanlar cana yakınlar, burada daha rahat olabiliyorsun.” (Medine A., 17)

Kurs müdürü Nurgül Açıköğretim Adalet Yüksekokulu okuyor ve buradaki insanların yardıma ihtiyaç duyduklarını ve bu desteği onlara sağlamayı sevdiğini söylüyor.

Mahallede bıçkı dikiş hocası olan Emine E. de başta yabancılık çekmiş ama şimdi seviyor mahalleyi:

“Burası evime uzak, Yenişehirde oturuyorum. İlkın kayboldum. Korkarak geliyordum ama burada hiçbir sıkıntıya rastlamadım.” (Emine E., 40)

Mahalleyi sevmeyen, eleştiren mahallelliler de mevcut. Necmettin mahalleyi sevse de mahallenin tehlikeli bir yanı olduğunu, bunun da park eksikliğinden dolayı çocukların sokaklarda, kötülöklere açık büyümelerinden kaynaklandığını söylüyor. (Necmettin Ö. 35)

Lise öğrencisi olan genç Ahmet s. (17) ise mahallesini sevmiyor. Buradan taşınmak istiyor. Tehlikeli olduğunu, kapının önünde kavgalar olduğunu, balici (uyuşturucu madde özelliği olan baliye bağımlı insanlar) ve hırsızlar olduğunu, bu yüzden akşamları sokağa çıkmadığını söylüyor. (Ahmet S., 17)

Açıköğretimde Sosyoloji bölümünü okuyan Zehra ise bir genç kız olarak dışarı rahat çıkamadığı mahalleyi sevmediğini söylüyor. (Zehra B. 21)

Yine açıköğretimde Sosyoloji bölümünü okuyan Sara İ., burası yerine Karaköprü, Köylükent gibi yerlerde yaşamak istediğini söylüyor. Mahallenin ortamının baskıcı ve sıkıcı olduğunu düşünüyor:

“Eyyubiye olmasın yeter. Başka yerde yaşayayım. Burayı sevmiyorum. Çok boğucu insanlar. Dışarı çıkamıyoruz. Her yürüyüşte yadırgıyorlar. Dedikodu çok. Mahallede herkes birbirini tanıyor.” (Sara İ. 21)

Görüşmecilerin büyük kısmının mahalleyi sevdiği, orada yaşamaktan memnun olduğu görülüyor. Bu kesim mahalleyi savunuyor, çünkü mutlu ve huzurlu olmak için orada yaşamalarını meşru ve anlamlı kılmak zorundalar. Görüşmecilerin bir kısmı mahallenin “fakir mahallesi” olduğunu ve kendi fakirlikleriyle bu durumun uyumlu olduğunu, bu yüzden burada rahat ve huzurlu olabildiklerini söylüyorlar. Maddi durumları düzelirse buradan taşınacağını ekliyor bir çoğu. Fakir bir insanın yaşam tarzına, koşullarına uygun, kiralar ve ürünlerin ucuz olduğu bir muhit burası. Evine, kıyafetine fazla harcamıyor buradaki insanlar ve bu mahallede bu sebeple ayıplanıp dışlanmaları da söz konusu olmamakta.

Bazı görüşmeciler mahalleyi tehlikeli ve baskıcı bulsa da bunlar azınlıkta kalıyor. Bu kesim mahallenin kontrol eden, dedikodu eden bakan kesiminden çok şikayetçi. İnsanların birbirlerini göz ve söz temasıyla kontrol edip etkiledikleri bu durum yakın ilişkilerin yaşadığı “cemaat” yapısına özgü bir tutumdur. Bir mahalle ortamında bu yapının etkin işlemesi zaten mahalle ilişkilerinin geleneksel düzeyde sürdüğünün bir göstergesidir. Genel olarak görüşmeciler mahallenin yapısından, sakinlerinden, sosyal ve fiziki düzeninden memnun görünmektedir. Çoğu kimse mahalle çarşısının buradaki insanların ihtiyaçlarını karşıladığını düşünüyor. Mahallenin alt yapı hizmetleri ve bakımı konusunda ciddi bir sıkıntı ifade edilmemekte. Okul, sağlık ocağı gibi hizmet birimlerinin de kaliteli ve yeterli olduğu da gözlemlerimiz arasındadır. Toplu ulaşım da düzenli ve yeterli bir şekilde işlemektedir. Mahalle sakinleri fazlasını bulmaya şehire

gidebiliyor, önemli olan, maddi güçlerinin ve sağlıklarının el vermesi ve bu konularda bir çok insan sıkıntı çekmekte. Yoksulluk burada yaşayanların yaşam koşullarını zorlaştıran önemli bir faktör olarak görülmekte. Mahallenin bizzat kendi ortamı olmasa da burada yaşayan bir çok insanın içinde bulunduğu ağır yoksulluk ve zor yaşam şartları yoksulluk, suç ve şiddet üretmektedir. Başlarına ailevi ciddi sıkıntılar gelen iki görüşmeci mahalleden ve mahallelilerden “nefret etmekte” ve orayı “çok tehlikeli” bir yer olarak tanımlamakta. Öte yandan görüşmecilerin çoğu kendi mahallelerinin, sokaklarının “temiz”, “güvenli”, “sessiz” olduğunu söylüyor. Böylece insanların mahalleyi, yaşadıkları, tecrübe ettikleri olaylar üzerinden tanımladıkları görülmektedir. Sonuç olarak, mahallenin sorunları olsa da bir suç mahallesi olmadığı, belirli bir düzeni olduğu göz önüne alınırsa mahalle sakinlerinin mahalleyi olduğundan çok farklı göstermeye çalışmadıkları görülür.

Şekil 15. Eyyubiye Sokakları

4.2.4. Kenar Mahalle Algısı ve İmgesi: Bir Kenar Mahalle Olarak Eyyubiye

Mahallenin sevimesi, buraya bağlanması konusuna mahalleye aidiyet konusunda da değinilmişti. Bu bölümde ise bu bağlılığın ve burayla ilgili fikirlerin nasıl bir 'kenar mahalle' imgesi ve algısı oluşturduğu incelenmektedir. Ayrıca mahallenin fiziki genel özellikleri ve bir kenar mahalle olarak nasıl bir yer olarak tanımlanması gerektiği bölümün diğer sorunlarından.

Bu mahallede kimse nemden, selden, doğal afetten, kirlilikten, sanayiden şikayet etmemekte çünkü bir çok gecekondu çalışmasında rastlanan bu sorunlar Urfa'nın ve mahallenin yapısında bulunmuyor. Yine suç oranı ya da güvensizlik mahallelinin çok azının kaygı ve şikayeti. Açıkta lağım, toplanmayan ya da buraya biriktirilmiş çöp yok. Okuldan sağlık ocağı ve poliklinikten memnunar. Çoğu insanın sağlık karnesi var. Su, elektrik var. Buranın kendine mahsus yaşanabilir bir havası var. Neredeyse "yoksulların cenneti" diyeceğiz. Ama çok insan zor ve ağır şartlarda yaşıyor. Gördüğü gibi bir çok kişi eğitime devam edemiyor, ağır ve güvencesiz işlerde çalışıyor. Çocuklar zor şartlarda büyüyor, şiddet ve bakımsızlığa maruz kalıyorlar. Ayrıca mahallenin sokaklarında yürümek, bulunmak genel olarak tehlikeli değil. Mahalleye taksiler, yabancılar çekinip yabancılık çekerek girse de, korkarak girmiyor, kimse soyulmuyor, araçlarına ya da kendilerine zarar verilmiyor, saldırıya uğramıyor olsa da mahallenin sokaklarında bu mahallenin sakini olan madde bağımlısı gençler mahallenin tehlikeli bir yüzü olarak karşımıza çıkmakta hem bu gençler hem de bütün şehir için önemli bir sorun teşkil etmekte. Eyyubiye ilçesi belediye başkanının seçim konuşmasında bu soruna dikkat çekip söz konusu gençlere yardım edeceğini açıkladığını belirtmiştik.

Ayrıca "kenar mahalle" tanımı negatif bir çağrışım içerdiği için görüşmelerde rahat bir biçimde ifade edilememekte, görüşmeciler bu kimliğe yönelik sorularla yönlendirilmektedir. Bu yüzden oranın kıyıda, köşede, dezavantajlı olup olmadığına değinildi sorularda. Yine görüşmelerin birinde Nurgül B. (37), Eyyubiye Merkez SODES'in öğretmeni) kenar mahalle ifadesini aşağılayıcı ve hakaretvari bulup itiraz

ettiğini ve kendisinin bu itirazı sonucunda valiliğin eylem planında artık mahallesinin “dezavantajlı mahalle” olarak geçtiğini söylemiştir.

Muhtar olan Ahmet S (40), mahallenin uzun zaman ihmal edilen, fakir ve kenar bir mahalle olarak kaldığını, ancak ilk kez 2004’de göreve gelen belediye başkanı Ahmet Fakıbaba’nın (2004- 2014 yılları arasında üst üste 2 dönem belediye başkanlığı yaptı. Birinci döneminde halkın taktirini ve desteğini kazandı ve 2. dönem bağımsız aday olup yüksek bir oy oranıyla kazandı, sonrasında. Şehrin şeklini değiştirdi. Parklar, yollar, temizlik, her konuda çok önemli projeler, şehire daha önce yapılmayan şeyler yaptı. 2014 seçimlerde aday olmadı. Soyadı olan “Fakıbaba”dan esinlenilerek halk tarafından kendisine “Fakir fukaranın babası” adı takıldı) mahallenin sorunlarını büyük ölçüde çözdüğünü söylüyor.

“Sokakları yaptı. Öncesinde çamurdu, topraktı her yer. Su yoktu. Ağaçlandırma yaptı, yol yaptı, düzeltti buraları. Şimdi elektrik ve su alamayan ev yok.” (Ahmet S., 40)

Böylece kentin kenarı olan bu muhit belirli belediye hizmetlerine standart bir biçimde kavuşmuş oldu.

Burada yaşayan kimi kadın yaşını bilmiyor, ortalama bir yaş söylüyor. Burası geçmişten bir parça gibi. İnsanlar genç yaşta yaşlanıyor, çok çocuk yapıyor, okumuyor, yokluk çekiyor. Bunun sorumlusu mekanın taşı, toprağı değil. Belirli bir yoksunluk koşulu insanları burada toplamış. Yokluğun nedeni sadece göç de değil. Yaşayanlar içinde köyden göçenler olsa da göçenler hep Urfa’nın ilçe ve köylerinden gelmiş ve görüşmecilerin çoğu uzun zamandır burada yaşıyor. Yine köyden gelenler köyde de hiçbir mülkü olmayanlar. Kentin değil, köyün fakirleri.

Bilgisizlik, çaresizlik, alışkanlık ve kültürel öğelerin de rolü var bu yoklukta. Köydeyken köyün zor şartları, öğretmen eksikliği gibi nedenlerden okumamışlar. Ancak okula gitmemek şehirde de devam eden bir davranış. Köydeki gibi kızlarını okutmamaları bunun bir nedeniyken, fakirlik, yokluk, çocukların isteksizliği, bir hedeflerinin olmayışı, çocukların çalıştırılması, mevsimlik işe giden ailelerin

çocuklarının eğitim yılının önemli bir kısmını kaçırmaları da bunun nedenleri arasında. Yaptığımız bir görüşmede okulun müdür yardımcılarında biri mevsimlik işçiliğe gittiği için kazandıkları Anadolu Liselerinin kayıtlarını kaçıran çocuklardan bahsetmişti. Bu çocukların tercihlerini mağdur olmasınlar diye kendilerinin yaptıklarını, kayıt için aramalarına rağmen çocukların dönmediğini ekledi öğretmen.

Burada çalışma, iş koşulları da problemlidir. Mahallede iş bulmak zor. Mahalleli şehirdeki tarlalarda ise emeğinin hakkını alamamaktan şikayetçi:

“İş yok burada, perişanlık çekiyoruz. Başka şehirde günlük yevmiye 35 TL iken burada kızlar sabahtan akşama kadar çapa yapıyor, 15 TL. Adalet mi bu? Mesela Adana, Malatya, iyi veriyorlar. Rezil olmuşuz.” (Halime B.)

Mahalledeki bir SODES’in dikiş hocasını şöyle tanımlıyor mahallelileri: “Çok dürüst, namuslu insanlar.” (Ayn Zeliha K., 42) Mahalle sakinlerinden ve ortamından oldukça memnun. Ayn Zeliha Hanım ekliyor:

“Çok memnunum buradan. Buranın insanları çok güzel. Öğrencilerimden çok memnunum, onlar da benden çok memnun. Başka merkezlere giden de var. ‘sizin gibi hoca yok’ diyorlar. Bu samimiyeti başka yerde bulamam. Mutluyum, huzurluyum. Çok saygılı insanlar bana. Çok iyiler, dürüstler, samimiler.” (Ayn Zeliha K., 42)

Hoca sadece yolun uzaklığından şikayet ediyor, evi Karaköprü’de çünkü. Bu bölgede çalışmanın, bu insanlarla çalışmanın ayrı bir hazzı olduğu görülüyor. Öğretmene, yabancıya, yardımcı olana daha dikkatli, daha kibar davranıyor mahalleli. Çekiniyorlar, minnet duyuyorlar ve yapılan iyiliğe iyilikle karşılık vermek istiyorlar.

Ayn Zeliha mahallenin hiçbir açıdan tehlikeli olmadığını da sözlerine ekliyor.

“1 yıla yakın oldu. Hiç tehlike görmedim. Bana göre çok rahat. Mahalle sakinleri çok dürüst. İyi, iyi niyetli. Tinerci görmedim bu muhitte.”

Ayn Zeliha’nın çalıştığı işi, muhiti fazladan korumaya, ya da olduğundan iyi görmeye çalıştığı da söylenebilir. Çünkü bir kadın olarak, bile bile, tinercilerin olduğu

tehlikeli bir mahallede çalışmak “ayıp” ve “tehlikeli” addedilecektir. Bunun yanı sıra bir algı, kendini kandırma gibi düşünülmemesi gerekir. İnsanların sadece yaşadıkları yeri değil çalıştıkları işi, yeri de sahiplendikleri ve bunun kişiye mutluluk, huzur ve verim getireceğini görmekteyiz.

Ayn Zeliha için yaptığı işin başka bir anlamı da 25 yıl önce başörtüsü yasağı yüzünden bıraktığı öğretmenliğe geri dönmüş olması. Bu dezavantajlı mahalleye sağlanan özel hizmette yine başka bir mağdur çalışıyor ve ortaya heyecanlı ve verimli bir iş ortamı çıkıyor.

Yine muhitteki bir SODES’in müdürü olan Gülseren de başka bir semtte oturuyor ve yaptığı işten oldukça memnun. Burayı mahallenin kadınları için bir destek, güçlenme, bilinçlenme, eğitim ve destek merkezi olarak görüyor, bu merkezlerin temel amaçları da bunlar zaten. Gülseren Hanım kursların “kadınsılığını” ve yaptığı işe nasıl bağlandığını çok güzel ifade ediyor:

“Çok seviyorum burayı. Kadınlarla bir arada olmayı istiyorum. Kadınların diliyle konuşuyoruz, kadınlar ne istiyor bilmek istiyorum. Mahalle kahvesi olur ya, burası da kadınlar kahvesi gibi. Kadının derdiyle ilgilenmek beni daha çok mutlu ediyor. İşimi bu yüzden çok seviyorum.” (Gülseren G., 32)

Gülseren mahalleyi tanıtırken daha eleştirel bakabiliyor. Kadınların eğitilmesinin bu mahallede bazı erkeklerin işine gelmediğini söylüyor. Diğer kenar mahallelerde kadınların özellikle eğitim görmeleri için teşvik edildiğini ekliyor. Ekliyor Gülseren:

“Kadınların bilinçlenmesini istemiyor bazı mahalleliler. Kadın bilinçlensin, öğrensin. Bir otobüse binerken bile nereye gideceğini bilmiyor. Bilgisayar öğrenince kocası bunu görüyor diyor ‘hayır gitmeyeceksin’. Çünü kocasının açığını yakalayacak.” (Gülseren G., 32)

Tehlike algısının ise yumuşadığını görüyoruz merkeze yapılan saldırıyı önemsiz bir olay gibi yorumladığında:

“Tehlikeli bir durumunu görmedik. Ama çok fazla çocuğun olması bizi çok yoruyor. Söyleniyor, ama bize çok zararı olmadı. Sadece 2 sene üst üste molotof kokteyli atılmıştı bir kaç yıl önce. İstememişlerdi merkezi. Saldıranlar yakalandı. Parti olayıydı. Şimdi sorun yok”. (Gülseren G., 32)

Bu ciddi ve tekrar eden saldırının ‘önemsiz’ olarak addedilmesi buranın olduğu gibi kabul edilip savunulmasından kaynaklanıyor. Bunun dışında bir rahatsızlık olmaması da olayların travmatik etkiler bırakmasını engellemiş.

Gülseren’in kadınlara duyduğu özen ve şefkati ise orada bulunmamızdan memnun olduğunu anlattığında görüyoruz bir kez daha:

“Kadınlarımız için de sizinle görüşmek faydalı. Sosyal etkinlikleri yok çünkü. Başardıklarını anlatmak istiyorlar.” (Gülseren G., 32)

Buradaki kadınlar için görüşmelerimizin kendilerini dünyaya bağlayan bir kanal olması ise heyecan verici oldu. Bizi başka yerlerden gelip başarılarını gören, onları ciddiye alıp konuşan, dertlerini, tasalarını, görüşlerini soran, varlıklarına kıymet veren insanlar olarak görüyor olmaları oldukça anlamlı bir durum.

Ayşe Ö. ise mahalleden “nefret ettiğini” söylüyor. İnsanların başlarına gelen olaylardan dolayı buldukları yerden rahatsızlık duymaları çok doğal. Eşi hapiste ve hiç çıkmamasını diliyor, boşanma davası açmış. Sosyal Yardımlaşma Derneğinin bağladığı maaşla, ve “etrafın yardımıyla” iki kızına bakıyor. Mahallenin insanlarından çok şikayetçi olduğunu söylüyor:

“Dedikoducu, baskıcı, rahat ortam yok. Tehlikeli, Teksas gibi burası. Eskiden çok seviyordum ama şimdi, bir kaç yıldır nefret ediyorum insanları yüzünden. Burada yaşamak istemiyorum. Yenişehir, Karaköprü’de oturmak isterdim.” (Ayşe Ö. 37)

Mahalle algısıyla ilgili yorumları genelde orada oturmayıp çalışanlar daha kapsamlı yapıyor. Bunun nedeni ise mahalleye hem içerden hem dışardan bakabilmeleridir. Yine okumuş kesimin daha çok konuşup yargıda bulduklarını görmekteyiz.

İki yıldır mahallede eczanesi olan Güldeniz (31) de mahalleden ve ortamından memnun. Burada yaşayan insanların hayatlarından memnun olduğunu belirtiyor. Bir mahalle ortamında olmaktan, semt eczanesi olmaktan ayrıca memnun. Eyyubiye'nin farklı bir ortamı olduğunu burada çalışmanın, dostça, sıcak bir ortamda olmanın özel olduğunu söylüyor:

“Çarşıda kuramadığım esnaf dostluğunu, müşteri yakınlığını burada gördüm. Erkek esnafla da aramız iyi, gelir çayımı içerler. “

Yine de mahalleyle arasına koyduğu sınırların farkında, örneğin mahallede hiç yürümemiş ve “yürümem de” diyor ve ekliyor: “Tehlikeli olduğundan, ya da sevmediğimden değil. Sanki öyle yapılmaz gibi geliyor.”

Bu sokakları bu şekliyle kabul ediyor, bir dekor gibi, yürümenin bir anlamı da yokmuş gibi. Belki kendini sınırlıyor, koruyor, geriye çekiyor bu şekilde.

Buradaki insanların hayatlarını anlamaya çalıştıkça şaşırdığını söylüyor. İnsanların zengin mi fakir mi olduğunu kılıklarından hatta alışverişlerinden anlayamıyor örneğin. “İnsanların farklı ya da pahalı ürünlere, ilaçtan başka şeye para harcamalarını beklemiyorsunuz bu mahallede. Ama çarşıda satmadığım bir çok ürünü burada satıyorum.” diyor.

Yine fakir bir adamın, bütçesini ona göre ayarlayarak çocuğuna pahalı mamalar alabildiğini, zengin birinin ise böyle bir şey yapmayabileceğini söylüyor.

Buranın özel bir mahalle havası olduğunu, herkesin birbirini tanıdığını söyleyen Güldeniz mahalleyi şöyle tanıtıyor: “Hep akrabalar. Aileler çok çocuklu. Çocuklarına kendi çaplarında bakıyorlar ama bence yetersiz.”

Güldeniz, mahallede eğitime verilen önemin arttığını, okumanın yaygınlaştığını da ekliyor. Yine de erken yaşta, 16-17 yaşlarında evlenmenin hala yaygın ve normal olduğunu da belirtiyor. Ayrıca çok trajik evliliklerin de görüldüğünü, yakınlarda 12

yaşındaki bir kızın 40 bin lira başlıkla 40 yaşında bir adama, 3. kuma olarak verildiğini üzümlere anlatıyor.

Semtteki çoğu insanın yeşil kartı olduğu için sağlık hizmetlerine erişmekte zorluk çekmediklerini de ekliyor. Sağlık hizmeti alımında fakirlik sayesinde herkesle eşitleniyor buradakiler.

İbrahim M. buranın oldukça merkezi bir yer olduğu konusunda, çarşının, pazarın ve bir çok şeyin asıl burada olduğu konusunda ısrarcı. Rahatça gezdiğini ve “tam merkezde” olduklarını söylüyor. Gerçekten şehrin geleneksel çarşısına 2-30 dakikalık bir yürüme mesafesinde burası ve belirttiğimiz gibi başka yerde olmayan belirli mekanlar (mezarlık, cezaevi, hal pazarı gibi), Eyüp Peygamber makamı, ya da başka çarşıdan alınamayacak hayvancılıkla ilgili ürünler içi merkez burası.

İbrahim mahallenin kesinlikle tehlikeli olmadığını söylüyor ve bizim de zaman zaman duyduğumuz bir şehir efsanesini anlatıyor:

“Evvel sene epeyce hırsızlık oldu bu civarda hırsızlıklar. O da bizim polislerin sorunudur. Polisler onları buraya musallat etti. Kesin ve net. O kadarını söyleyeyim.” (İbrahim M., 22)

Polislerin kimi zaman suçluları, tinercileri toplayıp Eyyubiye’ye bıraktığı söylentisi Urfa’da yaygınlığı olan bir görüştür.

Muhtar olan Ahmet S. de bir çok mahalleli gibi mahallede önemli bir suç oranı olmadığını, sadece ufak tefek suçların işlendiğini söylüyor.

İlyas mahalle ve mahalledeki insanların zaten bu yöreye has bir sıcaklığı ve iyiliği olduğunu düşünüyor:

“Sonuçta Güneydoğu Anadoludayız. Doğunun insanları candandır. Kolay kolay zarar göremezsin çevreden. Hele bir de çevren olursa. Oturduğum yerle bu mahalle birbirinden farklı değil. İnsanlar candan, sıcak, zarar görmüyorsun.” (İlyas P., 28)

Burada yaşamaktan memnun İlyas. Dinimize ve kültürümüze uygun yaşayabilmenin bir nimet olduğunu, bu yüzden fırsatı olsa da yurtdışında, Avrupa'da yaşamayacağını söylüyor.

İnsanlar burada nöbetleşe yaşamıyor genelde. Burada ev sahibi çoğu, yerleşikler, yerleşik bir kültür var. Zengin olsa bile çıkmayan, çıkmak istemeyenler olduğu söyleniyor. Burada kalıp burada devam ediyorlar hayatlarına. Ortam, kültürü seviyorlar. Mesele sadece maddiyat değil. Zengin olunca kaçmıyorlar. Kırsal ortamı da çok çekici, etnik kültürlerin baskın olması da. Ayrıca tehlikeli, kaçılacak bir yer olarak görmüyorlar. Kendi önceliklerine burada ulaşıyorlar. Şehrin diğer kısımları da fazla hareketli, sosyal değil. Hayat aileyle süregiden bir şey burada. Çarşıya zaten ulaşıyorlar. Diğer mekanlar da sadece ev gezmesi olarak görülüyor.

Mustafa ise mahalleyi sevmiyor, taşınmak istiyor. Evlerine yakın akrabaları olmadığı için eşi de sıkılıyor. Kendisi de dükkanını başka bir kenar mahalleye taşımış buradan memnun kalmadığı için. Ayrıca kardeşi uyuşturucu bağımlısı olmuş buranın sokaklarında. Burayı tarif ederken olumsuz: “Yaşam seviyesi düşük. İnsanlarla anlaşmak zor. Fakir çok. Eğitim az, kötü.” (Mustafa K, 34)

Ayrıca çocuklarının terbiyesi ve okuması için de taşınması gerektiğini düşünüyor:

“Çocuğumun okulundan da memnun değilim, seneye değiştireceğim. Çocuklarımı okutacağım. İlerde dersaneye yazdıracağım. En çok da çocukların iyiliği için buradan taşınmak lazım. Mahalleden mahalleye çocukların hayatı bayağı bir değişir. Bağlarbaşı da buradan iyi. 7 yıldır işi taşıdım oraya, memnun değildim.” (Mustafa K, 34)

Taşınmak istediği yerler ise merkezi mahalleler ve TOKİ. TOKİ'yi istemesi de belli bir yaşam ve fiziksel koşul standardı olan bir çevrede oturma isteği olarak yorumlanabilir. Buradaki mahalle hayatındansa TOKİ'nin binalarını daha sıcak, güvenli ve düzenli buluyor. Sosyal imkanları da var.

Mahallenin tehlikelerini sıralamaya devam ediyor Mustafa:

“Yabancı biri için biraz tehlikeli olabilir burası. İnsanlar geri burada, kötü huy çok. Geceleri esrarcı, tinerici çoktur burada.” (Mustafa K, 34)

Mahalledeki SODES Kursunun müdürü olan Nurgül’e göre mahalle tehlikeli:

“Fakirlik çok. Rehberlik, yönlendirme yapıyoruz. Tehlike, hırsızlık, kadına şiddet çok. Kadının kendi ailesi de destek olmuyor.”

Emekli bir memur olan Mithat 1954’ten beri bu mahallede, ailesi mahallenin kurucularından. “Buradan taşınmak istemem. Zaten param yok.” diyor.

Mahalleden hoşnuttur Mithat:

“Rahat ve güvenli. Kavga, gürültü yok. Tehlike olsa bizden olur, damda güvercin besliyor çünkü çocuklar. Komşular şikayet etmiyor gerçi. Eskilerin hepsini biliriz ama çoğu gitti. Yenileri az bilirim. Rahmetlik oldu eskiler.” (Mithat B, 70)

15 yaşına kadar Eyyubiye’de büyüyen Necmettin Ö. (35) bu mahalleyi çok seviyor ve orada akrabaları olduğu için mahalleyle ilişkisi hiç kopmamış.

“Muhit güzel Eyyubiye’de, ilişkiler çok iyi. Ulaşım rahat. Şehre ulaşırsınız. Oraya daha yakın zaten çarşılar. Akrabalarımız hep orda. Orası çok güzel. Gider geldik hep birbirimize, komşuya gerek kalmazdı. Hiç unutulmayacak anılarımız var orada. Manevi havası iyi. Merkezle iç içe. Çarşılar bize daha yakın. Merkezle iç içe. Orası kendi de bir merkez. Yetiyor kendine. Hamam hariç her şeyi var, Urfa tabiriyle.” (Necmettin Ö. 35)

Bu ifadelerde bir çocukluk özlemi, mahalle nostaljisi de görmek mümkün olsa da Necmettin’in mahalleyi hala tanıyıp görüyor olması, görüşlerinin gerçek dışı ve hayal ürünü olmadığını kanıtlamaktadır. Görüşme boyunca mahalleyi hep seven, koruyan bir anlatımı var zaten Necmettin’in.

Aile hekimi Ahmet B. (33) mahallede gebe oranının çok olduğunu, kadınların 5-6 aylık çocukları varken bile hamile kaldıklarını söylüyor. Bu çok çocuklu ailelerde çocuk bakımının her zaman yeterli olamaması da ayrı bir sorun olarak karşımıza çıkıyor.

Mahallede bulunan SODES kursunun müdürü Gülseren de mahallede çok çocuk olmasının işlerini güçleştirip onları yorduğundan şikayet ediyordu. Kadınlar merkezlere çocuklarıyla geliyor, ya da çocukları sürekli merkeze girip çıkıyor çünkü.

Eczane teknisyeni olan Ömer U. da mahalleden memnun ama buranın çarşıdan farklı olduğunu belirtiyor:

“İnsanları da iyi. Ama anlamakta zorluk çektiğimiz oluyor. Çünkü çok pazarlık ediyorlar. Eczanede, ilaçta pazarlık olmaz ki. Kuralları anlatmak zor. Çarşıda daha kolaydı. (önceden çarşıda çalışıyordum) Burada çalışmak genel olarak iyi.” (Ömer U., 30)

Mahallenin karakterini belirleyen öğelerden olan yoksulluk ise mahalle sevgisinden, algısından, iş hayatına, ev düzenine, eğitime, hayatın her yönüne sinmiş durumda. Bazı mahalleliler yoksul oldukları için bu yoksul mahallede rahat ettiklerini düşünüyorlar. Çocukları maddi yetersizliklerden dolayı okutamıyorlar.

Mahallenin yoksulluğunun nedeni, sonucu ve göstergesi olarak çoğu insan tarafından (mahalle sakinleri, mahallenin muhtarı, öğretmeni) “mevsimlik tarım işçiliği gösterilmekte”. Bu iş kolu, geçici, ağır ve yılın sadece belirli dönemlerinde çalışıp ücret alabildikleri bir iş. Mevsimlik iş yüzünden okula giden çocuk da dönemin bir kısmını kaçırıyor, başarılı olamıyor, yarım yamalak okuyor, eğitimine devam edemiyor. Güvencesiz, geçici, az maaşlı, ağır işlerde çalışıyorlar. Dolmuşa binmek için ekmeğinden kesen görüşmecimizin (Sabiha Y-40 yaşlarında) de belirttiği gibi bir yere gitmek için dolmuşa binmek kimi görüşmeciler için ciddi bir masraf. Yokluktan dolayı farklı şehirlere gitmemişler. Bu insanlar Türkiye'nin tarlalarını geziyorlar iş için ama şehirleri görmeden dönüyorlar. Bir yere gitmiş oluyorlar mı bu koşulda, tartışılır. Yine de farklı insanlar görüyor, farklı deneyimler ediniyorlar.

Naime de bir çok yere tarlaya gidip şehirlere görmeyenlerden. Genç yaşına rağmen bir çok şehirde çalışmış çünkü çalışmaya giden aileler çocuklarıyla beraber çalışıyor.

“Hep mevsimlik işçiliğe gidiyorduk. Bu sene sadece gitmedik. Şehirleri pek görmüyorduk. Bazen hastaneye falan gidince geziyorduk. Hatay, Kırşehir, Ankara, bir sürü yere gittik. Büyüklerin bir sözü vardır. ‘Çok süründük geldik’.” (Naime K, 24)

Yoksul yetişkinler de çocuklar da yetersiz beslenmekte. Ağır iş ve yaşam şartlarından dolayı çabuk yaşlanıp, hastalanmaktalar.

Görüşmelerden birinde kandil günüydü ve yaz ve sıcak olmasına rağmen gittiğimiz evdeki kadınların çoğu oruçtu. Fakirlerin zaten yeterince beslenemedikleri ve oruç tutmayı sevdikleri söylenir. Ayrıca maddiyatla yapılmayan bir ibadet olduğundan yapmaları mümkün olur.

Bu hayat kurgusu ve imkanlar bir kısır döngüye dönüşmüş görüşmeciler için. Bu yüzden fakirlikten kurtulmak kolay değil. Hayatı hep umut ve sevgiyle anlatan Zeynep için de durum farklı değil:

“Rahatız Urfada. Bizim geçim sıkıntısından dolayı hayat zor bizim için. Herkes güzel hayat yaşamak ister. Biraz düzelmek istedik, eşim şoförlük yaptı, geçen yıl kaza geçirdi. 7 ay ceza evinde kaldı. Olanı da kaybettik. Bir tek ev kaldı evimizde. Çok zor günler geçirdik. O zaman nereye gitsem çocukları da götürdüm, küçükler, tehlikeli evde bırakmak. Öyle götürünce biraz gözleri açıldı.” (Zeynep S, 40)

Zeynep’in anlattıkları, çocukların hayatı görme ve tanıma için nasıl bir “fırsat” veya “şansları olduğuna dair de ilginç bir örnek. Yoksulluk aileden gelen bir gelenek. Eşi hasta olduğu için çalışmayan Şemse (23-24)’nin babası da yevmiyeli işte çalışıyormuş.

Mahalledeki bir ilköğretim okulunun müdür yardımcısı olan Abdurrahman K (58) mahallenin yoksul mahallesi olduğunu söylüyor. Bu durumun da eğitimlerini ciddi şekilde engellediğini belirtiyor.

“Çoğu insan tarım işçisi. Başka bir gelirleri yok. O yüzden çocuklar okula 2-3 ay geç başlar, 2-3 ay erken gider. Devamsızlık çok.” (Abdurrahman K., 58)

Necmettin'e göre Eyyubiye yoksul bir semt değil, yoksulluk buranın belirleyici bir özelliği değil. Fakirliği bir hakaret gibi algılayıp başka mahallelere savurduğu görülüyor.

“Her yerde fakir var. Eyyubiye’de çok değil. Fakirin daha yoğun olduğu yerler (Sancaktar) Sinekli mah, Bağlarbaşı” (Necmettin Ö. 35)

Sancaktar mahallesi de Eyyubiye’nin bir mahallesi olduğu halde onu, yani “kötü” olanı dışlayıp kendi muhitini temize çıkarmaya çalışıyor. Burada belirli, temiz, bir Eyyubiye tablosu çiziyor. Yine Necmettin’e tarım işçilerinin yoksulluğunu ve yaşadıkları zorlukları sorduğumuzda onların sadece Eyüp Peygamber makamı civarında oturduklarını söylüyor. Böylece fakirliği mahalleden atamadığında da belirli, daha küçük bir alana sıkıştırmaya çalışıyor.

Burada yaşamak nasıl? Pahalı mı, rahat mı diye sorduğumuz Muazzez hanım gelecekleri için idareli yaşadıklarını söylüyor:

“İşte idare eder. Normaldir. Mecburen indirim yapıyoruz (idareli harcıyoruz) maddi geçsin diye (maddiyat yetsin diye) Kendi evlerimizi alalım diye. Kolay değil. Elektrik parası, su parası, kolay değil. Ben emziremedim iki kızımı da, biberonla veriyorum. O da ayrı masraf oldu” (Muazzez A. G. 22-23)

Beş çocuğunun dördü evlenen, kocası çalışmayan Ayşe nasıl geçindikleri sorusuna bir cevap veremiyor. Bu kadar yoksul olanlar fitre, zekat, sadaka ve çocuklarından gelen az çok yardımla hayatta kalmaya çalışıyorlar: “Ne bileyim geçiniyoruz işte.” (Ayşe G.-50-55 yaşlarında)

Eminde de maddi durumundan şikayetçi ama bir çözüm de bulamıyor.

“Ev işi yok. Çalışmak istiyorum, ama imkan yok. Maddi durumumuz iyi değil. Belki tarlada çalışabiliriz. Başka ne iş yapabiliriz.” (Emine F. 40’ı geçmiş yaşı)

Yine de hayatı seviyor, hayatına razı olmuş. “Burası çok iyi. İnsan istiyor dahasını. Ama durumumuz buna yetiyor.” (Emine F. 40’ı geçmiş yaşı)

Evin bütün yükünü üstlenmiş, 16 ve 18 yaşlarındaki iki kız kardeşin tek sorunları çalışmak ya da maddi yetersizlikler değil. Evin erkekleri tarafından eziliyor, kullanılıyorlar:

“5 erkek oturuyor. Babam sigorta için çalışıyor, parası ancak kendine. Evdeki 3 kız gidiyoruz. Erkeklerin hiçbir işi yok. Evde oturuyorlar. Bizim çalışmamızdan geçiniyorlar. Burada işe gitmiyorlar. Başka şehire ailece gidiyoruz, oraya geliyorlar ama onlar gelince iyi geçmiyor. Zor.” (Kübra Y., 18)

Muhtar Ahmet S. de bölgedeki yoksulluğu tarım işçisi nüfusa bağlıyor. “Bu bölgenin % 60’ı tarım işçisi. En düşük gelir düzeyi olan bölgemiz Eyyubiye bölgesi. Fakirlik var. Eyyubiyenin her yerinde var fakir.” Yine de fakirliğin bölge için doğal olduğunu, fakir oranının çok olmadığını düşünüyor. “Burası merkez değil zaten, mahallenin değil, şehrin fakirleri bunlar, fakir varsa burada olacak” diyor. Böylece fakirliğin kenarda, kıyıda olmakla ilişkisine dikkat çekiyor. Zaten fakir kişi merkeze tutunamaz, kenara düşer. Merkezler “kıymetlendikçe” içinde bulunmak ve tutunmak için gereken maddi şartlar artar ve ağırlaşır. Eyyubiye’nin ise eski bir mahalle olması, burada yaşayanların uzun zamandır burada olması, yani hiç bir zaman merkezden gelmemiş olmaları, maddi durumlarının yaşamları boyunca fazla değişmediğine işarettir. Bu mahalle kenardadır ama içinde yaşayanlar zorunlu ve kesin olarak fakir değildir. Yaşam seviyesi merkezle aynı değildir, hayat burada daha ucuzdur. Bu yüzden fakir olan ve olmayan bu mahallede bir arada bulunmaktadır.

Gelir olmayınca herşey sonsuz derecede pahalıdır. Hiçbir şeyin pahası ölçülemez. Fiyatları hayatta kalmak kadar değerlidir. Ekmek hayatta kalmaktır. Başka birşeyle değiştirilemez. Muazzez (A. G. 22-23) ve ailesi için de geçinmek kolay değildir. İstanbul’da tersanede temizlikçi olarak çalışan eşi sadece kışları burada, evinde kalmakta, onun dışında evine 2-3 ayda bir gelmektedir.

“Siz yanına gidemez misiniz” sorusuna ise olumsuz cevap alıyoruz:

“ Kendisi kirada zaten, nasıl götürsün? Bir de orada çok pahalı. Ben de gidemem, kocam 9 kişi bir odada kiracı kalıyor. Maddi durumu orada da kolay değil. bilirsin yani temizlik nasıl bir iş. Geçen ay düşmüş, neredeyse ölümden dönmüş. Allah korumuş. İnşallah bizi Allah korur. Geçen sene iki kişi öldü tersanede” (Muazzez A. G. 22-23)

Yevmiyeli işlerde çalışan, mevsimlik tarım işçiliği yapan ya da diğer güvencesiz işlerde çalışan mahalleliler resmi bir emekliliğe kavuşamıyor çoğu zaman. Çünkü sigortalı bir işleri olmuyor ve erken yaşta çalıştıkları ağır işler altında yıpranıp bu işleri yapmaya uzun zaman devam edemiyorlar. Bunun neticesinde çocuklarının elleri ekmek tuttuğu zaman çalışmayı bırakıyorlar. Bu durum çocukların okumasını da engellediği gibi, aynı dezavantajlı iş koşullarına ve yaşam döngüsüne katılmalarına neden olmaktadır. Yine evin babasının vefatı da evin çocuklarını çalışmak zorunda bırakan etkenlerdendir. Ev hanımı olan Sabiha Y.’ nin (40 yaşlarında) eşi 3 yıl önce vefat etmiş, büyük oğlu askere gitmiştir. Şu an ise eve 10 yaşındaki oğlu, günlük 6 TL yevmiye ile çalışarak bakmaktadır. Ayrıca sadaka, zekat ve fitrelerle yaşamlarını sürdürmektedirler.

Görüldüğü gibi mahallede yoksulluk her eve girmese de bir çok insanın maruz kaldığı bir sıkıntı olmaktadır. Zaten yoksul olanlar bu mahalleye gelmekte ve burada kendilerine uygun bir maddi ve kültüre ortam olduğunu düşünmektedir. Mahalledeki yoksulluk, yoksul olmayan evleri de etkilemektedir, çünkü mahallenin ortamını dönüştürücü bir etkisi olmaktadır. Yoksulluk eğitimsizliğe yol açmakta, bu da mahalledeki okulun verimini düşürmekte, eğitim ortamını olumsuz etkilemektedir. Ayrıca yoksulluk yüzünden okula gidip eğitim alamayan, yılın çoğunu tarlada geçiren, şehrin farklı yerlerini ve farklı şehirleri, farklı insanları görmeyen bir çok mahalleli bulunmaktadır. Bu durum mahallenin ortamını da oluşturan bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Şanlıurfa’daki yoksulluk üzerine Can tarafından yapılan çalışma da Şanlıurfa’daki yoksulların genel olarak tarım işçiliği yaptığını, buraya göç edenlerin başka şehirlerden değil, şehrin köylerinden göç ettiğini ve şehirde ciddi bir yoksulluk sorunu olduğunu tespit etmiştir. Bu çalışmada dikkat çeken başka bir olgu da şehirde yoksulların mekanının kesin çizgilerle ayrılmış olduğu ve bu mekanlarda yaşayan yoksulların genel olarak durumlarından memnun olup değişmek istememeleridir. (Can,

K, 2011: 294-304) Sözü geçen çalışmanın sonuçları Eyyubiye üzerine yaptığımız çalışmanın verilerini destekler biçimde olduğu görülmektedir.

Dolayısıyla Eyyubiye şehrin, haaytın kenarında, kıyısında kalmış insanların yoğun olarak yaşadığı bir muhittir. Bu mahallelerde yaşayanlar çoğunlukla yoksulluk, eğitimsizlik ve kötü iş şartlarından muzdariptir. Mahalledeki suç oranı emniyetlerin kayıtlarına ulaşmak mümkün olmadığında ölçülememiştir ama mahallelerinin güvensiz olduğunu düşünen mahalleliler bulunmaktadır. Bunun yanında Eyyubiye'nin suç muhiti olduğuna dair şehirde ya da ilçede yaygın bir kanı ve korku bulunmamaktadır. İlçenin alt yapı sorunları bulunmamaktadır. Ancak muhitin yapısı ve görünüşü sıvasız, az katlı evler ve çocuklarla dolu sokaklarıyla şehirdeki merkezi muhitlerden ayrılmaktadır. Burada oturanların çoğu mahallelerini olduğu gibi kabullenmiş ve sevmişlerdir. Burada kendi yoksulluk ve yoksunluklarına uygun bir yaşam alanı oluşturmuşlardır. Ayrıca yoksul olmadığı halde burada oturan ve buranın kırsal kültüre yakın halini, buradaki aile ve komşularını önemseyenler de bulunmaktadır.

Şekil 16. Eyyubiye Sokaklarında Dolaşan Mahalleliler

4.2.5. Şehirle iletişim: gezme, ulaşım:

Eyyubiye’de yaşayanların mahalleleriyle ilgili algı ve görüşleri kadar şehirle ilişkileri de önemlidir. Mahalle bölümünde de tartıştığımız gibi bir mahalleyi ayakta tutan ve var eden şehirle ilişkisidir. Mahallenin yeri de şehrin içi ve bir parçası olmaktadır. Mahalle eğer kendi ortamına çok kapanır, kendi yapısı şehre ve şehrin etkenlerine karşı duyarsızlaşırsa gettolaşır. Getto ise mahalle gibi bireyleri bir arada ve şehirle ilişki içinde tutmaz bilakis uzaklaştırır, soyutlar. (Alver, 2012) Bu durumda bölgede yaşayanlar sosyal düzen ve kontrolden uzaklaşır. Birlik ve bütünlüğü, düzeni, yaşam kalitesi azalır ve kaybolur. Kenar mahallenin dezavantajlı şartları yaşamdan uzaklaşma tehlikesi içerir. Kenar şehrin ötekisidir. Uzağında kalandır. Değişime kolaylıkla ulaşamaz, değişmeyi rahat takip edemez, bu yüzden elindekine, kendisinin olana sarılır,

kendini bunlarla korur ve var eder.Görüşmecilerin çoğunun şehirle ilişkisi kısıtlıdır. Buradaki hayat ve çarşı onlara ve yaşam tarzlarını sürdürmelerine yetmektedir. Ayrıca Eyyubiye sakinlerinden, yoksulluktan dolayı şehri gezme imkanı olmayan bir çok insan bulunmaktadır.Bununla beraber özellikle bazı ailelerde kadınlar haklarında kötü konuşulacağı korkusuyla gezmekten çekinmektedir. Şehre ulaşımında kullanılan toplu ulaşım araçları yeterli ve düzenlidir. Bunun yanı sıra Eyyubiye’de motorsiklet sıklıkla kullanılan bir ulaşım aracıdır. Burada yaşayanların çoğunun farklı şehirleri de görmediği anlaşılmaktadır. Mevsimlik işçiliğe gidenlerin de gittikleri şehirleri gezme imkanı olmadığı görülmektedir.

Eski çarşı birçok görüşmeci için şehrin kendisi demektir ve onlara buraya gitmek yeterli gelmektedir. Oysa şehrin yeni kısımlarını görmeyen, oradaki evlerin içine girmemiş olan, park ve sokaklarında dolaşmamış olan bir çok görüşmeci vardır.

Şehirle iletişim deyince akla ulaşım imkanları gelmektedir. Her mesafe metreyle ölçülmemektedir. Kursu yürüme mesafesinde başka bir sokağa taşınınca bile sokakta gezerse söz olur diye kursa gidemeyecek kızlar bulunmaktadır: “İki ay sonra taşınacak kurs, uzak olunca gidemem.” (Naime K., 24)

Hastaneye gidecek dolmuş parası için ekmeğinden kesmek zorunda olanlar da vardır:

“Ulaşım pahalı. Hastaneye gidip gelmek bile 3 TL. Hastaneye gideceğim zaman bir gün önce ekme yemiyorum, onun parasıyla dolmuşa biniyorum.” (Sabiha Y., 40)

Kimi ise mesafeyi “bir dolmuş uzaklığı nasıl olsa” diye tarif etmekte, vereceği ücreti de dert etmemektedir.

“Şehirde her yere rahat gidiyorum. Bir alışveriş olduğunda, işim olduğunda, ya da bir arkadaşına, her yere rahat gidiyorum. Ben rahat gidiyorum, o kişiye bağlı. Yenişehire de gidiyorum. Haftada bir dini sohbeteye gidiyorum. Şehirden uzak hissetmiyorum. Her yer bir dolmuş mesafesinde.” (Zeliha F., 36)

Gerçekten de en fazla yarım saatte dolmuşla, bu mahalleden pek çok mahalleye ulaşmak mümkündür.

Çoğu görüşmeci gideceği yere yürüyerek gitmekte, yoksa gidememektedir. Mahallede saatleri sık olan, yeterli sayıda otobüs ve dolmuş bulunmakta. Eyyubiye’de Harran Üniversitesinin bir kampüsü de bulunmakta ve öğrenciler de otobüsleri kullanmaktadır. Bölgedeki okullarda çalışan öğretmenler de otobüsle seyahat etmektedir. Buranın dolmuşları ve otobüslerindeki ortam, şehirde bir çok hatta olduğundan farklıdır. İnsanlar hayvancılıkla uğraştığından bu taşıtlar hayvan kokuyor olabilir. Araçlarda çoğu insan Arapça veya Kürtçe konuşur. Araçtaki yolcular, kılık kıyafet ve görünüşleriyle şehirliden çok köylüye benzemektedir. Şehirde bir arkadaş ortamında tanıştığımız, Eyyubiye’de çalışan bir öğretmen hanım, okuldaki öğretmenlerin şaka yapıp buranın dolmuşlarına “kokulu dolmuş” diye ad taktıklarını anlatmakta.

Eyyubiye’de, motorsiklet kullanımı çok yaygındır. Bunlar en ucuzundan motorsikletler, genç erkeklerin altında sıkça görülmektedir. Aileler ise buna sepet taktırıp bütün aileyle seyahat etmektedir. Bu sepetlerde küçük baş hayvanların da taşındığı görülmektedir. Şehirde ve özellikle Eyyubiye’de çok fazla motorsiklet kazası olmaktadır. Motorsiklet kullanımı merkezden çok kenar mahallelerdeki gençler, özellikle Eyyubiyeli gençler arasında yaygındır. Belediye başkanlığı ve Emniyet Müdürlüğü Trafik Şubesi işbirliğiyle güvenli motorsiklet kullanımı konusunda bilinçlendirme kampanyası düzenlemektedir. Yakın zamanlarda kask kullanımını sağlamak üzere ciddi bir çalışmaya başlanmış ve kask kullanımında belirli bir artış şimdiden sağlanmıştı. Biz Eyyubiye’de iken iki ayrı gün iki kazaya şahit olduk. İkisinde de kavşağı dönemeyen bir motorsiklet devrildi yanımızda. Kazalar hafif yaralanmalarla sonuçlandı. Sürücü ve yolcular genç çocuklardı ve motorlarını yoldan toplayıp kenara geçtiler.

Muhtar olan Ahmet S. (40) otobüs hatları ve toplu ulaşım konusunda mahallede bir sorun olmadığını söylemekte.

Görüşmecilerin çoğunun genel olarak şehirle, şehirliyle iletişimlerinin sınırlı olduğu görülmektedir. Gittikleri yer daha çok eski çarşıdır. Başka muhitte tanıdığı olan az ve bu muhitler hep konut olduğu için buralara hiç gitmiyor, gitseler bile hiçbir iletişime geçmiyorlar. Küçük bir kısmı AVM'ye gitmiş. Sadece gezme amaçlı gitseler bile çocukların oyuncakları kullanmak istemeleri, jeton istemeleri altından kalkamayacakları bir masraf olduğu için artık onları götürmüyorlar. Bu yüzden bu merkezleri gezme amaçlı olarak bile hayatlarına sokamamışlardır.

Bir çok görüşmeci bulunduğu şehri fazla görüp tanımadığı gibi çalışmaya gittikleri şehirlerin de sadece tarlalarını görmüş. Şemse (23-24) de sadece tarlaya gidip şehirleri gezme fırsatı olmayanlardandır. Semra da onlardan biridir:

“Başka şehirlere mevsimlik işçi olarak çok gittik ama şehirleri hiç görmedik. Hep tarlaya gittik sadece.” (Semra Y.)

Yenişehir'i görmediğini söyleyen bir çok görüşmeci bulunmaktadır. “Yenişehir” bu görüşmecilerin çoğu için şehrin modern ve yeni kısımlarının genel adıdır. Oysa orası artık eski bir yerleşim sayılmaktadır. Karaköprü ve Esentepe gibi modern ve iyi binaların, dairelerin bulunduğu yeni yerleşim mekanları açılmış ve bunlardan Karaköprü büyüüp merkeze bağlı bir ilçe olmuştur. Ayrıca görüşmecilerin şehrin zengin kısmı olarak bilip tarif ettikleri Yenişehirde kaloriferli apartman daireleri ve az sayıda parktan fazla birşey bulunmamakta. Şehirde akıllı evlerin bulunduğu binalar, ya da içinde yüzme havuzu, spor salonu gibi çeşitli merkezlerin bulunduğu siteler henüz çok az ya da yapım aşamasında ve bunlar genelde daha yeni yerleşimler olan “Esentepe” ve “Karaköprü”de. Yani mahalleli için lüks tanımı aşırı donanım içermeyen bir terimdir. Şehir hayatı yaşamak, apartman dairesinde oturmak, insanların birbirlerinden haberdar olmadığı yerler, onlar için “modern, lüks ve zengin” muhitlerdir.

Göüşmecilerden Fatma, “Yenişehir zengin yeri. Oraları daha hiç görmemişiz.” (Fatma B. 32) demektedir.

Gezme imkanlarıyla ilgili “Gezecek yer çok burada Eyüp Peygamber, Dergah tarafı, ama biz gezemiyoruz” (Fatma B. 32) diyen Fatma’nın önündeki engel yine yoksulluk, işlerin ve çocukların çokluğudur.

Zeynep S. zamanında çok gezdiğini, artık sevmediğini, fırsat olmadığını, buna pek ihtiyaç da duymadığını söylüyor:

“Bekarken çok gezerdim. Şimdi yoruldu artık gezmiyorum. Urfanın gitmediğim yeri kalmadı. Evlendikten sonra eskisi gibi değil, izin yok, ayağım da ağrıyor. Çok gezdiremem çocukları.” (Zeynep S., 40)

Zeynep S. işçiliğe gittiği şehirlerden ise güzel izlenimlerle dönmüş:

“Şehirler çok güzeldi. Çok iyi insanlar, çok sıcak kanlı insanlarla karşılaştık hep. İlk görüşte belki çekiniyorlar yabacıyız diye ama çok samimi olduk sonradan. Hala telefonlarız. Çok samimiyiz.” (Zeynep S., 40)

Haydar bakkal dükkanı işletiyor ve uzun saatler çalışmakta, dükkanı kapattığı, tatil yaptığı bir gün olmamaktadır. Bazen yalnızlıktan sıkıldığını ama ekmek parası için buna mecbur olduğunu söylemektedir.

“Şehire pek gitmiyoruz. Ayda bir defa bile değil. Dükkanı kapatmam lazım. Piknik de yapmıyoruz, arabalar ayak olmuş. Araba olmadığı için gidemiyoruz. Köye gitmiyoruz, yok köyümüz.” (Haydar)

Mustafa da uzun saatler çalışıp şehri göremeyenlerden. Şehir merkezinde bir çevresi de yok, boş zamanı da. Sabah 8 akşam 11 arası dükkanda olduğunu söylüyor. Yine aynı sebepten yaşadığı mahalleyi de görmemekte. Zaten görmemek için dükkanını başka semte taşımış ve hayatı orada geçmekte.

Açıköğretimden Sosyoloji okuyan Zehra bir genç kız olarak burada dışarı çıkamadığını söyleyen bir genç.

“Bakmaları için kız olmak yeterli burada. Bahçelievlerde dersaneye giderken oralara giderdim, gezerdim. Artık çıkmıyorum burada çıkmak zor. Balıklıgöle de pek gitmiyorum. Daha Eyüp Peygamber’de namaz bile kılmadım.” (Zehra, 21)

17 yaşında İHL öğrencisi olan Ahmet S. (17) okuluna ve gezdiği yerlere genelde yürüdüğünü söylüyor. Aslında bunlar en 30-40 dakikalık yürüme mesafeleri ama böylesi maddi olarak da uygun ve yürümek Ahmet S’ye (17) zor da gelmemekte. Ahmet S. (17) şehirde de gezdiğini, vaktini dini sohbet ve derneklerle değerlendirdiğini söylüyor.

Gezme hem şehirle iletişimle, hem de mahallenin kuralları ve baskısıyla ilgili bize fikir vermekte. Şehri görme, şehirle iletişim orada çarşıda işlerini görme, orayı gezme, görme, gözlemlene, oradaki hayatla, gelişmelerle, insanlarla ilgili gözlemlerde bulunma ve bilgi alma anlamına gelmektedir.

Mahalledeki gezme etkinliklerinin daha çok mahallelinin komşulara, akrabalara ve birbirlerine gitmelerinden oluştuğu görülmektedir. Evin hanımları ev işlerinin, çocukların işlerinin çok olduğunu belirtiyor. Özellikle yoksul evlerinin işleri daha çok olmaktadır. Kadın, bir çok aletin, mekanın yokluğunu telafi etmek için ekstradan iş yapmak, düzen kurmak zorundadır. Ayrıca mahallede, sosyal etkinlikler genellikle ev gezmeleriyle kısıtlı olduğundan köyden ve şehirden, yatılı olan ya da olmayan misafirlerin çok olduğu aile ilişkileri de hüküm sürmektedir. Bu da ev işlerini yoğunlaştıran ve artıran bir durumdur. Ayrıca mahallede mevsimlik işçiliğe giden aileler önemli bir sayıdadır. Bu aileler yılın büyük kısmını şehir dışında geçirmek zorunda kalmakta, buldukları şehirle ilişkileri bu yüzden kısıtlanmaktadır.

Mahallelerdeki ücretsiz kurslara ilgi ve katılım yükündür. SODES ve ÇATOM projelerinin mahallelerde açtığı kurslar bunlara örnektir. Valiliğin desteklediği “Sosyal destek Projeleri” anlamına gelen SODES projeleri kapsamında açılan kurslar kadınlara yöneliktir ve biçki dikiş, bilgisayar, okuma yazma, Kuran-ı Kerim okuma gibi meslek edindirmeyi ve bilgi ve beceri kazandırmayı amaçlayan kursların yanında Açıköğretim derslerine ve Üniversiteye hazırlık dersleri gibi farklı alanlarda da eğitim ve kursları bulunmaktadır.

Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM), yine genç kız ve kadınlara yönelik olarak valilik, belediye ve sivil toplum örgütleri işbirliği içinde uygulanacak bir projedir. ÇATOM'un çeşitli kurs ve eğitim programlarının yanı sıra mahalleyi tanıma, ihtiyaçlarını belirleme, mahalleliyi bilinçlendirme amacıyla mahalleliyle ortak çalışma ve projeler yapma hedefleri vardır.

Ayrıca çeşitli derneklerin açtığı okuma salonları ve etüd merkezleri de mahalledeki öğrenciler tarafından aktif ve yoğun bir şekilde kullanılmaktadır.

Dışarı çıkıp gezmeden bahsedildiğinde Eyyubiyeden çok Balıklıgölden söz etmekte. Eyüp Peygamberin makamı mahallelerinin bir parçasıdır zaten, oraya gitmek özel bir iş değildir, oradan sürekli geçmektedirler. Görüşmeciler için müslümanlar için mübarek gün olan Cuma gününün anlamı büyüktür. Cuma namazı sadece erkeklere farz olduğu için bugünün daha çok onlar için önemli olduğu düşünülmektedir. Oysa bu mahallelerdeki kadınlar da bu mübarek günde dua etmeyi, camiye gitmeyi, özellikle hem cami hem de ziyaret bulunan Balıklıgöl'e gitmeyi önemsemektedir. Böylece kadınlar Cuma gününü ibadetle eda etmek için dışarı çıktıklarını belirtmektedir. Görüşmeciler için "dua etmenin" önemli bir ibadet olduğu görülmektedir. Bu da insanların hayatla ilgili beklenti ve isteklerinin her zaman devam ettiğini gösteren başka bir örnektir. İnsanlar bu planlarının gerçekleşmesi için çabalarına dua etmeyi de katmaktadır.

"Yakınlarını, sevdiklerini kaybetmek" ise insanların hayatlarını derinden sarsan, şehirle ilişkileri değiştiren, kuralları ve koşulları kökünden değiştirebilen bir olay. Emine D. (30) ev hanımı, geçen yıl eşini kaybedince 6 çocuğuyla zor durumda kalmış. Kirayı ödeyemeyince yakın zamanda evden kovulmuş. Tek yaptığı evde çocuklarıyla hayatta kalma çabası. Şehrin yeni kısımlarını görüp görmediğini sorduğumuzda verdiği cevap "Valla ben çıkmadım." oluyor. Yine ev gezmesi ya da farklı bir etkinliği olup olmadığını sorduğumuzda cevaben: "Gezmek yok. Herkes evinde oturmuş. Gezmeye gitmiyorum." (Emine D, 30) diyor.

Dedikodudan korkan bir genç kız olan Naime de babasının ölümünden dolayı gezmediğini söylemekte. Genç kızlar kendilerini, namuslarını, “sözden, savdan” (kendilerinden, namuslarından kötü bir şekilde söz edilmesi, dedikodu edilmesi, ileri geri konuşulması) daha çok korumak zorundadır:

“Burada rahat gezilmiyor. Ben çıkmıyorum ortam müsait değil. Söz ederler. ‘Babaları öldü, gezmeye başladılar’ derler.” (Naime, 24)

Emine S. (57) kocası öldüğünden beri tek başına çocuklarının başında durmuş. Kızları ve oğulları işe başlamış, böylece geçiniyorlar. Hiç şehri gezmeye, görmeye fırsatı olmamış. Harrahman’ı²¹ biliyor.

İlyas’a göre burası şehre uzak ve kenarda değil. ulaşımı da oldukça kolay. Şehirde gezen ve şehirden uzak yaşamayanlardan biri İlyas:

“Ulaşım var her yere. Sırrın’dan da gelsen, Sigorta’dan da Toki’den de gelsen sıkıntı yok. En geç yarım saatte ulaşıyorsun.” (İlyas P., 28)²²

Medine ise şehirde gezmeyi seviyor, şehri de mahalleyi de seviyor: “Her fırsatta giderim Balıklıgöle. Çarşıya giderim, namaz kılarım.” (Medine A., 17)

Mithat şehirle ilişki içinde yaşadıklarını belirtiyor. “Şehri kullanıyoruz. Ulaşım sorun değil. Hergün evden Balıklıgöl’e 18 dakikada yürüyorum.”

Hacı ulaşımdan memnun ve mahallenin uzak bir mahalle olmadığını düşünüyor: “Ulaşım rahat. Burası uzak değil. Gidiyoruz şehre. Bütün esnafları tanıyoruz çarşıda.” (Hacı C., 46)

²¹Balıklıgöl deyince anlamadı, Balıklıgöl’ün halk arasındaki adı, “Halilürrahman mekanının” kısaltılmışı “Harrahman” Halk orayı gölüyle değil, Hz İbrahim (as) nin makamıyla anmayı daha uygun buluyor

²² Bahsedilen semtler şehir merkezinde olmayan muhitlerdir. Bunlardan Sırrın ve Sigorta şehrin kenar mahalleleridir. TOKİ ise şehrin dışındadır.

Eviyle, ailesiyle, mahallesiyle bir uyum ve huzur bulan Semra D. Bu mahallede özgür biri olarak yaşadığını, şehirde dilediği gibi gezdiğini söylüyor:

“Evet, serbestim ben. Her yönden serbest burası. Mesela dün hiç yokken gündüz çıktım, akşam eve geldim. Eşimden izin alsam da olur, almasam da. Nerde işim olsa oraya kadar giderim. Balıklıgöle kadar giderim işim olursa. Yenişehir ev gezmesine gidiyorum. Akrabalar var. Gezme olsa, tanıdık, giderim” (Semra D., 31)

Urfa’yı gezip gördüğünü, şehri yaşadığını düşünen Semra’nın dahasına ihtiyacı ve isteği var. Başka bir şehir görmemiş ve artık farklı bir şehirde yaşamak, başka şehirleri, farklı insanları da görmek istiyor.

“Elimde olsa, başka şehirde, İstanbul’da yaşamak isterdim. Herkesten uzak. Başkalarından uzak. Artık daha değişik insanlarla tanışmak istiyorum.” (Semra D., 31)

Ayrıca konuşmaya devam ettikçe Semra’nın aslında burada o kadar da rahat gezememekten şikayetçi olduğunu anlıyoruz. Bunu da mahallenin fiziki yapısına bağlıyor öncelikle:

“Burada serbest gezemiyoruz. Yenişehir ve diğer taraflarda apartman olduğu için farklıdır. Burası avlulu, mahalle, herkes her şeyi görüyor. Orada serbest geziliyor. Burada biriyle konuşunca hemen dedikodu çıkar. Orada öyle değil.” (Zeynep F., 28)

Mahalle ortamının kurulması ve işleminde, mahallede az katlı evler ya da apartmanlar bulunmasının önemli bir etken olduğu bu örnekte görülmekte. Zeynep F. şehrin farklı kısımlarını tanımadığını, buranın farklı bir mahalle, yer olup olmadığını bilmediğini söylüyor: “Farklıdır herhalde. Bilmiyorum. İnsan gezip tozsun ki bilsin.” (Zeynep F., 28)

Şehirde gezme alışkanlıklarını sorduğumuzda sadece maddi kısıtlamaların ve sosyal yükümlülüklerin değil, ahlaki kuralların ve sosyal kontrol araç ve kurallarının da karşımıza çıktığını görmekteyiz:

“Canımız isteyince geziyoruz, AVM’ye gidiyoruz. Balıklıgöle, Eyüp peygambere. Yanımızda büyüklerle geziyoruz, genç kız tek başına asla çıkamaz.” (Azize K., 21)

Hayatı çalışmaktan ibaret olan Kübra ise hiçbir yere gitmediğini, evde ve işte hep çalıştığını anlatıyor. Mahallesini ve komşularını bile tanımadığını, Balıklıgöl’ü yeni gördüğünü de ekliyor.

İmkanları ölçüsünde çarşıya az gittiğini ancak koşullarının böyle gerektirdiğini söylüyor Ayşe. Mahallede tanıdık ve karabaların olmasını seviyor, bunu bir baskı aracı olarak görmüyor ve ekliyor: “Rahatım. Geziyoruz. Kimse bize karışmaz. 6 senedir buradayız. Bir tehlike görmedim” (Ayşe G., 33)

Ayşe için ailesiyle, kardeşleriyle rahatça görüşmek bir nimet. Bunu da akraba evliliği yapmalarına bağlıyor. “ Kardeşlerimle sık sık görüşürüz. Geçen hafta bir bacımı aldım, diğerine gittik bir haftalığına.” köye. (Ayşe G., 33)

Ahmet B, insanların mahalle ve şehirle bir ilişki ve iletişim içinde olduğunu ama öncelikle kendi mahallelerinde işlerini hallettiklerini ve bunu rahatça yapabildiklerini söylüyor:

“İnsanlar Eyüp Peygamber makamına, oradaki çarşıya, oradaki polikliniğe gidiyorlar. Yürüyerek gidiyorlar. Şehire de gidiyorlar. Haşimiye’ye,Urfanın çarşısına özellikle çok gidiyorlar. Bahçelievlere giden belki vardır ama asıl çarşıya gidiyorlar.” (Ahmet B., 33)

Ömer şehire ailece gidip gezdiklerini söylüyor:

“Şehre gidiyoruz. Hafta sonu Balıklıgöl’e, çarşıya gidiyoruz. Burası çarşıya yakın. Burada herşeye ulaşıyoruz. Her yer yakın.” (Ömer U., 30)

Görüşmecilerin bir çoğu şehri görememekte ve gezememektedir. Ayrıca yoksulluk, çevre baskısı, mahallede dedikodu çıkması, aile büyüğünü kaybetmek, küçük çocuklarının olması, eşin izin vermeme gibi bir çok nedenle şehirle iletişimi kısıtlı pek çok kadın ve erkek bulunmaktadır. çoğunun şehirle ilişkisi kısıtlıdır. Bir çok görüşmeci için buradaki hayat, akrabaları, komşuları ve çarşı alışık oldukları hayat tarzlarını

sürdüremeleri için yeterli olmaktadır. İnsanlar mahallelerindeki akraba ve komşularıyla sıklıkla görüşmektedir. Bunun yanı sıra mahallelerde açılan ücretsiz kurslara gitmenin ise görüşmeciler için önemli bir şans olduğu görülmekte. Dini amaçlı gezi ve ziyaretlerin de mahalleli için önemli olduğu görülmekte. Eyyubiye’de toplu ulaşım araçları yeterli ve düzenlidir. Ayrıca, motorsiklet kullanımı yaygındır. Mevsimlik işçiliğe gidenlerin bir çok görüşmecinin de gittikleri şehirleri gezme imkanı olmadığı görülmektedir. Şehri görmek, merkezin neresi olduğu, mahallede rahatça gezebilme imkanı gibi konular görüşmeciler tarafından farklı şekillerde algılanıp tecrübe edilmektedir. Bu farklılıkları anlamak için mahallelinin dünya algısını daha yakından incelemekte fayda olduğunu düşünmekteyiz.

4.2.6. Kenar Mahallede Gündelik Hayat ve Dünya Algısı:

Buradaki çoğu görüşmeci için boş zaman kavramı ve faaliyeti olamaması dikkat çekici bir bulgu olmuştur. “Burada gündelik hayat nasıl geçiyor” sorusuna cevap almak zor olmuştur. Görüşmecilerin çoğu en fazla “hayat iyi” diye yanıt vermiştir. Bu insanlar günlerini hikaye etmeden, bu şekilde kendilerini ve hayatlarını ifade etmeden yaşamaktadır. Buradan, onlar için gündelik hayatın tamamının görev, ödev, ya da doğal ihtiyaçlarla dolu olduğu anlaşılabilir. Birileriyle konuşup rahatlamak, gezmeye gitmek bile ihtiyaç ve aynı zamanda bir görev olarak görülmekte. Gündelik hayatları komşularına gitmek, akraba ziyaretleri, ev işleri, evdeki bakıma muhtaç bireylerin bakımı ya da çalıştıkları işlerde geçmektedir. Şemse G. (23-24)’nin ise kocası sara hastası ve hep evde. Onunla ve küçük çocuklarıyla ilgileniyor. Kocasının sokağa çıkamadığı için sürekli, “günde 23 saat” TV izlediğini söylemektedir.

Özürlü çocuk, hasta eş, yatalak kaynana, birçok küçük çocuk gibi bakıma muhtaç yakınları buunmakta. Örneğin Senem’in yanında sakat görümcesi yaşıyor (Senem D.-28) Feride D. de sakat kaynanasıyla aynı evde yaşıyor ve ona bakıyor. Hiç bir yere çıkamıyor, hayatı sadece evinde geçiyor, kendisinden başka kaynanasına bakacak kimse yok. Köyüne bile senede bir kere 2 günlüğüne gidebiliyor.

“Biz biriz, kaynanamla aynı evde yaşıyorum, kaynanam 5 senedir sakat, ona bakıyorum. 1 oğlu var kaynananın. Kendi evleri” (Feride D.- 34-35)

Boş zamanında Kuran okumaya vakit ayıranlar da bulunmakta. Feride’ye hoca “Allah rızası için” öğretmiş, yani para talep etmeden.

Çoğu görüşmeci televizyon izlemekten ise bazen yapılan bir faaliyet olarak bahsetmekte: “Evin işi çok. Çocuklardan ve evden fırsat bulunca bazen izliyorum” (Feride D.)

Bölgede açılan ücretsiz kursları önemseyip onlardan yararlananlardan biri de Zeynep. Zeynep S. gibi dikiş nakış öğrenip para kazanmayı planlayanlar olduğu gibi bu şekilde kendisinin ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılamak isteyen kursiyerler de bulunmakta:

“Belki dikişle para kazanırım diye geliyorum kursa. Maddi sorunlarımız var. Ne olacağı belli değil. Çocuklarım hala ufak. Kendi ayaklarımın üzerinde durmak istiyorum.” (Zeynep S., 40)

Kurstaki arkadaş ortamı, bir şeyler öğrenmenin hazzı, kendine özel bir zaman ve faaliyete sahip olmak da yine kadınların hayatlarını değiştiren yeniliklerden. Semra da kursa vakit ayırmaktan oldukça memnun olanlardan:

“Hafta içi dikişe geliyorum (kursu). Hep akraba kurstakiler. 5 aydır geliyorum kursa. Ev işinden dolayı zor oluyor ama güzel bir şey. Haftasonu evin işiyle uğraşıyorum. Annemgile gidiyorum, ziyarete.” (Semra D.,31)

Diğer görüşmecilerden farklı olarak, mahallesi dışında bir yerde de, Balıklıgöl’de, ücretsiz ebru kursuna gitmiş Zeliha F. (Zeliha F. 36) Orada ders veren arkadaşını ziyarete yine zaman zaman uğruyor kursa. Şimdi ise SODES’in biçki dikiş kursuna devam etmekte.

Naime boş zamanlarını, gününün nasıl geçtiğini bize anlatanlardan:

“Evde TV izliyorum. Yazma işliyorum. Dikiş nakış yapıyorum, Kuran okuyorum. Kursa geldiğimden beri hayatım değişti. Burada dikiş ve Kuran da öğreniyorum” (Naime K., 24)

Zeynep S. ise gündelik hayatının, kurs, çocuklar ve evle geçtiğini belirtiyor ve ekliyor:

“Yakın zamanda toplu nikah yapıldı, bizimki de orada kıyıldı. Bize Kuran hediye ettiler. Onu çok okuyorum. İlkokul mezunu olduğum için okuma yazmam da iyi.” (Zeynep S., 40)

Yaklaşık 15 yıllık evliyken resmi nikahı kıyılan, bir kitabı, bu Kuranı Kerim gibi okunması ibadet hükmünde olan bir kitap olsa bile ancak hediye edilince edinebilen, ilkokul mezunu olmayı, seri okuyabilmeyi iyi eğitilmiş olmak olarak kabul eden bir insanın hayata bakışı ve beklentilerinin oldukça farklı olduğunu görmekteyiz.

Ayşe Ö. boş zamanlarını kurslara giderek değerlendiriyor. Esas amacı meslek edinmek, kuaför olmak. Kursların ortamı, faaliyet ve gezileri, oradaki arkadaşları ise onun için bulunmaz derecede kıymetli ve güzel fırsatlar. Anlata anlata bitiremiyor kurs hayatını, hayatını orada yaşıyor ve tamamlıyor çünkü:

“Geziyorum. Arkadaş ortamımız var. Kursun ortamı çok farklı. Gezileri, turları var. Otobüsü onlar karşılıyor. Şen şakrak otobüste, zılgıtlar. Çok güzel. Kahvaltı var, etkinlik, bilgisayar kursları var. Hocamız, müdürümüz çok iyi. Benim bir belgem var, ikinci için gidiyorum.” (Ayşe Ö. 37)

İlyas boş zamanlarında kitap okumakta. “Kitap okuyorum. Risale’i Nur okuyorum. Dini roman okuyorum.” diyor. (İlyas P., 28)

Mithat (70) boş zamanının olmadığını, hergün sabah ezanıyla uyandığını, her ikindi Balıklıgöl’de namaz kıldığını, arkadaşlarıyla buluştuğunu anlatmakta.

Kimi genç kızlar gezdiğini söylerken çoğunluk gezemediklerini, laf söz olduğunu söylüyor. Bazı gençler ve yetişkinler mahalleyi sevmiyor, kaçmak istiyor. Buranın baskısı ve kötülüklerle dolu bir yer olduğunu düşünüyorlar. Çoğu insan mahalleyi

seviyor. Buradaki ortamı sıcak ve yakın buluyorlar. Olduğu gibi kabul etmişler mahalleyi.

Aynı mahallede bir çok birey, bir çok aile bulunmakta. İnsanların aile yapıları, yaptıkları işler, eğitim durumları mahalleye dair fikir ve duygularını değiştiriyor. Belirli bir mahalle yapısı ve kimliğinden bahsetmek mümkün. Şehirde de Eyyubiye başka türlü, kendine özgü bir yer olarak bilinmekte. Buradaki hayat algısını anlamaya çalışırken dinin mahalleli için önemli bir olgu olduğu görülmekte. Cuma günleri ziyarete gitmek ve dua etmek onlar için çok anlamlıdır.

Sonuç olarak eğitimin, okuma yazmanın anlamı mahalleli için farklı olabilmektedir. Seri okuyabilmek onlar için iyi eğitilmiş olmak anlamına gelebilirken, otobüsün yazılarını okuyabilmek hayat kalitelerini oldukça yükseltebilmektedir.

Mahalleliye göre buranın kendilerine, kültürlerine, fakirlere uygun, farklı bir ortamı bulunmakta. Çoğu mahalleli burada yaşamaktan memnun. Tanıdıkları dünya burası ve buraya değer vermek kendi varoluşlarını da anlamlı kılmakta. Çoğu mahalleli burada yaşamayı tehlikeli bulmuyor, burayı eksikleriyle kabul etmişler ve fırsatları olursa daha iyi imkanları olan yerlere taşınabileceklerini söylüyorlar. Bir kaç görüşmeci ise burayı sevmiyor, buradaki ortam, insanlar ve hayatın kendilerine zarar verdiğini düşünüyor, buradan ayrılmak istiyorlar. Ayrıca imkanı olsa bile buradan ayrılmayacağını söyleyen, buradaki yaşamı kendisinin ayrılmaz bir parçası olarak gören az sayıda. Genel olarak buranın kendine özgü bir kültürü ve mahalle ortamı olduğunu, eksiklikleri olsa da olumsuz bir yer olmadığını düşünüyorlar. Görüşmelerde bir araya gelen komşuların birbirleriyle sık sık görüşmelerini söylemeleri ve birbirlerinden haberdar olmaları da bunun bir başka kanıtıydı. Yine yapılan gözlem ve ziyaretler sonucu mahalledeki bakkallardan alışverişin yaygın olduğu ve bakkal sahiplerinin de çevreyi gözlemlediği, kimin dükkanına ne kadar uğradığını takip ettiği görülmüştür.

Herkes fakir olmasa da, alt yapısı sorunlu olmasa da burası fakir bir muhittir. Şehrin merkezinden farklı olarak mezarlık, hipodrom gibi büyük ve farklı yapılara

sahiptir. Hayvancılık gibi kokusundan rahatsızlık duyulan, şehrin kenarına itilmiş faaliyetler şehir dışında ama buranın çeperlerinde yapılmaktadır.

Burası tarihi, eski bir mekandır ve kendine has bir dokusu ve hafızası vardır. Buranın farklı ve zengin bir etnik yapısı vardır. Burası kırdan göç alır, kıra fiziki ve kültürel olarak yakındır. Bu insanlar şehre göç etseler bile köyden ekmeklerini kazanmaya devam etmektedirler. Buradaki öğrenciler için okula gitmek eğitim ihtiyaçlarını çözen ve sürdüren bir faaliyet değildir. Bu öğrencilerin çoğunun eğitim görmek ve başarılı olmak için daha fazla çabaya ve aileleri dışında dernek, kurs ya da kişilerden maddi ve manevi desteğe ihtiyacı bulunmaktadır. Burası Urfanın farklı bir muhitidir. Buranın sokaklarında, otobüslerinde farklı insanlar, çarşılarında farklı ürünler satılmaktadır.

Dini makamı, farklı yapıları ve çarşısı nedeniyle Urfalıların her zaman uğradığı bir yerdir. Burada oturanların merkezde tanıdık ve akrabaları olabildiğinden bu insanlar birbirlerine gidip gelmeye devam etmektedir. Büyümüş ve nihayet bir ilçe olmuştur.

SONUÇ:

Çalışmada bir kenar mahalle tanımına ulaşması hedeflenmiştir. Eyyubiye ilçesi örneği alınarak, “kenar mahalle”, “mahalle” ve “şehir”le ilgili kavramlar göz önüne alınmıştır.

Mahalle şehrin ayrılmaz bir yapısıdır, şehri tanımayı, onu sahiplenmeyi sağlayan daha yakın ve samimi ilişkilerin bulunduğu birimdir. Şehir ise insanların yaşam biçimlerini karmaşık ve daha detaylı, daha çok teknik imkandan yararlanarak yaşamalarını sağlayan bir merkezdir. Şehrin merkezinde olmak hayatın merkezinde olmak demektir. O şehirde yaşamayı kolaylaştırır.

Sahada yapılan çalışmaya göre ilçedeki mahalleler birbirine benzer özellikler gösteren kenar mahallelerdir. Eyyubiye'nin kendine has bir kültürü ve yaşam biçimi vardır. Bu yaşam Arap, Kürt ve Türk sakinlerin adetleriyle şekillenir. Ayrıca ilişkide olmayı sürdürdükleri köy yaşamı da hayat tarzlarında önemli bir yer tutar.

Kenar mahallenin kendine has bir kültürü bulunmaktadır. Bu negatif özellikler içermek zorunda değildir. Kenar mahallelerde kırsal ya da etnik özelliklerin ağırlıkta olduğu kültürel bir yapı olabilmektedir.

Eyyubiye'deki kenar mahalleleri inceleyip bir kenar mahalle tanımı ve imgesine ulaşmayı hedeflediğimiz çalışmaya göre kenar mahallenin şehirden fiziki olarak olmasa da uzak olduğu görülmüştür. Buranın şehirle bağlantısı zayıf ya da zor olabilir, ulaşımı elverişsiz olabilir. Ya da bu mahalle şehrin dışında olabilir. Ayrıca mahallelinin yaşam tarzı kendine özgü olduğu için mahallelinin şehirle ilişkisi kısıtlı olabilir. Bunun yanında kenar mahallede yaşayanların bir çoğunun maddi durumu şehre gidip gelmelerini sağlayacak yeterlilikte olmayabilmektedir. Bunların yanında kenar mahallelerde konut dışı büyük yapılar bulunabilmektedir. Stadyum, hipodrom, cezaevi gibi bu yapıların kimi mahalleli için kokuya neden olmakta ve tehlikeli olabilmektedir. Ayrıca bu yapıların mahallelinin sosyalleşmesine bir katkısı bulunmamaktadır. Eyyubiye de şehrin merkezi mekanlarından uzaktır ve cezaevi, ahırlar, hipodrom, stadyum, mezarlık gibi

yerleşim yeri olmayan ya da tehlike arz eden yapıları bulunmaktadır. Bu olumsuz özelliklerin yanında Eyyubiye’de önemli bir alt yapı sorunu ve eksikliğinin olmadığı görülmektedir.

Mahalledeki birçok ev avluludur. Diğerleri iki ya da üç katlıdır. Yüksek bina için ruhsat verilememektedir. Evlerin çoğu sıvasızdır. Sokaklar dardır ve küçük çocuklarla doludur.

Mahallenin özel bir mesire yeri ya da piknik alanı yoktur. Ayrıca mahallede çocuk parkı yoktur. Az sayıda park bulunsa da bunlara gitme alışkanlığı yoktur çünkü buralar “sokağın ortası” gibi görülür. İnsanlar köyle ilişkilerini sürdürdükleri için ve maddi sıkıntılardan dolayı parka, pikniğe gitme alışkanlığı da yoktur.

Eyyubiye’deki mahallelerin kendine has bir kültürü bulunmaktadır ve bu kültür ilçedeki mahalleler arasında benzerlik ve bütünlük göstermektedir. Bu negatif özellikler içermek zorunda değildir. Kenar mahallelerde kırsal ya da etnik özelliklerin ağırlıkta olduğu kültürel bir yapı olabilmektedir.

Eyyubiye’de Şanlıurfalı Arap nüfus çoğunluktadır. Ayrıca mahalleye Suriye’deki iç savaştan kaçan bir çok Suriyeli göç etmiştir ve oldukça zor koşullarda yaşamaya çalışmaktadırlar.

Mahalleye güçlü bir bağlılık bulunmaktadır. Bu, mahallenin kırsallık ve fakirlikle uyumlu bir yaşam biçimi sürdürmesinden kaynaklanmaktadır. Burada yaşayanlar gibi çalışanlar da bölgeyi sevmekte ama buranın sorunlarını da belirtmektedirler. Çoğu mahalleli birbiriyle ve mahallesiyle iyi bir ilişki ve dayanışma içindedir ve burayı sevmekte, benimsemektedir. İnsanlar kapı önlerinde oturmakta, çocuklarının sokakta oynamasına izin vermektedir. Bu şekilde evin önünü mahalleye açılan bir kapı olarak kullanmakta ve mahalleyle ilişkilerini sürdürmekte, bir yandan mahalleyi ve mahalleliyi kontrol etmekte, gözetlemekte, mahalleli üzerinde denetim ve baskı kurmaktadır. Çoğu

mahalleli birbiriyle ve mahallesiyle iyi bir ilişki içindedir ve burayı sevmekte, benimsemektedir. Burayı sevmeyen ve gitmek isteyen az kişi bulunmakta, genel olarak buraya güçlü bir bağlılık duyulmaktadır.

Yaşanan mahalleyle ilgili algı kişilerin yaşayış ve deneyimlerine göre değişmektedir. Örneğin sorunlu bir evliliği ve aile hayatı olanlar mahalleyi sevmemektedir. Mahallesini sevmeyen ve gitmek isteyen az kişi bulunmakta, genel olarak buraya güçlü bir bağlılık duyulmaktadır. Ayrıca mahalleyi sevmeyenlerin genel olarak mahallelerinde yaşadığı belirli kötü olaylar sonrası böyle bir tepki geliştirdiği görülmüştür. Bazı görüşmeciler ise mahalleyi “baskıcı” ve “sıkıcı” bulmaktadır.

Yoksulluk bu bölge için ciddi bir sorundur burada yaşayanların ve yaşam biçim ve algılarının oluşmasında oldukça etkili olmaktadır. Maddi yetersizlikler gibi burada yaşayanların şehir kültüründen farklı bir kültüre ve yaşama biçimine sahip olmaları da bu uzaklığa neden olarak gösterilebilir. Yine bu nedenlerden mahallelerine bağlılıkları da artmıştır. Burada kendilerini “rahat” hissetmektedirler.

Bir çok mahalle sakini insan zekat, fitre, sadaka gibi yardımlara muhtaçtır. Mahallede hiçbir geçim kaynağı olmayan evler bulunmaktadır. Mahallede fakirlik yaygındır. Fakirlik yaşam şartlarını ve biçimini belirleyen önemli bir etken olmaktadır. Mahallede yoksulluktan dolayı ambarlarda yaşayan insanlar bulunmaktadır.

Mahalledeki çoğu insan profesyonel ve güvenceli işlerde çalışmamaktadır. Bu bölgede bir çok çocuk ve yetişkin tarım işçisi olarak güvencesiz işlerde çalışmaktadır. Burada yaşayanların eğitim almaları da yine aynı sebepten ve mahallenin eğitim düzeyinin düşük olmasından dolayı kısıtlıdır. İş şartları, mahallenin karakterini belirleyen önemli bir öge olmuştur. Çocukların okula gidememesinin tek nedeni yoksulluk değildir. Ailelerin çoğunun mevsimlik işte çalışması zaten çocukların eğitim-öğretim yılının yaklaşıp yarısını kaçırmalarına neden olmaktadır. Yine ağır işlerde çalışmak birçok kişinin erken yaşta çalışamayacak duruma gelmesine neden olmakta, bu da evdeki çocukların okuldan çıkarılıp işe konmasına neden olmaktadır.

Mahallelinin eğitim imkanı kısıtlıdır ve mahallelerdeki bir çok insan eğitimlerini tamamlayamamaktadır. Dolayısıyla mahallelinin eğitim düzeyi düşüktür. Şanlıurfa'daki okuma yazma oranı %91 iken, Eyyubiye'deki okuma yazma oranı % 89'luk bir oranla daha düşüktür. Dolayısıyla, kenar mahallelerde eğitim ciddi bir sorun olmaktadır. Bir çok insan yeterli eğitim alamamakta bu yüzden iyi, düzenli ve güvenceli işlerde çalışmamaktadır. Görüldüğü gibi eğitimdeki sorunlarla iş yaşamındaki sorunlar birbirinin neden ve sonuçları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir çok mahalleli için kızların okutulması ya da sokakta dolaşmaları negatif ve ayıp davranışlar olarak görülmektedir. Bu mahallelerde geleneksel mahalle ilişkilerinin, tanışıklığın, kontrol mekanizmalarının görüldüğü anlaşılmakta ancak belirli bir liderlik konumunun olmadığı da belirlenmektedir.

Bu mahallelerde geleneksel mahalle ilişkilerinin, tanışıklığın, kontrol mekanizmalarının görüldüğü anlaşılmakta ancak belirli bir liderlik konumunun olmadığı da belirlenmektedir. İnsanlar mahallenin belirli bir liderinin olmadığını söylese de mahalleli birbirinden haberdardır ve insanların birbirinin hayatını izlemektedir. Tek katlı evlerin çoğunlukta olması ve kapı önünde oturmanın yaygın olması bu gözlemleme işini kolaylaştırmaktadır.

Kenar mahallelerde sosyal yaşam kısıtlıdır. Mahallede kadın ve kızların hayatı daha çok ev içinde şekillenir. Genç kızların sokağa tek başına çıkmasına iyi gözle bakılmaz. Mahallede rahatça gezmek çoğu insan için mümkün değildir. Mahalleli için sosyal yaşam kısıtlıdır. Kadınlar dedikodudan çekinir, erkekler ağır işlerde çalışır. Çocuklar kardeşlerinin gözetiminde rahatça sokaktadır. Bir çok mahalleli için kızların okutulması ya da sokakta dolaşmaları negatif ve ayıp davranışlar olarak görülmektedir. Yine ağır iş şartlarından dolayı erkeklerin bir çoğunun da mahallede ya da şehirde gezmeye imkanı bulamadığı görülmektedir.

Mahallelerdeki kadınlar ve kızlar mahallelerindeki ücretsiz kursları kullanmaktadır. Ancak kursa devam etmeleri için kursların evlerine oldukça yakın olması, mümkünse en fazla bir-iki sokak ileride olması gerekmektedir.

Mahallelerin erkeklerine yönelik, karma olan, ücretsiz üniversiteye hazırlık kursları dışında kurs bulunmamaktadır. Mahallenin erkekleri mahalledeki kahveye de gitmediklerini söylemektedir. Serbest zaman faaliyeti olarak sadece gezmeden bahsetme, bunu da yoğun işlerinden ve fakirlikten dolayı yapamadıklarını belirtmektedir.

Buradaki insanlar boş zamanlarının ve boş zaman faaliyetlerinin olmadığını söylemektedir. Onlar için hayat genel olarak gündelik iş ve sorumluluklardan ibarettir. Kadınlar ev gezmesi ve kurslara katılsalar bile bunu bir hobi olarak tanımlamamaktadır.

Mahallenin dini yaşantısına önem verdiği, bunun bölgedeki dini kurumlardan ve geleneksel yapıdan kaynaklandığı söylenebilir. İlçe zaten kutsal bir makam olan Hz. Eyüp Peygamber etrafında kurulmuş ve adını buradan almıştır. Ancak insanların dini konularda da eğitim alma imkanları azdır.

Burası şehirden çok köye benzemektedir. Açık alanları ve tarlaları yoktur ancak tek katlı evleri, dar sokakları ve öresel kıyafetler giyen halkıyla bu görünüm pekişmektedir. Eyyubiyeli insanlar çoğunlukla köy kökenlidir. Buradaki insanların köyü özleyip istemeseler bile köy hayatından kopamamış, şehirle kaynaşamamıştır. Bir çok kenar mahalleli köy hayatıyla bağlantılı bir yaşam tarzına sahiptir. Şehirden uzak, şehir hayat, kültür, alışveriş ve gezme imkanlarından uzakta yaşamakta, şehri ve şehirliyi yeterince tanıyamamaktadırlar. Kendi aile ve mahallelerinin koyduğu kurallar ve gözlem altında yaşamaya devam etmektedirler. Şehre daha gittiğini söyleyenlerin bile mahallenin ortam ve yapısından etkilendiği görülmektedir. Kenar mahalleli bulunduğu ortamın kimliğinden ve hayat biçiminden etkilenir.

Mahallelerde evler genelde çok çocukludur. (Görüşülen ailelerin genel olarak altıdan fazla çocukları bulunmaktadır)Şanlıurfa'nın genelinde olduğu gibi mahallede

degenç nüfus oranı yüksektir. Mahallede çocuklar yoksulluk, erken yaşta çalışmanın yaygınlığı, eğitime deam edememe gibi sorunlardan dolayı zor şartlarda büyür. Ayrıca mahalledeki çocuklar çok küçük yaşlardan itibaren sokaklarda oynayarak yetişir. Bu mahallelerde aile ve akrabalık ilişkileri güçlüdür. İnsanlar akrabalarıyla aynı mahallede oturmakta, gündelik ve sosyal yaşamlarını birlikte sürdürmektedir. Mahalledeki insanlar daha çok aileleri ve komşularıyla görüşmekte, gezme anlayışı bu kesimle sınırlı kalmaktadır. Mahallelinin şehrin tarihi çarşısı hariç şehirdeki farklı yerleri ve başka şehirleri gezme gibi bir alışkanlıkları yoktur. Bunun yanında şehri gezen görüşmeciler olsa da bunlar azınlıkta kalmıştır.

Mahalleliler için bir aile büyüğünü kaybetmek ya da boşanmak yıkıcı sonuçlar doğuran olaylardır. Mahallelinin sosyal olarak güvende ve özgür olmak için başında bir “baba”nın bulunması gerekmektedir. Ayrıca aileler maddi olarak da erkeğin gelirine bağımlıdır. Kadınlar ve genç kızlar da mevsimlik işlere, tarlaya gitmektedir, ancak küçük çocuklu kadınlar bu işleri de yapamadıklarından daha dezavantajlı ve muhtaç durumda olabilmektedir.

Suç işleme oranlarıyla ilgili istatistikler sadece il ölçeğinde olup ilçe ya da mahalle bazında açıklanmadığı için bu konuyu gözlemlerimiz, tecrübelerimiz ve görüşmecilerin ifadeleriyle yorumlamaktayız. Mahallede bir suç örgütünden bahsedilmemektedir. Ayrıca mahalle korkulan bir mahalle ya da suç mahallesi olarak tanınmamaktadır. Mahallede madde bağımlılığı sorunu yaşanmaktadır. Bu madde daha çok tiner ve balidir. Dolayısıyla mahallede uyuşturucu satışıyla ilgili bir sorundan bahsedilmemiştir.

Kenar mahalle varoştan farklı olarak, suç ile birlikte tanımlanmak zorunda değildir. Kenar mahallelerde “mahalle kimliği” denen ortak payda önemli ve güçlüdür. Kenar mahalleler yoksulluk ve yoksunlukla iç içedir. Burada iyi bir eğitim ve imkanı bulmak sıradan bir muhitte olduğundan daha zordur. Kenar mahalle sıradan bir mahalleden farklı olarak şehirden daha uzak ve kendine has bir yaşam alanı kurar. Ayrıca kenar mahalleler gettoda farklı olarak şehri dışlamaz. Kenar mahalle için gettolaşma tehlikesi ise her zaman mevcuttur. Kenar mahalle şehrin merkezinde de yer

alsa bu fiziksel yakınlık sosyal ortamlarla, çeşitli caddeler ve bloklarla ya da sadece insanların yaşam tarzıyla şehirden uzakta kalmıştır.

Eyyubiyeliler yaşadığı yerden dolayı ayrımcılığa ve dışlamaya uğramamaktadır ancak mahallelilerin şehirle ilişkilerinin sağlıklı olduğu söylenemez. Kenar mahalleli şehirden, şehir hayatından ve imkanlarından uzakta yaşamaktadır. Şehirle iletişim sınırlıdır ve daha çok şehrin en eski çarşısı şehrin en çok bilinen yeri iken şehrin yeni muhit ve çarşıları tanınmaz ve verimli bir şekilde kullanılmaz. Yine aynı nedenlerden mahalleye ait özel bir hayat algısı bulunmaktadır.

Mahalle buralı olmayanların yaşamak ve çalışmak istemediği bir yerdir. Farklıdır, kokar, uzaktır, yoksuldu. Bu kötü değil, farkı bir kültürdür. Eyyubiye’de oturmayanların buradan çekinme nedenleri mahallelerin farklı, “köylü” bir kültürünün olması, farklı bir dilinin (ağırlıklı olarak Arapça) olması, eğitim düzeyinin düşük olması, eğlence ya da gezme mekanlarının olmaması, uzak bir semt olması, yeni ve lüks apartman dairelerinin yapılıp satışa sunulmaması gibi yaşam tarzı ve şartlarından kaynaklanan nedenlerdir.

Sonuç olarak Eyyubiye’deki bu muhitler birer kenar mahalledir. Şehrin fakirleri “zaten” buradadır. Burada zor hayat yaşayan çocuklar ve büyükler görülmektedir. Bu insanlar hayatı sevmenin, onunla mücadele etmenin yollarını kimi zaman kurslarda, kimi zaman maddi güçlerini bazen de ailelerini, komşularını, hayırseverleri ve en çok da içlerindeki yaşama sevincini kullanarak bulmaktadırlar. Burada güçlü bir mahalle ortamı, birlikteliği ve kimliği vardır. Eyyubiye’deki kenar mahalleler şehirden uzak bir hayat da kursa ordan kopmuş değildir.

KAYNAKÇA

- Abdürrahim, Muddazir, 1992, “Hukuki Kurumlar”, *İslam Şehri* içinde, Editör. R.B. Serjeant, Çev. Elif Topçugil, Ağaç Yayıncılık, İstanbul
- Armağan, Mustafa, 2003, “Yamalı çelişkiler şemti: Saraybosna’dan Yeni Bosna’ya”, *Cogito*, Sayı: 3, İstanbul
- Akın, Hüseyin, 2010, *Ayağımda Kırk Numara Kağıthane*, Heyamola Yayınları, İstanbul
- Akyurt, M. A., Ö. M. Yaman, 2012, “Türkiye’de Kent Sosyolojisi Çalışmaları”, *Kent Sosyolojisi*, içinde, Editör, Köksal Alver, Hece Yayınları., Ankara
- Arılı, Alim, 2012, “Şehir Sosyolojisi: 1970 Öncesi Tartışmalar Hakkında Bir Yeniden Değerlendirme”, *Kent Sosyolojisi* içinde, Hece Yayınları, Ankara
- Alada, Adalet Bayramoğlu, 2009, *Osmanlı Şehrinde Mahalle*, Sümer Kitabevi, İstanbul
- Alptekin, M. Yavuz, 2012, *Şehir Ve Toplum: Medeniyet Havzalarından Kültürel Trendlere*, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul
- Altun, Didem Akyol, “Kapalı Konut Siteleri Ve ‘Mahalle’ Kavramı” *İdealkent*, Sayı 2, Aralık, Adamor Yayınları, Ankara (216-244)
- Alver, Köksal, 2013, *Mahalle*, Hece Yayınları, Ankara.
- Alver, Köksal, 2012a, “Bir Kenti Keşfetmek”, *Kent Sosyolojisi*, içinde, Editör, Köksal Alver, Hece Yayınları, Ankara.
- Alver, Köksal, 2012b, “Mahalle”, *Kent Sosyolojisi*, içinde, Editör, Köksal Alver, Hece Yayınları, Ankara.
- Alver, Köksal, 2010a, “Mahalle: Mekan Ve Hayatın Esrarlı Birlikteliği”, *İdealkent*, Sayı 2, Aralık, Ankara
- Alver, Köksal, 2010b, *Siteril Hayatlar*, Hece Yayınları, Ankara

- Aslanoğlu, Rana A. 2000, *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*, Ezgi Kitabevi, Bursa
- Atılğan, Eylem Ümit, 2014, “Damgalı Mekanlar”, *Kenarın Kitabı* içinde, Der. Funda Şenol Cantek, İletişim Yayınları, İstanbul (61-86.)
- Aydemir, Birol, 2014, *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçlar: 2013ı*, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara .
- Aytaç, Ömer, 2012, “Kent Mekanlarının Sosyo-Kültürel Coğrafyası”, *Kent Sosyolojisi*, içinde, Editör, Köksal Alver, Hece Yayınları, Ankara.
- Ayvazoğlu, Beşir, 1995, “Bizim Mahalle”, *Şehir Fotoğrafları* içinde, İnsan Yayınları, İstanbul.
- Ayvazoğlu, Beşir,2012, *Dünyayı Güzelleştirmek: Turgut Cansever’le Konuşmalar*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Bal, Hüseyin, 1996, “Kentsel Toplumda anomi-yabancılaşma olgusu, kente göç edenlerin alternatif çözümü: hemşeri birlikleri”, *Toplum Ve Göç: II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, 20-21-22 Kasım 1996*, içinde, Sosyoloji Derneği Yayınları, Dpt, Ankara.
- Bartu, Ayfer,2001, “Kentsel ayrışım, İstanbul’daki Yeni yerleşimler ve Kemer Country örneği”, *21. Yüzyıl Karşısında Kent ve İnsan* içinde, Editör, Firdevs Gümüşoğlu, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Bayhan, Vehbi, 1996, Türkiye’de İç Göçler Ve Anomik Kentleşme, *Toplum Ve Göç: II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, 20-21-22 Kasım 1996*, içinde, Sosyoloji Derneği Yayınları, Dpt, Ankara.
- Baykara, Tuncer, 1997, *Türk kültürü Araştırmaları*, Akademi Kitabevi, İzmir.
- Bergen, Lütfi, 2010, “Medeniyetin Cüzü: Mahalle”, *İdealkent*, Sayı 2, Aralık, Ankara. (140-168)

- Bookchin, Murray, 1999, *Kentsiz Kentleşme: Yurtdaşlığın Yükselişi Ve Çöküşü*, Çev. Burak Özyalçın, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Bulaç, Ali, *Mahalle*, 05.03.2008, <http://www.haksozhaber.net/mahalle-4827yy.htm>, 16.07.2014
- Bumin, Kürşat, 2010, *Demokrasi Arayışında Kent*, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Burckhardt, Titus, 1992, *Fez*, “İslam Şehri” içinde, Editör. R.B. Serjeant, Çev. Elif Topçugil, Ağaç Yayıncılık, İstanbul.
- Can, Kemal, 2011, “Şanlıurfa’da yoksulluk manzaraları”, *Yoksulluk Halleri: Türkiye’de Yoksulluğun Toplumsal Görünümleri*, içinde, Ed. Necmi Erdoğan, İletişim Yayınları, İstanbul
- Can, Yılmaz, 1995, *İslam Şehirlerinin Fiziki Yapısı*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Cantek, Funda, Şenol, Ulutaş, Çakmak, 2014, “Evin İçindeki Sokak, Sokağın İçindeki Ev: Kamusal ile Özel “Ara”sında Kalanlar”, *Kenarın Kitabı* içinde, Der. Funda Şenol Cantek, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Cengiz, Gülsüm, 2009, “Boğazdaki Mutlu Çocuk Kuzguncuk”, Heyamola Yayınları, İstanbul.
- Creswell, John, W., 2013, *Nitel Araştırma Yöntemleri*, Çeviri Editörleri. M. Bütün, S. B. Demir, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Çağlayan, Savaş 2008, “Göç ve Yoksulluk: Mutlak ve Doğrusal Olmayan İlişki”, *Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları*, Der. Nurgün Oktik, Yakın Kitabevi, İzmir.
- Çiğdem, Ahmet, 2011, “Yoksulluk ve Dinsellik”, *Yoksulluk Halleri: Türkiye’de Yoksulluğun Toplumsal Görünümleri*, içinde, Ed. Necmi Erdoğan, İletişim Yayınları, İstanbul.

Davis, Mike, 2010, *Gecekondulu Gecekondulu Gezegeni*, Çev. Gürol Koca, Metis Yayınları, İstanbul.

Dear, Michael, 2005, “Los Angeles and The Chicago School: Invitation to a Debate”, *Cities And Society* içinde, Ed. By Nancy Kleniewski, Blackwell Readers in Sociology, Blackwell Publishing, Oxford.

De Certeau, Michel, 2008, *Gündelik Hayatın Keşfi*, Dost Kitabevi, Ankara

Dellaloğlu, Besim, 2001, “Kent Öznenin Evidir”, *21. Yüzyıl Karşısında Kent ve İnsan* içinde, Editör, Firdevs Gümüsoğlu, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

Demirhan, Tarık,” Tarih Boyunca Kuşatılan Özgürlük Adaları; Kentler”,17-22, *Cogito*, Sayı,8

Dervişoğlu, Efnan, 2010, “Türk Romanında Kent Algısı”, *Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları* içinde, Der. Ö. Uğurlu, N.Ş. Pınarcıklıoğlu, A. Kanbak, M. Şiriner, Örgün Yayınevi, İstanbul.

Duri, Abdulaziz, 1992, “Hükümet Kurumları, Hukuki Kurumlar”, *İslam Şehri* içinde, Editör. R.B. Serjeant, Çev. Elif Topçugil, Ağaç Yayıncılık, İstanbul.

Elisséeff, Nikita, 1992, “Fiziki Plan”, *İslam Şehri* içinde, Editör. R.B. Serjeant, Çev. Elif Topçugil, Ağaç Yayıncılık, İstanbul.

Eraydın, Aydın, 1994, *Mekan Organizasyonuna İlişkin Değişen Paradigmalar*, Toplum ve Bilim, Sayı: 64-65.

Erder, Sema, 2011, *İstanbul'a Bir Kent Kondu: Ümraniye*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Erdoğan, Necmi, 2011a, “Yoksulları Dinlemek”, *Yoksulluk Halleri* içinde, Ed. Necmi Erdoğan, İletişim Yayınları, İstanbul.

Erdoğan, Necmi, 2011b, “Garibanların Dünyası: Türkiye’de Yoksulların Kültürel Temsilleri Üzerine İlk Notlar” *Yoksulluk Halleri* içinde, Ed. Necmi Erdoğan, İletişim Yayınları, İstanbul.

Ergülen, Haydar, 2010, *Azıcık Cihangir*, Heyamola Yayınları, İstanbul.

Erkan, Nihal Ekin 2010, *Türkiye Şehir Çalışmaları Alanındaki Kavramlar*, “*Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları*” içinde, Der. Ö. Uğurlu, N.Ş. Pınarcıklıoğlu, A. Kanbak, M. Şiriner, Örgün Yayınevi, İstanbul

Erman, Tahire, 2010, “Kent ve Gecekondu”, *Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları* içinde, Der. Ö. Uğurlu, N.Ş. Pınarcıklıoğlu, A. Kanbak, M. Şiriner, Örgün Yayınevi, İstanbul

Erman, Tahire, 2010, “Kent Çeperindeki Bir ‘Devrimci’ Mahalle: 1970’lerden 2000’lere Mahallenin Değişen Anlamı Ve Mahalle Üzerinde Yaşanan Çatışmalar, Çekişmeler”, *İdealkent*, Sayı 2, Aralık. (170-195)

Ertürk, Hasan, Neslihan Sam, 2011, *Kent Ekonomisi*, Ekin Yayınevi, Bursa .

Faruqhi, Surayya, 1993, *Osmanlı’da Kentler ve Kentliler*, Çev. Neyyir Kalaycıoğlu, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Ankara.

Genç, Ernur, 1997, “Kentleşme, geleneksel-modern geriliminde kimlikler”, *Toplum Ve Göç: II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, 20-21-22 Kasım 1996*, içinde, Sosyoloji Derneği Yayınları, Dpt, Ankara.

Gottdiener, Mark And Leslie Budd, 2005, *Key Concepts In Urban Studies*, Sage Publications, London.

Gül, Hüseyin, Songül Sallan Gül, 2008, “Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürü Tartışmaları”, *Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları*, Der. Nurgün Oktik, Yakın Kitabevi, İzmir.

- Güler, Sinan, 2001, “Kent ve Tarihsel Kimlik”, *21. Yüzyıl Karşısında Kent ve İnsan* içinde, Editör, Firdevs Gümüšođlu, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Harris and Ullman, 1951, *The Nature of Cities*, ed. Paul K. Hatt, Albert J. Reiss, Jr, (<http://www.unz.org/Pub/HattPaul-1951-00237> -unknown publisher-Free Press of Glencoe), 237-247
- Harvey,David, 2009, *Sosyal Adalet ve Şehir*, çev. Mehmet Moralı, Metis Yayınları, İstanbul.
- Harvey, David, 2002, Toplumsal Adalet, Postmodernizm ve Kent, *20. Yüzyıl Kenti* içinde, Paul K. Hatt ve Öte, . Der. ve Çev. Bülent Duru, Ayten Alkan, Ankara, İmge Kitabevi
- Helle, Hans Jürgen 1996, “Kentlileşmiş İnsan”, Çev. Zeynep Aygen, *Cogito*, Sayı,8, (71-89)
- Huot J, 2000, “İlk Aşamalar”, *Kentlerin Doğuşu* içinde, Çev. Ali Bektaş Girgin, İmge Kitabevi, Ankara
- Jaguaribe, Beatriz, 2007, “Cities Without Maps”, *Urban Imaginaries* içinde, Ed, Alev Çınar, Thomas Bender, University of Minnesota Press, Minnesota.
- Juppenlatz, Morris, 1970, *Cities in Transformation*, University of Queensland Press, Queensland.
- Kaçan, Metin, 2012, *Ağır Roman*, Everest Yayınları, İstanbul.
- Karadeniz, Sıtkı, 2012, “Müze Kent’in Çağrışımlarını Mardin’de Aramak” *Kent Sosyolojisi*, içinde, Editör, Köksal Alver, Hece Yayınları, Ankara.
- Karpat, Kemal H.,2003, *Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm*, Çev. Abdulkerim Sönmez, İmge Kitabevi, Ankara.

- Kaygalak, Sevilay, 2009, *Kentin Mültecileri: Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç Ve Kentleşme*, Dipnot Yay, Ankara.
- Kepes, Gyorgy, 1996, “Kent Ölçeğinde Dışavurum ve İletişim Üzerine Notlar”, Çev. Bahar Öcal Düzgören, *Cogito*, sayı 8.
- Kıvrım, İsmail, 2009, “Osmanlı Mahallesinde Gündelik Hayat: 17. Yüzyılda Gaziantep Örneği”, *Gaziantep Üniveristesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 8 (1).
- Koçberber, Seyit, 2005, *Yeni Belediye Yasasıyla Mahalle Yönetimi*, Sayıştay dergisi, sayı.56.
- Körükmez, Lülüfer, 2008, “Kent Yoksulluğuyla Mücadelede Kadınların Geliştirdiği Stratejiler ve Toplumsal cinsiyet roller”, *Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları*, Der. Nurgün Oktik, Yakın Kitabevi, İzmir.
- Körükmez, Lülüfer, 2008, “Kent yoksulluğuyla mücadelede kadınların geliştirdiği stratejiler ve toplumsal cinsiyet roller”, *Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları*, Der. Nurgün Oktik, Yakın Kitabevi, İzmir.
- Kuban, Doğan, 2003, “Halkla Birlikte Bir Çağdağ Kent Söylemi Üzerine”, *Cogito*, sayı: 35
- Kurtuluş, Hatice, 2010, “Kent Sosyolojisinde Değişen Kavrayışlar ve Türkiye’nin Kentleşme Deneyimi”, *Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları* içinde, Der. Ö. Uğurlu, N.Ş. Pınarcıklıoğlu, A. Kanbak, M. Şiriner, Örgün Yayınevi, İstanbul.
- Kuş, Elif, 2012, *Nitel- Nitel Araştırma Teknikleri*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Layder, Derek, 2013, *Sosyolojik Araştırma Pratiği: Teori Ve Sosyal Araştırmanın İlişkilendirilmesi*, Çev. Serdar Ünal, Heretik Yayıncılık, Ankara.
- Lefebvre, Henri, 2013, *Modern Dünyada Gündelik Hayat*, Metis Kitap, İstanbul
- Lynch, Kevin 1996, *Çevrenin İmgesi*, Çev. Düzgören, Bahar Öcal. “Cogito”, Sayı,8.

- Lynch, Kevin , 2010, *Kent İmgesi*, Çev. İrem Başaran, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Mardin, Şerif, 2006, *Türkiye’de Toplum ve Siyaset, Makaleler-1*, Der. Mümtazer Türköne, Tuncay Önder, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Marshall, G, 2005, *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev. Osman Akınbay ve Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Mayring, Philipp, 2011, *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş*, Çev. Gümüş, Adnan Bilgesu Yayıncılık, İstanbul.
- Mumford, Lewis , 2007, *Tarih Boyunca Kent, Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği*, Çev. G. Koca, T. Tosun, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Mumford, Lewis, 2000, “What is a City”, *The City Reader* içinde, ed. R. T. LeGates, F. Stout, Routledge, New York.
- Mumford, Lewis, 1996, “Görünmeyen Kent”, çev. M. H. Doğan, *Cogito*, Sayı 8
- Ocak, Ersan, 2003, “Yeni İstanbul-Yeni Yoksulluk”, *Cogito*, Sayı: 35
- Ocak, Ersun, 2011, “Yoksulun Evi ”, *Yoksulluk Halleri: Türkiye’de Yoksulluğun Toplumsal Görünümleri*, içinde, Ed. Necmi Erdoğan, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Oktik, Nurgün,2008, “Yoksulluk Olgusuna Kavramsal ve Kuramsal Bakış”,*Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları*, Der. Nurgün Oktik, Yakın Kitabevi, İzmir.
- Özden, P.P., 2010, “Kentsel Yenilenmenin Unutulan Ögesi: Toplumsal Yenilenme”, *Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları* içinde, Der. Ö. Uğurlu, N.Ş. Pınarcıklıoğlu, A. Kanbak, M. Şiriner, Örgün Yayınevi, İstanbul
- Özdemir, Eylem, 2012, “Kentın Tanımlanmasında Sosyolojik Yaklaşımlar” *Kent Sosyolojisi*, içinde, Editör, Köksal Alver, Hece Yayıncılık, Ankara.

Özense, Ertan , 2012, “Kentleşme ve Suç”, *Kent Sosyolojisi*, içinde, Editör, Köksal Alver, Hece Yayıncılık, Ankara.

Pamuk, Orhan, 1994, *Kara Kitap*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Palabıyık, Adem, 2012, “Muş: Bir Kentsel Mekan Okuması”, *Kent Sosyolojisi*, içinde, Editör, Köksal Alver, Hece Yayıncılık, Ankara.

Pınarcıklıoğlu, Nihal Şirin Ayşegül Kanbak, Makbule Şiriner, 2010, “Kent Kuramları”, *Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları* içinde, Der. Ö. Uğurlu, N.Ş. Pınarcıklıoğlu, A. Kanbak, M. Şiriner, Örgün Yayınevi, İstanbul.

Porter, Michael E., 2000, “The Competative Advantage of the Inner City”, 278-291, *The City Reader* içinde, ed. R. T. LeGates, F. Stout, Routledge, New York.

Raymond, André, 1995, *Osmanlı Döneminde Arap Kentleri*, Çev. Ali Berktaş, Tarih Vakfı, Ankara.

Sezal, İhsan, “Göç Ve Şehirleşemeyen Şehirler”, *Toplum Ve Göç: II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, 20-21-22 Kasım 1996*, içinde, Sosyoloji Derneği Yayınları, Dpt, Ankara.

Shaw, Stanford, 1982, *Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye*, Çev. Mehmet Harmanlı, E Yayınları, İstanbul

Spain, Daphne, 2005, “Space and Status”, *Cities And Society* içinde, Ed. By Nancy Kleniewski, Blackwell Readers in Sociology, Blackwell Publishing, Oxford.

Şatiroğlu, Ayşen, 2012, “Türkiye’de Kent Araştırmalarının Değişimi”, *Kent Sosyolojisi*, içinde, Editör, Köksal Alver, Hece Yayınları, Ankara.

Sennet, Richard, 2013, *Zanaatkar*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Simmel, Georg 1996, “ Kent Ve Kültürü, Metropol Ve Zihinsel Yaşam”, *Cogito*, Sayı,8, Yaz, Çev. Bahar Öcal Düzgören

- Subaşı, Necdet, *Bir Şehri Kitaplaştırmak*, Yayımlanmamış Makale
- Subaşı, Necdet, 2000, *Gündelik Hayat ve Dinsellik*, İz Yayıncılık, İstanbul
- Shils, Edward, 1975, *Center and Periphery*, The University of Chicago Press, Chicago.
- Şengül, H. Tarık, 2001, *Kentsel Çelişki Ve Siyaset: Kapitalist Kentleşme Süreçleri Üzerine Yazılar*,Demokrasi Kitaplığı, İstanbul.
- Şenler, Şule Yüksel, 2010, *Huzur Sokağı*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Şenses, Fikret, 2009, *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*, İletişim Yayınları , İstanbul.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi, 2005, *Yaşadığım Gibi*, Dergah Yayınları, İstanbul.
- Tekeli, İlhan, 2010, *Gündelik Yaşam Kalitesi Ve Yerellik Yazıları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Ankara.
- Tekeli, İlhan, 2010, *Mekansal Ve Toplumsal Olanın Bilgibilimi Yazıları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Ankara.
- Tekeli, İlhan, 1977, *Bağımlı Kentleşme*, Mimarlar Odası Yayınları, Ankara.
- Todd Swannstrom, Peter Dreier, John Mollenkopf, 2005, “Economic Inequality And Public Policy: The Power Of Place”,*Cities And Society* içinde, Ed. By Nanc Kleniewski, Blackwell Readers in Sociology, Blackwell Publishing, Oxford.
- Tuna, Korkut, 1987, *Şehirlerin Ortaya Çıkış ve Yaygınlaşması Üzerine Sosyolojik Bir Deneme*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul
- Tümtaş, Mim Sertaç, 2012, *Kent Mekan Ve Ayrışma: Kentsel Mekanda Ayrışma Dinamikleri*, Detay Yayınları, Ankara.
- Uygur, Nermi, Kentler Köyler, “Cogito”, Sayı,8

- Ünal, Halime, 2008, “Yoksul Olmak Suç İşlemek İçin Yeterli mi?”, *Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları*, Der. Nurgün Oktik, Yakın Kitabevi, İzmir.
- Ünverdi, H. Z. H. E. Erdin, B. Arıcan, A. Altınörs, N. Yörür, 2008, “Varlık yokluk ekseninde deneyim alanı: Onur mah örneği”, *Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları*, Der. Nurgün Oktik, Yakın Kitabevi, İzmir.
- Valbelle, Dominique, 2000, “Firavunlar Mısır’ı”, *Kentlerin Doğuşu* içinde, Çev. Ali Bektaş Girgin, İmge Kitabevi, Ankara
- Yaman, Ömer Miraç, 2013, *Apaçi Gençliği*, Açılım Kitap, İstanbul.
- Yelken, Ramazan, 2012, “Cemaatin Yeni Evi: Kent Metropol”, *Kent Sosyolojisi*, içinde, Editör, Köksal Alver, Hece Yayınları, Ankara.
- Yenen, İbrahim, 2010, “Geleneksel Mahalle Dindarlığının Gecekondu Dindarlığına Dönüşümü”, *İdealkent*, Sayı 2, Aralık, Adamor Yay (196-215)
- Yıldız, M. Z., Zümrüt, M. S., 2012, "Toplu Konut İdaresi (TOKİ)'nin Kentsel Dönüşüme Etkisi ve Konut Üretim Faaliyetlerine Eleştirel Bir Bakış (Diyarbakır kenti Örneği)", *Kent Sosyolojisi* içinde, Hece Yayınları, Ankara, 395-434
- Yılğün, Egemen, 2012, *Teneke Mahallesi*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Yılmaz,Cevdet,2008, “Kentsel Yoksulluk: Dayanışma, Güven ve Risk İlişkisinin Dönüşümü”,*Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları*, Der. Nurgün Oktik, Yakın Kitabevi, İzmir.
- Yılmaz, Nail, Yücel Bulut, 2009, *Kent Yoksulluğu Ve Gecekondu (Güvercintepe mah)-*, Beta Yayınları, İstanbul
- Yörükan, Ayda, 1968, *Şehir Sosyolojisinin Teorik Temelleri*, Ankara: İmar ve İskan Bakanlığı, Mesken Genel Müdürlüğü, Sosyal Araştırmalar Dairesi, no.9, Ankara

Wacquant, L, 2011, *Kent Paryaları*, Çev. Mehmet Doğan, Boğaziçi Üniversitesi Yaynevi, İstanbul.

Wirth, Louis, “Bir Yaşam biçimi olarak Kentlileşme”, *20. Yüzyıl Kenti* içinde, Paul K. Hatt ve Öte, 2002,. Der. ve Çev. Bülent Duru, Ayten Alkan, İmge Kitabevi, Ankara.

Filmler

Çetin, Sinan, 1982, *Çiçek Abbas*, Kök Film, İstanbul .

Seden, Osman, 1966, *Kenarın Dilberi*, Akün Film, İstanbul.

Tibet, Kartal, 1978, *Sultan*, Arzu Film, İstanbul.

Ünlü Onur, 2011-2013, *Leyla İle Mecnun*, Eflatun Film, İstanbul.

Web Sayfaları

http://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eerif_Mardin

www.toki.gov.tr

http://www.sanliurfa.gov.tr/default_B0.aspx?id=126

<http://www.sanliurfa.bel.tr/detay.asp?u=597&f=23&b=%7Cgezilecek-yerler.html>

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121206-1.htm>

<http://www.eyyubiye.com/>

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.53c63b86d51671.55999468, 16 Temmuz 2014: Mahalle

www.tuik.gov.tr%2FPreIstatistikTablo.do%3Fistab_id%3D943&ei=bvwbVK7AHabmywOH1oKQBg&usg=AFQjCNGkAuoy7raZiec49TdMU9i-6GG3PQ&sig2=og1TUa8IRAExtRorYF4_gg&bvm=bv.75774317,d.bGQ

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018

EK 1- GÖRÜŞMECİLER²³

1. Meryem B: 21 yaşında, bekar. İlkokul 2'den terk. Okuma yazması zayıf. Mevsimlik işçilik yapıyorlar ailece. SODES'in biçki dikiş kursuna devam ediyor. Eyyubiye Merkez Mahallesi.
2. Sara İ.: 21 yaşında, bekar. Lise terk. Açıköğretimde okuyor. SODES'in biçki dikiş kursuna devam ediyor. Eyyubiye Merkez Mahallesi.
3. Şemse C.: 16 yaşında, bekar. İlkokul 5'ten terk. Açıköğretimde okuyor. SODES'in biçki dikiş kursuna devam ediyor. Eyyubiye Merkez Mahallesi.
4. Rabia C.: 19 yaşında, bekar. İlkokul 3'ten terk. Açıköğretimde okuyor. SODES'in biçki dikiş kursuna devam ediyor. Eyyubiye Merkez Mahallesi.
5. Fatma Ü.: 17 yaşında, bekar. 7. sınıftan terk. Ailece mevsimlik işçilik yapıyorlar. Eyyubiye Merkez Mahallesi.
6. Emine E.: 40 yaşında, evli. Usta öğretici. Burada çalışıyor ama evi başka yerde. Biçki dikiş kursu hocası. Eyyubiye Merkez Mahallesi.
7. Emine Ç.: 25 yaşında, evli. Liseden terk. Ev hanımı, çocuğu yok. Üniversite sınavlarına hazırlanıyor. SODES'in biçki dikiş kursuna devam ediyor. Eyyubiye Merkez Mahallesi.
8. Aylin D. 22 yaşında, bekar. Açıköğretimde Sosyoloji Bölümünü okuyor. SODES'in bilgisayar kursuna devam ediyor. Eyyubiye Merkez Mahallesi.
9. Nurgül B.: 37 yaşında, evli. Adalet önlisans mezunu. SODES'te kurs müdürü. 3 çocuğu var. Eyyubiye Merkez Mahallesi.
10. Zehra B.: 21 yaşında, bekar. Açıköğretimde Sosyoloji Bölümünü okuyor. SODES'in bilgisayar kursuna devam ediyor. Eyyubiye Merkez Mahallesi.
11. Medine A.: 17 yaşında, bekar. İlkokul 4. sınıftan terk. Açıköğretimde okuyor. Eyyubiye Merkez Mahallesi.
12. Sabiha Y.: Yaşı "40 gibi", dul. Okula gitmemiş, okuma yazması yok. Ev hanımı. 4 çocuğu var, biri özürlü. Çocuklar okumuyor. Muradiye Mahallesi.

²³ Belirtilenler dışındaki görüşmecilerin tamamı Eyyubiye'de oturmaktadır.

13. Fatma B.: 63 yaşında, dul. Okula gitmemiş, okuma yazması yok. Ev hanımı. Çocuğu yok. Muradiye Mahallesi.
14. Halime B.: 40 yaşında, evli. Okula gitmemiş, okuma yazması yok. Ev hanımı. Eşi hasta, çalışmıyor. 5 çocuğu var. Çocuklar okumuyor. Bir ambarda yaşıyorlar. Muradiye Mahallesi.
15. Fatma B.: 32 yaşında, evli. Okula gitmemiş, okuma yazması yok. Ev hanımı. Eşi kasap, yevmiye ile çalışıyor. 6 çocuğu varMuradiye Mahallesi.
16. Feride D.: “34-35 yaşlarında”, evli. Ev hanımı. Okula gitmemiş, okuma yazması yok. Eşi inşaatta yevmiyeyle çalışıyor. 6 çocuğu var. Muradiye Mahallesi.
17. Semra Y.: “46-47 yaşlarında”, evli. Okula gitmemiş, okuma yazması yok. Mevsimlik işe gidiyorlar. 6 çocuğu var. 2 çocuk okuyor. Kocası sakat. Muradiye Mahallesi.
18. Senem D.: 28 yaşında, evli. Okula gitmemiş, okuma yazması yok. Ev hanımı. Eşi kahveci. 2 çocuğu var. Çocuklar okula gidiyor. Muradiye Mahallesi.
19. Muazzez A. G.: “22-23 yaşlarında”, evli. 1 yıl okula gitmiş, Türkçe öğrenmiş. Okuma yazması yok. Ev hanımı. Eşi İstanbul’da, tersanede temizlikçi. 2 kızı var. Çocuklar küçük. Muradiye Mahallesi.
20. Gülistan A.: 13 yaşında, bekar. 7 sınıfa geçmiş. Anne babası boşanmış, annesiyle yaşıyor. Muradiye Mahallesi.
21. Şemse G. 40 yaşında evli. Okula gitmemiş, okuma yazması yok. Ev hanımı. Eşi yevmiyeyle çalışıyor. 5 çocuğu var. Çocuklar okula gidiyor. Muradiye Mahallesi.
22. Meryem G. “Yaşı 60 gibi”, dul. Okula gitmemiş, okuma yazması yok. Ev hanımı. Kocası da çalışmıyormuş, parmakları kesilmiş. Çocuğu yok. Yalnız yaşıyor. Muradiye Mahallesi.
23. Ayşe G. “50-55 yaşlarında”, evli. Okula gitmemiş, okuma yazması yok. Eşi çalışmıyor, mevsimlik işe giderek geçiniyorlar. 5 çocuğu var. Muradiye Mahallesi.

24. Şemse G.: “23-24 yaşlarında”,evli. Okula gitmemiş, okuma yazması yok. Ev hanımı. Eşi sara hastası çalışmıyor. Mevsimlik işe de gidemiyorlar. 3 çocuğu var. Muradiye Mahallesi.
25. Emine D. 30 yaşında, dul. Okula gitmemiş, okuma yazması yok. Eşi buğday pazarında hamalmış. Geliri yok. 6 çocuğu var.
26. Ayşe Ö.: 37 yaşında, evli. İlkokul mezunu. Ev hanımı Eşi cezaevinde. ÇATOM’un meslek edindirme kurslarına devam ediyor. 2 kızı var. Çocuklar okula gidiyor. Kurtuluş mahallesi.
27. Zeynep S.: 35 yaşında, boşanmış. İlkokul mezunu. Sekreter. 1 kızı var, çocuk okula gidiyor.
28. Emine S.: 57 yaşında,dul. Ev hanımı Okula gitmemiş, okuma yazması yok. Kuran okuyor, mahalledekilere de hatim okuyor. 6 çocuğu var. Kurtuluş mahallesi.
29. Ahmet S.: 17 yaşında, bekar. Lise 3’e gidiyor. Kurtuluş mahallesi.
30. Fatma S.: 28 yaşında, bekar. Açıköğretimde liseyi okuyor. Kurtuluş mahallesi.
31. Semra D.: 31 yaşında, evli. İlkokul mezunu. Ev hanımı. Eşi halı satıyor. 2 kızı var. SODES’in biçki dikiş kursuna devam ediyor. Çocukları okuyor. Eyüp Nebi mahallesi.
32. Zeliha F.: 36 yaşında, evli. Lise mezunu. Ev hanımı. Eşi su malzemeleri satıyor. 4 çocuğu var. Çocukları okuyor. SODES’in biçki dikiş kursuna devam ediyor. Eyüp Nebi mahallesi.
33. Zeynep F.: 28 yaşında. İlkokul mezunu. Ev hanımı. Eşi su malzemeleri satıyor. 2 çocuğu var. Çocukları okuyor. SODES’in biçki dikiş kursuna devam ediyor. Eyüp Nebi mahallesi.
34. Emine F.: “Yaşı 40’ı geçmiş”, evli. Ev hanımı. Eşi çalışmıyor. Oğlu sanayide çalışıyor. 5 çocuğu var. SODES’in biçki dikiş kursuna devam ediyor. Eyüp Nebi mahallesi.
35. Naime K.: 24 yaşında, bekar. Okula gitmemiş. Okuma yazma kursuna gidiyor.SODES’in biçki dikiş kursuna devam ediyor. Eyüp Nebi mahallesi.

36. Sabiha K.: 47 yaşında. Okula gitmemiş, okuma yazması yok. Eşi tarım ilaçları satıyor. 7 çocuğu var, 4'ü okula gidiyor, 3'ü okumamış. SODES'in biçki dikiş kursuna devam ediyor. Eyüp Nebi mahallesi.
37. Azize K.: 21 yaşında bekar. Ortaokul mezunu. SODES'in biçki dikiş kursuna devam ediyor. Eyüp Nebi mahallesi.
38. Zeynep S.: 40 yaşında, evli. Okula gitmemiş, okuma yazması yok. Tarım işçisi. 4 çocuğu var. SODES'in biçki dikiş kursuna devam ediyor. Eyüp Nebi mahallesi.
39. Kübra Y.: 18 yaşında. 4. sınıftan terk. Okuma yazması var. Mevsimlik işe gidiyor. Eyüp Nebi mahallesi.
40. Ayşe G.: 33 yaşında. Evli, 3 oğlu var. Eşi su tesisatçısında işçi. İlkokul mezunu. SODES'in biçki dikiş kursuna devam ediyor. Eyüp Nebi mahallesi.
41. Ayn Zeliha K.: 42 yaşında, evli. Önlisans mezunu. SODES'te usta öğretici. Biçki dikiş hocası. Burada çalışıyor. 3 çocuğu var. Karaköprü'de oturuyor.
42. Gülseren G.: 32 yaşında. Önlisans mezunu. Bekar. SODES'te kurs müdürü. Burada çalışıyor, Bağlarbaşıda oturuyor.
43. İbrahim M.: 22 yaşında, evli. İlkokul mezunu. Eyyubiye'de bakkal dükkanı işletiyor. 1 kızı var. Eyüp Nebi mahallesi.
44. Ahmet S.: 40 yaşında, evli. İlkokul mezunu. Muhtar, çiftlik sahibi. 9 çocuğu var. Eyüp Nebi mahallesi.
45. İlyas P.: 28 yaşında, evli. İlkokul mezunu. Ekmekçide çalışıyor. 3 çocuğu var. Eyüp Nebi mahallesi.
46. Haydar A.: 50 yaşında. Evli, 6 çocuğu var. İlkokuldan terk. Mevsimlik işçi. Eyyubiye'de bakkal. Eyüp Nebi mahallesi.
47. Mustafa K.: 34 yaşında, evli. Bağlarbaşıda elektronik eşya satıyor. Evi Eyyubiye'de. 2 çocuğu var. Eyüp Nebi mahallesi.
48. Mithat B.: 70 yaşında. Lise mezunu. Emekli memur. 12 çocuğu var. Onikiler mahallesi.
49. İsmail Ay. : 25 yaşında, evli. Açıköğretimde lise okuyor. Eyyubiye'de Benzin İstasyonunda pompada çalışıyor. 1 kızı var. Eyüp Nebi mahallesi.

50. Mehmet K.: 68 yaşında, evli. İlkokul mezunu. Mevsimlik işçi. 11 çocuğu var. Eyüp Nebi mahallesi.
51. Hacı İ. C.: 57 yaşında, evli. İlkokul mezunu. Halı dükkanı işletiyor. 6 çocuğu var, çocuklar okuyor. Eyüp Nebi mahallesi.
52. Necmettin Ö.: 35 yaşında, evli. Lise mezunu. İnşaat işi yapıyor. 3 çocuğu var. 15 yaşına kadar Onikiler mahallesinde yaşamış, şimdi Karaköprü'de yaşıyor ve çalışıyor. Yenişehir.
53. Yusuf D: 30 yaşında, bekar. Üniversite mezunu. Okul müdür yardımcısı.
54. Abdurrahman K: 58 yaşında, evli. Okul müdür yardımcısı. 2 yıllık Urfa Öğretmen Enstitüsü mezunu.3 çocuğu var. Evi, Sırrın, köylü kent sitesinde. Eyyubiye'de çalışıyor. 35 yıllık öğretmen. Eyüp Nebi Mahallesi.
55. Ömer U. 30 yaşında, evli. İlkokul mezunu. Eczane teknisyeni. İşi de evi de Eyyubiye'de. 1 kızı var. Eyüp Nebi Mahallesi.
56. Ahmet A. B. 33 yaşında. Doktor. Eyyubiye'de çalışıyor, Yenişehir'de oturuyor. Evli, 1 oğlu var. Eyüp Nebi Mahallesi.
57. Güldeniz A. Ç. : Eczacı. 31 yaşında, evli. Eczanesi Eyyubiye'de. 1 çocuğu var. Eyüp Nebi Mahallesi.

EK 2- GÖRÜŞME SORULARI

1. Kenar Mahallenin özgün, özel bir yapısı/kimliği var mı?
 - Suç örgütleri var mı? Suç düzeyi nasıl?
 - Mahallelinin eğitim durumu nasıl? Üniversiteye giden var mı?
 - Mahallenin simgeleri, merkezi, toplanma, eğlenme, ulaşım noktaları nereler?
 - Ev, işyeri, emlak fiyatları nasıl?
 - İşyeri, atölye var mı? Çarşısı yeterli mi?
 - Sağlık ocağı var mı?
 - Yatır, türbe var mı?
 - İleri gelen bir din büyüğü, lider bir imamı var mı?
 - Evler kira mı, mülk mü, gecekondulu mu?
 - Gezilecek yollar, dükkanlar, meydan var mı? Toplanılan geniş alanlar var mı? Park, yeşil alan, tepe gibi yerler, yeterli park alanı var mı? Ağaç, yeşil alan, futbol, spor sahası, meslek edindirme ve hobi kursları var mı? Kaliteli devlet okulları var mı?
 - Kahve, cami, hemşeri dernekleri, çarşı, pazar, çeşme başı: Kenarın merkezi neresidir?
 - Kenar mahallenin dinamiği: Mahallenin lideri kimdir? Sosyal dayanışma ağları var mı? Yerel yönetimle araları nasıl? Muhtarın etkisi, liderliği var mı? Hemşeri dernekleri etkin mi?
2. Kenar Mahallede yaşamak dezavantajlı bir durum mu? Yoksullukla fırsatlara uzaklıkla ilişkisi ne?
 - Burada yaşamak sizi yoksullaştırıyor mu?
 - Burada eğitim almak sizin için dezavantajlı bir durum mu?
 - Burada yeterli ve gerekli sosyal hizmetle mevcut mu?
3. Kenar mahallede yaşayanlar kentle rahat, sağlıklı, verimli bir ilişki kurabilir mi?

- Şehre ulaşım nasıl? Toplu ulaşım kullanma oranı, ulaşım çeşitleri, pratik, kestirme, yeni otoyol var mı? Toplu ulaşım araçlarının çeşitliliği ve sıklığı nasıl? Sokaklar, caddeler araçlar ve yayaların geçebilmesine uygun mu?
 - Kendinizi nereli olarak görüyorsunuz?
 - Bu şehrin kültürünü kendi kültürünüz olarak görüyor musunuz?
 - Bu mahallenin kendi sınırları, kuralları, kültürü var mı?
 - Şehir uzak mı?
 - Şehirde farklı bir hayat mı var?
 - Yaşadığınız şehrin kendine özgü bir kültürü, hayatı var mı? Siz bu kültürü ne ölçüde yaşıyor, benimsiyorsunuz?
 - Kendinizi yaşadığınız şehirli hissediyor musunuz?
 - Kendinizi nereli hissediyorsunuz?
 - Bu şehri bu şehirdeymiş gibi, hakkıyla, tadını çıkararak yaşadığınızı düşünüyor musunuz?
 - Bu şehri dışarıdan gelen biri burada yaşayanlar gibi ya da daha iyi anlayabilir mi? Daha rahat yaşayıp gözlemleyebilir mi?
 - Şehir hayatı nasıldır, nasıl olmalıdır?
 - Elinizde olsa nerede yaşarsınız?
 - Neresi merkezidir, oralara ne sıklıkla gidiyorsunuz, ihtiyaçlarınızı nereden karşılıyorsunuz?
 - Kendinizi nereli olarak görüyorsunuz?
 - Bu şehrin kültürünü kendi kültürünüz olarak görüyor musunuz?
 - Bu mahallenin kendi sınırları, kuralları, kültürü var mı?
 - Köy hayatı mı, şehir hayatı mı daha güzeldir?
4. Kişisel bilgiler.
- İsminiz, soy isminiz nedir?

- Mesleğiniz nedir?
- Yaşınız kaç?
- Medeni durumu?
- Aile yapısı?
- Kimlerle arkadaşlık, ortaklık edersiniz?
- Neye inanır, inançlarını nasıl yaşarsınız?
- Mahallede evlenme yaşı nedir? Çocuk sayısı nedir? Evde kim çalışıyor?
- Ne iş yapıyorsunuz? Gelir düzeyiniz nasıl? Ne tür işler yapıyorsunuz?

EK 3. ÖZGEÇMİŞ

23 Nisan 1984 yılında Şanlıurfa’da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Şanlıurfa’da tamamladı. 2002 yılında ÖSYM tam bursuyla girdiği İstanbul Bilgi Üniversitesi “Karşılaştırmalı Edebiyat” ve “Sosyoloji “Bölümünlerini (Çift Anadal Programı) 2006 yılında tamamladı. Aynı yıl İstanbul Bilgi Üniversitesi, “Kültürel İncelemeler” Bölümünde başladığı yüksek lisansını “ Muhafazakarlık ve Modernlik Arasında: Şanlıurfa Örneği” başlıklı teziyle 2009 yılında tamamladı. 2011 yılında “Kenar Mahallede Gündelik Hayat” başlıklı doktora çalışmasına başladı.